

Rhaglen Gyflawn

Gwasanaeth Democratiaeth
Swyddfa'r Cyngor
CAERNARFON
Gwynedd
LL55 1SH

Cyfarfod

PWYLLGOR IAITH

Dyddiad ac Amser

10.30 y.b., DYDD IAU, 22AIN HYDREF, 2015

Lleoliad

Siambr Hywel Dda, Swyddfeydd y Cyngor, Caernarfon, LL55 1SH.

Pwynt Cyswllt

Eirian Roberts

01286 679018

maireirianroberts@gwynedd.gov.uk

(Dosbarthwyd 15/10/15)

PWYLLGOR IAITH

AELODAETH (15)

Plaid Cymru (8)

Y Cynghorwyr

Craig ab Iago
Alan Jones Evans
Sian Gwenllian
R. Hefin Williams

Elwyn Edwards
Gweno Glyn
Charles Wyn Jones
John Wyn Williams

Annibynnol (4)

Y Cynghorwyr

Thomas G. Ellis
Eirwyn Williams

Eric M. Jones
Elfed Williams

Llais Gwynedd (2)

Y Cynghorwyr

Alwyn Gruffydd

[Sedd Wag]

Llafur (1)

Y Cynghorwyr Sion W. Jones

Aelodau Ex-officio

Cadeirydd ac Is-Gadeirydd y Cyngor

Aelod Arall a Wahoddir

Y Cyngorydd Dyfrig Siencyn – Aelod Cabinet – Y Gymraeg

R H A G L E N

1. YMDDIHEURIADAU

Derbyn unrhyw ymddiheuriadau am absenoldeb.

2. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Derbyn unrhyw ddatganiad o fuddiant personol.

3. MATERION BRYN

Nodi unrhyw eitemau sy'n fater brys ym marn y Cadeirydd fel y gellir eu hystyried.

4. COFNODION

1 - 7

Bydd y Cadeirydd yn cynnig y dylid llofnodi cofnodion y cyfarfodydd o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar y dyddiadau isod fel rhai cywir:-

- (a) 18 Mehefin, 2015 (*ynghlwm*)
- (b) 8 Gorffennaf, 2015 (cyfarfod arbennig) (*ynghlwm*)

5. ADRODDIAD YMCHWILIAD IAITH - Y GYMRAEG MEWN 8 - 37 CYFARFODYDD

- (a) Cyflwyno adroddiad yr Ymchwiliad (*ynghlwm*).
- (b) Ystyried maes ar gyfer yr ymchwiliad iaith nesaf.

6. ADRODDIAD YR AELOD CABINET - Y GYMRAEG

Cyflwyno adroddiad llafar yr Aelod Cabinet – Y Gymraeg.

7. DIWEDDARIAD AR SAFONAU'R GYMRAEG

38 - 70

Cyflwyno adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith (*ynghlwm*).

8. YMATEB COMISIYNYDD Y GYMRAEG I'R ADRODDIAD 71 - 75 BLYNYDDOL AR Y CYNLLUN IAITH

Cyflwyno adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith (*ynghlwm*).

9. ADRODDIAD YMCHWILIAD CRAFFU - ADDYSG GYMRAEG

76 - 254

Cyflwyno adroddiad terfynol yr ymchwiliad (*ynghlwm*).

10. CWYNION IAITH

255

Ystyried adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith (*ynghlwm*).

PWYLLGOR IAITH, 18.06.15

Yn bresennol: Y Cyngorydd Gweno Glyn (Cadeirydd);
Y Cyngorydd Eirwyn Williams (Is-gadeirydd).

Y Cyngorwyr: Craig ab Iago, Tom Ellis, Alan Jones Evans, Charles Wyn Jones, Eric Merfyn Jones a Hefin Williams.

Hefyd yn bresennol: Y Cyngorydd Ioan Thomas (Aelod Cabinet – Y Gymraeg).

Swyddogion: Iwan Evans (Swyddog Monitro), Arwel Ellis Jones (Uwch Reolwr – Democratiaeth a Chyflawni), Debbie Williams Jones (Rheolwr Gwasanaeth Democraidaidd (ac Iaith)), Gwenllian Williams (Swyddog Datblygu Iaith Gwynedd (Gweithle)) ac Eirian Roberts (Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu).

Ymddiheuriadau: Y Cyngorwyr Elwyn Edwards, Alwyn Gruffydd, Siân Gwenllian ac Elfed Williams.

1. ETHOL CADEIRYDD

PENDERFYNWYD ethol y Cyngorydd Gweno Glyn yn gadeirydd y pwyllgor hwn am 2015/16.

2. ETHOL IS-GADEIRYDD

PENDERFYNWYD ethol y Cyngorydd Eirwyn Williams yn is-gadeirydd y pwyllgor hwn am 2015/16.

3. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd datganiad o fuddiant personol gan unrhyw aelod oedd yn bresennol.

4. MATER BRYD

Cyfeiriodd y Cadeirydd at fater a godwyd gan aelod o'r pwyllgor hwn yn y Pwyllgor Cynllunio diwethaf, sef y dylid dosbarthu asesiadau ardrawiad ieithyddol gyda rhaglenni'r Pwyllgor Cynllunio.

Esboniodd yr Uwch Reolwr Democratiaeth a Chyflawni y cefndir i hyn gan nodi:-

- I Gadeirydd y Pwyllgor Cynllunio egluro nad oedd y mater o ba bapurau sydd i'w cynnwys ai peidio gerbron y pwyllgor hwnnw ac y cytunwyd bod modd trafod y broses ddosbarthu yn y pwyllgor craffu priodol neu'r Pwyllgor Iaith.
- Bod y Pwyllgor Craffu Cymunedau ar fin cychwyn ymchwiliad craffu i'r drefn gynllunio ac y byddai'r mater hwn yn derbyn sylw yng Nghyfarfod Paratoi'r pwyllgor ym mis Gorffennaf.
- Pe na fyddai'r mater yn cael ei gyfarch gan y Pwyllgor Craffu Cymunedau, y gallai'r pwyllgor hwn edrych arno.

PENDERFYNWYD nodi'r mater a gofyn i'r Pwyllgor Craffu Cymunedau adael i'r pwyllgor hwn wybod os ydynt yn bwriadu cyfarch y mater hwn ai peidio.

5. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod diwethaf o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar 23 Ebrill, 2015 fel rhai cywir.

6. ADRODDIAD YR AELOD CABINET – Y GYMRAEG

Cyflwynwyd – adroddiad llafar yr Aelod Cabinet – Y Gymraeg, yn manylu ar ddatblygiadau diweddar o fewn y maes, gan gynnwys mewnbwn yr adrannau i'r Cynllun Strategol, trafodaethau'r Bwrdd Gwasanaethau Lleol, llwyddiant y Siarter Iaith, cychwyn y broses o ymgynghori gyda sefydliadau ar yr Hysbysiad Cydymffurfio ar y Safonau Iaith a llwyddiant y cais am gyllid cyfalaf ar gyfer Canolfan Iaith Bangor.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

7. SAFONAU'R GYMRAEG – YMGYNGHORI AR YR HYSBYSIADAU CYDYMFFURFIO

Cyflwynwyd – adroddiad y Rheolwr Gwasanaethau Democrataidd (ac iaith) yn gofyn i'r aelodau drafod a chytuno ar ddull o sicrhau mewnbwn y Pwyllgor Iaith ei hun i'r ymgynghoriad ar y Safonau Iaith – Hysbysiodau Cydymffurfio.

PENDERFYNWYD galw cyfarfod arbennig o'r pwyllgor hwn i drafod y mater ar ddyddiad sy'n gyfleus i'r Aelod Cabinet - Y Gymraeg.

8. ADRODDIAD BLYNYDDOL AR Y CYNLLUN IAITH 2014/15

Cyflwynwyd – adroddiad y Rheolwr Gwasanaethau Democrataidd (ac iaith) yn gofyn i'r aelodau dderbyn a chymeradwyo'r Adroddiad Blynyddol ar y Cynllun Iaith 2014/15 i'w anfon at Gomisiynydd y Gymraeg erbyn 30 Mehefin, 2015.

Dosbarthwyd tabl diwygiedig yn manylu ar sgiliau ieithyddol staff yr Adran Rheoleiddio.

Yn ystod y drafodaeth ddilynol, nodwyd:-

- Bod lefel sgiliau ieithyddol y staff yn galonogol iawn ar y cyfan ond bod rhaid gochel nad yw'r toriadau yn arwain at ddirywiad yn y ffigurau hyn.
- Mai'r hyn sy'n peri'r pryder mwyaf o safbwynt cydymffurfiaeth iaith yw'r cytundebau trydydd parti yn y maes Gwasanaethau Cymdeithasol ac awgrymwyd y byddai'n fuddiol derbyn adroddiad ymhellach ymlaen yn y flwyddyn gan y Grŵp Tasg a sefydlwyd mewn ymateb i ofynion 'Mwy Na Geiriau'.
- Bod nifer y wardeiniaid traffig di-Gymraeg yn yr Uned Trafnidiaeth a Gofal Stryd yn uchel. Pwysleisiwyd bod angen annog rheolwyr i ddwyn pwysau ar eu staff i fanteisio ar yr hyfforddiant sydd ar gael a'i bod yn bwysig bod staff di-Gymraeg yn cael pob cefnogaeth i gyrraedd y safon angenrheidiol. Awgrymwyd y gellid gofyn i'r Tîm Dysgu a Datblygu roi cyflwyniad i'r Pwyllgor Iaith nesaf ar faterion megis sut maent yn adnabod pobl sydd angen hyfforddiant, faint o orfodaeth y gellir ei roi arnynt, sut maent yn datblygu'r staff, ayb.
- Bod angen mynd yn ôl at yr adrannau i ofyn am eglurder ar rai o'r ffigurau, gan hefyd edrych y tu ôl i'r data a gyflwynwyd er mwyn gweld oes yna raglen waith i'r pwyllgor yn codi ohono.

PENDERFYNWYD

- (a) Derbyn a chymeradwyo'r Adroddiad Blynyddol i'w anfon at Gomisiynydd y Gymraeg erbyn 30 Mehefin, 2015.
- (b) Gofyn am adroddiad i'r pwyllgor hwn ymhellach ymlaen yn y flwyddyn gan y Grŵp Tasg a sefydlwyd mewn ymateb i ofynion 'Mwy Na Geiriau'.
- (c) Gofyn i'r Tîm Dysgu a Datblygu roi cyflwyniad i'r cyfarfod nesaf ar y broses o ddatblygu staff di-Gymraeg.

9. GWAITH YMCHWIL TRYWYDD I DDEFNYDD ANFFURFIOL O'R GYMRAEG YN YSGOLION UWCHRADD Y SIR

Cyflwynwyd Crynodeb Gweithredol Trywydd a rhoddodd y Rheolwr Gwasanaethau Democraidd (ac iaith) gyflwyniad ar ganfyddiadau'r gwaith ymchwil.

Ymhelaethodd ar ofynion y briff, maint y sampl / y fethodoleg a'r prif ddarganfyddiadau, gan fanylu ar y meysydd unigol fesul themâu ac argymhellion, sef:-

- Diffinio natur ieithyddol yr ysgolion
- Y modd y mae ysgolion yn hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg
- Defnydd iaith a'r cwricwlwm
- Defnydd iaith disgyblion y tu hwnt i'r dosbarth
- Y ffactorau sy'n dylanwadu ar ddefnydd iaith y disgyblion
- Agweddau tuag at y Gymraeg
- Y Gymraeg tu hwnt i'r ysgol

Rhoddodd drosolwg o ganfyddiadau'r ymchwil a'r argymhellion yn ymateb i'r canfyddiadau hynny gan amlinellu'r hyn y bydd y Cyngor yn ei wneud dros y flwyddyn nesaf mewn ymateb i'r argymhellion o safbwynt:-

- Y Prosiect Cefnogi Arferion Iaith
- Prosiect Hunaniaith
- Cynllun Strategol 2015/16

Yn ystod y drafodaeth ddilynol, nodwyd:-

- Bod y gwaith da sy'n cael ei wneud yn yr ysgolion cynradd yn diflannu wrth i'r plant symud i fyny i'r uwchradd, hyd yn oed yng nghadarnleoedd y Gymraeg.
- Ei bod yn bwysig bod y Cyngor yn rhoi arweiniad yn hyn o beth a byddai'n ddymunol gweld ymateb yr Adran Addysg i adroddiad Trywydd.
- Bod angen i blant a phobl ifanc weld bod dwyieithrwydd yn cynnig gwell cyfleoedd iddynt a bod angen i hynny gael ei yrru gan y sir a'r Adran Addysg.
- Na ddylai'r aelodau fodloni eu hunain fod popeth yn ei le.
- Yn ddelfrydol, dylai plant fynd i'r canolfannau iaith cyn dechrau ar eu cyfnod yn yr ysgolion lleol fel nad ydynt yn cael eu labelu o'r cychwyn fel 'di-Gymraeg', ond cydnabyddir nad yw hynny'n bosib' bob tro gan fod rhaglen y canolfannau yn rhedeg fesul tymor.
- Ei bod yn bwysig bod hyfforddwyr chwaraeon ar ôl ysgol yn defnyddio'r iaith Gymraeg ac y byddai'n fuddiol edrych i mewn i'r syniad o enwebu Pencampwr Hyfforddwyr Cymraeg o fewn y Cyngor.
- Y bu'n syniad da comisiynu cwmni o'r tu allan i'r ardal i gynnal yr arolwg gan fod modd iddynt edrych ar y sefyllfa'n fwy gwrthrychol.
- Bod ethos ysgol yn dibynnu ar y pennaeth a'r uwch dim rheoli, ac os nad ydynt yn gweld gwerth yn nefnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg, mae'n mynd i fod yn dalcen caled.

- Bod rhaid i'r Cyngor weithredu lle mae ganddo ddylanwad, ac er bod yr Adran Addysg yn ceisio gwthio hyn yn ei flaen, 'roedd sicrhau llwyddiant o fewn cyfnod byr yn mynd i fod yn fwy o her yn y sector uwchradd.

Diolchwyd i'r Rheolwr Gwasanaeth Democrataidd (ac Iaith) am y cyflwyniad.

10. PENODIADAU PWYLLGOR SAFONAU

Cyflwynwyd – adroddiad y Swyddog Monitro yn adrodd ar y drefn o benodi i'r Pwyllgor Safonau yn sgil y pryder a fynegwyd yn y cyfarfod diwethaf bod y Cyngor wedi penodi dau aelod annibynnol di-Gymraeg ar y pwyllgor.

Nododd y Swyddog Monitro ymhellach:-

- Bod lefel yr ymateb a gafwyd i'r hysbyseb yn isel ac mai 1 yn unig o'r 7 ymgeisydd a gafodd eu cyfwrdd oedd yn rhugl yn y Gymraeg.
- Bod y gwaith yn seiliedig ar y meini prawf a sefydlwyd gan y Cyngor llawn yn 2012 a bod yr unig arweiniad cenedlaethol sydd yn bodoli ar y mater mewn drafft ac yn nodi bod rhaid cael 1 aelod Cymraeg ar y Pwyllgor Safonau.
- Na ellid mynnu bod y Gymraeg yn hanfodol ar gyfer y swydd oherwydd natur a thrawsdoriad y pwyllgor.

Yn ystod y drafodaeth, nodwyd:-

- Y byddai gofyniad Cymraeg yn hanfodol yn golygu bod yna feini prawf gwahanol ar gyfer yr aelodau etholedig a'r aelodau annibynnol ar y Pwyllgor Safonau.
- Nad oedd cydbwysedd presennol y Pwyllgor Safonau (h.y. 5 aelod di-gymraeg a 4 aelod Cymraeg) yn adlewyrchu cydbwysedd ieithyddol y sir.
- Ei bod yn siom bod cyn lleied o siaradwyr Cymraeg wedi ymgeisio oherwydd bod hynny'n clymu dwylo'r Panel Penodi a bod angen gwneud mwy o waith i hyrwyddo ymwybyddiaeth o'r swyddogaeth, e.e. drwy hysbysebu'r cyfle yn y papurau bro.
- Y gellid hysbysu aelodau'r Cyngor pan fo'r cyfle'n codi fel bod modd iddynt dynnu sylw siaradwyr Cymraeg o fewn eu wardiau a allai fod â diddordeb mewn ymgeisio am y swydd.

PENDERFYNWYD derbyn yr wybodaeth a phwysleisio pwysigrwydd gweithio i geisio sicrhau bod aelodaeth y pwyllgor yn adlewyrchu natur cymunedau'r sir.

11. CWYNIION IAITH

Cyflwynwyd - adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith Gwynedd (Gweithle) yn manylu ar y cwynion iaith diweddaraf i law.

Nododd aelod fod y Gymdeithas Hawliau Perfformio wedi gwrthod siec a ysgrifennwyd yn Gymraeg ganddo ac awgrymwyd bod yr aelod yn anfon y manylion llawn i'r swyddogion.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

Dechreuodd y cyfarfod am 10.30am a daeth i ben am 12.45pm.

PWYLLGOR IAITH ARBENNIG, 08.07.15

Yn bresennol: Y Cynghorydd Eirwyn Williams (Is-gadeirydd yn y gadair).

Y Cyngorwyr: Tom Ellis, Alwyn Gruffydd, Siân Gwenllian, Elfed Williams a Hefin Williams.

Hefyd yn bresennol: Y Cynghorydd Ioan Thomas (Aelod Cabinet – Y Gymraeg).

Swyddogion: Arwel Ellis Jones (Uwch Reolwr – Democratiaeth a Chyflawni), Debbie Williams Jones (Rheolwr Gwasanaeth Democratiaidd (ac Iaith)), Gwenllian Williams (Swyddog Datblygu Iaith Gwynedd (Gweithle)) Garem Jackson (Swyddog Gwella Ansawdd Addysg) ac Eirian Roberts (Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu).

Ymddiheuriadau: Y Cyngorwyr Craig ab Iago, Elwyn Edwards, Alan Jones Evans, Charles Jones, Eric Merfyn Jones a Sion Jones.

1. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd datganiad o fuddiant personol gan unrhyw aelod oedd yn bresennol.

2. YMGYNGHORIAD AR HYSBYSIAD CYDYMFFURFIO SAFONAU'R GYMRAEG

Cyflwynwyd – adroddiad y Rheolwr Gwasanaethau Democratiaidd (ac Iaith) yn cyflwyno crynodeb o'r Hysbysiad Cydymffurfio a'r prif bwyntiau y gofynnid i'r pwyllgor eu trafod ac ymateb iddynt.

Nodwyd y byddai ymgynghori hefyd gyda'r Grŵp Rheoli a'r Tîm Rheoli Corfforaethol cyn i'r Aelod Cabinet ymateb yn ffurfiol i'r ymgynghoriad ar ran y Cyngor.

Yn ystod y drafodaeth, nodwyd y sylwadau a ganlyn gan aelodau ar gynnwys y safonau:-

1. Cyflenwi Gwasanaethau (1-87)

- Safonau 2, 3, 21, 28, 32, 72 – Mae'r egwyddor o gyflenwi gwasanaethau yn ôl yr angen yn hytrach nag yn ôl y dewis yn egwyddor sylfaenol, a dylai fod yn egwyddor drwy Gymru gyfan. Os rhoddir dewis, mae pobl yn dueddol o ddweud nad oes ots ganddynt, a gallai hynny arwain at leihau'r defnydd o'r Gymraeg.
- Safon rhif 12 – Awgrymir bod lle i roi'r Gymraeg flaenaf wrth hysbysebu rhifau ffôn, llinellau cymorth neu wasanaethau canolfannau galwadau.
- Safon 30 – Mae'r Cyngor yn darparu cyfieithu ar y pryd ym mhob cyfarfod cyhoeddus a gynhelir, ac mae'r Gymraeg wedi ei normaleiddio i'r graddau fod y cyhoedd yn gwbl ymwybodol bod modd iddynt siarad Cymraeg mewn cyfarfodydd cyhoeddus a gynhelir gan y Cyngor.
- Safon rhif 49 – Nid yw'n arferol i'r Cyngor hwn lunio fersiwn Cymraeg a Saesneg o ddogfen ar wahân.
- Safonau 67-68 – Yn unol â Chynllun Iaith y Cyngor, mae holl staff y derbynfydd yn gwbl ddwyieithog. O ganlyniad, nid yw'r staff yn gwisgo bathodynau i ddangos bod gwasanaeth Cymraeg ar gael, ac nid oes arwyddion yn datgan fod croeso i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg yn y

dderbynfa. Unwaith eto, mae lle i ddadlau bod polisi'r Cyngor fel ag y mae yn fwy na digonol ar gyfer y gofynion.

- Cyffredinol –
- Mae Cynllun Iaith y Cyngor eisoes yn mynd y tu hwnt i ran helaeth o'r safonau hyn. Dylid sicrhau nad yw geiriad y safonau yn glastwreiddio'r Cynllun Iaith a'u bod yn adlewyrchu'r sefyllfa sydd wedi datblygu yn naturiol yng Ngwynedd dros y blynyddoedd drwy arferiad a gweithdrefnau.
- Rhaid cadw mewn cof y trefniadau ad-drefnu ar gyfer yr Awdurdodau Lleol ac effaith bosib' hyn ar gydymffurfiaid â'r Safonau maes o law.

2. Llunio Polisi (88-97)

- Croesawir y ffaith bod y Cyngor yn llunio polisiâu sydd ddim yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg fel mater o drefn, ond cytunwyd y byddai ffurfioli'r drefn drwy roi strwythur mewn lle i brofi bod ystyriaeth lawn wedi'i roi i'r Gymraeg, yn ffordd o hybu hynny mewn ffordd gadarnhaol.
- Na ddymunir creu gwaith papur ychwanegol, ond yn hytrach gellid plethu cyfundrefn i dystiolaethu i'r drefn bresennol o gyflwyno polisiâu i'r Cabinet.

3. Gweithredu (98-144)

- Dylai'r safonau ganiatáu i'r Cyngor hwn barhau i weithredu yn unol â'i Gynllun Iaith o safbwynt gweinyddiaeth fewnol oherwydd gallai rhoi'r pwyslais ar 'ddewis' iaith effeithio yn negyddol ar statws y Gymraeg yn hytrach na'i chryfhau drwy arwain at aelodau o staff yn dewis derbyn gwybodaeth yn Saesneg yn hytrach nag yn Gymraeg.
- Y gallai'r ffaith y byddai gan y Safonau fwy o rym na Chynllun Iaith y Cyngor effeithio yn negyddol ar allu Cyngor Gwynedd i gario ymlaen i weithredu fel y mae ar hyn o bryd yng ngoleuni unrhyw her.

4. Cadw Cofnodion (147-154) a Safonau Atodol (155-176)

- Er bod cadw cofnodion ar gyfer cydymffurfio â'r safonau yn mynd i greu mwy o waith i'r Cyngor hwn, byddai'r Cyngor yn fodlon ysgwyddo'r baich gan ei fod yn mynd i fod o gymorth o safbwynt gorfodi cynghorau eraill i weithredu yn yr un modd. Byddai hefyd yn fodd o gadarnhau sefyllfa'r Cyngor hwn petai unrhyw fater yn codi.

5. Hybu (173-174)

- Mae gan y Cyngor (o dan Hunaniaith) Strategaeth Iaith i'r sir, a gyhoeddwyd yn 2014 am gyfnod o 3 blynedd. Byddai llunio Strategaeth newydd o fewn y flwyddyn, i gydymffurfio â safonau 145-174 yn ddibwrpas. Mae amheuaeth hefyd ynglŷn â gallu'r Cyngor i fesur effaith gwireddu uchelgais unrhyw strategaeth bob 5 mlynedd, gan mai'r Cyfrifiad yw'r unig ffynhonnell ddata ar gyfer mesur nifer a chanran siaradwyr Cymraeg.

Cyffredinol.

- Nid yw'r safonau arfaethedig yn cymryd i ystyriaeth y camau blaengar mae'r Cyngor hwn yn eu cymryd eisoes a rhaid i hynny gael ei grisialu yn y safonau mewn rhyw ffordd.

Pwysleisiwyd yr angen i roi cyhoeddusrwydd ehangach i'r ymgynghoriad a'r sylwadau gan hefyd lobïo am ymestyn y safonau i holl gyrff llywodraeth ganolog sy'n weithredol yng Nghymru.

PENDERFYNWYD gofyn i'r swyddogion:-

- (a) Grynhoi'r pwyntiau a godwyd a chylchredeg ymateb yr Aelod Cabinet i aelodau'r pwyllgor, ar ffurf drafft os yw amser yn caniatáu.**
- (b) Rhoi cyhoeddusrwydd ehangach i'r ymgynghoriad a'r sylwadau drwy gyfrwng yr Uned Gyfathrebu a Rhaeadr.**
- (c) Lobïo am ymestyn y safonau i holl gyrff llywodraeth ganolog sy'n weithredol yng Nghymru.**

Dechreuodd y cyfarfod am 3.00pm a daeth i ben am 4.00pm.

Eitem 5

Ymchwiliad Iaith – Y Gymraeg mewn Cyfarfodydd – Terfynol

Adroddiad Ymchwiliad Iaith – Y Gymraeg mewn Cyfarfodydd

Aelodau'r Ymchwiliad

Y Cynghorydd Craig ab Iago

Y Cynghorydd Alwyn Gruffydd

Y Cynghorydd Charles Jones

Y Cynghorydd Elfed Williams

Y Cynghorydd Gweno Glyn

Y Cynghorydd Liz Saville Roberts (hyd at Mai, 2015)

Swyddogion

Arwel E Jones (Swyddog Arweiniol)

Eirian Roberts (Swyddog Cefnogol)

Cyngor Gwynedd

Stryd y Jêl,

Caernarfon,

Gwynedd

LL55 1SH

Hydref 2015

Cynnwys

Yr Adroddiad	Tudalen
1. Cyd-destun	3
2. Pwrpas yr Ymchwiliad	3
3. Prif Weithgaredd yr Ymchwiliad	4
4. Prif Ganfyddiadau ac Argymhellion yr Ymchwiliad	5
Yr Atodiadau	
Atodiad 1 – Crynodeb o ganlyniadau'r Holiadur ar gyfer Rheolwyr ac Aelodau o'r Cyngor	
Atodiad 2 - Crynodeb o ganlyniadau'r Holiadur ar gyfer Cyrff Allanol	
Atodiad 3 – Rhestr o'r rhai a gyfwelwyd gan yr Ymchwiliad	
Atodiad 4 – Dadansoddiad o ganlyniadau holiaduron i staff sy'n gweithio i Gyngor Gwynedd ar yr hyn y maent yn gwerthfawrogi o ran gweithio i'r Cyngor	
Atodiad 5 – Canllawiau "Cadeirio Cyfarfodydd Dwyieithog", (cyhoeddwyd gan Hunaniaith a Bwrdd yr Iaith Gymraeg)	

1. Cefndir

1.1 Yn ei gyfarfod ar 23 Hydref, 2014, bu'r Pwyllgor Iaith yn ystyried yr angen am strwythur ar gyfer edrych mewn mwy o fanylder ar elfennau penodol nad oedd modd rhoi sylw dyladwy iddynt yn y cyfarfodydd pwyllgor.

1.2 Penderfynodd y pwyllgor:-

- Cynnal un ymchwiliad yn unig ar y tro, gydag uchafswm o 2 ymchwiliad o fewn blwyddyn galendr (yn unol â'r drefn ymchwiliadau craffu).
- Y dylai'r ymchwiliadau edrych ar bolisiau a gweithdrefnau'r Cyngor yn y lle cyntaf.

1.3 Penderfynwyd hefyd sefydlu'r ymchwiliad cyntaf gan ofyn iddo edrych ar y defnydd o'r Gymraeg ac ymwybyddiaeth iaith ymysg staff ac aelodau'r Cyngor, gyda golwg arbennig ar y defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd allanol.

2. Pwrpas yr Ymchwiliad

2.1 Cytunodd yr Ymchwiliad i'r briff a ganlyn ar gyfer yr Ymchwiliad:-

Un o Amcanion Sylfaenol Cynllun Iaith y Cyngor yw hyrwyddo defnyddio'r iaith Gymraeg gan gyrff cyhoeddus eraill sy'n ymwneud â'r Cyngor a chefnogi a hyrwyddo defnyddio'r Gymraeg gan gyrff a busnesau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn ardaloedd y Cyngor

Diben yr Ymchwiliad oedd:-

a) edrych ar y defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd fel un dull o wneud hynny a
b) sicrhau a hwyluso cydymffurfiaeth â chymal 3.3.5. Y Cynllun Iaith: "Byddwn yn cyfarwyddo staff i gyfrannu drwy gyfrwng y Gymraeg mewn cyfarfodydd cyhoeddus, pwyllgorau neu gynadleddau allanol, ac i ofyn am ddarpariaeth cyfieithu-ar-y-pryd."

- Gallai'r meysydd dan sylw gynnwys:
 - Pwyso ar gyrff a mudiadau allanol i ddarparu cyfieithu-ar-y-pryd
 - Cadeirio cyfarfodydd dwyieithog a sut i annog o'r Gadair
 - Cyfrannu at gyfarfod drwy gyfrwng y Gymraeg
 - Sut i gyfathrebu'r anghenion yn effeithiol a chofiadwy

DS - Nodwyd y byddai'r Ymchwiliad yn llunio cyfres o argymhellion gan eu rhannu gyda'r Pwyllgor Iaith cyn iddynt gael eu rhoi ar waith.

3. Prif Weithgaredd yr Ymchwiliad

3.1 Cytunwyd ar raglen waith a oedd ceisio cyfarch y briff. Roedd sawl cam gwahanol i'r rhaglen waith:

3.2 Cam 1

- Lluniwyd holiadur i gyrff allanol (mewn ymgynghoriad â'r Uned Ymchwil ac aelodau'r ymchwiliad) yn holi am eu darpariaethau ar gyfer y Gymraeg mewn cyfarfodydd gan eu hysbysu y bydd eu hymatebion yn cael eu rhannu gyda chynrychiolwyr y Cyngor ar y cyfryw gyrff er mwyn gwirio ar sail eu profiadau hwy.
- Lluniwyd holiadur i reolwyr o fewn y Cyngor (mewn ymgynghoriad â'r Uned Ymchwil ac aelodau'r ymchwiliad) yn holi (yn ddiennw) am eu defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd allanol.

3.3 Cam 2

- Cyfarfod o'r ymchwiliad:-
 - (a) Cyfwelwyd Arweinydd y Cyngor, Aelod Cabinet – Y Gymraeg a'r Prif Weithredwr.
 - (b) Cyfwelwyd Dr Enlli Thomas, Prifysgol Bangor am y seicoleg o ran defnydd iaith.

3.4 Cam 3

- Cynhaliwyd cyfarfod pellach i holi swyddogion unigol ymhellach am eu profiad am y defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd y tu allan i'r Cyngor ac ar drefniadau cyfieithu mewn cyfarfodydd o'r fath a'r hyn a wna'r Cyngor i gefnogi ei staff i ddatblygu yn ei hyder o ran defnyddio'r Gymraeg.

3.5 Cam 4

- Paratowyd adroddiad, ei drafod gydag Arweinydd y Cyngor, Aelod Cabinet – Y Gymraeg a'r Prif Weithredwr. a chyflwyno argymhellion i'r Pwyllgor Iaith.

DS Dylid nodi bod yr Ymchwiliad wedi canolbwyntio ar gyfarfodydd cyfundrefnol, neu fel mae'r Cynllun Iaith yn nodi "cyfarfodydd cyhoeddus, pwyllgorau neu gynadleddau allanol.". Nid oedd yr Ymchwiliad yn edrych ar gyfarfodydd bychan anffurfiol o ddau neu dri o bobl lle y derbynnir bod patrwm iaith "un i un" unigolion yn wahanol a bod angen gwneud yn glir bod gwahaniaeth o ran y disgwyliadau mewn cyfarfodydd cyfundrefnol sydd yn fwy o ran maint a ffurfioldeb.

4. Prif Ganfyddiadau'r Ymchwiliad

- 4.1 Mae'r Ymchwiliad wedi dael budd mawr o dderbyn mewnbwn rheolwyr ar draws y Cyngor drwy'r holiadur a chyfarfodydd unigol ac wedi ei galonogi yn fawr iawn gan awydd swyddogion i fod yn gweithredu Polisi Iaith y Cyngor. Mae'n amlwg hefyd bod nifer o staff yn gwerthfawrogi'r cyfle i weithio trwy gyfrwng y Gymraeg mewn gwaith pob dydd ac o weithio i sefydliad sydd yn annog a hyrwyddo'r defnydd o'r iaith.
- 4.2 Yn gyson, mae holiaduron staff wedi dangos bod y "gallu defnyddio'r iaith Gymraeg yn fy ngwaith" wedi dod allan fel y trydedd rheswm bob tro pam mae staff yn teimlo bod Cyngor Gwynedd yn lle gwych i weithio (ar ôl amodau a thelerau gwaith da a'r bobl eraill y maent yn cyd-weithio â hwy).(Gweler Atodiad 4) Nid dyna'r sefyllfa mewn sefydliadau cyhoeddus eraill y tu fewn a'r tu allan i'r sir ac, yn amlwg, roedd profiadau swyddogion ac aelodau o fynychu cyfarfodydd allanol yn rhai reit amrywiol
- 4.3 Roedd y wybodaeth o'r holiaduron hefyd yn dadlenni sefyllfa lle mae rheolwyr ac aelodau'r Cyngor yn wynebu'r sefyllfaoedd a ganlyn pan yn mynychu cyfarfodydd y tu allan i'r Cyngor
- Yn achlysurol, mynychir cyfarfodydd lle nad oes unrhyw ddarpariaeth gyfieithu o gwbl
 - Pan y mae offer ar gael, mae rhai nad ydynt yn siarad Cymraeg yn medru bod yn anghyfarwydd â defnyddio offer ac yn amharod i'w ddefnyddio yn sgil hynny
 - Pan y mae offer cyfieithu yn cael ei ddarparu, mae'r rhai sy'n gallu siarad Cymraeg yn y cyfarfodydd hynny yn y lleiafrif ac mae'r rhai sydd yn defnyddio'r Gymraeg yn llai fyth
- 4.4 Yn sgil yr uchod, mae'r Ymchwiliad wedi adnabod nifer o argymhellion lle yr ystyrir y mae lle i wella.

1. Gwybodaeth i Gyrrff Allanol
Canfyddiadau – Mae diwylliant ac arferion cyrff a sefydliadau eraill yn gwbl wahanol o ran y disgwyliad i fedru siarad Cymraeg mewn cyfarfodydd
Tystiolaeth – Profiad rheolwyr ac aelodau wrth fynychu cyfarfodydd allanol
Argymhelliad i'r Aelod Cabinet – Argymhellir bod y Cyngor yn cysylltu gyda phob corff allanol y mae'n enwebu rheolwyr ac aelodau iddynt i dynnu sylw at y ffaith bod y Cyngor yn:- <ul style="list-style-type: none">• Disgwyl i gynrychiolwyr o'r Cyngor gyfrannu at y cyfarfodydd hynny trwy gyfrwng y Gymraeg• Disgwyl darpariaeth cyfieithu ar y pryd mewn cyfarfodydd cyfundrefnol o'r fath• Disgwyl bod papurau ar gyfer y cyfarfodydd yn cael eu paratoi yn ddwyieithog• Disgwyl y bydd anogaeth i gynrychiolwyr y Cyngor, ac eraill, i gyfrannu trwy

gyfrwng y Gymraeg
2. Cynrychioli'r Cyngor mewn cyfarfodydd allanol
Canfyddiadau – Mae canfyddiad nad yw rheolwyr nac aelodau yn ymwybodol o bolisi presennol y Cyngor o “gyfarwyddo staff i gyfrannu drwy gyfrwng y Gymraeg mewn cyfarfodydd cyhoeddus, pwyllgorau neu gynadleddau allanol, ac i ofyn am ddarpariaeth cyfieithu-ar-y-pryd.”
Tystiolaeth – Ymateb yr holiaduron a sgysiau unigol gyda rheolwyr yn awgrymu bod awydd i ddefnyddio'r Gymraeg mewn cyfarfodydd ond bod rhai yn teimlo pwysau cudd i beidio â gwneud hynny rhag ymddangos yn drafferthus i gyd-aelodau a chyd-weithwyr
Argymhelliad i'r Aelod Cabinet – Argymhellir bod y Cyngor, wrth enwebu cynrychiolwyr i gyfarfodydd allanol (boed yn rheolwyr neu aelodau) yn eu hatgoffa:- <ul style="list-style-type: none">• Bod y Cyngor yn dymuno eu cefnogi yn eu defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd o'r fath• Mai gweithredu polisi'r Cyngor y maent wrth wneud hynny a nid gweithredu ar fympwy personol• Y dylid cysylltu â chyrrff allanol cyn mynychu cyfarfodydd i holi os bydd darpariaeth cyfieithu ar y pryd ar gael• Y dylid adrodd yn ôl i'r Cyngor am unrhyw sefyllfaoedd lle y mae'n amlwg nad yw corff allanol neu sefydliad arall wedi darparu'r cyfle na'r gefnogaeth ar gyfer defnyddio'r Gymraeg• Bod technegau ar gael i wneud y defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd yn haws (ee rhagymadroddi ychydig i roi cyfle i unigolion di-Gymraeg wisgo eu clustffonau os nad ydynt eisoes yn gwneud)
3. Cadeirio Cyfarfodydd
Canfyddiadau – Mae rôl y Cadeirydd mewn cyfarfodydd yn allweddol o ran gosod y tôn ar gyfer cyfarfod yn cynnwys y patrwm ieithyddol
Tystiolaeth – Mae canllaw “Cadeirio Cyfarfodydd Cymraeg a Dwyieithog” (Gweler Atodiad 5) yn cynnig arweiniad clir ac effeithiol ar gyfer gwneud hynny ond prin yw'r dystiolaeth o gadeiryddion yn gosod cyd-destun positif ar gyfer y defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd allanol
Argymhelliad i'r Aelod Cabinet – Argymhellir bod y Cyngor yn dwyn sylw cyrrff ac asiantaethau allanol at y canllawiau

ar gadeirio cyfarfodydd Cymraeg a dwyieithog ac yn eu hannog i'w rhannu gyda'u cadeiryddion er mwyn eu grymuso i annog y defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd

4. Dylanwadu ar Bartneriaid Cyhoeddus Sirol

Canfyddiadau –

Mae gan y Cyngor rôl arweiniol allweddol i geisio dylanwadu'n gadarnhaol ac ennill cyfeillion i'r Gymraeg.

Mae lefel y ddarpariaeth o wasanaeth trwy gyfrwng y Gymraeg ar draws y sector gyhoeddus yng Ngwynedd yn amrywio a nid yw trigolion yn medru bod yn sicr o'r lefel o wasanaeth y medrant ei ddisgwyl

Tystiolaeth –

Mae'r Bwrdd Gwasanaethau Lleol yn comisiynu gwaith i greu diffiniad o weithle dwyieithog y byddai'r Cyngor a'i bartneriaid yn ei fabwysiadu fel diffiniad safonol er mwyn ceisio "sicrhau eglurder a safon cyson o wasanaethau cyhoeddus dwyieithog i drigolion" dros amser

Mae Safonau'r Iaith Gymraeg, fel y maent wedi ei drafftio, yn cynnig isafswm safon ond nid un sydd yn ddigonol i drigolion mewn sir fel Gwynedd sydd â chanran mor sylweddol o'i drigolion yn siarad Cymraeg.

Argymhelliad i'r Aelod Cabinet –

Argymhellir bod adroddiad yn ôl i Bwyllgor Iaith y Cyngor ar gynnydd prosiect y Bwrdd Gwasanaethau Lleol

5. Dylanwadu ar Gyngorau Eraill

Canfyddiadau –

Mae gan y Cyngor rôl arweiniol allweddol i geisio dylanwadu'n gadarnhaol ac ennill cyfeillion i'r Gymraeg.

Mae angen gwneud mwy i geisio dwyn perswad ar gyngorau eraill am bwysigrwydd hybu a chaniatau defnydd y Gymraeg

Tystiolaeth –

Mae patrwm y ddarpariaeth Gymraeg ar draws cyngorau yng Nghymru yn amrywiol iawn.

Nid oes strwythur yn ei le ar gyfer ceisio dylanwadu ar a chefnogi cyngorau i wella yn eu darpariaeth

Argymhelliad i'r Aelod Cabinet –

Argymhellir bod yr Aelod Cabinet yn ceisio dwyn ynghyd grwp o Aelodau Cabinet sydd yn cario'r Portffolio Iaith o fewn cyngorau eraill fel dechrau i'r gwaith o ddwyn perswad a hybu'r defnydd o'r Gymraeg o fewn y cyngorau hynny

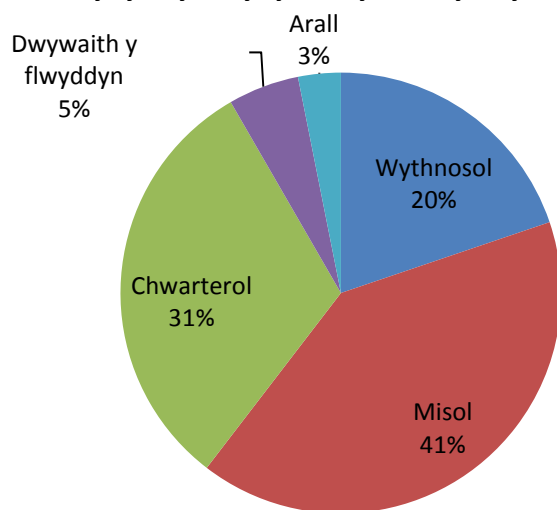
<p>6. Awdit o'r Gymraeg o fewn y Cyngor</p> <p>Canfyddiadau –</p> <p>Mae angen i'r Cyngor fodloni ei hun ynglyn â'r hyder a'r parodrwydd i ddefnyddio'r Gymraeg ar draws ei wasanaethau ac mae angen targedu gwaith hybu a datblygu sgiliau ymysg staff</p>
<p>Tystiolaeth –</p> <p>Mae'r Cyngor, yn ei Gynllun Strategol, wedi ymrwymo i sefydlu dealltwriaeth "o'r modd y mae'r Cyngor yn hyrwyddo'r Gymraeg ar hyn o bryd, a'r cyfleoedd ychwanegol sydd ar gael i'r Cyngor i hyrwyddo'r Gymraeg gyda thrigolion y sir"</p> <p>Mae'r gwaith hybu a datblygu sgiliau'r Gymraeg ar hyn o bryd yn waith ymatebol sydd yn ymateb i geisiadau yn hytrach na'i fod wedi ei dargedu ar sail asesiad</p>
<p>Argymhelliad i'r Aelod Cabinet –</p> <p>Argymhellir bod yr Aelod Cabinet adrodd yn ôl i'r Pwyllgor Iaith ar ganlyniadau'r Awdit yn fuan yn 2016/17 gan adrodd ar y camau gweithredu arfaethedig sydd yn codi o'r Awdit</p>
<p>7. Eglurder a Symlder iaith</p> <p>Canfyddiadau –</p> <p>Mae canfyddiad bod Cymraeg swyddogol y Cyngor yn medru bod yn gymhleth ac anodd i'w ddeall ac mae'n medru bod yn achos i rai sydd yn llai hyderus yn eu defnydd o'r Gymraeg oedi cyn mentro</p>
<p>Tystiolaeth –</p> <p>Tystiolaeth a gyflwynwyd i'r Ymchwiliad a chanfyddiadau aelodau'r Ymchwiliad</p>
<p>Argymhelliad i'r Aelod Cabinet –</p> <p>Argymhellir bod neges yn mynd allan i staff y Cyngor bod y Cyngor yn awyddus i aelodau o staff fentro yn eu defnydd o Gymraeg clir a syml er mwyn datblygu eu hyder a'u sgiliau ymhellach.</p>

Y DEFNYDD O'R GYMRAEG MEWN CYFARFODYDD – RHEOLWYR AC AELODAU GWYNEDD

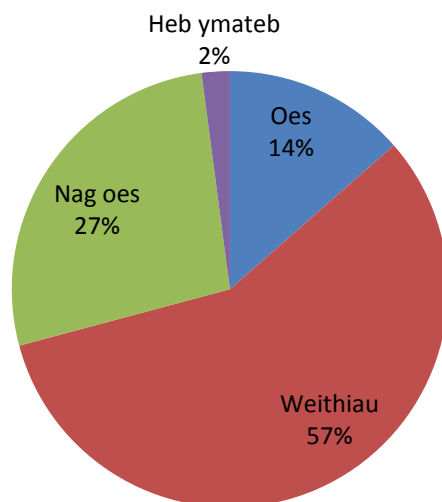
CANLYNIADAU'R HOLIADUR

Roedd 96 holiadur wedi cael ei gwblhau gan reolwyr ac aelodau Gwynedd.

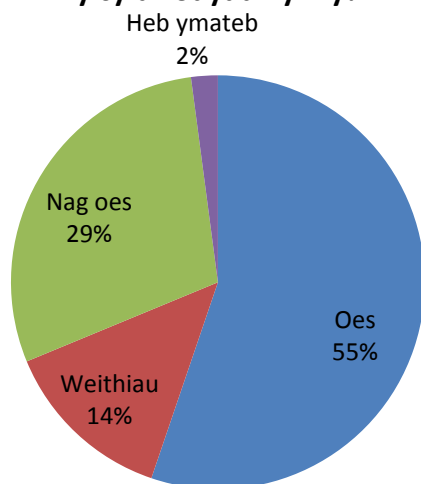
1. Pa mor aml ydych yn mynychu cyfarfodydd y tu allan i'r Cyngor?

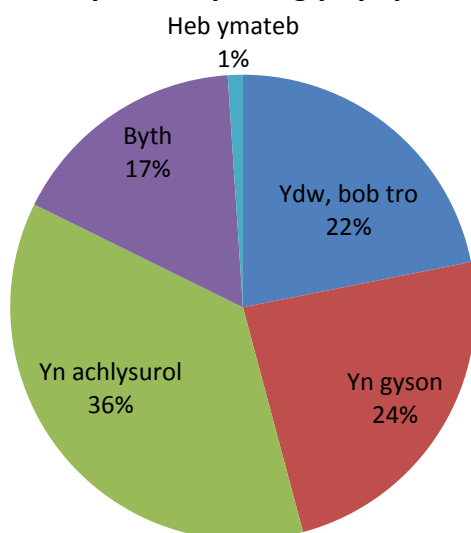
2. A oes trefn ar gyfer darparu papurau dwyieithog (Cymraeg / Saesneg) yn y cyfarfodydd hynny?

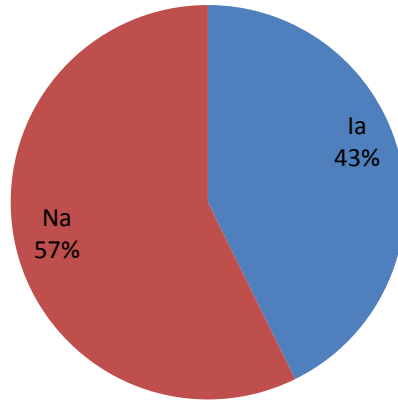
3. A oes trefniadau ar gyfer darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd yn y cyfarfodydd hynny?

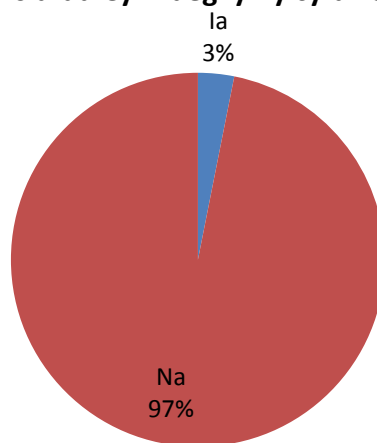
4. A ydych yn defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfodydd hynny?

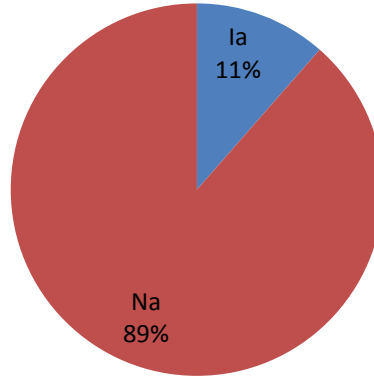
5. Os nad ydych yn defnyddio'r Gymraeg ar bob achlysur, beth yw'r rheswm pam nad ydych yn gwneud hynny? - Rwyf mewn lleiafrif bychan sydd yn medru siarad Cymraeg

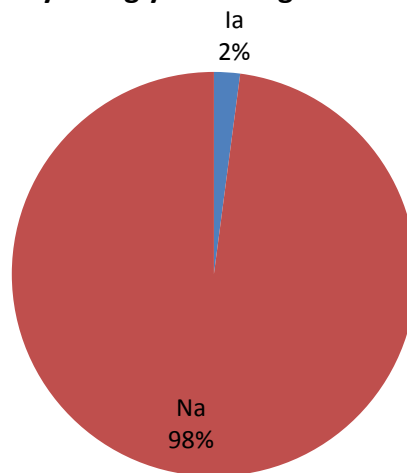
5. Os nad ydych yn defnyddio'r Gymraeg ar bob achlysur, beth yw'r rheswm pam nad ydych yn gwneud hynny? - Nid wyf yn ddigon hyderus i siarad Cymraeg yn y cyfarfodydd hyn

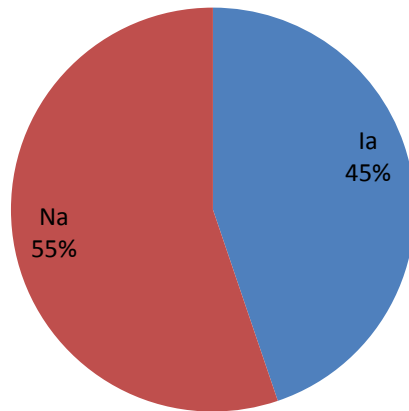
5. Os nad ydych yn defnyddio'r Gymraeg ar bob achlysur, beth yw'r rheswm pam nad ydych yn gwneud hynny? - Nid oes darpariaeth gyfieithu

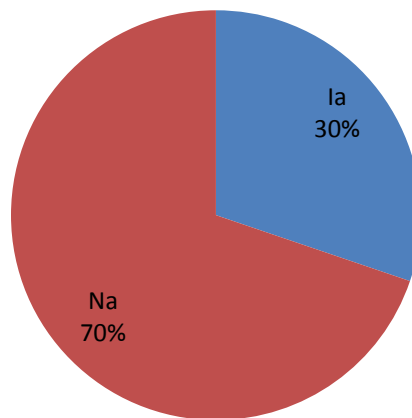
5. Os nad ydych yn defnyddio'r Gymraeg ar bob achlysur, beth yw'r rheswm pam nad ydych yn gwneud hynny? - Nid yw'r defnydd o'r Gymraeg yn cael ei groesawu

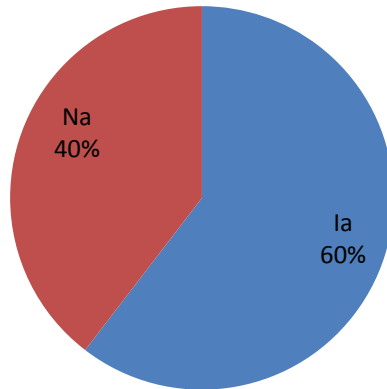
**6. Beth fyddai'n eich annog i wneud mwy o ddefnydd o'r Gymraeg
mewn cyfarfodydd allanol? - Cadeirydd sy'n medru siarad Cymraeg**

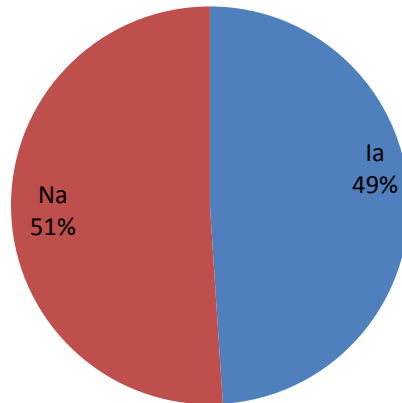
**6. Beth fyddai'n eich annog i wneud mwy o ddefnydd o'r Gymraeg
mewn cyfarfodydd allanol? - Papurau ar gael yn y Gymraeg**

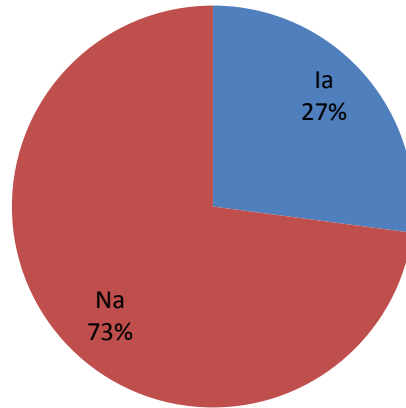
**6. Beth fyddai'n eich annog i wneud mwy o ddefnydd o'r Gymraeg
mewn cyfarfodydd allanol? - Offer cyfieithu ar gael**

**6. Beth fyddai'n eich annog i wneud mwy o ddefnydd o'r Gymraeg
mewn cyfarfodydd allanol? - Hybu pobl i siarad Cymraeg os ydynt yn
gallu**

**6. Beth fyddai'n eich annog i wneud mwy o ddefnydd o'r Gymraeg
mewn cyfarfodydd allanol? - Bathodynau i bobl ddweud eu bod yn
siarad Cymraeg**

Y DEFNYDD O'R GYMRAEG MEWN CYFARFODYDD - CYRFF ALLANOL

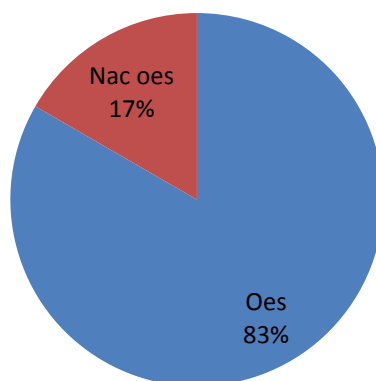
CANLYNIADAU'R HOLIADUR

Dim ond 12 holiadur oedd wedi eu cwblhau gan gyrff allanol sef:-

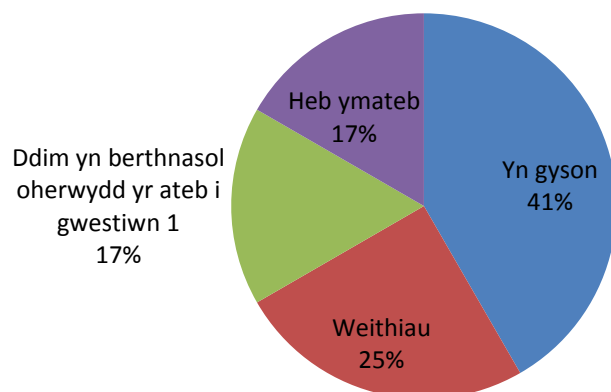
- Rheilffordd Arfordir y Cambrian
- WLGA Employment Team
- Gwasanaeth Cyfun Mwynau a Gwastraff Cyngor Sir y Fflint
- Cyngor Llyfrau Cymru
- Cynllun Datblygu Gwledig Gwynedd (rhan o adran Economi Gwynedd)
- Ymddiriedolaeth Capel Newydd, Nanhoron (elusen)
- Cyngor Cymru ar gyfer y Byddar
- Cymdeithas Canolfan Noddfa
- Cyngor Sir y Fflint
- GISDA
- Theatr Harlech Cyf
- Cyngor Bwrdeistrefol Sirol Conwy

Gweler ganlyniadau'r ymatebion isod:-

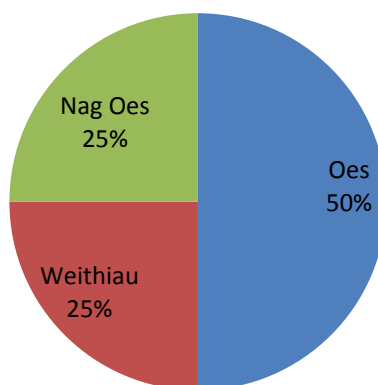
1. A oes gennych bolisi neu drefn benodol ar gyfer darparu papurau dwyieithog (Cymraeg / Saesneg) yn eich cyfarfodydd?

2. I ba raddau yr ydych yn cyfeirio at neu'n gwneud defnydd o'r polisi neu drefniadau hynny?

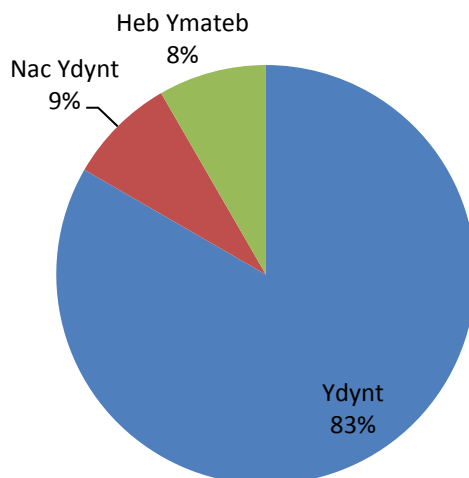
3. A oes gennych drefniadau ar gyfer darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd yn eich cyfarfodydd cyfundrefnol?

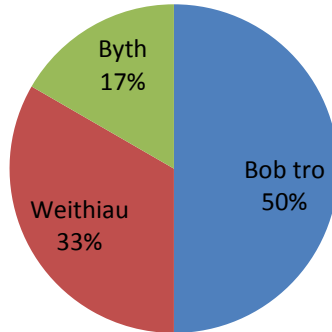
4. Faint o aelodau ar eich cyrff allanol sydd yn defnyddio'r Gymraeg yn eich cyfarfodydd cyfundrefnol?

Rheilffordd Arfordir y Cambrian	20 - Un neu ddau o swyddogion yn cynrychioli cyrff eraill yn cyflwyno neu adrodd yn Saesneg e.e Network Rail, Heddlu Trafnidiaeth Prydeinig. Ond ar y cyfan mae'r gweithdrefnau yn cael eu cynnal yng Nghymraeg.
WPGA Employment Team	Heb ymateb
Gwasanaeth Cyfun Mwynau a Gwastraff Cyngor Sir y Fflint	3 – Mae hyn ond yn berthnasol i'r Gwasanaeth Cyfun Mwynau a Gwastraff a nid Cyngor Sir y Fflint yn ei gyfanrwydd
Cyngor Llyfrau Cymru	6
Cynllun Datblygu Gwledig Gwynedd (rhan o adran Economi Gwynedd)	Mae'r cyfarfodydd allan bron i gyd gyda aelodau iaith gyntaf cymraeg – tua 90%
Ymddiriedolaeth Capel Newydd, Nanhoron (elusen)	Mae'r Ymddiriedolaeth yn cyfarfod yn anaml; mae pawb sydd yn weithredol arno yn medru'r Gymraeg
Wales Council for Deaf People	Cyn belled ag y gwn, cynhelir yr holl gyfarfodydd yn Saesneg
Cymdeithas Canolfan Noddfa	Cynhelir yr holl gyfarfodydd trwy gyfrwng y Gymraeg
Cyngor Sir y Fflint	Mae hyn yn anodd i'w ganfod a byddai'n dibynnu ar sgiliau ieithyddol aelodau. Mae un aelod etholedig yn sraiadwr Cymraeg rhugl ond mae aelodau eraill wedi eu cefnogi i ddysgu Cymraeg
GISDA	Dau gynghorydd
Theatr Harlech Cyf	Dim sylwadau
Cyngor Bwrdeistrefol Sirol Conwy	Dibynnu at ba gyrff allanol rydych chi'n cyfeirio

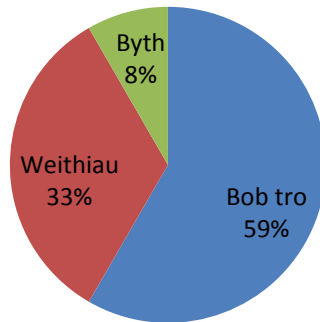
5. A yw aelodau a swyddogion Cyngor Gwynedd, sydd yn mynychu eich cyfarfodydd yn gwneud defnydd o'r Gymraeg yn eich cyfarfodydd?

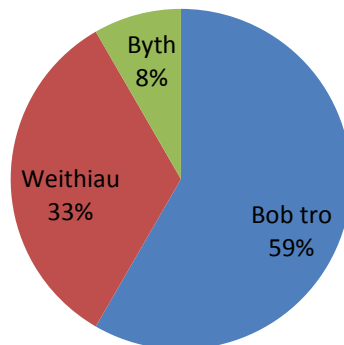
6. O ran trefniadau i hwyluso neu hybu'r defnydd o'r Gymraeg yn eich cyfarfodydd, i ba raddau ydych yn gwneud y canlynol - Cadeirydd sy'n medru siarad Cymraeg

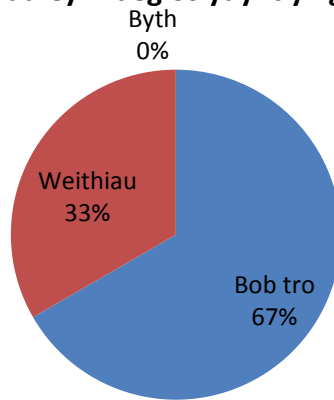
6. O ran trefniadau i hwyluso neu hybu'r defnydd o'r Gymraeg yn eich cyfarfodydd, i ba raddau ydych yn gwneud y canlynol - Papurau ar gael yn Gymraeg

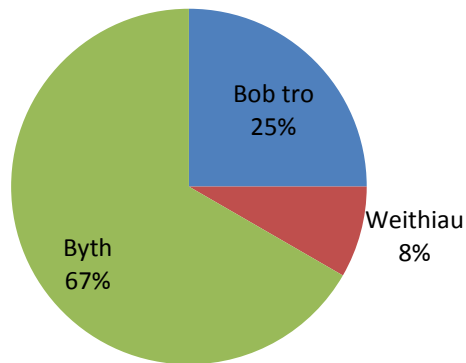
6. O ran trefniadau i hwyluso neu hybu'r defnydd o'r Gymraeg yn eich cyfarfodydd, i ba raddau ydych yn gwneud y canlynol - Offer cyfieithu ar gael

6. O ran trefniadau i hwyluso neu hybu'r defnydd o'r Gymraeg yn eich cyfarfodydd, i ba raddau ydych yn gwneud y canlynol - Hybu pobl i siarad Cymraeg os ydynt yn gallu

6. O ran trefniadau i hwyluso neu hybu'r defnydd o'r Gymraeg yn eich cyfarfodydd, i ba raddau ydych yn gwneud y canlynol - Bathodynau i ddweud eu bod yn siarad Cymraeg

ATODIAD 3

<u>Cyfarfodydd</u>	<u>Gwahoddedigion</u>
27 Ebrill	Dr Enlli Thomas, Prifysgol Bangor Arweinydd y Cyngor Aelod Cabinet – Y Gymraeg Prif Weithredwr
16 Gorffennaf	Bethan Evans (Arweinydd Tîm Cyfieithu) Nia Gruffydd (Rheolwr Gwasanaethau Defnyddwyr) Bryn Hughes (Rheolwr Amlogfa) Gareth James (Rheolwr - Cefnogi Aelodau a Chraffu)
10 Medi	Arweinydd y Cyngor Aelod Cabinet – Y Gymraeg Prif Weithredwr Catrin Parri (Swyddog Datblygu Gweithlu / Cyd-gysylltydd Iaith Gymraeg)

NODYN AR GANLYNIADAU HOLIADURON STAFF

Mae'r gallu i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith yn o'r brif atebion i gwestiwn agored "Beth sy'n gwneud Cyngor Gwynedd lle gwych i weithio" mewn holiaduron staff dros y blynyddoedd. Mae'n bwysig nodi bod hwn wedi bod yn gwestiwn hollol agored heb restr o ddewisiadau.

Yn 2013 roedd 8% o'r atebion yn deud "y gallu i weithio trwy gyfrwng y Gymraeg" (DS Roedd "aelodau eraill o'r tim" yn bell ar y blaen gyda 40% o'r atebion). Mae'r canran o ymatebion ynglyn â'r Gymraeg ar yr un lefel â "Fy rheolwr", "darparu gwasanaethau o werth", "amodau a thelerau gwaith" a hefyd "y gallu i weithio'n hyblyg".

Yn 2011, er bod y canran yn llai (tua 5.5%) roedd yn rhan o'r un "grwp" o atebion. Roedd amrywiaeth yr atebion wedi gostwng y canrannau yn gyffredinol (e.e. oedd "aelodau eraill o'r tim" dal yr ateb uchaf, ond gyda chanran o ddim ond 28%).

Yn 2009 oedd 4.5% yn rhoi "defnydd o'r Gymraeg" fel ateb ond eto yn rhan o'r un grwp o atebion a'r ddau arolwg arall.

Oherwydd bod hwn yn gwestiwn agored gyda'r nifer o atebion yn amrywio o arolwg i arolwg, rhaid cymryd gofal o sut yr ydym yn defnyddio'r canrannau (hynny ydy, nid yw'r cynnydd yn y ganran o 2009 i 2013 ddim o reidrwydd yn dangos mwy o ymrwymiad at yr laith).

Fodd bynnag, mae yn sicr ei fod yn un o'r ffactorau pwysicaf gan staff pan y maent yn meddwl am "Beth sy'n gwneud Cyngor Gwynedd lle gwych i weithio" ac yn rhan o'r ail grwp o'r atebion mwyaf poblogaidd – ar ôl atebion sy'n ymwneud a'r "tim" - ar bob achlysur, ochr wrth ochr â phethau sylfaenol eraill i fywyd gwaith staff fel "amodau a thelerau gwaith".

Cadeirio Cyfarfodydd Cymraeg a Dwyieithog

Canllaw i Gadeiryddion

BWRDD YR IAITH
GYMRAEG · WELSH
LANGUAGE BOARD

Noddir gan
Lywodraeth Cynulliad Cymru
Sponsored by
Welsh Assembly Government

Bwriad y canllaw hwn ydy...

eich cynorthwyo chi fel cadeirydd i:

- alluogi eich grŵp i barhau i gynnal cyfarfodydd trwy gyfrwng y Gymraeg
- adfer y sefyllfa os ydy eich grŵp neu bwyllgor yn ddiweddar wedi gorfod dechrau cynnal eich cyfarfodydd trwy gyfrwng y Saesneg trwy ddefnyddio gwahanol dechnegau i sicrhau bod y di-Gymraeg yn gallu cyfrannu at weithgarwch eich grŵp
- ganiatàu i aelodau'r grŵp gael cyfrannu yn Gymraeg neu Saesneg, yn ôl eu dewis.

Tud. 31

Swyddogaeth Cadeirydd

Fel cadeirydd, mae llwyddiant eich grŵp neu bwyllgor yn dibynnu'n helaeth arnoch chi!

Chi sydd yn bennaf gyfrifol am gael pawb i gyfrannu a chydweithio.

'Waeth pa mor ffurfiol neu anffurfiol yw'ch grŵp, mae'n bwysig eich bod yn gwneud i bawb deimlo bod eu cyfraniad yn bwysig.

Bydd eich agwedd chi, eich ffordd o siarad a thrafod pobl, yn cyfrannu at hyn wrth gwrs, ond mae hefyd yn bwysig eich bod yn ymwybodol o agweddau a gallu aelodau'r grŵp i siarad y Gymraeg a'r Saesneg.

Arferion iaith

Wrth gael eich ethol yn Gadeirydd, roeddech yn etifeddu llw o arferion y grŵp / pwyllgor, gan gynnwys arferion ieithyddol.

Mae 69% o drigolion Gwynedd yn siarad Cymraeg ac mewn llawer rhan o Wynedd, mae grwpiau a phwyllgorau cymunedol fel arfer yn cynnal eu cyfarfodydd trwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae cyfarfodydd capel, ysgol Sul, ysgolion cynradd, yr Urdd, yr Eisteddfod leol ac ati yn draddodiadol wedi cael eu cynnal trwy gyfrwng y Gymraeg, ond bellach, mae pobl sy'n symud i fyw i'r ardal hefyd yn awyddus i ymuno a bod yn rhan o weithgareddau'r gymuned.

Mae'n gallu bod yn sefyllfa anodd wrth drïo cynnwys y bobl hyn, eu hannog i gyfrannu i weithgarwch y gymuned a pharhau i gadw iaith y cyfarfodydd yn Gymraeg.

Pam cadw'r Gymraeg?

Pam na thrown y cyfarfodydd yn gyfarfodydd dwyieithog neu Saesneg, wedi'r cwbl, mae'r Cymry Cymraeg yn medru siarad Saesneg yr un mor rhugl?

Un rheswm pwysig yw mai dim ond ar y rhan fechan hon o'r ddaear mae'r Gymraeg yn iaith naturiol cyfarfodydd, ac mi fyddai peidio â pharhau i siarad Cymraeg yn golygu colli iaith a llawer mwy na hynny, colli ffordd o fyw. Ac unwaith y bydd yr iaith wedi ei cholli, bydd yn rhy hwyr i'w chael yn ôl wedyn...

Cyfieithu ar y pryd

Yr ateb symlaf i sicrhau fod pob aelod o'r pwyllgor yn gallu cyfrannu yn yr iaith o'i ddewis ydi defnyddio gwasanaeth cyfieithu ar y pryd.

Mae'r cyfieithydd yn bresennol i hyrwyddo cynnal y cyfarfod yn Gymraeg.

Bydd y Cymry Cymraeg a'r di-Gymraeg yr un mor ddibynnol arno ran eu gallu i gyfathrebu yn eu llewis iaith.

33 Mae yno at wasanaeth pawb a dylai hynny hyrwyddo cydweithio o fewn y grŵp.

Y MANTEISION

Mae modd parhau â'r arfer o gynnal cyfarfodydd yn Gymraeg, a galluogi aelodau di-Gymraeg i gyfrannu a gwneud eu rhan dros y gymuned.

Mae cyfieithu ar y pryd wedi hen ennill ei blwy yng Ngwynedd, ac mae'r Cymry Cymraeg a'r di-Gymraeg erbyn hyn wedi arfer clywed cyfieithu mewn cyfarfodydd, yn enwedig felly yn y sector cyhoeddus.

I lawer aelod di-Gymraeg, mae defnyddio offer cyfieithu ar y pryd yn aml iawn yn gam cyntaf o'u siwrnai i ddysgu'r iaith a gwerthfawrogi'r diwylliant lleol.

Gall darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd fod yn fuddsoddiad gwerth chweil er mwyn hyrwyddo cynydd mewn gweithgarwch cymunedol a chydlynad ieithyddol a chymunedol.

Os ydych yn dymuno gwarchod y Gymraeg yn eich cyfarfodydd, mae'n syniad da i lunio polisi iaith ar gyfer eich grŵp. Gallai polisi iaith o'r fath nodi mai yn Gymraeg y bydd eich cyfarfodydd yn cael eu cynnal, ac y byddwch yn defnyddio gwasanaeth cyfieithu ar y pryd i sicrhau hynny.

Beth ddylech chi
fel **Cadeirydd**
ei wneud...

Tud. 34

Ymlaen llaw

DOGFENNAETH

Dylech chi neu'r ysgrifennydd sicrhau fod y ddogfennaeth i gyd, gan gynnwys cofnodion y cyfarfod diwethaf, yr agenda, unrhyw adroddiadau, cyflwyniadau powerpoint ac ati, yn cael eu hanfon at y cyfieithydd ychydig ddyddiau ymlaen llaw.

Gorau oll os gallwch anfon yr holl ddogfennaeth at y cyfieithydd ymlaen llaw yn ddwyieithog, wedi'r cyfan os oes angen darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd yn ystod y cyfarfod, mae hefyd angen i chi ddarparu'r ddogfennaeth i'r aelodau hynny yn ddwyieithog hefyd.

LLEOLI'R OFFER

Mae'n rhaid i'r cyfieithydd osod ei offer yn y man gorau iddo allu gweld a chlywed pawb, ond mae'r un mor bwysig bod yr offer yn cael ei osod mewn man sydd ddim yn ymyrryd ar eich cyfarfod.

Fel cadeirydd, dylech ymdrechu i gyrraedd ychydig yn gynnar i drafod hyn gyda'r cyfieithydd cyn y cyfarfod.

Ar ddechrau'r cyfarfod

ANNOG DEFNYDD O'R GYMRAEG

Croesawch bawb yn ddwyieithog ac egluro mai trwy gyfrwng y Gymraeg y bydd y cyfarfod yn cael ei gynnal, ond bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd ar gael i sicrhau bod y di-Gymraeg yn gallu dilyn a chyfrannu.

Gofynnwch i'r aelodau di-Gymraeg wisgo'u clustffonau.

Gosodwch esiampl i weddill y Cymry Cymraeg sy'n bresennol trwy siarad yn Gymraeg o hyn allan, ac annog y Cymry Cymraeg eraill i gyfrannu yn Gymraeg hefyd. Eglurwch y byddwch chi'n ateb cwestiynau yn Gymraeg, hyd yn oed os ydyn nhw'n cael eu gofyn yn Saesneg, ac annog y Cymry Cymraeg eraill i wneud yr un peth. Dyna pam fod gwasanaeth cyfieithu yn bresennol.

SICRHAU FOD PAWB YN CLYWED

Helpwch y cyfieithydd i wneud yn siŵr fod offer pawb yn gweithio ac nad yw lefel llais y cyfieithydd yn amharu ar y cyfarfod. O wneud hyn ar ddechrau'r cyfarfod byddwch wedi gwneud yn siŵr bod y cyfieithydd, y Cymry Cymraeg a'r di-Gymraeg yn medru clywed.

ANNOG DYSGWYR

Holwch a oes dysgwyr yn y cyfarfod.

Os oes dysgwyr yn bresennol, dangoswch fel cadeirydd eich bod yn edmygu eu hymdrech i ddysgu Cymraeg, ac anogwch nhw i siarad Cymraeg yn y Pwyllgor. Mae gweld rhywun yn mynd i'r drafferth i ddysgu'r Gymraeg wastad yn braf, ac i'r dysgwr mae cael cyfle i glywed Cymraeg a chael cyfle ac anogaeth i gyfrannu yn Gymraeg yn gallu bod yn hwb mawr.

Yr un pryd, atgoffwch y Cymry Cymraeg i fod yn amyneddgar a rhoi cyfle i ddysgwyr ymarfer eu Cymraeg.

Yn ystod y cyfarfod

UN AR UNWAITH!

Peidiwch â gadael i bobl siarad ar draws ei gilydd. Ni all y cyfieithydd gorau yn y byd gyfieithu dau lais yr un pryd!

GLYNU AT Y GYMRAEG

Atebwch bob cwestiwn yn Gymraeg, hyd yn oed os iddyn nhw gael eu gofyn yn Saesneg. Mewn cyfarfod dwyieithog o'r fath, ni ddylai neb ystyried bod hyn yn anghwrtais.

Ond weithiau mae hynny'n anodd. Os byddwch wedi ateb cwestiwn Saesneg yn Saesneg, neu unrhyw un arall, mae'n syniad da i grynhoi yn Gymraeg. Mae sut y byddwch chi'n defnyddio'r Gymraeg ac yn glynu at y Gymraeg yn rhoi arweiniad clir i Gymry Cymraeg eraill yn y cyfarfod.

CYSWLLT LLYGAD

Cadwch lygad ar yr aelodau sy'n gwisgo clustffonau iddyn nhw wybod eich bod yn ceisio sicrhau eu bod nhw'n dilyn y drafodaeth. Mae hyn yn arbennig o bwysig os ydyn nhw'n disgwyl ateb i gwestiwn. Rhowch amser iddyn nhw wisgo a thynnu eu clustffonau er mwyn gwrandao a siarad.

Cynnal cyfarfod Cymraeg heb gyfieithydd

Ni fydd gan rai grwpiau neu bwyllgorau yr adnoddau i dalu am gyfieithydd, felly beth allwch chi ei wneud pan fo aelodau di-Gymraeg yn ymuno â chi?

BETH I'W WNEUD?

Mae'n bosibl y gallai egluro'r anawsterau hyn fod yn ddigon i ddwyn perswâd ar aelodau'r pwyllgor fod cyfiawnhad wedi'r cyfan dros dalu cyfieithydd i fod yn bresennol.

Fel arall, y nod gobeithio, fyddai parhau i gynnal y cyfarfod yn Gymraeg

Eglurwch i'r di-Gymraeg y byddai newid iaith yn gam rhy fawr i'w wneud am y rhesymau a'r anawsterau hyn, ond y byddwch chi fel cadeirydd yn gwneud pob ymdrech i sicrhau bod pawb yn y grŵp yn medru dilyn.

ANAWSTERAU NEWID IAITH

Mae'n berffaith bosibl mai yn Gymraeg y mae cyfarfodydd yn y gymuned yma yn draddodiadol wedi cael eu cynnal

Gallai newid iaith greu anhawster ieithyddol i aelodau'r grŵp.

Er efallai bod pawb yn deall Saesneg, ac yn defnyddio Saesneg mewn gwahanol sefyllfaoedd, nid yw hynny'n golygu bod y Cymry Cymraeg yn gyfforddus yn siarad Saesneg yn gyhoeddus.

Mae hyn yn arbennig o wir am ddefnyddio Saesneg yn eu cymuned leol eu hunain gan newid iaith oes o gyfathrebu gyda chyfeillion a chymdogion.

Yn aml byddai'n well gan lawer o Gymry Cymraeg a llawer o bobl ddi-Gymraeg gadw draw yn hytrach na bod yn gyfrifol am newid iaith cyfarfod neu iaith gweithgarwch cymunedol.

Technegau y gallwch eu defnyddio

SYLWEBU

Trefnwch fod rhywun yn eistedd wrth ochr yr aelod di-Gymraeg gan grynhoi'r drafodaeth yn dawel yn Saesneg iddyn nhw. Does dim angen cyfieithu pob gair. Bydd llawer o'r cyfarfod yn ddealladwy heb gyfieithu pob gair – mae tôn llais a iaith y corff yn cyfleu llawer o'r ystyr hefyd.

Cofiwch y byddai'r sawl sy'n sylwebu yn gwneud hyn ar draul medru cyfrannu at y cyfarfod ei hun yn aml, felly dylid gofyn i Gymry Cymraeg wneud hyn yn eu tro.

DOGFENNAETH DDWYIEITHOG

Mae cael cofnodion ac agenda ac unrhyw ddogfennaeth neu gyflwyniad *Powerpoint* yn ddwyieithog yn hwyluso gallu cynnal cyfarfod ei hun trwy gyfrwng y Gymraeg, gan y gallai'r aelodau di Gymraeg ddilyn trefn yr eitemau.

I ddod o hyd i gyfieithydd, cysylltwch â
www.cyfieithwycymru.org.uk

01248 371839

Eitem 7

CYFARFOD	PWYLLGOR IAITH
DYDDIAD	22 Hydref 2015
TEITL	Diweddariad ar Safonau'r Gymraeg
AWDUR	Gwenllian Williams Swyddog Datblygu Iaith
PWRPAS YR ADRODDIAD	Cyflwyno'r Safonau'r Gymraeg a chrynodeb o'r pwyntiau gweithredu er gwybodaeth.

1 CEFNDIR

- 1.1 Yn unol ag Adran 44 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, derbyniwyd yr Hysbysiad Cydymffurfio ar y Safonau terfynol ar 30 Medi 2015.
- 1.2 Roedd 165 o safonau yn yr hysbysiad cydymffurfio ym mis Gorffennaf.
- 1.3 Fel rhan o'r broses ymgynghori, heriwyd 55 ohonynt, yn bennaf ar y sail ein bod eisoes yn mynd y tu hwnt i'r hyn sy'n ofynnol yn y Safonau dan sylw.
- 1.4 Cyflwynwyd 151 Safon yn yr hysbysiad terfynol – felly 14 Safon yn llai na'r hysbysiad drafft.
- 1.5 Cafwyd estyniad ar y 4 Safon Hybu oedd yn ymwneud â llunio Strategaeth

2. SYLWADAU AR Y SAFONAU

- 2.1 Bydd angen edrych ar drefniadau gweinyddol presennol mewn nifer o achosion, a gosod trefniadau newydd ar gyfer cofnodi.
- 2.2 Bydd angen rhoi canllawiau clir i rai adrannau mewn perthynas â Safonau penodol (e.e. Safonau 25 a 28 a'r Gwasanaethau Cymdeithasol)
- 2.3 Bydd angen trafodaeth am anghenion hyfforddiant ychwanegol – hyn eisoes wedi cychwyn gyda'r tîm Dysgu a Datblygu.

3. YR AMSERLEN WEITHREDU

- 3.1 Bydd y Safonau yn weithredol o 30 Mawrth 2016, heblaw am y 4 Safon Hybu, y bydd gofyn i ni gydymffurfio â nhw erbyn 30 Mawrth 2017.
- 3.2 Bydd posib cyflwyno apel cyn y dyddiad hwnnw os oes teimlad bod unrhyw un o'r Safonau yn parhau i fod yn anghymesur neu'n afresymol, ond nid ydym yn argymhell gwneud hynny.
- 3.3 Bydd Cynllun Iaith Gymraeg y Cyngor yn dod i ben ar y diwrnod y bydd gofyn i ni gydymffurfio a Safon am y tro cyntaf, sef 30 Mawrth 2016.

ATODIAD

CRYNODEB O'R SAFONAU

Cynigir yma grynodeb o'r Safonau hynny ble bydd angen i ni gymryd camau cyn diwedd Mawrth 2016 er mwyn sicrhau cydymffurfiaid.

Mae'r camau yn amrywio o edrych ar drefniadau cyfredol er mwyn sicrhau ein bod yn casglu a chofnodi'r wybodaeth angenrheidiol ar gyfer cydymffurfio, a gosod trefniadau cofnodi newydd ble bo'r angen, i adnabod pa wasanaethau neu adrannau fydd angen arweiniad pellach i sicrhau cysondeb.

Angen: Templedi newydd neu newid unwaith ac am byth	
Safon	Gweithrediad
7	Angen ffordd o ddatgan bod croeso i ohebu yn Gymraeg
14	Angen nodi (yn Gymraeg) ein bod yn croesawu galwadau yn Gymraeg
134	Angen sicrhau bod unrhyw dempledi llofnod ebost yn cynnwys y logos angenrheidiol.
135	Angen sicrhau bod templedi "allan o'r swyddfa" ar gael.

Angen: Newid arferion pobl (hyfforddiant / canllawiau)	
Safon	Gweithrediad
18	Angen sicrhau bod modd trosglwyddo galwadau uniongyrchol i siaradwyr Cymraeg bob amser.
63	Oes angen cynnig arweinid (e.e. hyfforddiant Cymraeg Clir) i sicrhau bod y sgiliau gan staff i gynhyrchu arwyddion cywir a safonol.
120	Angen sicrhau bod staff yn gwybod sut i ddefnyddio meddalwedd a rhyngwyneb Cymraeg – e.e. sut i ddefnyddio Cysill a Cysgair.
129	Angen sicrhau bod hyfforddiant ar gael i Reolwyr ar sut i ddefnyddio'r Gymraeg yn effeithiol mewn cyfarfodydd, cyfweiliadau a gweithdrefnau cwyno (elfen cynnal iaith cyfarfodydd yn bwysig)
153	Angen sicrhau bod cwynion iaith yn cael eu cyfeirio i'r lle cywir a bod staff yn ymwybodol o sut i ddelio gyda cwynion neu ymholiadau anffurfiol.

Angen: Systemau cofnodi newydd / Dogfennaeth	
Safon	Gweithrediad
21	Angen sicrhau bod dewis iaith yn cael eu cofnodi yn briodol er mwyn sicrhau dilyniant yn yr un iaith.
98	Angen polisi ar ddefnydd mewnol o'r Gymraeg (Canllawiau neu Gynllun Gweithredu mewnol)
112A	Angen gallu nodi yn y canllawiau cwyno bod posib gwneud cwyn yn unrhyw iaith.
127	Asesu Sgiliau Cymraeg y staff.
151	Angen cytuno ar ba sgiliau ieithyddol fydd yn cael eu cofnodi.
Safonau Atodol	Angen sicrhau bod yr holl ddogfennau a chanllawiau perthnasol wedi eu llunio a'u cyhoeddi ar y wefan gyhoeddus. Angen delio fesul dosbarth o safonau gyda: <ul style="list-style-type: none">• Gweithdrefnau cydymffurfio• Trefn cwynion• Goruchwylio ac atebolrwydd

	<ul style="list-style-type: none"> • Adrodd <p>Strategaeth 5 mlynedd – i'w chyhoeddi 30/03/2017, wedi i'r Strategaeth bresennol ddod i ben.</p>

Angen: Arweiniad penodol i adrannau	
Safon	Gweithrediad
25 a 28	Angen tynnu sylw'r Gwasanaethau Cymdeithasol at y Safonau hyn, sy'n ymwneud efo cyfarfodydd lles. Angen sicrhau eu bod yn cydymffurfio bob amser a bod dewis iaith yn cael ei gofnodi ar y system RAISE. Angen canllawiau clir sy'n nodi mai cyfrifoldeb yr adran yw sicrhau bod unrhyw gyfarfodydd lles, fel cynadleddau achos, yn cael eu cynnal yn Gymraeg os mai dyna yw dymuniad yr aelod o'r cyhoedd.
67 a 68	Angen sicrhau bod derbynfeydd yn arddangos arwyddion a staff yn gwisgo bathodynau etc.
72	Angen sicrhau bod unrhyw adrannau sy'n delio gyda grantiau a thendrau yn dilyn y drefn briodol o ran ystyried y Gymraeg.
87	Angen adnabod lle mae systemau annerch cyhoeddus yn cael eu defnyddio a sicrhau bod ymwybyddiaeth o'r angen i gydymffurfio.

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

HYSBYSIAD CYDYMFFURFIO – ADRAN 44 MESUR Y GYMRAEG (CYMRU) 2011

Cyngor Gwynedd – Dyddiad Dyroddi: 30/09/2015

Safonau y bydd yn ofynnol i gydymffurfio â hwy o fewn 6 mis.

Rhif Safon	Dosbarth o Safon	Safon	Diwrnod Gosod
1	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn cael unrhyw ohebiaeth yn Gymraeg oddi wrth berson, rhaid ichi ateb yn Gymraeg (os oes angen ateb), oni bai bod y person wedi dweud nad oes angen ateb yn Gymraeg.	30/03/2016
4	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn anfon yr un ohebiaeth at nifer o bersonau, rhaid ichi anfon fersiwn Gymraeg o'r ohebiaeth ar yr un pryd ag y byddwch yn anfon unrhyw fersiwn Saesneg ohoni.	30/03/2016
5	Cyflenwi Gwasanaethau	Os nad ydych yn gwybod a yw person yn dymuno cael gohebiaeth oddi wrthy ch yn Gymraeg rhaid ichi ddarparu fersiwn Gymraeg o'r ohebiaeth pan fyddwch yn gohebu â'r person hwnnw.	30/03/2016
6	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn llunio fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg gyfatebol o ohebiaeth, rhaid ichi beidio â thrin y fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg (er enghraifft, os yw'r fersiwn Saesneg wedi ei llofnodi, neu os oes manylion cyswllt wedi eu darparu ar y fersiwn Saesneg, rhaid i'r fersiwn Gymraeg gael ei thrin yn yr un modd).	30/03/2016
7	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi ddatgan - (a) mewn gohebiaeth, a	30/03/2016

		(b) mewn cyhoeddiadau a hysbysiadau swyddogol sy'n gwahodd personau i anfon ymateb neu i anfon gohebiaeth atoch, eich bod yn croesawu cael gohebiaeth yn Gymraeg, y byddwch yn ateb gohebiaeth yn Gymraeg, ac na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.	
8	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fydd person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi gyfarch y person yn Gymraeg.	30/03/2016
9	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fydd person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi roi gwybod i'r person bod gwasanaeth Cymraeg ar gael.	30/03/2016
10	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fo person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi ddelio â'r alwad yn Gymraeg yn ei chyfanrwydd os yw'r person yn dymuno hynny (gan drosglwyddo'r alwad i aelod o staff sy'n gallu delio â'r alwad yn Gymraeg os yw hynny'n angenrheidiol).	30/03/2016
12	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn hysbysebu rhifau ffôn, llinellau cymorth neu wasanaethau canolfannau galwadau, rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
13	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn cynnig gwasanaeth Cymraeg ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid i rif ffôn y gwasanaeth Cymraeg fod yr un peth â rhif ffôn y gwasanaeth Saesneg cyfatebol.	30/03/2016
14	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn cyhoeddi eich prif rif ffôn, neu unrhyw rifau sydd gennych ar gyfer llinellau cymorth neu wasanaethau canolfannau galwadau, rhaid ichi nodi (yn Gymraeg) eich bod yn croesawu	30/03/2016

		galwadau yn Gymraeg.	
15	Cyflenwi Gwasanaethau	Os oes gennych ddangosyddion perfformiad ar gyfer delio â galwadau ffôn, rhaid ichi sicrhau nad yw'r dangosyddion perfformiad hynny yn trin galwadau ffôn a wneir yn Gymraeg yn llai ffafriol na galwadau a wneir yn Saesneg.	30/03/2016
16	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i'ch prif wasanaeth (neu wasanaethau) ateb galwadau ffôn roi gwybod i bersonau sy'n galw, yn Gymraeg, fod modd gadael neges yn Gymraeg.	30/03/2016
17	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan na fo gwasanaeth Cymraeg ar gael ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi roi gwybod i'r personau sy'n galw (pa un ai drwy gyfrwng neges wedi ei hawtomeiddio neu fel arall) pryd y bydd gwasanaeth Cymraeg ar gael.	30/03/2016
18	Cyflenwi Gwasanaethau	Os bydd person yn cysylltu ag un o'ch adrannau ar rif ffôn llinell uniongyrchol (gan gynnwys ar rifau llinell uniongyrchol aelodau staff), a bod y person hwnnw'n dymuno cael gwasanaeth Cymraeg, rhaid ichi ddarparu'r gwasanaeth hwnnw yn Gymraeg yn ei gyfanrwydd (os yw'n angenrheidiol drwy drosglwyddo'r alwad i aelod o staff sy'n gallu delio â'r alwad yn Gymraeg).	30/03/2016
20	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fydd person yn cysylltu â chi ar rif llinell uniongyrchol (pa un ai ar rif llinell uniongyrchol adran neu ar rif llinell uniongyrchol aelod o staff), rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth gyfarch y person.	30/03/2016
21	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn ffonio unigolyn ("A") am y tro cyntaf, rhaid ichi ofyn i A a yw'n dymuno cael galwadau ffôn oddi wrthyich yn Gymraeg; ac os yw A yn ymateb i ddweud ei fod yn dymuno hynny, rhaid ichi gadw cofnod o'i ddymuniad, a chynnal galwadau ffôn a wneir i A o hynny ymlaen yn Gymraeg.	30/03/2016

22	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i unrhyw system ffôn wedi ei hawtomeiddio sydd gennych ddarparu'r gwasanaeth cyfan wedi ei awtomeiddio yn Gymraeg.	30/03/2016
23	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn gwahodd un person ("P") yn unig i gyfarfod, rhaid ichi gynnig cynnal y cyfarfod yn Gymraeg; ac os yw P yn eich hysbysu ei fod yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, rhaid ichi gynnal y cyfarfod hwnnw yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).	30/03/2016
25	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn gwahodd unigolyn ("A") i gyfarfod, a bod y cyfarfod hwnnw yn ymwneud â llesiant A, rhaid ichi - (a) gofyn i A a yw'n dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, a (b) os yw A yn eich hysbysu ei fod yn dymuno hynny, cynnal y cyfarfod yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).	30/03/2016
27	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn gwahodd mwy nag un person i gyfarfod (nad yw'n ymwneud â llesiant un neu ragor o'r unigolion a wahoddir), rhaid ichi ofyn i bob person a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod.	30/03/2016
27A	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod (nad yw'n ymwneud â llesiant un neu ragor o'r unigolion a wahoddir), a bod o leiaf 10% (ond llai na 100%) o'r gwahoddedigion wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod.	30/03/2016
27CH	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod (nad yw'n ymwneud â llesiant un neu ragor o'r unigolion a wahoddir), a bod pawb a gafodd wahoddiad wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi gynnal y cyfarfod yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).	30/03/2016

28	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod y cyfarfod hwnnw yn ymwneud â llesiant un neu ragor o'r unigolion a wahoddwyd, rhaid ichi - (a) gofyn i'r unigolyn hwnnw neu i bob un o'r unigolion hynny a yw'n dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, a (b) os yw'r unigolyn hwnnw, neu os yw pob un o'r unigolion hynny, yn eich hysbysu ei fod yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, cynnal y cyfarfod hwnnw yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).	30/03/2016
30	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn trefnu cyfarfod sy'n agored i'r cyhoedd rhaid ichi ddatgan ar unrhyw ddeunydd sy'n ei hysbysebu, ac ar unrhyw wahoddiad iddo, fod croeso i unrhyw un sy'n bresennol ddefnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod.	30/03/2016
31	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn anfon gwahoddiadau i gyfarfod yr ydych yn ei drefnu sy'n agored i'r cyhoedd rhaid ichi eu hanfon yn Gymraeg.	30/03/2016
32	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn gwahodd personau i siarad mewn cyfarfod yr ydych yn ei drefnu sy'n agored i'r cyhoedd rhaid ichi - (a) gofyn i bob person a wahoddir i siarad a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg, a (b) os yw'r person hwnnw (neu o leiaf un o'r personau hynny) yn eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg, darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg at y diben hwnnw (os nad ydych yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg heb wasanaeth cyfieithu).	30/03/2016
33	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn trefnu cyfarfod sy'n agored i'r cyhoedd, rhaid ichi sicrhau bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod, a rhaid ichi hysbysu'r rheini sy'n bresennol ar lafar yn Gymraeg -	30/03/2016

		(a) bod croeso iddynt ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd ar gael.	
34	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn arddangos unrhyw ddeunydd ysgrifenedig mewn cyfarfod yr ydych yn ei drefnu sy'n agored i'r cyhoedd, rhaid ichi sicrhau bod y deunydd hwnnw'n cael ei arddangos yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin unrhyw destun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.	30/03/2016
35	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn trefnu digwyddiad cyhoeddus, neu'n ariannu o leiaf 50% o ddigwyddiad cyhoeddus, rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth hybu'r digwyddiad (er enghraifft, o ran y ffordd y mae'r digwyddiad yn cael ei hysbysebu neu y rhoddir cyhoeddusrwydd i'r digwyddiad).	30/03/2016
36	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn trefnu digwyddiad cyhoeddus, neu'n ariannu o leiaf 50% o ddigwyddiad cyhoeddus, rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg yn y digwyddiad (er enghraifft, mewn perthynas â gwasanaethau a gynigir i bersonau sy'n bresennol yn y digwyddiad, mewn perthynas ag arwyddion a arddangosir yn y digwyddiad, ac mewn perthynas â chyhoeddiadau sain a wneir ynddo).	30/03/2016
37	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i unrhyw ddeunydd cyhoeddusrwydd neu ddeunydd hysbysebu yr ydych yn ei lunio gael ei lunio yn Gymraeg, ac os byddwch yn llunio'r deunydd hysbysebu yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid ichi beidio â thrin y fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg.	30/03/2016
38	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i unrhyw ddeunydd yr ydych yn ei arddangos yn gyhoeddus gael ei arddangos yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin unrhyw fersiwn Gymraeg o'r deunydd yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg.	30/03/2016
40	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i unrhyw ddogfennau at ddefnydd y cyhoedd yr ydych yn eu llunio gael eu llunio yn Gymraeg.	30/03/2016

48	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn llunio dogfen yn Gymraeg ac yn Saesneg (pa un ai ydynt yn fersiynau ar wahân ai peidio), rhaid ichi beidio â thrin unrhyw fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg.	30/03/2016
49	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn llunio fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg o ddogfen ar wahân, rhaid ichi sicrhau bod y fersiwn Saesneg yn datgan yn glir bod y ddogfen hefyd ar gael yn Gymraeg.	30/03/2016
50	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i unrhyw ffurflen yr ydych yn ei llunio at ddefnydd y cyhoedd gael ei llunio yn Gymraeg.	30/03/2016
50A	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn llunio fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg o ffurflen ar wahân, rhaid ichi sicrhau bod y fersiwn Saesneg yn datgan yn glir bod y ffurflen hefyd ar gael yn Gymraeg.	30/03/2016
50B	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn llunio ffurflen yn Gymraeg ac yn Saesneg (pa un ai ydynt yn fersiynau ar wahân ai peidio), rhaid ichi sicrhau nad yw'r fersiwn Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg, a rhaid ichi beidio â gwahaniaethu rhyngddynt o ran unrhyw ofynion sy'n berthnasol i'r ffurflen (er enghraifft mewn perthynas ag unrhyw ddyddiad cau ar gyfer cyflwyno'r ffurflen neu mewn perthynas â'r amser a ganiateir ar gyfer ymateb i gynnwys y ffurflen).	30/03/2016
51	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn mewnosod gwybodaeth ar fersiwn Gymraeg o ffurflen (er enghraifft, cyn ei hanfon at aelod o'r cyhoedd er mwyn iddo wirio'r cynnwys neu er mwyn iddo lenwi gweddill y ffurflen), rhaid ichi sicrhau bod yr wybodaeth yr ydych yn ei mewnosod yn cael ei mewnosod yn Gymraeg.	30/03/2016
52	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi sicrhau - (a) bod testun pob tudalen ar eich gwefan ar gael yn Gymraeg, (b) bod pob tudalen Gymraeg ar eich gwefan yn gweithredu'n llawn, ac (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar	30/03/2016

		eich gwefan.	
55	Cyflenwi Gwasanaethau	Os oes gennych dudalen Gymraeg ar eich gwefan sy'n cyfateb i dudalen Saesneg, rhaid ichi nodi'n glir ar y dudalen Saesneg bod y dudalen hefyd ar gael yn Gymraeg, a darparu dolen uniongyrchol at y dudalen Gymraeg ar y dudalen Saesneg gyfatebol.	30/03/2016
56	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi ddarparu'r rhyngwyneb a'r dewislenni ar bob tudalen ar eich gwefan yn Gymraeg.	30/03/2016
57	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i bob ap yr ydych yn ei gyhoeddi weithredu'n llawn yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg o ran yr ap hwnnw.	30/03/2016
58	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn defnyddio'r cyfryngau cymdeithasol, rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
59	Cyflenwi Gwasanaethau	Os bydd person yn cysylltu â chi drwy'r cyfryngau cymdeithasol yn Gymraeg, rhaid ichi ateb yn Gymraeg (os oes angen ateb).	30/03/2016
60	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi sicrhau bod unrhyw beiriannau hunanwasanaeth sydd gennych yn gweithio'n llawn yn Gymraeg, a rhaid peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â'r peiriant hwnnw.	30/03/2016
61	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd (gan gynnwys arwyddion dros dro) rhaid i unrhyw destun sy'n cael ei arddangos ar yr arwydd gael ei arddangos yn Gymraeg (pa un ai ar yr un arwydd sy'n arddangos y testun cyfatebol yn Saesneg neu ar arwydd ar wahân); ac os yw'r un testun yn cael ei arddangos yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid ichi beidio â thrin y testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.	30/03/2016
62	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd (gan gynnwys arwyddion dros dro), a bod yr arwydd hwnnw'n cyfleu	30/03/2016

		yr un wybodaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg, rhaid i'r testun Cymraeg gael ei roi mewn safle fel mai hwnnw sy'n debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf.	
63	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi sicrhau bod y testun Cymraeg ar arwyddion yn gywir o ran ystyr a mynegiant.	30/03/2016
64	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i unrhyw wasanaeth derbynfa yr ydych yn ei roi ar gael yn Saesneg hefyd fod ar gael yn Gymraeg, a rhaid i unrhyw berson sydd am gael gwasanaeth derbynfa Cymraeg beidio â chael ei drin yn llai ffafriol na pherson sydd am gael gwasanaeth derbynfa Saesneg.	30/03/2016
67	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi arddangos arwydd yn eich derbynfa sy'n datgan (yn Gymraeg) fod croeso i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg yn y dderbynfa.	30/03/2016
68	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi sicrhau bod staff yn y dderbynfa sy'n gallu darparu gwasanaeth derbynfa Cymraeg yn gwisgo bathodyn sy'n cyfleu hynny.	30/03/2016
69	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i unrhyw hysbysiad swyddogol yr ydych yn ei gyhoeddi neu ei arddangos gael ei gyhoeddi neu ei arddangos yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin unrhyw fersiwn Gymraeg o'r hysbysiad yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg ohono.	30/03/2016
70	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn cyhoeddi neu'n arddangos hysbysiad swyddogol sy'n cynnwys y testun Cymraeg yn ogystal â'r testun Saesneg, rhaid i'r testun Cymraeg gael ei roi mewn safle fel mai hwnnw sy'n debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf.	30/03/2016
71	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i unrhyw ddogfennau yr ydych yn eu cyhoeddi sy'n ymwneud â cheisiadau am grant gael eu cyhoeddi yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin fersiwn Gymraeg o'r dogfennau hynny yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg ohonynt.	30/03/2016

72	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn gwahodd ceisiadau am grant, rhaid ichi ddatgan yn y gwahoddiad y caniateir i geisiadau gael eu cyflwyno yn Gymraeg ac na fydd unrhyw gais a gyflwynir yn Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na chais a gyflwynir yn Saesneg.	30/03/2016
72A	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi beidio â thrin ceisiadau am grant a gyflwynir yn Gymraeg yn llai ffafriol na cheisiadau a gyflwynir yn Saesneg (gan gynnwys, ymysg pethau eraill, mewn perthynas â'r dyddiad cau ar gyfer cael ceisiadau, ac mewn perthynas ag amseriad rhoi gwybod i ymgeiswyr am benderfyniadau).	30/03/2016
73	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn cael cais am grant yn Gymraeg, a bod angen cyf-weld ag ymgeisydd fel rhan o'ch asesiad o'r cais, rhaid ichi gynnig cynnal y cyfweiliad yn Gymraeg ac, os yw'r ymgeisydd yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnwyl y cyfweiliad yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).	30/03/2016
75	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn rhoi gwybod i ymgeisydd beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â chais am grant, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os cyflwynwyd y cais yn Gymraeg.	30/03/2016
76	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid i unrhyw wahoddiadau i dendro am gontract yr ydych yn eu cyhoeddi gael eu cyhoeddi yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin fersiwn Gymraeg o unrhyw wahoddiad yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg ohono.	30/03/2016
77	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn cyhoeddi gwahoddiadau i dendro am gontract, rhaid ichi ddatgan yn y gwahoddiad y caniateir i dendrau gael eu cyflwyno yn Gymraeg, ac na fydd tendr a gyflwynir yn Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na thendr a gyflwynir yn Saesneg.	30/03/2016
77A	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi beidio â thrin tendr a gyflwynir yn Gymraeg yn llai ffafriol na thendr a gyflwynir yn Saesneg (gan gynnwys, ymysg pethau eraill, mewn perthynas â'r dyddiad cau ar gyfer cael tendrau, ac mewn	30/03/2016

		perthynas ag amseriad rhoi gwybod i dendrwr am benderfyniadau).	
78	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn cael tendr yn Gymraeg, a bod angen cyf-weld â thendrwr fel rhan o'ch asesiad o'r tendr, rhaid ichi gynnig cynnal y cyfweliad hwnnw yn Gymraeg ac, os yw'r tendrwr yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnig y cyfweliad yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).	30/03/2016
80	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn rhoi gwybod i dendrwr beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â thendr, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os cyflwynwyd y tendr yn Gymraeg.	30/03/2016
81	Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi hybu unrhyw wasanaeth Cymraeg a ddarperir gennych, a hysbysebu'r gwasanaeth hwnnw yn Gymraeg.	30/03/2016
82	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn darparu gwasanaeth yn Gymraeg sy'n cyfateb i wasanaeth yr ydych yn ei ddarparu yn Saesneg, rhaid i unrhyw gyhoeddusrwydd neu ddogfen yr ydych yn ei llunio, neu wefan yr ydych yn ei chyhoeddi, sy'n cyfeirio at y gwasanaeth Saesneg nodi bod gwasanaeth cyfatebol ar gael yn Gymraeg.	30/03/2016
83	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn llunio, yn diwygio neu'n cyflwyno eich hunaniaeth gorfforaethol, rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
84	Cyflenwi Gwasanaethau	Os byddwch yn cynnig cwrs addysg sy'n agored i'r cyhoedd, rhaid ichi ei gynnig yn Gymraeg.	30/03/2016
87	Cyflenwi Gwasanaethau	Pan fyddwch yn cyhoeddi neges dros system annerch gyhoeddus, rhaid ichi wneud y cyhoeddiad hwnnw yn Gymraeg, ac os yw'r cyhoeddiad yn cael ei wneud yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r cyhoeddiad gael ei wneud yn Gymraeg yn gyntaf.	30/03/2016
88	Llunio Polisi	Pan fyddwch yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid ichi ystyried pa effeithiau, os o	30/03/2016

		gwbl (pa un ai yw'r rheini'n bositif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi yn eu cael ar - (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	
89	Llunio Polisi	Pan fyddwch yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid ichi ystyried sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi sydd eisoes yn bodoli) fel y byddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar - (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
90	Llunio Polisi	Pan fyddwch yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid ichi ystyried sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi sydd eisoes yn bodoli) fel na fyddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar - (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
91	Llunio Polisi	Pan fyddwch yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen honno ystyried a cheisio barn ynghylch yr effeithiau (pa un ai yw'r rheini'n bositif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi o dan ystyriaeth yn eu cael ar - (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
92	Llunio Polisi	Pan fyddwch yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen honno ystyried a cheisio barn ynghylch sut y gellid llunio neu addasu'r polisi o dan ystyriaeth fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar -	30/03/2016

		(a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	
93	Llunio Polisi	Pan fyddwch yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen honno ystyried a cheisio barn ynghylch sut y gellid llunio neu addasu'r polisi o dan ystyriaeth fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar - (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
94	Llunio Polisi	Rhaid ichi lunio a chyhoeddi polisi dyfarnu grantiau (neu, pan fo'n briodol, ddiwygio polisi sydd eisoes yn bodoli) sy'n ei gwneud yn ofynnol ichi ystyried y materion a ganlyn pan fyddwch yn gwneud penderfyniadau ynghylch dyfarnu grant (a) pa effeithiau, os o gwbl (a pha un ai yw'r rheini'n bositif neu'n andwyol), y byddai dyfarnu grant yn eu cael ar - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg; (b) sut y gellid gwneud neu weithredu penderfyniad (er enghraifft, drwy osod amodau grant) fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg; (c) sut y gellid gwneud neu weithredu penderfyniad (er enghraifft, drwy osod amodau grant) fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol ar - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg; (ch) a oes angen ichi ofyn i'r ymgeisydd am grant am unrhyw	30/03/2016

		wybodaeth ychwanegol er mwyn eich cynorthwyo i asesu effaith dyfarnu grant ar - (i) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	
95	Llunio Polisi	Pan fyddwch yn comisiynu neu'n gwneud gwaith ymchwil y bwriedir i'ch cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, rhaid ichi sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried pa effeithiau, os o gwbl (a pha un ai ydynt yn rhai positif neu'n rhai andwyol), y byddai'r penderfyniad polisi sydd o dan ystyriaeth yn eu cael ar - (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
96	Llunio Polisi	Pan fyddwch yn comisiynu neu'n gwneud gwaith ymchwil y bwriedir i'ch cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, rhaid ichi sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad polisi sydd o dan ystyriaeth fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar - (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
97	Llunio Polisi	Pan fyddwch yn comisiynu neu'n gwneud gwaith ymchwil y bwriedir i'ch cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, rhaid ichi sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad polisi sydd o dan ystyriaeth fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar - (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	30/03/2016
98	Gweithredu	Rhaid ichi ddatblygu polisi ar ddefnyddio'r Gymraeg yn fewnol, gyda'r bwriad o hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg, a rhaid ichi gyhoeddi'r polisi hwnnw ar eich mewnwyd.	30/03/2016

105	Gweithredu	Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch ymddygiad yn y gweithle, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.	30/03/2016
106	Gweithredu	Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch iechyd a lles yn y gweithle, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.	30/03/2016
107	Gweithredu	Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch cyflogau neu fuddion yn y gweithle, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.	30/03/2016
108	Gweithredu	Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch rheoli perfformiad, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.	30/03/2016
109	Gweithredu	Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch absenoldeb o'r gwaith, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.	30/03/2016
110	Gweithredu	Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch amodau gwaith, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.	30/03/2016
111	Gweithredu	Os byddwch yn cyhoeddi polisi ynghylch patrymau gwaith, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg.	30/03/2016
112	Gweithredu	Rhaid ichi ganiatáu i bob aelod o'ch staff - (a) gwneud cwynion ichi yn Gymraeg, a (b) ymateb i unrhyw gŵyn a wnaed amdano ef yn Gymraeg.	30/03/2016
112A	Gweithredu	Rhaid ichi ddatgan mewn unrhyw ddogfen sydd gennych sy'n nodi eich gweithdrefnau ar gyfer gwneud cwynion y caiff pob aelod o staff - (a) gwneud cwyn ichi yn Gymraeg, a (b) ymateb i gŵyn a wnaed amdano ef yn Gymraeg; a rhaid ichi hefyd roi gwybod i bob aelod o staff am yr hawl honno.	30/03/2016
113	Gweithredu	Os byddwch yn cael cwyn gan aelod o staff neu'n cael cwyn ynghylch aelod o staff, a bod angen cyfarfod â'r aelod hwnnw o staff, rhaid ichi - (a) cynnig cynnal y cyfarfod yn Gymraeg,	30/03/2016

		(b) os yw'r aelod o staff yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, cynnal y cyfarfod yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).	
115	Gweithredu	Pan fyddwch yn rhoi gwybod i aelod o staff beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â chŵyn a wneir gan yr aelod hwnnw, neu mewn perthynas â chŵyn a wneir amdano ef, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os yw'r aelod hwnnw o staff - (a) wedi gwneud y gŵyn yn Gymraeg, (b) wedi ymateb yn Gymraeg i gŵyn amdano ef, (c) wedi gofyn bod cyfarfod ynglŷn â'r gŵyn yn cael ei gynnal yn Gymraeg, neu (ch) wedi gofyn am gael defnyddio'r Gymraeg mewn cyfarfod ynglŷn â'r gŵyn.	30/03/2016
116	Gweithredu	Rhaid ichi ganiatáu i bob aelod o staff ymateb yn Gymraeg i honiadau a wneir yn ei erbyn mewn unrhyw broses ddisgyblu fewnol.	30/03/2016
116A	Gweithredu	Rhaid ichi - (a) datgan mewn unrhyw ddogfen sydd gennych sy'n nodi eich trefniadau ar gyfer disgyblu staff y caiff unrhyw aelod o staff ymateb yn Gymraeg i unrhyw honiadau a wneir yn ei erbyn, a (b) os byddwch yn dechrau gweithdrefn ddisgyblu mewn perthynas ag aelod o staff, rhoi gwybod i'r aelod hwnnw o staff am yr hawl honno.	30/03/2016
117	Gweithredu	Os byddwch yn trefnu cyfarfod ag aelod o staff ynghylch achos disgyblu mewn perthynas â'i ymddygiad, rhaid ichi - (a) cynnig cynnal y cyfarfod yn Gymraeg, a (b) os yw'r aelod o staff yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, cynnal y cyfarfod yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).	30/03/2016

119	Gweithredu	Pan fyddwch yn rhoi gwybod i aelod o staff beth yw'ch penderfyniad yn dilyn proses ddisgyblu, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os yw'r aelod hwnnw o staff - (a) wedi ymateb i honiadau yn ei erbyn yn Gymraeg, (b) wedi gofyn bod cyfarfod ynglŷn â'r broses ddisgyblu yn cael ei gynnal yn Gymraeg, neu (c) wedi gofyn am gael defnyddio'r Gymraeg mewn cyfarfod ynglŷn â'r broses ddisgyblu.	30/03/2016
120	Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu meddalwedd gyfrifiadurol ar gyfer gwirio sillafu a gramadeg y Gymraeg i'ch staff, a darparu rhyngwyneb Cymraeg ar gyfer meddalwedd (pan fo rhyngwyneb ar gael).	30/03/2016
121	Gweithredu	Rhaid ichi sicrhau - (a) bod testun pob tudalen ar eich mewnrwyd ar gael yn Gymraeg, (b) bod pob tudalen Gymraeg ar eich mewnrwyd yn gweithredu'n llawn, ac (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar eich mewnrwyd.	30/03/2016
124	Gweithredu	Os oes gennych dudalen Gymraeg ar eich mewnrwyd sy'n cyfateb i dudalen Saesneg, rhaid ichi nodi'n glir ar y dudalen Saesneg bod y dudalen hefyd ar gael yn Gymraeg, a rhaid darparu dolennau uniongyrchol i'r dudalen Gymraeg ar y dudalen Saesneg gyfatebol.	30/03/2016
126	Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu'r rhyngwyneb a'r dewislenni ar eich tudalennau mewnrwyd yn Gymraeg.	30/03/2016
127	Gweithredu	Rhaid ichi asesu sgiliau Cymraeg eich cyflogeion.	30/03/2016
128	Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu hyfforddiant yn Gymraeg yn y meysydd a ganlyn, os ydych yn darparu hyfforddiant o'r fath yn Saesneg - (a) recriwtio a chyf-weld; (b) rheoli perfformiad;	30/03/2016

		(c) gweithdrefnau cwyno a disgyblu; (ch) ymsefydlu; (d) delio â'r cyhoedd; ac (dd) iechyd a diogelwch.	
129	Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu hyfforddiant (yn Gymraeg) ar ddefnyddio'r Gymraeg yn effeithiol mewn - (a) cyfarfodydd; (b) cyfweiliadau; ac (c) gweithdrefnau cwyno a disgyblu.	30/03/2016
130	Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu cyfleoedd yn ystod oriau gwaith - (a) i'ch cyflogeion gael gwersi Cymraeg sylfaenol, a (b) i gyflogeion sy'n rheoli pobl eraill gael hyfforddiant ar ddefnyddio'r Gymraeg yn eu rôl fel rheolwyr.	30/03/2016
131	Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu cyfleoedd i'ch cyflogeion sydd wedi cwblhau hyfforddiant Cymraeg sylfaenol gael hyfforddiant pellach yn rhad ac am ddim er mwyn datblygu eu sgiliau yn yr iaith.	30/03/2016
132	Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu cyrsiau hyfforddi er mwyn i'ch cyflogeion ddatblygu - (a) ymwybyddiaeth o'r Gymraeg (gan gynnwys ymwybyddiaeth am hanes yr iaith a'i lle yn niwylliant Cymru); (b) dealltwriaeth o'r ddyletswydd i weithredu yn unol â safonau'r Gymraeg; (c) dealltwriaeth am y modd y gellir defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle.	30/03/2016
133	Gweithredu	Pan fyddwch yn darparu gwybodaeth i gyflogeion newydd (er enghraifft, fel rhan o broses ymsefydlu), rhaid ichi ddarparu gwybodaeth er mwyn codi eu hymwybyddiaeth o'r Gymraeg.	30/03/2016
134	Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu geiriad neu logo ar gyfer llofnodion e-bost eich	30/03/2016

		staff sy'n eu galluogi i ddynodi a ydynt yn siarad Cymraeg yn rhugl neu'n dysgu'r iaith.	
135	Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu geiriad ar gyfer eich cyflogeion fydd yn eu galluogi i gynnwys fersiwn Gymraeg o'u manylion cyswllt mewn negeseuon e-byst, ac i ddarparu fersiwn Gymraeg o unrhyw neges sy'n hysbysu pobl eraill nad ydynt ar gael i ateb negeseuon ebost.	30/03/2016
136	Gweithredu	Pan fyddwch yn asesu'r anghenion ar gyfer swydd newydd neu swydd wag, rhaid ichi asesu'r angen am sgiliau yn y Gymraeg, a'i chategoreiddio fel swydd pan fo un neu ragor o'r canlynol yn gymwys - (a) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol; (b) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg pan benodir rhywun i'r swydd; (c) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol; neu (ch) nad yw sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol.	30/03/2016
136A	Gweithredu	Os byddwch wedi categoreiddio swydd fel un sy'n gofyn bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol, yn ddymunol neu fod angen eu dysgu, rhaid ichi - (a) pennu hynny wrth hysbysebu'r swydd, a (b) hysbysebu'r swydd yn Gymraeg.	30/03/2016
137	Gweithredu	Pan fyddwch yn hysbysebu swydd, rhaid ichi ddatgan y caniateir i geisiadau gael eu cyflwyno yn Gymraeg, ac na fydd cais a gyflwynir yn y Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na chais a gyflwynir yn Saesneg.	30/03/2016
137A	Gweithredu	Os byddwch yn cyhoeddi - (a) ffurflenni cais am swyddi; (b) deunydd esboniadol ynghylch eich proses ar gyfer ymgeisio am swyddi;	30/03/2016

		(c) gwybodaeth am eich proses gyf-weld, neu am unrhyw ddulliau asesu eraill wrth ymgeisio am swyddi; (ch) swydd-ddisgrifiadau; rhaid ichi eu cyhoeddi yn Gymraeg a rhaid ichi sicrhau nad ydych yn trin unrhyw fersiynau Cymraeg o'r dogfennau yn llai ffafriol na fersiynau Saesneg ohonynt.	
137B	Gweithredu	Rhaid ichi beidio â thrin cais am swydd a wneir yn Gymraeg yn llai ffafriol na chais a wneir yn Saesneg (gan gynnwys, ymysg pethau eraill, o ran y dyddiad cau yr ydych yn ei osod ar gyfer cael ceisiadau, ac o ran amseriad rhoi gwybod i unigolion ynghylch penderfyniadau).	30/03/2016
140	Gweithredu	Pan fyddwch yn rhoi gwybod i unigolyn beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â chais am swydd, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os gwnaed y cais yn Gymraeg.	30/03/2016
141	Gweithredu	Pan fyddwch yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd yn eich gweithle (gan gynnwys arwyddion dros dro), rhaid i unrhyw destun sy'n cael ei arddangos ar yr arwydd gael ei arddangos yn Gymraeg (pa un ai ar yr un arwydd sy'n arddangos y testun Saesneg cyfatebol neu ar arwydd ar wahân), ac os yw'r un testun yn cael ei arddangos yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid ichi beidio â thrin y testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.	30/03/2016
142	Gweithredu	Pan fyddwch yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd yn eich gweithle (gan gynnwys arwyddion dros dro), a bod yr arwydd hwnnw'n cyfleu yr un wybodaeth yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r testun Cymraeg gael ei roi mewn safle fel mai hwnnw sy'n debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf.	30/03/2016
143	Gweithredu	Rhaid ichi sicrhau bod y testun Cymraeg ar arwyddion a arddangosir yn eich gweithle yn gywir o ran ystyr a mynegiant.	30/03/2016

144	Gweithredu	Pan fyddwch yn gwneud cyhoeddiadau dros offer sain yn eich gweithle, rhaid i'r cyhoeddiad hwnnw gael ei wneud yn Gymraeg, ac os gwneir y cyhoeddiad yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r cyhoeddiad gael ei wneud yn Gymraeg yn gyntaf.	30/03/2016
147	Cadw Cofnodion	Rhaid ichi gadw cofnod, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, o nifer y cwynion yr ydych yn eu cael sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau.	30/03/2016
148	Cadw Cofnodion	Rhaid ichi gadw copi o unrhyw gŵyn ysgrifenedig yr ydych yn ei chael sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.	30/03/2016
149	Cadw Cofnodion	Rhaid ichi gadw copi o unrhyw gŵyn ysgrifenedig yr ydych yn ei chael sy'n ymwneud â'r Gymraeg (pa un ai yw'r gŵyn yn ymwneud â'r safonau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy ai peidio).	30/03/2016
150	Cadw Cofnodion	Rhaid ichi gadw cofnod o'r camau yr ydych wedi eu cymryd i sicrhau y cydymffurfir â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.	30/03/2016
151	Cadw Cofnodion	Rhaid ichi gadw cofnod (yn dilyn asesiadau o sgiliau iaith Gymraeg eich cyflogeion a wnaed gennych yn unol â safon 127), o nifer y cyflogeion sy'n meddu ar sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol a, phan fo hynny'n wybyddus ichi, rhaid ichi gadw cofnod o lefel sgiliau'r cyflogeion hynny.	30/03/2016
152	Cadw Cofnodion	Rhaid ichi gadw cofnod, ar gyfer pob blwyddyn ariannol, o - (a) nifer yr aelodau o staff a fynychodd gyrsiau hyfforddi a gynigiwyd gennych yn Gymraeg (yn unol â safon 128), a (b) os cynigiwyd fersiwn Gymraeg o gwrs gennych yn unol â safon 128, y ganran o gyfanswm nifer y staff a fynychodd y fersiwn honno o'r cwrs.	30/03/2016

153	Cadw Cofnodion	Rhaid ichi gadw cofnod o bob asesiad a gynhaliwch (yn unol â safon 136) mewn cysylltiad â'r sgiliau Cymraeg y gallai fod eu hangen mewn perthynas â swydd newydd neu swydd wag.	30/03/2016
154	Cadw Cofnodion	Rhaid ichi gadw cofnod, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol o nifer y swyddi newydd a'r swyddi gwag a gategoreiddiwyd (yn unol â safon 136) fel swyddi sy'n gofyn (a) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol; (b) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg unwaith y penodir rhywun i'r swydd; (c) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol; neu (ch) nad oedd sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol.	30/03/2016
155	Atodol - Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael - (a) ar eich gwefan, a (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.	30/03/2016
156	Atodol - Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi - (a) sicrhau bod gennych weithdrefn gwyno sy'n delio â'r materion a ganlyn - (i) sut yr ydych yn bwriadu delio â chwynion ynglŷn â'ch cydymffurfedd â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a (ii) sut y byddwch yn darparu hyfforddiant i'ch staff ynglŷn â delio â'r cwynion hynny, (b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r weithdrefn honno ar eich gwefan, ac (c) sicrhau bod copi o'r ddogfen honno ar gael ym mhob un o'ch	30/03/2016

		swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.	
157	Atodol - Cyflenwi Gwasanaethau	<p>Rhaid ichi -</p> <p>(a) sicrhau bod gennych drefniadau ar gyfer</p> <p>(i) goruchwyllo'r modd yr ydych yn cydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy,</p> <p>(ii) hybu'r gwasanaethau a gynigir gennych yn unol â'r safonau hynny, a</p> <p>(iii) hwyluso defnyddio'r gwasanaethau hynny,</p> <p>(b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r trefniadau hynny ar eich gwefan, ac</p> <p>(c) sicrhau bod copi o'r ddogfen honno ar gael ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.</p>	30/03/2016
158	Atodol - Cyflenwi Gwasanaethau	<p>(1) Rhaid ichi lunio adroddiad ("adroddiad blynyddol"), yn Gymraeg, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, sy'n delio â'r modd y bu ichi gydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy yn ystod y flwyddyn honno.</p> <p>(2) Rhaid i'r adroddiad blynyddol gynnwys nifer y cwynion a gawsoch yn ystod y flwyddyn honno a oedd yn ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.</p> <p>(3) Rhaid ichi gyhoeddi'r adroddiad blynyddol heb fod yn hwyrach na 30 Mehefin yn dilyn y flwyddyn ariannol y mae'r adroddiad yn ymwneud â hi.</p> <p>(4) Rhaid ichi roi cyhoeddusrwydd i'r ffaith eich bod wedi cyhoeddi adroddiad blynyddol.</p> <p>(5) Rhaid ichi sicrhau bod copi cyfredol o'ch adroddiad blynyddol ar gael -</p> <p>(a) ar eich gwefan, a</p>	30/03/2016

		(b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.	
159	Atodol - Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi gyhoeddi dogfen ar eich gwefan sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu cydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.	30/03/2016
160	Atodol - Cyflenwi Gwasanaethau	Rhaid ichi ddarparu unrhyw wybodaeth y bydd Comisiynydd y Gymraeg yn gofyn amdani sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.	30/03/2016
161	Atodol - Llundio Polisi	Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael - (a) ar eich gwefan, a (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.	30/03/2016
162	Atodol - Llundio Polisi	Rhaid ichi - (a) sicrhau bod gennych weithdrefn gwyno sy'n delio â'r materion a ganlyn - (i) sut yr ydych yn bwriadu delio â chwynion ynglŷn â'ch cydymffurfedd â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a (ii) sut y byddwch yn darparu hyfforddiant i'ch staff ynglŷn â delio â'r cwynion hynny, (b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r weithdrefn honno ar eich gwefan, ac (c) sicrhau bod copi o'r ddogfen honno ar gael, ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.	30/03/2016
163	Atodol - Llundio Polisi	Rhaid ichi - (a) sicrhau bod gennych drefniadau ar gyfer goruchwylio'r modd yr ydych yn cydymffurfio â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan	30/03/2016

		<p>ddyletswydd i gydymffurfio â hwy,</p> <p>(b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r trefniadau hynny ar eich gwefan, ac</p> <p>(c) sicrhau bod copi o'r ddogfen honno ar gael ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.</p>	
164	Atodol - Llundain Polisi	<p>(1) Rhaid ichi lunio adroddiad, ("adroddiad blynyddol"), yn Gymraeg, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, sy'n delio â'r modd y bu ichi gydymffurfio â'r safonau llunio polisi yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy yn ystod y flwyddyn honno.</p> <p>(2) Rhaid i'r adroddiad blynyddol gynnwys nifer y cwynion a gawsoch yn ystod y flwyddyn a oedd yn ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau llunio polisi yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.</p> <p>(3) Rhaid ichi gyhoeddi'r adroddiad blynyddol heb fod yn hwyrach na 30 Mehefin yn dilyn y flwyddyn ariannol y mae'r adroddiad yn ymwneud â hi.</p> <p>(4) Rhaid ichi roi cyhoeddusrwydd i'r ffaith eich bod wedi cyhoeddi adroddiad blynyddol.</p> <p>(5) Rhaid ichi sicrhau bod copi cyfredol o'ch adroddiad blynyddol ar gael -</p> <p>(a) ar eich gwefan, a</p> <p>(b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.</p>	30/03/2016
165	Atodol - Llundain Polisi	Rhaid ichi gyhoeddi dogfen ar eich gwefan sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu cydymffurfio â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.	30/03/2016
166	Atodol - Llundain Polisi	Rhaid ichi ddarparu unrhyw wybodaeth y bydd Comisiynydd y Gymraeg yn gofyn amdani sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau llunio polisi yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.	30/03/2016

167	Atodol - Gweithredu	Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau gweithredu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael - (a) ar eich gwefan, a (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.	30/03/2016
168	Atodol - Gweithredu	Rhaid ichi - (a) sicrhau bod gennych weithdrefn gwyno sy'n delio â'r materion a ganlyn - (i) sut yr ydych yn bwriadu delio â chwynion ynglŷn â'ch cydymffurfedd â'r safonau gweithredu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a (ii) sut y byddwch yn darparu hyfforddiant i'ch staff ynglŷn â delio â'r cwynion hynny, a (b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r weithdrefn honno ar eich mewnwyd.	30/03/2016
169	Atodol - Gweithredu	Rhaid ichi - (a) sicrhau bod gennych drefniadau ar gyfer (i) goruchwylio'r modd yr ydych yn cydymffurfio â'r safonau gweithredu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, (ii) hybu'r gwasanaethau a gynigir gennych yn unol â'r safonau hynny, a (iii) hwyluso defnyddio'r gwasanaethau hynny, a (b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r trefniadau hynny ar eich mewnwyd.	30/03/2016
170	Atodol - Gweithredu	(1) Rhaid ichi lunio adroddiad ("adroddiad blynyddol"), yn Gymraeg, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, sy'n delio â'r modd y bu ichi gydymffurfio â'r safonau gweithredu yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy yn ystod y flwyddyn honno.	30/03/2016

		<p>(2) Rhaid i'r adroddiad blynyddol gynnwys yr wybodaeth a ganlyn (pan fo'n berthnasol, i'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau y cyfeirir atynt) -</p> <p>(a) nifer y cyflogeion sy'n meddu ar sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd y flwyddyn o dan sylw (ar sail cofnodion a gadwasoch yn unol â safon 151);</p> <p>(b) nifer yr aelodau o staff a fynychodd gyrsiau hyfforddi a gynigiwyd gennych yn y Gymraeg yn ystod y flwyddyn (ar sail cofnodion a gadwasoch yn unol â safon 152);</p> <p>(c) os cynigiwyd fersiwn Gymraeg o gwrs gennych yn ystod y flwyddyn, y ganran o gyfanswm nifer y staff a fynychodd y cwrs a fynychodd y fersiwn Gymraeg (ar sail cofnodion a gadwasoch yn unol â safon 152);</p> <p>(ch) nifer y swyddi newydd a'r swyddi gwag a hysbysebwyd gennych yn ystod y flwyddyn a gategoreiddiwyd fel swyddi sy'n gofyn -</p> <p>(i) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol</p> <p>(ii) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg pan benodir i'r swydd,</p> <p>(iii) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol, neu</p> <p>(iv) nad oedd sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol, (ar sail y cofnodion a gadwasoch yn unol â safon 154);</p> <p>(d) nifer y cwynion a gawsoch yn ystod y flwyddyn a oedd yn ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau gweithredu yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.</p> <p>(3) Rhaid ichi gyhoeddi'r adroddiad blynyddol heb fod yn hwyrach na 30 Mehefin yn dilyn y flwyddyn ariannol y mae'r adroddiad yn ymwneud â hi.</p> <p>(4) Rhaid ichi roi cyhoeddusrwydd i'r ffaith eich bod wedi cyhoeddi adroddiad blynyddol.</p>	
--	--	---	--

		(5) Rhaid ichi sicrhau bod copi cyfredol o'ch adroddiad blynyddol ar gael - (a) ar eich gwefan, a (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.	
171	Atodol - Gweithredu	Rhaid ichi gyhoeddi dogfen ar eich gwefan sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu cydymffurfio â'r safonau gweithredu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.	30/03/2016
172	Atodol - Gweithredu	Rhaid ichi ddarparu unrhyw wybodaeth y bydd Comisiynydd y Gymraeg yn gofyn amdani sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau gweithredu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.	30/03/2016
175	Atodol - Cadw Cofnodion	Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau cadw cofnodion yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael - (a) ar eich gwefan, a (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.	30/03/2016
176	Atodol - Cadw Cofnodion	Rhaid ichi ddarparu unrhyw gofnodion a gadwasoch yn unol â'r safonau cadw cofnodion yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy i Gomisiynydd y Gymraeg, os bydd y Comisiynydd yn gofyn am y cofnodion hynny.	30/03/2016

Safonau y bydd yn ofynnol i gydymffurfio â hwy o fewn blwyddyn a 6 mis.

Rhif Safon	Dosbarth o Safon	Safon	Diwrnod Gosod
145	Hybu	Rhaid ichi lunio, a chyhoeddi ar eich gwefan, strategaeth 5 mlynedd sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu mynd ati i hybu'r Gymraeg ac i hwyluso defnyddio'r Gymraeg yn ehangach yn eich ardal; a rhaid i'r strategaeth gynnwys (ymysg pethau eraill) (a) targed (yn nhermau canran y siaradwyr yn eich ardal) ar gyfer	30/03/2017

		cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn eich ardal erbyn diwedd y cyfnod o 5 mlynedd o dan sylw, a (b) datganiad sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu cyrraedd y targed hwnnw; a rhaid ichi adolygu'r strategaeth a chyhoeddi fersiwn ddiwygiedig ohoni ar eich gwefan o fewn 5 mlynedd i ddyddiad cyhoeddi'r strategaeth (neu i ddyddiad cyhoeddi fersiwn ddiwygiedig ohoni).	
146	Hybu	Bum mlynedd ar ôl cyhoeddi strategaeth yn unol â safon 145 rhaid ichi - (a) asesu i ba raddau yr ydych wedi dilyn y strategaeth honno ac wedi cyrraedd y targed a osodwyd ganddi, a (b) cyhoeddi'r asesiad ar eich gwefan, gan sicrhau ei fod yn cynnwys yr wybodaeth a ganlyn - (i) nifer y siaradwyr Cymraeg yn eich ardal, ac oedran y siaradwyr hynny; (ii) rhestr o'r gweithgareddau a drefnwyd gennych neu a ariannwyd gennych yn ystod y 5 mlynedd flaenorol er mwyn hybu defnyddio'r Gymraeg.	30/03/2017
173	Atodol - Hybu	Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau hybu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael - (a) ar eich gwefan, a (b) ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.	30/03/2017
174	Atodol - Hybu	Rhaid ichi ddarparu unrhyw wybodaeth y bydd Comisiynydd y Gymraeg yn gofyn amdani sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau hybu yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.	30/03/2017

Meri Huws

Meri Huws
Comisiynydd y Gymraeg

Dyddiad: 30/09/2015

Eitem 8

CYFARFOD:	PWYLLGOR IAITH
DYDDIAD:	22 HYDREF 2015
TEITL:	YMATEB COMISYNYDD Y GYMRAEG I'R ADRODDIAD BLYNYDDOL AR Y CYNLLUN IAITH
AWDUR:	Gwenllian Williams Swyddog Datblygu Iaith
PWRPAS AR YR ADRODDIAD:	<ul style="list-style-type: none">• Cyflwyno ymateb y Comisiynydd i'r Adroddiad Blynyddol, ynghyd ag ymateb y Cyngor i'r ymholiadau pellach.• Ceisio ymateb yr aelodau i'r materion a godir yn sgil yr adroddiad.

1. CEFNDIR

1.1 Anfonwyd yr Adroddiad Blynyddol ar Gynllun Iaith y Cyngor at y Comisiynydd ar y 30 o Fehefin 2015.

1.2 Derbyniwyd ymateb y Comisiynydd i'r Adroddiad Blynyddol ar 17 Gorffennaf 2015. Roedd yr adroddiad ymateb yn cynnwys nifer o gwestiynau yr oedd gofyn i ni ymateb iddynt o fewn 20 niwrnod.

1.3 Anfonwyd ymateb i'r cwestiynau pellach hyn ar 14 Medi 2015 (Atodiad 1)

1.4 Bydd cyfarfod adborth yn cael ei gynnal gydag un o swyddogion y Comisiynydd 27ain Hydref 2015.

2. SYLWADAU AR YR ADRODDIAD BLYNYDDOL

2.1 Tynnwyd sylw at ddau wendid wrth baratoi gwybodaeth ar gyfer yr adroddiad blynyddol a'r ymateb i'r ymholiadau pellach.

2.2 Mae'r ddau fater yn cael sylw yn y Safonau, ac felly bydd angen ystyried sut y byddwn yn newid arferion yn y dyfodol.

i) Trefn adrodd ar gwynion

Y gwendid:

Cofnodwyd y cwynion yn yr adroddiad blynyddol un union fel yr oeddynt yn ymddangos yn yr adroddiadau i'r Pwyllgor Iaith. Pan gafwyd ymholiad am rai o'r cwynion yn yr ymateb gan y Comisiynydd, daeth yn amlwg nad oedd pob un o'r achosion wedi eu cau yn foddhaol. Gan fod hon yn gofnod swyddogol o gwynion mae angen sicrhau trefn gadarn ar gyfer y dyfodol a sicrhau na fydd cwynion yn cael eu hadrodd i'r Pwyllgor Iaith nes y bydd unrhyw ymholiadau wedi eu cwblhau ac ymateb wedi ei anfon i'r achwynydd os yn briodol.

Yr hyn mae'r Safonau yn gofyn i ni ei wneud:

Safon 147: Rhaid i chi gadw cofnod, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, o nifer y cwynion yr ydych yn eu cael sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau.

Safon 148: Rhaid ichi gadw copi o unrhyw gŵyn ysgrifenedig yr ydych yn ei chael sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

Safon 149: Rhaid ichi gadw copi o unrhyw gŵyn ysgrifenedig yr ydych yn ei chael sy'n ymwneud â'r Gymraeg (pa un ai yw'r gwyn yn ymwneud a'r safonau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio a hwy ai peidio).

ii) Trefn cofnodi sgiliau iaith staff

Y gwendid:

Roedd anghysondeb yn yr wybodaeth a'r ymateb a gafwyd gan adrannau wrth geisio casglu'r data hwn ar gyfer yr adroddiad blynyddol. Ar hyn o bryd, dim ond nodi a yw staff yn siarad Cymraeg neu beidio y byddwn ni, ac mae hynny yn dibynnu i raddau helaeth ar ddehongliad rheolwr, yn enwedig wrth ystyried dysgwyr. Bydd angen ystyried i ba raddau ac ym mha fodd y byddwn yn cofnodi gallu ieithyddol yn y dyfodol. A ydym ni'n parhau i gofnodi yn yr un modd neu a oes angen i ni edrych ar sgiliau a rhuglder?

Yr hyn mae'r Safonau yn gofyn i ni ei wneud:

Safon 127: Rhaid i chi asesu sgiliau Cymraeg eich cyflogeion.

Safon 151: Rhaid i chi gadw cofnod (yn dilyn asesiadau o sgiliau iaith Gymraeg eich cyflogeion a wnaed gennych yn unol a Safon 127), o nifer y cyflogeion sy'n meddu ar sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol, a phan fo hynny'n wybyddus i chi, rhaid i chi gadw cofnod o lefel sgiliau'r cyflogeion hynny.

3. ARGYMHELLIAD

Gofynnir i'r aelodau:

3.1 Derbyn ymateb Comisiynydd y Gymraeg i'n Hadroddiad a'n ymateb ninnau i'r cais am wybodaeth bellach.

3.2 Derbyn yr argymhelliad na fydd Cwynion iaith yn cael eu hadrodd i'r Pwyllgor nes y bydd yr achosion wedi eu cau.

3.3 Ystyried i ba raddau y dylai'r Cyngor fod yn cofnodi sgiliau iaith.

Ymateb Cyngor Gwynedd i gais gwybodaeth pellach gan Comisiynydd y Gymraeg ar Adroddiad Monitro Blynyddol Cynllun Iaith Cyngor Gwynedd

Gwybodaeth bellach ofynnol	Ymateb Cyngor Gwynedd
<p>Eglurwch, os gwelwch yn dda, pa drefniadau a wnaeth y Cyngor i ail-lenwi swydd y Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith.</p> <p>Darparwch ddiweddariad ar yr adroddiad arfaethedig mewn perthynas â hyrwyddo'r Gymraeg yn y sector fusnes, os gwelwch yn dda.</p> <p>Darparwch ddiweddariad ar ddatblygiad y modiwl e-ddysgu ar Ymwybyddiaeth iaith, os gwelwch yn dda.</p> <p>Darparwch ddiweddariad ar benodi pencampwyr iaith yng nghartrefi preswyl y sir, os gwelwch yn dda.</p> <p>Adroddwch ar gydymffurfiaeth darparwyr gofal cartref yn ystod 2014-15, os gwelwch yn dda.</p>	<p>Fel rhan o drefniadau ail-strwythuro'r Cyngor, cafodd cyfrifoldebau Swyddog Cydraddoldeb ac Iaith y Cyngor eu rhannu rhwng y swyddogion canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Swyddog Polisi Corfforaethol • Swyddog Hyrwyddo Iaith • Swyddog Datblygu Iaith (1/2 swydd) <p>Cyflwynwyd adroddiad yng nghyfarfod y Pwyllgor Iaith ar 29 Ionawr 2015, gan y Rheolwr Gwasanaethau Democratiaid ac Iaith a chan Dwynwen Hywel, o swyddfa Comisiynydd y Gymraeg ar y gefnogaeth sydd ar gael i fusnesau.</p> <p>Ni chafodd y modiwl e-ddysgu ei ddatblygu yn fewnol gan bod disgwyl ar y pryd i Academi Cymru Gyfan ddatblygu modiwl ymwybyddiaeth iaith ar eu porth e-ddysgu, ac nid oedd dymuniad i ddyblygu gwaith. Yn anffodus, ni chafodd y teitl hwn ei gynnwys ar restr modiwlau'r Academi gan na chafodd ei ystyried yn flaenoriaeth gan yr aelod Gynghorau.</p> <p>Cafodd y syniad o benodi Pencampwyr Iaith mewn cartrefi preswyl ei grybwyll yn gyntaf mewn trafodaeth yn y Pwyllgor Iaith (Cofnod ar drafodaeth am bencampwyr o 2013-04-16 yn nodi'r angen i "edrych ar adrannau eraill o fewn y Cyngor yn eu tro"). Wedi edrych yn bellach ar staff y cartrefi, gwelwyd bod y Rheolwyr i gyd yn gallu'r Gymraeg yn rhugl, ac er bod ambell leoliad lle roedd mwy o broblemau gyda staff di-Gymraeg, teimlwyd bod y rôl o hyrwyddo'r Gymraeg eisoes yn rhan allweddol o swydd y Rheolwyr.</p> <p>Yn yr Adroddiad Blynyddol ar gyfer 2014-15 adroddwyd ar gydymffurfiaeth darparwyr gofal cartref dan y teitl Darparwyr Gofal Cymunedol (tudalen 10).</p>

Cwestiynau y mae'n rhaid eu hateb	Ymateb Cyngor Gwynedd
<p>Pa adrannau neu unedau a gyflwynodd adroddiadau i'r Pwyllgor Iaith yn ystod 2014-15?</p> <p>A ddatrysodd y Cyngor y cwynion am y wefan Gymraeg a'r arwydd Teledu CC Saesneg, cyfrwng iaith y gwersi nofio a'r ffurflen P45 Saesneg?</p>	<p>Cyflwynwyd adroddiadau gan y canlynol yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Iaith yn ystod 2014-15:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 04/04/2014 Rheolwr Datblygol Canolfannau Hamdden Gwynedd yn cyflwyno ar sgiliau ieithyddol a defnydd o Bencampwyr Iaith yn rhai o ganolfannau Hamdden y sir. • 26/06/2014 Uwch Reolwr Tai yn cyflwyno am Bolisi Gosod Cyffredinol a Dyraniad Tai Cymdeithasol • 29/01/15 Adran Cefnogi Busnes Cyngor Gwynedd a Dwynwen Hywel am wasanaethau Comisiynydd i fusnesau. <p>Cafodd y cwynion hyn i gyd eu cofnodi fel rhai caeedig yn adroddiadau cwynion y Pwyllgor Iaith. Dyma ddiweddariad ar y materion dan sylw a nodwyd yn yr Adroddiad Blynyddol:</p> <p>Gwefan y Cyngor: Mater technegol o ran mynediad oedd hwn yn hytrach na chwyn am ddiffyg ieithyddol. Profwyd y system ar y pryd a ni chanfu'r tîm TG unrhyw broblemau.</p> <p>Arwydd Teledu CC: O edrych yn fanylach ar gofnodion y gwyn, ymddengys mai sylw am Gymraeg ansafonol yn hytrach na chwyn am absenoldeb y Gymraeg oedd hwn. Cafodd y mater sylw gan yr adran berthnasol.</p> <p>Gwersi nofio: Cafwyd cadarnhad gan Uwch Reolwr y Gwasanaeth Hamdden (08.09.2015) bod sgwrs wedi ei chynnal ar y pryd gyda hyfforddwr y Clwb Nofio dan sylw, a'r berthynas rhwng y gwasanaeth a'r Clwb wedi ei hegluro. Cadarnhawyd mai Clwb annibynnol yw'r Pengwins, bod is-hyfforddwyr y clwb yn gallu siarad Cymraeg, a bod y rhieni yn fodlon gyda chyfrwng iaith y gwersi.</p> <p>Ffurflen P45: Mae'r gwyn wedi dwyn sylw'r Cyngor at anawsterau yn ein ymwneud a threfniadau Cyllid a Thollau ei Mawrhydi. Rydym yn gwyntyllu hyn ar hyn o bryd gyda golwg ar oresgyn y broblem hyn yn y dyfodol fel bod modd ceisio gweithredu trefn lle mae'r holl ffurflenni ar gael yn y Gymraeg. Rydym wedi ymddiheuro i'r Achwynydd.</p>

<p>Ydy'r Cyngor yn cymryd camau penodol er mwyn sicrhau gwelliant yng nghyd-destun cydymffurfio â chontractau gofal cymdeithasol?</p>	<p>Mae Grŵp Tasg Mwy na Geiriau yn bodoli yn fewnol i edrych ar y mater hwn ac i geisio sicrhau bod y Cyngor yn cymryd camau priodol i sicrhau gwelliant.</p>
<p>A drefnwyd hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith ar gyfer aelodau etholedig?</p>	<p>Trefnwyd hyfforddiant Ymwybyddiaeth iaith ar gyfer aelodau di-Gymraeg y Cyngor a chynhaliwyd y sesiwn ar y 4ydd o Chwefror 2014.</p>

Adroddiad Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg

Aelodau'r Ymchwiliad

Cynghorydd Alwyn Gruffydd (Cadeirydd)
Cynghorydd Elin Walker Jones
Cynghorydd Bethan Wyn Lawton
Cynghorydd Liz Saville Roberts (hyd at 7/5/2015)
Cynghorydd Dyfrig Siencyn (hyd at 1/9/14)
Cynghorydd Eirwyn Williams
Cynghorydd Hefin Williams

Swyddogion

Debbie Anne Williams Jones (Swyddog Arweiniol)
Ann Roberts (Swyddog Cefnogol)
Glynda O'Brien (Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu)

Cyngor Gwynedd
Stryd y Jêl
Caernarfon
Gwynedd
LL55 1SH

Cyhoeddwyd:

Yr Adroddiad

- 1. Crynodeb Gweithredol**
- 2. Pwrpas yr Ymchwiliad**
- 3. Cefndir**
- 4. Deddfwriaeth a Strategaethau Cenedlaethol**
- 5. Polisi Iaith Addysg Gwynedd a Chynlluniau Strategol**
- 6. Cymariaethau Perfformiad Ac Adroddiadau Archwiliadau Allanol**
- 7. Gwaith yr Ymchwiliad**
- 8. Argymhellion**
- 9. Adrodd yn ôl**

Cydnabyddiaeth

Yr Atodiadau

Atodiad 1 - Holiadur Penaethiaid Uwchradd

Atodiad 2 – Holiadur Penaethiaid Cynradd

Atodiad 3 – Holiadur Canolfannau Iaith

Atodiad 4 – Holiadur Cydlynwyr / Cyd-gysylltwyr Iaith

Atodiad 5 – Holiadur Ysgol Addysg, Prifysgol Bangor

Atodiad 6 – Astudio Trwy Gyfrwng y Gymraeg

Atodiad 7 - Carfannau Iaith

Atodiad 8 – Gwe Iaith y Tri Dalgylch

Atodiad 9 – Niferoedd - Canolfannau Iaith Cynradd

Atodiad 10 – Niferoedd Canolfannau Iaith Cynradd 2005 - 2015

Atodiad 11 – Canolfan Iaith Cefn Coch

Atodiad 12 – Canolfan Iaith Dolgellau

Atodiad 13 – Canolfan Iaith Llangybi

Atodiad 14 – Canolfan Iaith Maesincla

Atodiad 15 – Niferoedd - Canolfan Iaith Uwchradd

Atodiad 16 – Niferoedd Canolfan Iaith Uwchradd 2005 – 2015

Atodiad 17 – Crynodeb fesul Ysgol yng Nghanolfan Iaith Uwchradd

Atodiad 18 – Tracio Disgyblion Canolfannau Iaith Cynradd

Atodiad 19 – Gwybodaeth Bellach - Canolfan Iaith Uwchradd

Atodiad 20 – Gwersi Cymraeg Rhieni

Atodiad 21- Crynodeb Lefelau a Charfannau Iaith

Atodiad 22 – Lefelau a Charfanau Iaith 2013

Atodiad 23 – Lefelau a Charfanau Iaith 2014

Atodiad 24 – Holiadur Llywodraethwyr

Atodiad 25 – Canlyniadau Holiadur Rhieni

Atodiad 26 – Adroddiad Tystiolaeth Grwpiau Ffocws Disgyblion

Atodiad 27 – Defnydd Iaith Gwersi Uwchradd

Am wybodaeth bellach, cysylltwch â
Debbie Anne Williams Jones
Cyngor Gwynedd
Stryd y Jêl,
Caernarfon,
LL55 1SH
Rhif ffôn: (01286) 679 267
E-bost: DebbieAnneWilliamsJones@gwynedd.gov.uk
[Tudalen Trosolwg a Chraffu Cyngor Gwynedd](#)

RHAGAIR Y CADEIRYDD

“Mae’n bleser o’r mwyaf gennyf gyflwyno i’ch sylw ffrwyth llafur aelodau gweithgor fu’n ymchwilio i weithrediad, cysondeb a llwyddiant Polisi iaith Cyngor Gwynedd yn ysgolion y Sir ac i ba raddau mae’r polisi hwnnw’n hybu defnydd cymdeithasol o’r iaith gan ein plant a’n pobl ifanc.

Nid gorchwyl hawdd mohono a bu’n rhaid tyllu’n ddwfn o dan y wyneb i ganfod effaith y polisi iaith ar lawr gwlad mewn ysgolion unigol. Er y bu’n rhaid cyfyngu ein hymchwil i dair ardal benodol daeth patrwm i’r amlwg y credwn sy’n adlewyrchiad o’r sefyllfa’n draws sirol.

Fel y dengys ein canfyddiadau mae dehongli’r polisi’n amrywio’n arw ac yn ddibynnol ar ddemograffi ieithyddol dalgylchoedd ysgolion yn ogystal ag o ran sêl athrawon a phrifathrawon unigol dros y Gymraeg. Ymddengys nad oes cysondeb nac ychwaith ddealltwriaeth cyffredinol o’r gofynion.

O ganlyniad mae’r gweithgor wedi cynnig ugain o argymhellion y gobeithir fydd yn cael eu mabwysiadu ar fyrder. Cydnabyddir pwysigrwydd allweddol ein hysgolion i barhad y Gymraeg oddi fewn a thu allan i’w llibart - ond nid da lle gellir gwell!

Dymunaf ddiolch o galon am gydweithrediad parod pawb fu’n rhannu o’u profiadau’n agored, proffesiynol a di-flewyn ar dafod. Roedd eu barn a’u tystiolaeth yn anhebgorol. Diolch hefyd i swyddogion y Cyngor fu’n ein cadw ar y llwybr cul a chyfannu ein trafodaethau’n adroddiad cynhwysfawr a chlir. Ac yn olaf diolch i’r cyd-aelodau ar y gweithgor fu’n rhannu’r un weledigaeth a’r un nod o weld y Gymraeg yn cryfhau fel prif iaith cymunedau Gwynedd – a thu hwnt!”

**Cynghorydd Alwyn Gruffydd
Cadeirydd y Grŵp Ymchwiliad Craffu**

1. Crynodeb Gweithredol

1.1 Sefydlwyd yr Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg gan y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau er mwyn asesu

- sut y gweithredir Polisi Iaith yr Awdurdod ar lawr gwlad mewn ysgolion unigol,
- y graddau y mae'r ddarpariaeth yn gymorth i hybu'r defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg gan blant a phobl ifanc.

Y bwriad oedd llunio argymhellion ar gyfer gwella cysondeb ac ansawdd y ddarpariaeth addysg Gymraeg o fewn y dalgylchoedd yn awr ac i'r dyfodol.

Nid oedd modd rhoi sylw i'r holl ysgolion a dalgylchoedd. Bu i'r ymchwiliad ganolbwyntio ar dri dalgylch, sef Ardudwy, Bangor a Botwnnog. Y gobaith oedd bod y dalgylchoedd amrywiol hyn yn gyfrwng i adlewyrchu holl ddalgylchoedd Gwynedd ac y byddai argymhellion yr ymchwiliad yma'n berthnasol i bob ysgol.

Dylid cofio mai ciplun mewn amser ydi'r wybodaeth sydd yn yr adroddiad hwn yn ystod cyfnod yr ymchwiliad craffu os na nodir yn wahanol.

Mae'r adroddiad yn tynnu sylw at sefyllfa'r Gymraeg yng Ngwynedd, a phrif ddogfennau Cyngor Gwynedd a ystyriwyd fel cefndir i'r ymchwiliad craffu ynghyd â deddfwriaeth a strategaethau cenedlaethol. Tynnir sylw at Bolisi Iaith yr Awdurdod, Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg Gwynedd 2014-2017, Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd. Tynnir sylw hefyd at adroddiad a gomisiynwyd gan gwmni Trywydd, sef Adroddiad cynyddu Defnydd Cymdeithasol o'r Gymraeg gan Blant a Phobl Ifanc Ysgolion Uwchradd Gwynedd (Trywydd 2014).

Yn ogystal, tynnir sylw at gymariaethau perfformiad ar draws Gymru ac adroddiadau archwiliadau a gynhaliwyd gan gyrrff allanol ar berfformiad Awdurdodau Lleol. Tynnir sylw hefyd at ystadegau ynglŷn â dilyniant mewn addysg cyfrwng Cymraeg o'r Cyfnod Sylfaen / Cyfnod Allweddol 2 i Gyfnodau Allweddol 3 a 4 ac adroddiad ESTYN (Tachwedd 2014) ar 'Ddilyniant ieithyddol a safonau'r Gymraeg mewn deg ysgol ddwyieithog'.

Bu i'r ymchwiliad craffu ystyried tystiolaeth ysgrifenedig a gyflwynwyd gan benaethiaid yr Ysgolion Cynradd ac Uwchradd y tri dalgylch dan sylw ynghyd a thystiolaeth a gyflwynwyd ar lafar mewn cyfweiliadau. Ystyriwyd tystiolaeth ar lafar mewn cyfweiliadau â phenaethiaid yr holl Ganolfannau Iaith yng Ngwynedd a'r Cydlynwyr/Cyd-gysylltwyr Iaith. Yn ogystal ystyriwyd tystiolaeth ar lafar mewn cyfweiliad gyda darlithwyr yr Ysgol Addysg, Prifysgol Bangor.

Ystyriwyd yr ymatebion i holiaduron a ddarparwyd ar gyfer rhieni disgyblion ysgolion cynradd ac uwchradd.

Ystyriwyd adroddiad Iaith Cyf. a gynhaliodd grwpiau ffocws gyda phlant a phobl ifanc yn sampl o ysgolion yn y dalgylchoedd dan sylw.

Ystyriwyd data o nifer o ffynonellau: yr Adran Addysg, Canolfannau Iaith, Cydlynwyr / Cydgysylltwyr Iaith ar lefelau a charfanau iaith y dalgylchoedd a derbyniwyd gwe iaith ar gyfer dalgylchoedd Ardudwy, Bangor a Botwnnog.

1.2 Yn dilyn rhoi ystyriaeth fanwl i'r dogfennau cefndir, y data a'r holl dystiolaeth a gasglwyd gwnaed yr argymhellion canlynol:

Argymhellion mesuradwy	Maes	Cyfrifoldeb	Y Mesur posib / Allbwn
<p>1. Er mwyn cryfhau a chysoni Polisi Iaith (Addysg) y Cyngor, dylai'r Cyngor ddiffinio yr hyn ydyw dysgu dwyieithog, gan gydweithio gydag ysgolion a sefydliadau hyfforddi athrawon i sefydlu addysgeg ddwyieithog gadarn sy'n addas ar gyfer holl ysgolion a disgyblion yr Awdurdod a meithrin sgiliau trawsieithu ymysg y staff.</p>	Polisi	Adran Addysg	A) Polisi Iaith ddiwygiedig yn ei le.
<p>2. Er mwyn cryfhau a chysoni gweithrediad Polisi Iaith (Addysg) y Cyngor, mae angen diffinio'n eglur natur ieithyddol holl ysgolion uwchradd Gwynedd fel ei fod yn glir i'r holl randdeiliaid beth yw natur ieithyddol yr ysgolion gan ddal yr ysgolion a'r Llywodraethwyr yn atebol am ei weithrediad.</p>	Polisi	Adran Addysg (Penaethiaid ysgolion uwchradd Gwynedd)	<p>A) Adran Addysg wedi sicrhau diffiniad ieithyddol safonol ar gyfer pob ysgol uwchradd a'i wneud yn eglur i'r holl randdeiliaid.</p> <p>B) Llywodraethwyr pob ysgol wedi derbyn hyfforddiant i sicrhau eu dealltwriaeth o ddiffiniad ieithyddol yr ysgolion a gofynion y Polisi Iaith.</p> <p>C) Adran Addysg yn gweithredu trefniadau monitro cadarn er sicrhau fod pob ysgol uwchradd yn cydymffurfio gyda'r</p>

			diffiniad a Pholisi laith (Addysg) y sir.
3. Er mwyn ceisio cynyddu'r nifer o ddisgyblion sy'n meithrin sgiliau hyfedr yn y Gymraeg a'r Saesneg, dylai'r Cyngor gydweithio gydag ysgolion i blethu'r polisi i ddatblygu sgiliau dwyieithog hyfedr gyda gweithrediad y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol.	Polisi (Gweithredu)	Adran Addysg	A) Gweithrediad y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol yn cyd-fynd â Pholisi laith (Addysg).
4. Dylid sicrhau fod canlyniadau arholiadau Saesneg yr un mor dda â'r Gymraeg, gan mai hyn yn ei dro fydd yn sicrhau llwyddiant y Polisi laith.	Polisi (Gweithredu)		A) Y Llywodraethwyr a'r Cyngor yn monitro canlyniadau arholiadau'n fanwl ac yn rheolaidd.
5. Er mwyn cynnal a datblygu sgiliau Cymraeg disgyblion yn unol â'r Polisi laith, dylai Ysgol Friars, gyda chefnogaeth y Cyngor, adnabod cyfleoedd i wneud cynnydd pellach o'r defnydd o'r Gymraeg ar draws y cwricwlwm a bywyd yr ysgol.	Polisi (Gweithredu)	Ysgol Friars / Adran Addysg	A) Y Cyngor yn cefnogi Ysgol Friars yn rheolaidd i wneud cynnydd pellach o'r defnydd o'r Gymraeg ar draws y cwricwlwm a bywyd yr ysgol. B) Y Cyngor wedi sicrhau dealltwriaeth y Llywodraethwyr ac wedi sefydlu trefn fonitro gadarn. C) Y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau wedi rhaglennu eu gwaith i fonitro'r sefyllfa yn rheolaidd.
6. Sicrhau bod Llywodraethwyr pob ysgol yng Ngwynedd yn	Hyfforddiant	Adran Addysg	A) Pob Llywodraethwr wedi derbyn hyfforddiant ar

derbyn hyfforddiant ar ofynion y Polisi laith.			ofynion y Polisi laith.
7. Er mwyn cryfhau amgylchedd ieithyddol Cymraeg a Chymreig yr ysgolion, dylai'r Cyngor sicrhau cefnogaeth i athrawon, cymorthyddion a staff atodol i ddysgu'r Gymraeg, deall gofynion y Siarter laith, a derbyn hyfforddiant Ymwybyddiaeth laith.	Hyfforddiant	Adran Addysg	A) Y Cyngor wedi sefydlu rhaglen hyfforddiant ar gyfer cymorthyddion a staff atodol i ddysgu'r Gymraeg, deall gofynion y Siarter laith ac Ymwybyddiaeth laith.
8. Er cysoni gweithrediad Polisi laith (Addysg) y Cyngor ar draws y sir mae angen sicrhau bod holl ysgolion Gwynedd yn cydymffurfio â'r Polisi gan ddal yr ysgolion a'r Llywodraethwyr yn atebol am ei weithrediad.	Monitro ac atebolrwydd	Adran Addysg	A) Y Cyngor wedi sefydlu trefn monitro reolaidd. B) Y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau wedi craffu data perthnasol yn rheolaidd i sicrhau gweithrediad y Polisi laith (Addysg).
9. Er mwyn ceisio cynyddu'r nifer o ddisgyblion sy'n meithrin sgiliau hyfedr yn y Gymraeg a'r Saesneg, dylai'r Cyngor gydweithio gydag ysgolion i sefydlu'r arfer bod pob athro pwnc yn y cyfnod cynradd ac uwchradd yn monitro ac yn adrodd ar ddatblygiad sgiliau Cymraeg a Saesneg pob disgybl mewn adroddiadau cynnydd ac yn trafod eu datblygiad gyda'r disgybl a'u rhieni ar achlysur nosweithiau rhieni.	Monitro ac atebolrwydd	Ysgolion Cynradd / Uwchradd	A) Trefn fonitro yn ei lle ar gyfer pob athro pwnc i baratoi adroddiadau cynnydd (cynradd ac uwchradd) ar ddatblygu sgiliau Cymraeg a Saesneg pob disgybl. B) Wedi trafod yr adroddiadau cynnydd gyda'r disgybl a'r rhieni.

<p>10. Sicrhau dilyniant ieithyddol cadarn rhwng CA2, CA3, CA4 a CA5 gan weithredu dulliau monitro cyson a phriodol, fyddai hefyd yn tracio cyfrwng iaith ar draws y cwricwlwm.</p> <p>(Argymhelliad Adroddiad ESTYN Tachwedd 2014: “olrhain fesul ysgol y cyfrannau o ddisgyblion cyfnod allweddol 4 sy’n dilyn cyrsiau drwy’r Gymraeg a gosod targedau i gynyddu hyn yn ôl amcanion eu strategaeth addysg cyfrwng Cymraeg”.</p>	<p>Monitro ac atebolrwydd</p>	<p>Adran Addysg / Ysgolion Cynradd / Uwchradd</p>	<p>A) Y Cyngor wedi sicrhau bod trefn gadarn yn ei lle ar gyfer monitro dilyniant ieithyddol a hefyd tracio cyfrwng iaith ar draws y cwricwlwm gan adrodd yn rheolaidd i’r Pwyllgor Craffu Gwasanaethau.</p>
<p>11. Dylid sicrhau eglurder a chysondeb yn nulliau addysgu dwyieithog yn yr ysgolion gan feithrin sgiliau trawsieithu ymysg staff, gan ddiffinio’n eglur yr hyn ydyw dysgu dwyieithog gan fanylu ar:</p> <p>i.) faint o’r Gymraeg a’r Saesneg y dylid ei ddefnyddio i addysgu</p> <p>ii.) iaith ysgrifennu disgyblion mewn gwersi dwyieithog</p> <p>iii.) beth yw’r disgwyliadau o safbwynt defnyddio’r Gymraeg/Saesneg mewn sgysiau a thrafodaethau dosbarth.</p>	<p>Addysgu dwyieithog</p>	<p>Adran Addysg</p>	<p>A) Y Cyngor wedi sefydlu rhaglen hyfforddiant addas ar gyfer Athrawon</p> <ul style="list-style-type: none"> - addysgu dwyieithog - a meithrin sgiliau trawsieithu
<p>12. Sicrhau bod:</p> <p>i) y Siarter iaith yn weithredol ymhob ysgol gynradd yng Ngwynedd</p> <p>ii) arfer dda ar weithredu’r Siarter iaith</p>	<p>Defnydd cymdeithasol o’r Gymraeg gan blant a phobl ifanc</p>	<p>Cyngor Gwynedd (Adran Addysg / Hunaniaith)</p>	<p>A) Y Cyngor yn monitro’n rheolaidd gweithrediad y Siarter iaith yn ysgolion cynradd y sir, ac yn rhoi</p>

<p>a chefnogi ac annog defnydd disgyblion o'r Gymraeg mewn modd adeiladol yn cael ei rannu rhwng ysgolion</p> <p>iii) gwell cyfleoedd i ddisgyblion ddefnyddio'r we trwy gyfrwng y Gymraeg i gefnogi un o amcanion y Siarter Iaith. Dylai ysgolion wneud defnydd mwy helaeth o'r gwefannau, deunyddiau ac adnoddau ar-lein Cymraeg. Dylid cefnogi'r ysgolion i gyflawni hyn, lle bo'n briodol.</p>			<p>cefnogaeth i'r ysgolion.</p> <p>B) Y Cyngor a'r ysgolion yn creu cyfleoedd.</p> <p>C) Y Cyngor yn rhoi cefnogaeth i'r ysgolion i alluogi disgyblion i wneud mwy o ddefnydd o'r gwefannau ac adnoddau ar-lein Cymraeg.</p>
<p>13. Mae rhai o ddarganfyddiadau'r Ymchwiliad Craffu yn ymddangos yn adroddiad Trywydd ac argymhellir bod y Cyngor a'r Ysgolion yn gweithredu ar yr argymhellion yn yr adroddiad.</p>	<p>Defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg gan blant a phobl ifanc</p>	<p>Cyngor Gwynedd (Adran Addysg / Hamdden / Gwasanaeth Ieuencid / Hunaniaith)</p>	<p>A) Y Cyngor wedi sefydlu cynllun gweithredu i ymateb i argymhellion adroddiad Trywydd.</p>
<p>14. Dylai'r ysgolion gynnwys y disgyblion mewn trafodaethau am:</p> <p>i.) y Polisi Iaith</p> <p>ii.) y Siarter Iaith</p> <p>iii.) arferion iaith yr ysgol gan sicrhau eu perchnogaeth hwythau ar y polisi. Dylai pob ysgol sicrhau bod cyfleoedd i ddisgyblion ddeall a thrafod manteision dwyieithrwydd, amlieithrwydd ac arddel y Gymraeg.</p>	<p>Cynnwys disgyblion</p>	<p>Ysgolion Cynradd /Uwchradd</p>	<p>A) Y disgyblion yn cael eu cynnwys yn y trafodaethau am y Polisi Iaith, y Siarter Iaith ac arferion iaith yr ysgol.</p> <p>B) Wedi sefydlu trefn i sicrhau perchnogaeth y disgyblion ar y Polisi.</p> <p>C) Wedi sefydlu cyfleoedd i ddisgyblion ddeall a thrafod manteision dwyieithrwydd, amlieithrwydd ac arddel y Gymraeg.</p>

<p>15.Er mwyn cadw myfyrwyr sydd yn ceisio am yr ail radd yng Nghymru dylai'r Pwyllgor Craffu Gwasanaethau lobio Llywodraeth Cymru i roi grant ar gyfer yr ail radd hefyd fel sydd yn digwydd yn Lloegr.</p>	<p>Grant Myfyrwyr</p>		<p>A) Y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau wedi lobio Llywodraeth Cymru i roi grant ar gyfer yr ail radd.</p>
<p>16.Dylid hyrwyddo a marchnata manteision dwyieithrwydd mewn cydweithrediad gyda phob ysgol ar draws y sir, gyda'r ysgolion hefyd yn marchnata'r manteision rheiny ar eu gwefan, ymysg rhieni a disgyblion.</p>	<p>Manteision dwyieithrwydd</p>		<p>A) Y Cyngor wedi cynnal adolygiad i adnabod cyfleoedd i farchnata manteision dwyieithrwydd.</p> <p>B) Y Cyngor wedi sefydlu trefn i fonitro bod pob ysgol yn y sir yn marchnata'r manteision hynny ar eu gwefan, ac ymysg rhieni a disgyblion.</p>
<p>17.Dylai'r Cyngor ddathlu llwyddiannau'r ysgolion a disgyblion y sir (bod canlyniadau profion yn y Gymraeg a'r Saesneg gystal â'i gilydd) a sicrhau bod yr holl ysgolion yn codi ymwybyddiaeth am y llwyddiannau hynny ar wefan yr ysgol.</p>	<p>Manteision dwyieithrwydd</p>		<p>A) Y Cyngor wedi sefydlu trefn i ddathlu llwyddiannau'r ysgolion a disgyblion y sir yn y dulliau diweddaraf poblogaidd.</p> <p>B) Yr Ysgolion wedi gosod y llwyddiannau ar wefan yr ysgol.</p>
<p>18.Er mwyn cefnogi disgyblion o gartrefi di-gymraeg i arddel y Gymraeg, dylai ysgolion a'r Cyngor ddatblygu dulliau (megis sesiynau Ymwybyddiaeth Iaith, sgysiau gyda darpar ddisgyblion/rhieni ayyb) i sefydlu agweddau sy'n</p>	<p>Manteision dwyieithrwydd</p>		<p>A) Y Cyngor wedi sefydlu rhaglen o sesiynau Ymwybyddiaeth Iaith.</p> <p>B) Yr Ysgolion wedi sefydlu trefn i gynnal sgysiau gyda darpar ddisgyblion /</p>

rhoi gwerth ar y Gymraeg a dwyieithrwydd. Dylid sicrhau bod arferion da sy'n bodoli eisoes yn cael eu rhannu.			rhieni. C) Y Cyngor wedi rhannu arferion da gyda'r holl ysgolion ar draws y sir.
19. Er mwyn cryfhau amgylchedd ieithyddol Cymraeg a Chymreig yr ysgolion, dylai'r Cyngor gryfhau'r drefn o sefydlu gofynion ieithyddol swyddi mewn ysgolion wrth benodi staff newydd.	Trefniadau Penodi Staff	Adran Addysg	A) Y Cyngor wedi sefydlu trefn gadarn ar gyfer penodi staff newydd.
20. Dylid sicrhau fod pob ysgol yn gwneud defnydd llawn o'r Canolfannau Iaith, gan sicrhau atebolrwydd pob ysgol dros weithredu'r pecynnau ôl-ofal.	Canolfannau Iaith / Monitro ac atebolrwydd	Ysgolion Cynradd / Uwchradd	A) Y Cyngor yn monitro defnydd o'r Canolfannau Iaith a gweithrediad y pecynnau ôl-ofal yn rheolaidd.
21. Dylai'r Cyngor ystyried sefydlu Canolfan Iaith i Fangor er mwyn cefnogi gweithrediad a chyflawniad y Polisi Iaith.	Canolfannau Iaith	Cyngor Gwynedd / Llywodraeth Cymru	A) Y Cyngor ar y cyd gyda Llywodraeth Cymru wedi rhoi ystyriaeth lawn i sefydlu Canolfan Iaith benodol ar gyfer dalgylch Bangor.
22. Sicrhau bod arfer dda yn cael ei rannu rhwng y Canolfannau Iaith a'r ysgolion.	Canolfannau Iaith	Canolfannau Iaith / Ysgolion Cynradd / Uwchradd	A) Y Cyngor a'r Canolfannau Iaith yn rhannu arfer dda gyda'r holl ysgolion yn rheolaidd.
23. Dylai'r Cyngor ystyried sefydlu darpariaeth addysg drochi benodol ar gyfer Ysgol Ardudwy (ac ysgolion a leolir mewn dalgylchoedd demograffig cyffelyb) er mwyn cefnogi gweithrediad a chyflawniad y Polisi	Addysg drochi	Cyngor Gwynedd / Llywodraeth Cymru	A) Y Cyngor ar y cyd gyda Llywodraeth Cymru wedi rhoi ystyriaeth lawn i sefydlu darpariaeth addysg drochi yn Ysgol Ardudwy (ac eraill).

laith.			
24. Dylai'r Cyngor drafod gyda Phrifysgol Bangor, y posibilrwydd o osod safon benodol i ddatblygu sgiliau yn y Gymraeg a safon i ddatblygu sgiliau dwyieithog ar gyfer darpar athrawon fel rhan o'r safonau ar gyfer Statws Athro Cymwysedig (SAC).	Prifysgol Bangor		A) Y Cyngor wedi trafod ac wedi dod i gytundeb gyda Phrifysgol Bangor.

- 1.3 Mae aelodau'r ymchwiliad craffu yn gwerthfawrogi mai mater i'r Aelod Cabinet fydd gweithredu ond maent yn awyddus i'r Pwyllgor Craffu dderbyn adroddiad ar ei ymateb i'r argymhellion yn ei gyfarfod nesaf gydag adroddiad cynnydd ymhen 6 mis.
- 1.4 Cytunwyd i gyflwyno'r adroddiad gerbron y Pwyllgor laith yn dilyn y Pwyllgor Craffu

2. Pwrpas yr Ymchwiliad Craffu

2.1 Sefydlwyd yr Ymchwiliad Craffu gan y [Pwyllgor Craffu Gwasanaethau 13 Chwefror 2014](#) er mwyn asesu:

- Sut y gweithredir Polisi Iaith yr Awdurdod ar lawr gwlad mewn ysgolion unigol
- Y graddau y mae'r ddarpariaeth yn gymorth i hybu'r defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg gan blant a phobl Ifanc (y cyswllt efo'r Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd)

(a) Yn benodol:-

1. Manylu ar weithrediad [Polisi Iaith](#) yr Awdurdod yn ysgolion cynradd ac uwchradd dalgylchoedd penodol.
2. gweld sut y cymhwysir elfennau allweddol y polisi ym mholisiau'r gwahanol ysgolion ac yn arbennig o fewn y Cynllun Datblygu Ysgol.
3. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "[Cynllun Strategol Y Gymraeg mewn Addysg](#)" ymhob ysgol.
4. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "[Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd](#)"

(b) O ran trefn y gwaith, bwriad yr Ymchwiliad oedd ceisio darlun sirol o'r modd y caiff Polisi Iaith yr Awdurdod ei weithredu fesul dalgylch drwy sefydlu dealltwriaeth o:-

- batrwm ieithyddol o fewn y dalgylch ar sail ystadegau Cyfrifiad ac ysgolion unigol
- strwythur addysgol ardal y dalgylch a chanfyddiad rhieni ac eraill o natur ieithyddol ysgol
- berthynas ysgolion â'i gilydd o safbwynt y Gymraeg
- y defnydd a wneir o'r Canolfannau Iaith
- y defnydd a wneir o'r Gymraeg yn y dosbarth, ar y coridor, yn y ffreutur, ac ar y buarth
- weithgareddau a gynhelir er mwyn dathlu a hyrwyddo diwylliant a threftadaeth Gymraeg a Chymreig
- flaenoriaethau strategol ieithyddol ar gyfer yr ardal (yng nghyd-destun datblygiad Strategaeth Iaith Gwynedd)
- y cyd-destun lleol o ran gwaith ieithyddol cymunedol
- cyraeddiadau ieithyddol plant y dalgylch
- arferion da

(c) Llunio argymhellion ar gyfer gwella cysondeb ac ansawdd y ddarpariaeth addysg Gymraeg o fewn y dalgylch yn awr ac i'r dyfodol

2.2 Prif Weithgaredd yr Ymchwiliad

Cychwynnodd yr ymchwiliad drwy gynnal trafodaeth gyda'r aelodau ar ddalgylch/oedd y dylai'r ymchwiliad ganolbwyntio arno/nynt. Cydnabu'r

aelodau nad oedd modd i'r ymchwiliad roddi sylw i'r holl ysgolion a dalgylchoedd. Felly, ceisiwyd pennu dalgylchoedd amrywiol i roi sylw iddynt fel rhan o'r ymchwiliad, gyda'r gobaith eu bod yn gyfrwng i adlewyrchu holl ddalgylchoedd Gwynedd, ac felly y byddai argymhellion yr ymchwiliad yma'n berthnasol i bob ysgol.

Yn dilyn cyngor ac arweiniad gan Mr Dewi Jones, Pennaeth Addysg (ar y pryd), cytunwyd y byddai'r ymchwiliad yn canolbwyntio ar 3 dalgylch, sef:

- Ardudwy
- Bangor
- Botwnnog

Cytunwyd ar raglen waith yr ymchwiliad i gyfarch y briff a sefydlwyd dealltwriaeth o'r cefndir i'r maes drwy dderbyn cyflwyniadau gan y canlynol

Dewi Jones, Pennaeth Addysg (ar y pryd)

- Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg Llywodraeth Cymru
- Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg 2013-2017

Debbie Anne Williams Jones, a fu'n gyfrifol am gomisiynu:

- [Aseiad Ardrowiad Ieithyddol Cynllun Trefniadaeth Ysgolion Gwynedd 2008](#)
- [Adroddiad Defnydd Cymdeithasol Plant Cynradd Gwynedd o'r Gymraeg \(2009\)](#)
- [Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd 2014](#)
- Cynllun 'Byw yng Nghymru', Canolfannau Iaith Gwynedd
- Adroddiad Cynyddu Defnydd Cymdeithasol o'r Gymraeg gan Blant a Phobl Ifanc Ysgolion Uwchradd Gwynedd (Trywydd, 2014).¹

Garem Jackson, Swyddog Gwella Ansawdd Addysg ar

- Gynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg 2014/15.

2.3 Ymgynghorwyd gyda'r canlynol drwy holiaduron, cyfweiliadau a chyfarfodydd dalgylchol er mwyn sefydlu dealltwriaeth o'r modd y mae Polisi Iaith Addysg y sir yn cael ei weithredu:

- Penaethiaid Ysgolion Uwchradd Ardudwy, Botwnnog, Friars a Tryfan. **Atodiad 1.**
- Penaethiaid Ysgolion Cynradd Nefyn, Tan y Castell, Dyffryn Ardudwy a Thalsarnau, Cae Top, a Hirael. **Atodiad 2.**
- Penaethiaid Cynradd Dalgylch Bangor. **Atodiad 2.**

¹ Cysylltwch â ni am gopi.

- Penaethiaid Cynradd Dalgylch Botwnnog. **Atodiad 2.**
 - Penaethiaid Canolfannau Iaith Sector Cynradd ac Uwchradd. **Atodiad 3.**
 - Cydlynwyr / Cyd-gysylltwyr Iaith Ysgolion Cynradd. **Atodiad 4.**
 - Cydlynwyr / Cyd-gysylltwyr Iaith Ysgolion Uwchradd. **Atodiad 4.**
 - Darlithwyr Ysgol Addysg, Prifysgol Bangor. **Atodiad 5.**
- 2.4 Ar gais aelodau'r Ymchwiliad Craffu gwahodddwyd y Cadeirydd ac aelodau Arfon yr ymchwiliad i gyfarfod Penaethiaid Cynradd Dalgylch Bangor. Y bwriad oedd sicrhau cyfle i gael trafodaeth efo holl ysgolion y dalgylch, oherwydd roedd teimlad fod pob ysgol yn wahanol ym Mangor yng nghyd-destun y Polisi Iaith.
- 2.5 Cynhaliwyd cyfweiliadau gyda Phenaethiaid Ysgolion Cynradd Dyffryn Ardudwy a Thalsarnau, Tanycastell, Hiracl, Cae Top, Nefyn; Penaethiaid Ysgolion Uwchradd Ardudwy, Botwnnog, Tryfan a Phennaeth a Dirprwy Ysgol Friars.
- 2.6 Ar gais aelodau'r Ymchwiliad Craffu derbyniwyd gwahoddiad i gyfweild penaethiaid ysgolion cynradd dalgylch Botwnnog yn un o gyfarfodydd rheolaidd y dalgylch.
- 2.7 Cynhaliwyd cyfweiliadau gyda gweithlu'r Canolfannau Iaith (cynradd ac uwchradd), Cyd-gysylltwyr Iaith Cynradd, Cyd-gysylltwyr a Chydlynwyr Iaith Uwchradd mewn tri gwahanol grŵp. Darparwyd data i aelodau'r ymchwiliad craffu am niferoedd oedd wedi mynychu'r Canolfannau Iaith, lefelau a charfanau iaith disgyblion, ynghyd â'r gwaith tracio cychwynnol.
- 2.8 Ymgynghorwyd gyda rhieni disgyblion drwy holiadur ar-lein ar safle we Cyngor Gwynedd a Gwynedd Ni. Anfonwyd neges at benaethiaid yr ysgolion gyda linc i'r holiaduron ac anfonwyd copi'au caled i'r ysgolion hynny wnaeth gais amdanynt. Yn ogystal, hysbysebwyd yr ymgynghoriad ar safle we'r Cyngor ac yn y wasg.
- 2.9 Comisiynwyd [Iaith Cyf](#) i gynnal grwpiau ffocws gyda phlant a phobl Ifanc gyda sampl o ysgolion yn y dalgylchoedd dan sylw
- 2.10 Bu ymgynghori gyda Llywodraethwyr ysgolion y dalgylchoedd dan sylw. Cafwyd cydweithrediad yr Adran Addysg i gylchredeg holiadur at Glercod Cyrff Llywodraethu pob un o'r ysgolion yn y 3 dalgylch dan sylw.

3. Cefndir

3.1 Y Gymraeg yng Ngwynedd

Yn ôl Cyfrifiad 2011, mae 65.4% o drigolion Gwynedd yn siarad Cymraeg, y ganran uchaf o siaradwyr Cymraeg o holl siroedd Cymru, ac mae'r iaith yn rhan gwbl greiddiol o fywyd pob dydd yma. Er hyn, dengys Cyfrifiad 2011, bod amrywiaeth eang iawn yn y canrannau sydd yn gallu siarad Cymraeg ar draws y sir, gyda'r canrannau uchaf yn hanu o wardiau Llanrug (87.8%) a Pheblig (87.4%) yng Nghaernarfon. Gwelir y canrannau'n gostwng wrth fynd i gyfeiriad Bangor (36.4%), a'r ardaloedd arfordirol ym Meirionnydd megis Aberdyfi (35.5%). Er hyn, mae'r gyfran o siaradwyr Cymraeg yn cynrychioli o leiaf 30% o'r boblogaeth barhaol ymhob ward heblaw dwy, sef ward Menai (18.6%) a ward Deiniol (22.8%) ym Mangor.

Dangosodd Cyfrifiad 2011 gynnydd yn y canrannau sydd yn gallu siarad Cymraeg yn y grŵp oedran 3-4 oed a 5-15 oed yng Ngwynedd, sef:

CYFRIFIAD	2001		2011		NEWID	
3-4 oed	1,997	70.9%	1,997	73.0%	0	+2.1%
5-15 oed	14,468	91.8%	13,038	92.3%	-1,430	+0.5%

Mae data Cyfrifiad 2011 Swyddfa Ystadegau Gwladol yn rhoi gwybodaeth am sgiliau iaith Gymraeg fesul oedran. Yn 2011 yr oedd yr wybodaeth ar gyfer dalgylchoedd yr ymchwiliad craffu fel a ganlyn:

Ardal	Nifer yn siarad Cymraeg (3 i 15 oed)	Canran o'r boblogaeth 3 i 15 oed yn siarad Cymraeg
Gwynedd	15,035	89.1
Dalgylch Ardudwy	1,128	90.5
Dalgylch Bangor	1,876	73.3
Dalgylch Botwnnog	1,170	92.6

Ffynhonnell: Tabl KS208 Cyfrifiad 2011, Swyddfa Ystadegau Gwladol.

3.2 Cynllun Iaith Cyngor Gwynedd

Yn Rhagfyr 1996, cyhoeddodd Cyngor Gwynedd Gynllun Iaith Gymraeg yn unol â gofynion Deddf yr Iaith Gymraeg 1993. Fe'i cymeradwywyd gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg, ac ynddo nodir sut y mae'r Cyngor, wrth ymdrin â'r cyhoedd, yn trin yr iaith Gymraeg a'r Saesneg ar y sail eu bod yn gyfartal.

Amcanion sylfaenol y Cyngor ynglŷn â'r Gymraeg yw:

- galluogi pawb sy'n derbyn neu'n defnyddio gwasanaethau'r Cyngor, neu'n cyfrannu at y broses ddemocrataidd, i wneud hynny trwy gyfrwng y Gymraeg neu'r Saesneg, yn ôl eu dewis personol;

- hyrwyddo defnyddio'r iaith Gymraeg ym mywyd ardal y Cyngor gan fod yn angor i'r iaith yn ei hadfywiad ledled Cymru;
- hyrwyddo defnyddio'r iaith Gymraeg gan gyrrff cyhoeddus sy'n ymwneud â'r Cyngor a chefnogi a hyrwyddo defnyddio'r Gymraeg gan gyrrff a busnesau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn ardaloedd y Cyngor;
- sefydlu'r Gymraeg fel iaith swyddogol gweinyddiad mewnol y Cyngor gan ddarparu cyfleusterau hyfforddiant mewn swydd i alluogi staff i ddatblygu eu sgiliau ieithyddol yn y Gymraeg a'r Saesneg;
- datblygu gallu disgyblion a myfyrwyr i fod yn hyderus ddwyieithog er mwyn eu galluogi i fod yn aelodau cyflawn o'r gymdeithas ddwyieithog y maent yn rhan ohoni.

3.3 [Cynllun Strategol y Cyngor 2015-2017](#)

Mae'r Gymraeg yn un o'r prif flaenoriaethau yng Nghynllun Strategol y Cyngor. Drwy gyfrwng y Cynllun Strategol, mae'r Cyngor yn awyddus i weld sefyllfa lle mae Gwynedd yn parhau yn gadarnle i'r iaith Gymraeg, a bod y Gymraeg yn iaith bob dydd sydd yn cael ei chlywed a'i siarad yn naturiol gan blant, pobl ifanc ac oedolion ar hyd a lled y sir.

3.4 [Strategaeth Iaith Gwynedd 2014-2017](#)

Gweledigaeth y Strategaeth hon yw: "Gweld y Gymraeg yn ffynnu yng Ngwynedd". Yn cyd-fynd â'r weledigaeth, gosodwyd targed meintiol tymor hir yn y Strategaeth Iaith flaenorol, ac ategir y targed meintiol hwn ar gyfer y Strategaeth hon, sef: "Sicrhau cynnydd o 5% yng nghanran y boblogaeth sydd yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd erbyn 2021."

Mae'r Strategaeth wedi ei seilio ar chwe maes strategol, yn cynnwys:

- Maes Strategol 1 Y Teulu
- Maes Strategol 2 Plant a Phobl Ifanc
- Maes Strategol 3 Cymunedau
- Maes Strategol 4 Gwasanaethau Cymraeg
- Maes Strategol 5 Y Gweithle
- Maes Strategol 6 Y Seilwaith

Gweledigaeth Maes Strategol 2: Plant a Phobl Ifanc yw "Cynyddu defnydd y Gymraeg ymysg plant a phobl ifanc, gwella eu hymwybyddiaeth o werth yr iaith, ynghyd â sicrhau gwell mynediad at weithgareddau cymdeithasol a gwasanaethau cyfrwng Cymraeg". Canlyniad y Maes Strategol yma yw "Plant a phobl ifanc yn defnyddio'r Gymraeg yn ddyddiol ac yn gweld gwerth i'r iaith".

4. Deddfwriaeth a Strategaethau Cenedlaethol

4.1 [Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg Llywodraeth Cymru 2010](#)

Mae'r Strategaeth yma yn adeiladu ar [Iaith Pawb: Cynllun Gweithredu Cenedlaethol ar gyfer Cymru Ddwyieithog](#), drwy ganolbwyntio ar ddatblygu addysg a hyfforddiant cyfrwng Cymraeg yn y dyfodol. Gweledigaeth y strategaeth ydi "Cael system addysg a hyfforddiant sy'n ymateb mewn ffordd wedi'i chynllunio i'r galw cynyddol am addysg cyfrwng Cymraeg, sy'n cyrraedd ein cymunedau amrywiol ac yn eu hadlewyrchu ac sy'n sicrhau cynnydd yn nifer y bobl o bob oedran a chefnidir sy'n rhugl yn y Gymraeg ac sy'n gallu defnyddio'r iaith gyda'u teuluoedd, yn eu cymunedau ac yn y gweithle".

Ceir 6 nod strategol yn y ddogfen:

1. Gwella'r broses o gynllunio darpariaeth cyfrwng Cymraeg yn y cyfnodau addysg cyn-statudol, ar sail ymateb yn rhagweithiol i'r galw gwybodus ymhlith rhieni.
2. Gwella'r broses o gynllunio darpariaeth cyfrwng Cymraeg yng nghyfnodau ôl-14 addysg a hyfforddiant, gan ystyried dilyniant ieithyddol a datblygu sgiliau'n barhaus.
3. Sicrhau bod pob dysgwr yn datblygu ei sgiliau iaith yn y Gymraeg i'w botensial llawn ac annog dilyniant ieithyddol cadarn o un cyfnod addysg a hyfforddiant i'r nesaf.
4. Sicrhau gweithlu addysg cyfrwng Cymraeg wedi'i gynllunio sy'n darparu nifer digonol o ymarferwyr ar gyfer pob cyfnod addysg a hyfforddiant, sy'n meddu ar sgiliau iaith uchel yn y Gymraeg a chymhwysedd mewn methodolegau addysgu.
5. Gwella'r dulliau cymorth canolog ar gyfer addysg a hyfforddiant cyfrwng Cymraeg.
6. Cyfrannu at feithrin ac atgyfnerthu sgiliau iaith yn y Gymraeg mewn teuluoedd ac yn y gymuned.

Ceir yn y ddogfen hefyd 5 deilliant penodol:

1. Mwy o blant 7 oed yn cael eu haddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg.
2. Mwy o ddysgwyr yn parhau i wella eu sgiliau iaith wrth drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd.
3. Mwy o fyfyrwyr yn astudio ar gyfer cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg.
4. Mwy o fyfyrwyr 16-19 oed yn astudio pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg mewn ysgolion, colegau a dysgu seiliedig ar waith.
5. Mwy o fyfyrwyr â sgiliau iaith uwch yn y Gymraeg.

Mae Cyngor Gwynedd wedi cytuno ar dargedau cynnydd ac wedi eu cyflwyno fel rhan o'r Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg i'r Adran Addysg a Sgiliau sy'n eu monitro'n flynyddol.

4.2 Deddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2013

Daeth y Ddeddf hon yn gyfraith yng Nghymru ar 4 Mawrth 2013. Mae'r Ddeddf yn gwneud Awdurdodau Lleol yn atebol am gynllunio'r ddarpariaeth cyfrwng Gymraeg drwy roi sail statudol i Gynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg. Mae'r cynlluniau cyntaf o dan y trefniadau statudol hyn yn weithredol ers 1 Ebrill 2014 am gyfnod o 3 blynedd hyd at fis Mawrth 2017. Mae'r cynlluniau hyn yn amlinellu sut mae awdurdodau lleol yn bwriadu cyflawni nodau a thargedau Llywodraeth Cymru a amlinellir yn y Strategaeth Addysg Cyfrwng Gymraeg.

Mae gofyn i Awdurdodau Lleol adolygu eu Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg yn flynyddol, ynghyd ag adrodd ar gynnydd i Lywodraeth Cymru. Mae'r awdurdod yn adrodd ar gynnydd yn erbyn targedau astudio trwy gyfrwng y Gymraeg ac mae'r wybodaeth am niferoedd a chanrannau sy'n astudio trwy gyfrwng y Gymraeg i'w gweld yn **Atodiad 6**.

5. Polisi Iaith Addysg Gwynedd a Chynlluniau Strategol Lleol

5.1 Polisi Iaith Addysg Ysgolion Gwynedd

Nod y Polisi Iaith Addysg [1996] yw sicrhau bod holl ddisgyblion y Sir yn meddu ar ddwyieithrwydd cytbwys, oed-berthnasol, er mwyn eu galluogi i fod yn aelodau cyflawn o'r gymdeithas ddwyieithog y maent yn rhan ohoni. Wrth ddwyieithrwydd oed perthnasol golygir bod disgyblion yn meddu ar sgiliau ieithyddol priodol yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Yn ogystal â datblygu hyfedredd disgyblion yn y ddwy iaith, disgwylir i holl sefydliadau addysg y sir adlewyrchu ac atgyfnerthu'r Polisi Iaith yn eu gweinyddiad, eu bywyd cymdeithasol a'u trefn fugeiliol, yn ogystal ag yn eu darpariaeth gwricwlaidd.

Er mai nod cyffredinol y Polisi yw dwyieithrwydd, fe bwysir y fantol o blaid y Gymraeg yn y blynyddoedd cynnar er mwyn gosod sylfeini cadarn ar gyfer datblygiad pellach. Yn y cyfnodau allweddol eraill, disgwylir i ysgolion gynllunio'n fwiadus er mwyn datblygu gafael disgyblion ar y Gymraeg.

Yr un yw nod y Polisi Iaith ar draws holl ysgolion cynradd y sir, sef datblygu gallu pob disgybl i fod yn hyderus yn y ddwy iaith erbyn diwedd CA2. Y Gymraeg yw iaith swyddogol yr asesu yn yr ysgol ar ddiwedd y Cyfnod Sylfaen. Fodd bynnag, bydd mwyafrif yr ysgolion yn cychwyn cyflwyno'r Saesneg yn ffurfiol yn y tymor olaf ar ddiwedd CA1.

Yn yr ardaloedd fwy Seisnigedig disgwylir i ysgolion roi cyfle i ddisgyblion ddysgu'r Gymraeg cyn gynted â phosib, gan weithredu ar y

dogfennau: 'Gosod Sylfeini Dwyieithrwydd yn y Blynyddoedd Cynnar' a 'Cynllunio Datblygiad Iaith yn yr ardaloedd Seisnigedig'.

Yn yr uwchradd, disgwylir i bob disgybl sydd wedi cyrraedd lefel angenrheidiol, sef 3+ ar ddiwedd CA2, ddilyn Cymraeg iaith Gyntaf yn CA3 er mwyn sicrhau dilyniant a pharhad priodol. Y gobaith yw y gall y disgyblion hyn astudio'r Gymraeg a'r Saesneg fel pynciau hyd at ddiwedd Blwyddyn 11, gan dderbyn asesiad yn y Gymraeg ar ddiwedd CA3, a sefyll arholiad allanol priodol ar ddiwedd CA4. Disgwylir i'r ysgolion uwchradd adeiladu ar y sylfaen a osodwyd yn y cynradd trwy sicrhau fod pob disgybl yn parhau i ddatblygu sgiliau yn y Gymraeg a'r Saesneg, trwy ddefnyddio'r ddwy iaith yn gyfrwng dysgu i amrywiol raddau.

Disgwylir i bob Pennaeth, mewn ymgynghoriad â'r staff a'r Corff Llywodraethu, adolygu Polisi Iaith yr ysgol yn rheolaidd. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw sicrhau llwyddiant y Polisi Iaith yn yr ysgol. Mae disgwyl i bob Pennaeth ddarparu arweiniad pendant er mwyn sefydlu dealltwriaeth drwyadl o nod y Polisi ac i sicrhau fod ymdrechion athrawon dosbarth yn cael eu hatgyfnerthu drwy sicrhau bod ethos Gymraeg a Chymreig priodol yn yr ysgol.

Diffinia'r Polisi Iaith Addysg ddatblygiad ieithyddol disgyblion yn y Gymraeg a'r Saesneg wrth iddynt weithio tuag at y nod o ddwyieithrwydd:

CARFAN	DIFFINIAD O'R MATH O DDISGYBL YN ÔL EI ALLU IEITHYDDOL
A	Disgyblion â hyfedredd oed-berthnasol yn y Gymraeg a'r Saesneg
B	Disgyblion â hyfedredd priodol yn y Gymraeg, ond sydd angen atgyfnerthu rhai agweddau ar eu sgiliau ieithyddol yn y Saesneg
C1	Disgyblion â hyfedredd priodol yn y Saesneg ond sydd angen atgyfnerthu rhai agweddau ar eu sgiliau ieithyddol yn y Gymraeg
C2	Disgyblion â hyfedredd priodol yn y Saesneg, ond sydd heb y sgiliau oed-berthnasol priodol yn y Gymraeg
CH	Disgyblion heb sgiliau oed-berthnasol priodol yn y naill iaith na'r llall.

Gweler **Atodiad 7** am fanylion llawn.

Dylai pob ysgol sefydlu trefn ar gyfer tracio a mesur datblygiad ieithyddol y disgyblion yn ôl y Carfanau Iaith gyda'r nod o sicrhau bod pob un yn symud tuag at Garfan A.

Yn y cyd-destun hwn, mae angen defnyddio'r wybodaeth a drosglwyddir am garfanau ieithyddol pob disgybl gan y Cyd-gysylltwyr Iaith Dalgylchol ar gyfer cynllunio ieithyddol bwriadus. Yn ymarferol, bydd angen gweithredu yn y modd a ganlyn.

Yn achos disgyblion carfanau A a B bydd cyfran helaeth o'u cwricwlwm trwy gyfrwng y Gymraeg. Yn ymarferol bydd o leiaf 70% o'u profiadau cwricwlaidd yn y Gymraeg.

Yn achos dysgwyr sydd angen datblygu ac atgyfnerthu eu sgiliau yn y Gymraeg (Carfan C1) cynllunnir y cwricwlwm mewn modd fydd yn caniatáu iddynt ymarfer a datblygu'r Gymraeg ar draws y cwricwlwm. Yn ymarferol bydd o leiaf 50% o'u profiadau cwricwlaidd yn y Gymraeg.

Yn achos lleiafrif y disgyblion sydd â sgiliau priodol yn y Saesneg ond sydd heb y sgiliau priodol yn y Gymraeg (carfan C), rhoddir pwyslais ar gynllunio cyfleoedd ar draws y cwricwlwm i ddatblygu eu sgiliau llafar yn y Gymraeg. Mewn achosion o'r fath bydd o leiaf 30% o'u profiadau cwricwlaidd yn y Gymraeg.

Dylai pob ysgol sefydlu trefn ar gyfer tracio a mesur datblygiad ieithyddol y disgyblion yn ôl y Carfanau Iaith gyda'r nod o sicrhau bod pob un yn symud tuag at Garfan A.

Yn ychwanegol, disgwylir i ysgolion sicrhau bod disgyblion sy'n ddysgwyr y Gymraeg ym mlynnyddoedd cynnar CA3 yn dysgu'r iaith gynted a phosibl, naill ai trwy fynychu'r Ganolfan Iaith neu trwy ddarpariaeth ddwys yn yr ysgol, er mwyn iddynt allu dilyn elfennau o'r cwricwlwm trwy gyfrwng y Gymraeg / ddwyieithog.

5.2 [Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg Gwynedd 2014 – 2017](#)

Prif nod Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg yw sicrhau datblygiad y Gymraeg fel pwnc ac fel cyfrwng dysgu o oedran cyn-ysgol ymlaen, yn ogystal â hyrwyddo'r defnydd a wna plant phobl ifanc o'r Gymraeg fel iaith gymdeithasol.

Mae Cynllun Strategol 2013-17 yn canolbwyntio ar yr agweddau a ganlyn o safbwynt y Gymraeg fel iaith ac fel cyfrwng:

- Gosod sylfaen gadarn ar gyfer y Gymraeg yn ystod addysg feithrin a blynyddoedd cynnar;
- Sicrhau dilyniant yn y Gymraeg fel pwnc ac fel cyfrwng dysgu o CA2 i CA3;
- Sicrhau dilyniant yn y Gymraeg fel pwnc ac fel cyfrwng dysgu o CA3 i CA4;
- Cryfhau'r gweithredu yn yr ardaloedd/sefydliadau/ysgolion lle mae data yn dangos yr angen gan arfogi penaethiaid a hyfforddi ein gweithlu i ymgynhyrdd yn llawn at nod y Cynllun;
- Cryfhau'r defnydd o'r carfanau iaith fel offeryn cynllunio dilyniant mewn ysgolion uwchradd;
- Datblygu bagloriaeth Cymru ar lefelau 1, 2, a 3 yn yr ysgolion uwchradd;
- Cadarnhau gweithrediad y Siarter Iaith ymhob un o'n hysgolion cynradd, gan roi sylw amlwg i hyfforddi'r gweithlu gan ddatblygu'r elfennau cyfrwng a methodoleg;

- Hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg fel iaith gymdeithasol pobl ifanc yn ein hysgolion uwchradd trwy sefydlu a datblygu cynllun tebyg i Siarter Iaith yr Ysgolion Cynradd.

5.3 Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd

Cyhoeddwyd Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd yn 2014. Nod syml y Siarter Iaith yw arwain at gynnydd yn nefnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg. Mewn gair cael y plant i siarad Cymraeg. I wneud hyn, mae gofyn am gyfranogiad gan bob aelod o gymuned yr ysgol – y cyngor ysgol, y disgyblion, rhieni, llywodraethwyr, y gweithlu a'r gymuned ehangach.

Defnyddir saith nod y siarter fel offerynnau i fesur cynnydd yn y defnydd o'r iaith ynghyd â llwyddiant cynlluniau gweithredu'r ysgolion.

Er mwyn i bawb gael eu gwobrwyo ar sail eu hymdrechion, sefydlwyd yr egwyddor fod pob ysgol yn gosod ei weledigaeth heriol a chyraeddadwy ei hun. Mae hyn yn cydnabod bod amgylchiadau pob ysgol yn wahanol, ac yn rhoi cyfle i bob ysgol wireddu ei gweledigaeth a'i rhaglen weithredu unigryw ei hun.

Mae'r Siarter Iaith yn cynnwys Rhaglen Weithredu y gall pob ysgol ei chwblhau i anelu at y gwobrau Efydd, Arian ac Aur. Mae'r Rhaglen Weithredu yn seiliedig ar weledigaeth unigryw pob ysgol, a'r camau a ystyrir yn arfer dda y dylai pob ysgol eu meithrin.

Gosodir gwaelodlin i fesur llwyddiant i wireddu'r nod o gynyddu defnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg. Mae holiadur wedi ei lunio i blant CA2 i'w gwblhau ar-lein i gofnodi eu defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg yn yr ysgol, ar yr iard yn y gymuned. Rhydd y data o'r holiadur dystiolaeth bendant o'r sefyllfa ieithyddol ymhob ysgol ar ffurf gwe iaith. Gweler **Atodiad 8** am we iaith y tri dalgylch. Defnyddir yr holiadur i osod gwaelodlin o ddefnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg ar ddechrau'r flwyddyn addysgol, ac yna ail-wneir yr holiadur yn ystod Tymor y Gwanwyn er mwyn mesur cynnydd yn erbyn y waelodlin a sefydlwyd.

5.4 Adroddiad Cynyddu Defnydd Cymdeithasol o'r Gymraeg gan Blant a Phobl Ifanc Ysgolion Uwchradd Gwynedd (Trywydd 2014)

Ym mis Mawrth 2014, comisiynwyd cwmni Trywydd i gynnal arolwg o sefyllfa'r Gymraeg fel iaith gymdeithasol ymysg pobl ifanc ysgolion uwchradd Gwynedd.

Rhannwyd gwaith y comisiwn fel a ganlyn:

- Cynnal arolwg cynhwysfawr o ddefnydd cyfredol pobl ifanc o'r Gymraeg y tu hwnt i ffiniau'r dosbarth yn yr 14 ysgol uwchradd

yng Ngwynedd, a chanfod y prif ffactorau sy'n dylanwadu ar ddefnydd iaith y bobl ifanc;

- Cynllunio a chynnal gweithdy er mwyn cael mewnbwn y bobl ifanc eu hunain i gynllunio a datblygu dilyniant i Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd;
- Yn seiliedig ar ganfyddiadau'r arolwg, llunio cyfres o gynigion arloesol er mwyn dylanwadu'n gadarnhaol ar ddefnydd cymdeithasol pobl ifanc o'r Gymraeg;
- Cyflwyno cynigion ynghylch sut i fesur llwyddiant unrhyw gynlluniau a weithredir, hynny yw, y cynnydd yn y defnydd o'r Gymraeg o'i gymharu â'r sefyllfa bresennol o ganlyniad i unrhyw ymyraethau a weithredir.

Wrth ymateb i ofynion y briff, trefnwyd ymweliadau â holl ysgolion uwchradd Gwynedd am ddiwrnod cyfan yr un er mwyn cynnal yr arolwg ysgol-gyfan. Trefnwyd grwpiau ffocws eang a chynrychioliadol gyda holl fudd-ddeiliaid yr ysgolion, a chynhaliwyd holiadur meintiol electronig (drwy beiriannau Qwizdom) gyda disgyblion blwyddyn 9 ymhob ysgol. Yn ogystal â'r diwrnodau ymchwil, cynhaliwyd cyfarfodydd ychwanegol yn ystod y cyfnod gyda staff Hunaniaith, Siarter Iaith Ysgolion Cynradd Gwynedd, arweinwyr cymunedol yn y sir (yr Urdd, CFFI, Rheolwr Gwasanaeth Ieuencid y Cyngor Sir a'r Canolfannau Hamdden), a Gweithgor Cynyddu'r Defnydd Cymdeithasol o'r Gymraeg Cyngor Gwynedd.

Mae'r canfyddiadau'n amrywio'n helaeth rhwng gwahanol ysgolion ac ardaloedd, ond adnabuwyd saith prif faes ar lefel sirol, sef:

i) Diffinio natur ieithyddol yr ysgolion

Roedd ansicrwydd ymysg rhanddeiliaid ynglŷn â natur ieithyddol yr ysgolion. Nid oedd yn eglur i'r rhanddeiliaid a yw'r ysgol yn Ysgol Gymraeg naturiol, yn Ysgol Ddwylieithog, neu'n Ysgol Saesneg (mewn ambell achos).

ii) Y modd y mae'r ysgolion yn hyrwyddo ac yn hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg

Mae angen bod yn glir am y manteision sy'n perthyn i addysg Gymraeg/dwylieithog, a rhannu'r rheiny'n helaeth gyda rhieni a disgyblion

iii) Defnydd iaith a'r Cwricwlwm

Roedd amrywiaethau o fewn ysgolion y sir o safbwynt yr iaith a ddefnyddir mewn gwahanol sefyllfaoedd:

- Cymraeg yw'r brif/unig iaith
- Saesneg yw'r brif/unig iaith
- Dwyieithrwydd yn ei amryw ddiffiniad

iv) Defnydd iaith disgyblion y tu hwnt i'r dosbarth

Mae'r ysgolion yn ficrocosm o'r defnydd a wneir o'r Gymraeg yn y cymunedau o'u cwmpas, ac mae'r ystod ieithyddol yma'n eang iawn.

v) Y ffactorau sy'n dylanwadu ar ddefnydd iaith y plant

Adnabuwyd y prif rai fel a ganlyn:

- Y cartref/teulu
- Ffrindiau a chyfoedion
- Y gymuned leol
- Eu hyder i ddefnyddio iaith
- Arferion iaith (yn cynnwys yr ysgol gynradd)

vi) Agweddau tuag at y Gymraeg

Ar y cyfan, roedd agweddau disgyblion tuag at y Gymraeg yn gadarnhaol iawn. Cafwyd enghreifftiau unigol o agweddau heriol tuag at y Gymraeg (o blith disgyblion ac oedolion mewn ambell ysgol).

vii) Y Gymraeg y tu hwnt i'r ysgol

57% o ddisgyblion yr arolwg meintiol, a nododd eu bod yn defnyddio eu Cymraeg bob dydd y tu allan i fywyd yr ysgol mewn gwahanol gyd-destunau yng Ngwynedd.

6. Cymariaethau Perfformiad Ac Archwiliadau Allanol

6.1 Un dangosydd perfformiad cenedlaethol sydd yn bodoli:

EDU/006ii - Canran y disgyblion a aseswyd, mewn ysgolion a gynhelir gan yr awdurdod lleol, ac sy'n cael Asesiad Athro yn y Gymraeg (iaith gyntaf) ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 2 ac ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 3 (11-14 oed). Mae [Adroddiad Perfformiad Cyngor Gwynedd](#) ar gyfer 2013/14 yn adrodd ar berfformiad y dangosydd hwn fel a ganlyn:

2011 / 12	2012 / 13	2013 / 14	Uchelgais 2013/14	Cyfartaledd Cymru	Cyfartaledd Teulu	Tuedd	Perfformiad yn erbyn Cymru
83.10	86.10	82.50	88	17.01	32.78	Gwaeth-ygu	↑

Mae safle we ['Fy Nghyngor Lleol'](#) yr Uned Ddata Llywodraeth Cymru yn dangos bod perfformiad Cyngor Gwynedd yn 2013-14 y gorau yng Nghymru o ran y mesurydd EDU/006ii (Cyfnod Allweddol 3).

6.2 [Adroddiad Uned Ddata Llywodraeth Cymru](#) ar berfformiad Awdurdodau Lleol (2013-14)

Nodir ar dudalennau 18-19 yn yr adroddiad: 'Cododd canran y disgyblion a aseswyd ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 2, mewn ysgolion a gynhelir gan yr awdurdod lleol, a gyflawnodd y Dangosydd Pynciau Craidd unwaith eto o 82.8% yn 2012-13 i 84.6% yn 2013-14. Yr oedd hyn yn amrywio o 89.3% yn Sir Fynwy i 80.1% ym Mlaenau Gwent.

Dros yr un cyfnod, cododd canran y disgyblion a aseswyd ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 3, mewn ysgolion a gynhelir gan yr awdurdod lleol, a

gyflawnodd y Dangosydd Pynciau Craidd hefyd o 72.7% i 77.2%. Roedd hyn yn amrywio o 85.4% yng Ngwynedd i 64.5% ym Mlaenau Gwent.

Yn 2013-14, cyflawnodd 52.5% o ddisgyblion y trothwy lefel 2, gan gynnwys gradd TGAU A*-C mewn Saesneg neu Gymraeg iaith gyntaf a Mathemateg. (o'u cymharu â 50.7% yn 2012-13). Roedd hyn yn amrywio o 62% yn Sir y Fflint i 39% ym Mlaenau Gwent.'

6.3 [Adroddiad Perfformiad Cenedlaethol 2013/14 Llywodraeth Cymru](#)

Mae cyrhaeddiad o ran arholiadau yn dangos bod "Canran y disgyblion yng Nghyfnod Allweddol 4 yn cyflawni'r trothwy cynhwysol Lefel 2, 2013/14 (a)" yng Ngwynedd yn y chwartil uchaf.

6.4 [Statiath - Gwefan ystadegau sy'n ymwneud â'r Gymraeg](#)

Nodir bod 'dilyniant mewn addysg cyfrwng Cymraeg yn cyfeirio rhan amlaf at symudiad disgyblion o ysgol gynradd lle maen nhw'n cael eu haddysgu yn y Gymraeg drwodd at ysgol uwchradd, h.y. o'r Cyfnod Sylfaen/Cyfnod Allweddol 2 i Gyfnodau Allweddol 3 a 4.' Mae'r siartiau Asesiadau'r Cwricwlwm Cenedlaethol yn dangos y ganran a aseswyd mewn Cymraeg ym mhob cyfnod allweddol ac mae hefyd yn dangos y targedau perthnasol. Mae hefyd yn cynnwys tystiolaeth o 1999 - 2014 am ddilyniant hyd at Gyfnod 3. Mae'r wybodaeth yma yn dangos bod addysg cyfrwng Cymraeg ysgolion uwchradd yn amrywio'n fawr.

Nid yw mynychu ysgol cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog o reidrwydd yn golygu y bydd disgybl, hyd yn oed os bydd yn dilyn cwrs iaith gyntaf mewn Cymraeg iaith (y pwnc), yn astudio llawer o bynciau eraill drwy'r Gymraeg.

Cafwyd tystiolaeth ynglŷn â hyn mewn ateb i [gais rhyddid gwybodaeth](#) am faint o ddisgyblion 15 oed a safodd arholiadau TGAU drwy'r Gymraeg yn ôl pwnc, yn ysgolion uwchradd a chanol Ynys Môn, Gwynedd a Cheredigion yn 2013.

6.5 [Adroddiad ESTYN \(Tachwedd 2014\)](#)

Pwrpas yr adroddiad '**Dilyniant ieithyddol a safonau'r Gymraeg mewn deg ysgol ddwyieithog**' oedd

- Adrodd ar ddilyniant ieithyddol disgyblion cyfnod allweddol 4 o ran astudio Cymraeg fel iaith gyntaf a chymwysterau eraill drwy'r Gymraeg;
- Arfarnu effeithiolrwydd modelau cwricwlaidd a dulliau addysgu sydd ar waith mewn ysgolion dwyieithog; ac
- adnabod a rhannu arfer dda o ran addysg ddwyieithog.

Prif ffocws yr adroddiad yw'r awdurdodau lleol lle ceir y mwyaf o addysgu dwyieithog, sef awdurdodau Caerfyrddin, Ceredigion, Ynys Môn a Gwynedd. Ymwelwyd â phedair Ysgol Uwchradd yng Ngwynedd.

Mae'r adroddiad a gyhoeddwyd yn Nhachwedd 2014 yn adrodd mai yng Ngwynedd, Ynys Môn a Chaerfyrddin mae'r cyfrannau uchaf o ddisgyblion yng nghyfnod allweddol 4 sy'n astudio Cymraeg fel iaith gyntaf. Yn yr awdurdodau hyn hefyd mae'r gostyngiad mwyaf yn y nifer sy'n astudio Cymraeg iaith gyntaf o gyfnod allweddol 2 i gyfnod allweddol 4 dros y chwe blynedd diwethaf. Mae'r gostyngiad oddeutu un o bob pum disgybl neu fwy. Mae tua hanner y disgyblion Cymraeg iaith gyntaf yn dilyn pum cwrs TGAU ychwanegol drwy'r Gymraeg yng Ngwynedd a Chaerfyrddin.

Gwynedd yw'r unig awdurdod lleol sydd yn gosod disgwyliadau ar ysgolion i gynyddu'r gyfran o ddisgyblion sy'n parhau i astudio'u pynciau drwy'r Gymraeg yng nghyfnod allweddol 4 ac sy'n cefnogi ysgolion i gyflawni targedau uchelgeisiol.

7. Gwaith yr Ymchwiliad

Canfuwyd bod dalgylchoedd Ardudwy, Bangor a Botwnnog yn wahanol iawn i'w gilydd o safbwynt ieithyddol. Mae hefyd amrywiaethau o fewn y dalgylchoedd er enghraifft, mae gogledd dalgylch Ardudwy yn ardal Gymreig gydag ardal y de yn fwy Seisnigaidd. Dalgylch Botwnnog yw'r mwyaf Cymreig o'r dalgylchoedd dan sylw. Mae amrywiaethau eraill ym Mangor, gydag ardaloedd Cymraeg, ardaloedd Saesneg ac ardaloedd sydd yn bwydo'r Brif Ysgol ac Ysbyty Gwynedd.

Mae diffiniad natur ieithyddol Ysgolion Cyngor Gwynedd yn wahanol i ddiffiniad Llywodraeth Cymru sydd yn rhan o'r dryswch o ran dehongli'r diffiniad. Mae'r aneglurder yn creu ansicrwydd i staff, rhieni a disgyblion. Canfuwyd bod gweithrediad y Polisi Iaith yn anghyson ar draws y sir a'i bod yn her i weithredu'r Polisi heb yr eglurder i staff, rhieni a disgyblion ar y diffiniad ieithyddol. Cadarnheir y canfyddiadau hyn yn adroddiad Trywydd ble adroddir ar yr amrywiaeth sydd yn bodoli yng ngweithrediad y Polisi Iaith ac yr ansicrwydd sydd yn bodoli o ran diffiniad ieithyddol ysgolion.

Canfuwyd yr angen i'r Cyngor gefnogi Ysgol Friars i adnabod cyfleoedd pellach i wneud cynnydd yn y defnydd o'r Gymraeg ar draws y cwricwlwm a bywyd yr ysgol.

Canfuwyd bod angen cryfhau atebolrwydd yr ysgolion a'r llywodraethwyr am weithrediad y Polisi Iaith.

Gwelwyd yr angen i farchnata manteision dwyieithrwydd yn yr ysgolion, ar wefannau'r ysgolion ac ymysg rhieni.

Deallwyd bod deunyddiau dwyieithog yn brin iawn yn ambell bwnc ac mae angen deunyddiau digidol / cyfrifiadurol a llyfrau testun Cymraeg.

Canfuwyd bod dysgu'n ddwyieithog yn amrywio o ysgol i ysgol ac o ganlyniad nid oes cysondeb yn nulliau dysgu dwyieithrwydd ar draws y sir.

Mae'r Canolfannau Iaith yn llwyddo ac yn enwedig gyda'r sector cynradd, gydag ôl-ofal y Canolfannau yn effeithiol dros ben. Gwelwyd yr angen am ddarpariaeth debyg i'r Ganolfan Iaith sydd ym Maesincla ar gyfer Bangor a chynllun trochi yn Ysgol Ardudwy. Canfuwyd bod rhai ysgolion yn gwneud mwy o ddefnydd o'r Canolfannau Iaith na'i gilydd ac nad oedd yr ysgolion yn cymryd y cyfle i fynychu'r Canolfannau Iaith i weld y gwaith sydd yn mynd ymlaen yno. Canfuwyd bod staff yr ysgolion angen cefnogaeth y Cyngor i weithredu'r pecyn ôl-ofal gyda'r angen i gynnal hyfforddiant addas ar gyfer rhai athrawon a chymorthyddion i ddefnyddio patrymau iaith y Canolfannau Iaith.

Mae rôl y Cyd-gysylltwyr Iaith Gynradd yn hanfodol i arwain y staff o ran datblygiadau diweddaraf, newidiadau i'r cwricwlwm, monitro gwersi a gweithrediad y flaenoriaeth ieithyddol yng nghynlluniau'r Ysgol.

Canfuwyd nad oedd trefn gadarn yn bodoli ar gyfer rhannu arfer dda'r Canolfannau Iaith a fyddai'n galluogi'r ysgolion i gefnogi a chysoni gweithrediad y Polisi Iaith ar draws y sir.

Canfuwyd bod tracio dilyniant ieithyddol disgyblion yn digwydd yn y sector cynradd ond nid oedd trefn gadarn yn bodoli ar gyfer y sector uwchradd.

Canfuwyd yr angen i'r Cyngor sicrhau cyfleoedd i ddisgyblion ddefnyddio'r we trwy gyfrwng y Gymraeg ac i gefnogi'r Ysgolion wneud defnydd mwy helaeth o'u gwefannau, deunyddiau ac adnoddau ar-lein Cymraeg.

Neges gyffredinol a glywyd oedd bod angen i wasanaethau Hamdden, Ieuencid ac eraill gael eu cynnal drwy gyfrwng y Gymraeg.

Casglwyd bod y mwyafrif o'r rhieni wnaeth gwblhau'r holiadur wedi'u hargyhoeddi o fanteision addysg ddwyieithog i'w plant, gyda nifer fechan o'r farn y dylai'r polisi alluogi ysgolion i addysgu trwy gyfrwng y Saesneg gan ddysgu'r Gymraeg fel pwnc yn unig. Barn nifer fechan o rieni oedd y dylid addysgu rhai pynciau fel mathemateg a gwyddoniaeth drwy gyfrwng y Saesneg. Yr oedd nifer fechan o ddalgylch Bangor a Botwnnog yn dweud bod gormod o ffocws ar y Gymraeg ac ni ddylid gorfodi'r Gymraeg.

Gwelwyd bod ymatebion rhieni ysgolion dalgylch Bangor yn dangos lefel is o ymwybyddiaeth o Bolisi Iaith yr ysgol, y Siarter Iaith a manteision dwyieithrwydd. Gwelwyd bod nifer sylweddol is yn nalgylch Bangor yn credu bod yr ysgolion yn llwyddo i gyflawni'r nod o sicrhau bod gan ddisgyblion sgiliau / allu cystal yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Yr oedd nifer eraill o rieni Bangor yn nodi bod angen cryfhau Polisi Iaith Cyngor Gwynedd gan sicrhau bod pob ysgol yng Ngwynedd yn dilyn y Polisi. Yn ogystal, gwnaed sylwadau am yr angen i hyrwyddo'r Gymraeg.

Roedd y dystiolaeth gan ddisgyblion yn cadarnhau bod y penaethiaid a'r athrawon ym mhob ysgol ar wahân i Ysgol Friars yn arddel y Gymraeg. Canfuwyd tra bod y penaethiaid ac athrawon yn medru, ac yn arddel, y Gymraeg, ceir nifer o ysgolion ble mae amgylchedd ieithyddol Gymraeg yr ysgol yn cael ei ddylanwadu gan ddiffyg gallu Cymraeg rhai cymorthyddion a staff eraill.

Mae'r arfer o siarad Cymraeg gan blant gyda ffrindiau a phob cyfle tu hwnt i'r dosbarth yn gryf iawn gan rhai disgyblion ac mewn rhai ysgolion yn fwy na'i gilydd. Mae'r duedd i blant o deuluoedd di-gymraeg, yn enwedig, i gyfyngu eu defnydd o'r Gymraeg i ystod o gyd-destunau addysgu cyfyngedig yn ffenomenon gyffredin.

Ar y cyfan, roedd y disgyblion yn gefnogol o'r Gymraeg. Awgryma data'r grwpiau ffocws bod gwerthoedd negyddol tuag at y Gymraeg gan rai disgyblion mewn rhai ysgolion. Amlygwyd yn ogystal nad yw disgyblion o reidrwydd yn cael eu cynnwys mewn trafodaethau am y Siarter Iaith nac yn cael cynnig eu syniadau eu hunain dros arferion ieithyddol yr ysgol. Gwelwyd hefyd bod beirniadu a chosbi disgyblion am siarad Saesneg yn wrthgynhyrchiol.

Cymysg yw'r defnydd o'r Gymraeg a Saesneg wrth addysgu a dysgu, gyda rhai ysgolion a rhai athrawon yn gwneud mwy o ddefnydd o'r ddwy iaith na'i gilydd.

7.1 Cyfarfodydd gyda'r Penaethiaid Cynradd

Yn gyffredinol roedd barn bod y Polisi Iaith yn llwyddiant o ystyried bod plant yn dod i'r ysgol yn ddi-gymraeg ac yn mynd o'r ysgol yn gallu siarad Cymraeg a bod ewyllys da i ddysgu'r iaith ymysg y plant a'u teuluoedd. Gwelir budd o'r Polisi Iaith ac fe welir llwyddiant pan fydd plant di-gymraeg yn cael eu trochi yn y Gymraeg gan ddod yn siaradwyr Cymraeg mewn ychydig fisoedd.

Yr oedd ethos Gymraeg yn yr ysgolion cynradd er bod y disgyblion yn tueddu i siarad Saesneg yn gymdeithasol yn yr ysgolion hynny a oedd efo mwyafrif y disgyblion gyda'r Gymraeg yn ail iaith iddynt.

Deallwyd bod y Llywodraethwyr yn gyffredinol yn gefnogol iawn i'r Gymraeg, ac yn awyddus i'r plant fod yn ddwyieithog, gan weld hynny fel mantais.

Yr oedd y penaethiaid yn ystyried y Siarter Iaith fel cyfrwng i'w galluogi i wneud gwahaniaeth. Roedd y penaethiaid o'r farn fod y Siarter Iaith yn gyfrwng i roi hwb i'r plant a chodi ymwybyddiaeth rhieni i ddeall pwysigrwydd manteision dwyieithrwydd. Awgrymwyd y dylid cynnal mwy o weithgareddau fel jambori, a hyrwyddo modelau rôl fel y gwnaethpwyd gyda Malcolm Allen ac Ed Holden.

Yr oedd y penaethiaid o'r farn bod y Canolfannau Iaith yn llwyddiannus iawn a byddai mwy o ôl-ofal yn fanteisiol i'r disgyblion. Yn ogystal nodwyd yr angen i

gydweithio efo darparwyr Cymraeg i Oedolion a hyrwyddo mwy ar y Canolfannau Iaith. Nodwyd pryder bod tuedd gan rieni i annog eu plant i wneud pynciau drwy gyfrwng y Saesneg yn yr Ysgol Uwchradd.

Yn gyffredinol dylid hyrwyddo i wneud y Gymraeg yn 'cŵl' ac annog plant i ddefnyddio mwy o'r Gymraeg yn gyhoeddus a defnyddio Apps Cymraeg.

Yr oedd y penaethiaid o'r farn bod angen magu hyder staff ysgolion drwy gynnal hyfforddiant i

- oruchwylwyr amser chwarae, staff amser cinio, athrawon a rhieni.
- i athrawon ar wella sgiliau addysgu dwyieithog.

Dalgylch Ardudwy

Yn y cyfarfod, nododd Pennaeth Ysgol Tanycastell ei bod yn anos gweithredu'r polisi iaith pan mae plant yn cyrraedd yn hwyrach yn y flwyddyn addysgol. Cyfeiriodd at enghraifft o dri disgybl sy'n mynychu'r Ganolfan Iaith, er eu bod bellach yn siarad Cymraeg yn yr ysgol, nid ydynt yn siarad Cymraeg yn y cartref. Ar wahân i'r disgyblion sy'n mewnfudo i'r ardal ac yn dod i flynyddoedd hŷn yr ysgol, mae pob plentyn arall yn gadael yr ysgol yn 11 oed yn gallu siarad Cymraeg.

Yn ein cyfarfod gyda Phennaeth Ysgolion Dyffryn Ardudwy a Thalsarnau deallwyd bod y ddwy ysgol yn hollol wahanol i'w gilydd o ran eu natur ieithyddol. Yn Ysgol Dyffryn Ardudwy mae 80% o'r disgyblion yn hanu o gartrefi di-gymraeg ac mae tuedd ymysg rhieni i beidio dewis siarad Cymraeg gyda'u plant. Mae teuluoedd sydd yn bwydo'r ysgol yn hanu o ardal Birmingham a rhai cyn-ddisgyblion o'r ysgol yn dewis siarad Saesneg gyda'u plant. Mae'r staff yn siarad Cymraeg gyda'r plant drwy'r amser yn Ysgol Dyffryn Ardudwy a defnyddir cyfarwyddiadau Saesneg er sicrhau dealltwriaeth y plant. Mae'r ysgol yn rhoi cyfleoedd penodol i'r disgyblion ddysgu am Gymreictod a hunaniaith Gymreig, a'u hannog i gystadlu mewn Eisteddfodau ac ati. Yn Ysgol Talsarnau mae oddeutu 50-60% o'r disgyblion yn hanu o aelwydydd Cymraeg a Chymraeg yw iaith naturiol yr ysgol.

O safbwynt hyrwyddo'r iaith, nodwyd ei fod yn dalcen caled iawn i hyrwyddo'r Gymraeg yn y gymuned a gyda rhai rhieni yn ne dalgylch Ardudwy. Nodwyd bod tueddiad gan rieni Cymraeg yr ardal i siarad Saesneg gyda'r plant.

Dalgylch Bangor

Yr oedd penaethiaid dalgylch Bangor yn teimlo bod rhagfarn annheg am ddarpariaeth y Gymraeg yn y dalgylch, a bod angen cydnabod y gwaith da mae'r ysgolion yn ei gyflawni Mae nifer helaeth o aelwydydd Bangor yn ddi-

Gymraeg, er hyn, mae'r plant yn siarad Cymraeg yn yr ysgol. Nodwyd nad oes diwylliant Cymraeg a Chymreig yn aelwydydd Bangor yn gyffredinol. Mae plant teuluoedd dosbarth canol yn siarad Cymraeg efo'u rhieni ond yn siarad Saesneg efo plant eraill, gyda rhai yn magu eu plant yn y Saesneg.

Yn achos Ysgol Cae Top mae disgyblion yn meddu ar 5 neu 6 iaith, gyda'r Gymraeg yn iaith ychwanegol iddynt. Mae dros 20 iaith wahanol yn cael ei siarad yn Ysgol Cae Top ac mae'r ysgol yn gweithio'n agos efo'r Cydlynnydd Iaith Uwchradd. Nodwyd fod yr ysgolion yn gweithio'n galed i drochi'r disgyblion yn y Gymraeg a'r diwylliant Cymraeg. Mae staff o bob ysgol wedi bod ar gwrs chwaraeon buarth ac mae'r disgyblion yn derbyn gwobr os ydynt yn trafod yn y Gymraeg. Cadarnhawyd fod y penaethiaid yn manteisio ar bob cyfle i hyrwyddo'r Gymraeg, ac yn llwyr sylweddoli'r her sydd yn eu hwynebu. Nodwyd na fyddai rhai disgyblion yn debygol o gael cymhwyster uchel yn y Gymraeg, er hyn bod ganddynt y sgiliau i siarad a defnyddio'r Gymraeg.

Ar un adeg yr oedd cystadleuaeth fawr am niferoedd i'r ysgolion yn y dalgylch, ond erbyn hyn nid oes cystadleuaeth gan fod pawb yn gweithio i'r un polisi iaith. Yr oedd rhai penaethiaid yn ei chael yn anodd gweithredu'r Polisi Iaith yn wyneb gwrthwynebiad gan nifer fechan o rieni. Pryder rhai rhieni yw methu cynorthwyo eu plant gyda gwaith cartref.

Dalgylch Botwnnog

Dalgylch Botwnnog yw'r mwyaf Cymreig o'r dalgylchoedd dan sylw gyda theimladau'r disgyblion yn gryf tuag at y Gymraeg. Yn ein cyfarfod gyda Phennaeth Ysgol Nefyn dywedodd fod yr iaith Gymraeg yn rhan naturiol o iaith bob dydd y plant. Prin iawn yw'r achosion o droi i'r Saesneg yn yr ysgol. O ganlyniad, ychydig o ymdrech a oedd angen i'r ysgol ei wneud i wireddu nod y Siarter Iaith yn ôl y pennaeth.

Yn y cyfarfod gyda phenaethiaid y dalgylch deallwyd bod yr ardal yn Gymraeg a bod yr ysgolion yn ymdrechu'n galed i warchod a chynnal yr iaith. Nodwyd fod 74% o ddisgyblion Ysgol Llanbedrog yn hanu o gartrefi di-gymraeg, er hynny, nodwyd fod mwyafrif y rhieni yn gweld gwerth i'r Gymraeg, er ei bod yn anodd newid diwylliant rhai rhieni. Anogir y disgyblion i ddysgu'r iaith yn naturiol a thrwy ddathliadau diwylliannol Cymraeg. Nodwyd y byddir yn trochi disgyblion di-gymraeg yn syth a byddir yn gwneud defnydd o'r Ganolfan Iaith yn Llangybi sydd i'w chymeradwyo'n fawr. Nodwyd fod y rhieni'n awyddus i'w plant fynychu'r Ganolfan Iaith. Cafwyd enghreifftiau o ddisgyblion oedd yn ddihyder wedi manteisio ar lefydd gweigion yn y Ganolfan er gloywi'r iaith a bod naw hwyrdyfodiad oedd wedi mynychu'r Ganolfan nawr yn rhugl yn yr iaith.

7.2 Cyfarfodydd gyda'r Penaethiaid Uwchradd

Yr oedd barn gref bod angen arweiniad ar beth yn union yw 'Ysgol Ddwyieithog' a sicrhau bod pob ysgol yn cydymffurfio â'r Polisi Iaith gan ddefnyddio grym y Cyngor i sicrhau gweithrediad.

Nodwyd yr angen i ysgolion gydweithio a'i gilydd yn hytrach na chystadlu yn erbyn â'i gilydd am ddisgyblion.

Er cryfhau dysgu dwyieithog, credir bod angen sicrhau cysondeb yn nulliau dysgu dwyieithrwydd ar draws yr ysgolion, eglurder a diffiniad o'r hyn a olygir gyda dysgu dwyieithog, gan hybu sgiliau o drawsieithu ymysg y gweithlu.

Gwerthfawrogir a chanmolir y gwaith a wneir yn y Canolfannau Iaith a'r ôl-ofal wedi i'r disgyblion ddechrau i'r ysgol.

Mynegwyd barn na ddylid gorfodi a gwobrwyo disgyblion am ddefnyddio'r Gymraeg, ond yn hytrach, sicrhau hinsawdd Gymreig ymhob ysgol.

Dylid marchnata manteision dwyieithrwydd yn well gan hyrwyddo bod gwir fanteision ar gael i ddisgyblion drwy fod yn rhugl mewn dwy iaith, ac astudio pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Ysgol Ardudwy

Mae'r Ysgol wedi ei lleoli mewn ardal ieithyddol Gymraeg gyda mwy o ddefnydd o'r Gymraeg i'r gogledd a llai i'r De. Mae naws yr ysgol yn Gymreigaidd ac nid yw'r ysgol yn rhoi dewis i'r disgyblion wneud pynciau drwy gyfrwng y Saesneg ac o'r herwydd mae rhai disgyblion yn dewis mynychu ysgolion uwchradd eraill.

Ysgol naturiol ddwyieithog yw Ysgol Ardudwy ac mae Polisi Iaith yr Ysgol yn datgan 'Addysgir o leiaf 80% o'r pynciau ac eithrio'r Gymraeg a'r Saesneg drwy gyfrwng y Gymraeg'. Nodwyd mai dim ond oddeutu 32% o'r disgyblion sy'n dod o gartrefi Cymraeg, gyda 9% arall gydag un rhiant yn siarad Cymraeg ond ni ystyrir y cartrefi hyn yn rhai Cymraeg eu hiaith. Mae cryn her felly wireddu polisi iaith yr ysgol.

Ni weithredir cynllun trochi yn yr ysgol gan fod y disgyblion rheiny sydd yn trosglwyddo i'r uwchradd heb lefel 3 yn y Gymraeg fel arfer yn blant anghenion addysgol ychwanegol neu'n hwyrdyfiaid.

Ceir tri grŵp dysgu, mae 2 grŵp yn gyfan gwbl drwy gyfrwng y Gymraeg, a chriw bach arall yn cael eu haddysgu trwy gyfrwng y Saesneg. Yng Nghyfnod Allweddol 4 mae mwy o ddwyieithrwydd yn sgil yr angen i osod disgyblion mewn setiau yn y pynciau craidd. Y set waelod sydd fel arfer yn ddwyieithog, ond mae o leiaf 80% o'r addysgu'n digwydd trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae nifer o'r pynciau yn cael eu haddysgu trwy gyfrwng y Gymraeg a'r Saesneg. Mae'r ysgol wedi newid a chryfhau'r Polisi Iaith erbyn hyn, gyda'r mwyafrif helaeth yn sefyll arholiadau craidd yn y Gymraeg. Disgwylir i bawb sydd yn gwneud Cymraeg fel iaith gyntaf sefyll yr arholiadau drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae ambell ddisgybl yn sefyll un neu ddau bwnc drwy gyfrwng y Saesneg.

Deallwyd bod deunyddiau i astudio pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg yn brin mewn ambell bwnc ac mae'r athrawon wedi gorfod creu'r adnoddau yn y Gymraeg eu hunain.

O ran hwyrdyfodiaid, mae gan yr Adran Gymraeg gynllun i geisio sicrhau datblygiad y Gymraeg trwy dynnu disgyblion o gyfnodau gwasanaeth i geisio hyrwyddo defnydd llafar o'r iaith. Mae pob disgybl CA3 sydd yn hwyrdyfodiaid wedi mynychu'r Ganolfan Iaith ac mae'r rhieni wedi bod yn gefnogol iawn ac yn falch o'r cyfle. Ceir disgyblion yn siarad Cymraeg er bod y rhieni yn Saesneg.

Mae'r Corff Llywodraethwyr yn gadarn yn eu cefnogaeth i'r Polisi Iaith. Gweithredir nifer o weithgareddau i hybu'r defnydd o'r Gymraeg e.e. sioeau cerdd a chlybiau ôl ysgol.

O ran staff yr ysgol mae'r athrawon i gyd wedi derbyn hyfforddiant gan Ganolfan Bedwyr yn 2013 a bu sesiwn pellach yn niwrnod HMS Gwynedd yn 2014. Defnyddir athrawon i arsylwi athrawon eraill er mwyn rhannu arfer dda ac mae hyn wedi arwain at welliant. Mae unigolion wedi cael cyfle i fynychu cyrsiau HMS dysgu Cymraeg drwy gael eu rhyddhau ddiwrnod yr wythnos a chysiau gloywi Cymraeg Llywodraeth Cymru. Nid oes hyfforddiant ffurfiol wedi digwydd i staff ategol ac eithrio i Gymhorthyddion Anghenion Dysgu Ychwanegol. Cynhelir sesiwn ysgol ganolog i holl staff yr ysgol ar weithrediad y Polisi Iaith ar ddiwrnod cyntaf bob blwyddyn ysgol.

Credir bod yn rhaid creu awyrgylch Gymraeg yn Ysgol Ardudwy gan fod y Gymraeg yn wan yn y gymuned o amgylch yr ysgol. Cynhelir nifer o weithgareddau drwy gyfrwng y Gymraeg megis sioeau cerdd, a.y.b.

Byddai Ysgol Ardudwy yn croesawu cynllun trochi er mwyn gallu datblygu mwy o siaradwyr Cymraeg yn enwedig hwyrdyfodiaid.

Ysgol Botwnnog

Mae'r ysgol yn ysgol ddwyieithog o ran addysgu ond gydag ethos Cymraeg. Ceir ethos Gymraeg gref yn yr ysgol o 400 o ddisgyblion gyda thri chwarter ohonynt yn dod o aelwydydd Cymraeg a'r chwarter arall yn dod o gartrefi digymraeg, a 98% o'r disgyblion rheiny yn rhugl yn y Gymraeg. Bychan iawn yw'r niferoedd (oddeutu 8) sydd yn mynd i'r Ganolfan Iaith.

Mae pob un o'r staff gan gynnwys y staff ategol yn rhugl yn y Gymraeg, Yr oedd staff ategol yr ysgol wedi derbyn hyfforddiant i wella eu sgiliau iaith.

O ran hwyrdyfodiaid, bydd disgyblion CA3 a CA4 yn mynd i'r Ganolfan Iaith. Bydd bydi iaith ac aelod o staff penodol i gefnogi'r disgyblion hyn wedi iddynt ddychwelyd i'r ysgol. Ceir enghreifftiau o deuluoedd o Firmingham yn yr ysgol ac yn siarad pob gfael yn y Gymraeg. Teimlir nad yw'r ysgol yn gwthio'r Gymraeg arnynt ond maent yn cymryd yn ganiataol y dylent ddysgu a siarad yr iaith.

Gwneir oddeutu 85% o'r arholiadau drwy gyfrwng y Gymraeg gyda chynifer o ddisgyblion ym Mlynnyddoedd 10/11 yn dewis gwneud eu pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg gan gynnwys nifer o ddysgwyr. O'r 8 disgybl sydd wedi mynychu'r Ganolfan Iaith yn Llangybi bu i 5 sefyll arholiad Cymraeg Llên ac Iaith Gyntaf ac mae hyn yn adlewyrchu'r sefyllfa pob blwyddyn. Mae mwyafrif o'r disgyblion sydd wedi mynychu'r Uned Iaith wedi gosod gwreiddiau yn yr ardal ac wedi llwyddo i gael gwaith yn lleol, gyda rhai ohonynt yn grefftwyr.

O ran rhannu adnoddau mae tair ysgol arweiniol sef Dyffryn Ogwen, Botwnnog a Thryfan yn cydweithio ar ddeunyddiau ond cydnabuwyd bod mwy o le i gydweithio rhwng ysgolion y Sir.

Nodwyd fod Ysgol Botwnnog yn gweithredu Gwobr Dysgwr y Flwyddyn a bod unrhyw beth yn rhoi clod a bri i'r iaith i'w groesawu.

Ysgol Friars

Fel Ysgol Tryfan mae Ysgol Friars mewn ardal gymhleth, gyda dwy ysgol uwchradd yn gwasanaethu'r dalgylch. Mae Llywodraeth Cymru yn diffinio'r ysgol fel Ysgol Saesneg ond gyda defnydd sylweddol o'r Gymraeg. Mae'n wahanol i ysgolion eraill yr awdurdod heblaw am Ysgol Tywyn sydd yn debyg iawn o safbwynt ieithyddol. Cydnabuwyd bod dipyn o waith i'w gyflawni i roi mwy o statws i'r iaith Gymraeg.

Mae 50% o'r disgyblion yn hanu o leiafrif ethnig gyda'r Gymraeg a'r Saesneg yn ieithoedd ychwanegol iddynt ac mae hyn yn debygol o fod oherwydd dylanwad y Brifysgol ac Ysbyty Gwynedd fel cyflogwyr. Daw nifer o ddisgyblion i'r ysgol yn sgil cyflogaeth dros dro eu rhieni, gyda nifer yn hanu o Affrica, China, a.y.b. Mae nifer o'r disgyblion yma yn cyrraedd yr ysgol yn CA4 gyda bron dim gair o Saesneg na Chymraeg ganddynt. Er mwyn eu paratoi fe'i gosodir mewn grŵp addysg benodol (ar gyfer disgyblion dramor) yn yr ysgol. Oddeutu 2 flynedd yn ôl, gwnaethpwyd gwaith ymchwil pryd canfuwyd petai'r ysgol gydag un disgybl ychwanegol yn siarad Arabig byddai'n cyfateb i'r cyfanswm niferoedd o ddisgyblion Cymraeg yn yr ysgol.

Ceir rhwng 40%-48% o ddisgyblion o du allan i'r dalgylch yn mynychu Ysgol Friars gan eu bod yn tueddu i fod eisiau addysg ddwyieithog neu addysg drwy gyfrwng y Saesneg. Ceir trosiant o oddeutu 10% o gyfnod dechrau i ddiwedd blwyddyn ysgol.

Ceir oddeutu 3.8% o'r disgyblion yn siarad rhywfaint o Gymraeg adref, a 15% yn siarad iaith ar wahân i'r Saesneg neu Gymraeg adref. Cynhelir 3 dosbarth - E, L ac N gyda'r disgyblion gorau o safbwynt yr iaith Gymraeg yng nghategori E ac yn astudio Celf, Ysgrythur a Hanes drwy gyfrwng y Gymraeg - mae'r ysgol yn rhedeg dosbarth arbennig ar gyfer grŵp Cymraeg naturiol. Amserlenni'r dosbarthiadau gyda chymaint o athrawon sydd yn siarad Cymraeg â phosibl. Pan fydd y disgyblion yn dewis eu pynciau yn CA4, ni fyddir yn cadw at yr un model, gan nad yw'r ddarpariaeth ar gael, ond bydd y disgyblion yn parhau i siarad Cymraeg efo'r athro.

Dysgir Addysg Grefyddol a Chelf drwy gyfrwng y Gymraeg ac mae disgyblion yn dod i Ysgol Friars o ysgolion eraill i wneud rhai pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg. Bydd Ysgol Tryfan yn cynnig Cerdd i ddisgyblion Ysgol Friars flwyddyn nesaf. Does dim galw gan bob disgybl i ddysgu pynciau eraill drwy gyfrwng y Gymraeg yn CA4, ond pe byddai'r galw yna, nodwyd bod mecanwaith i gydweithio hefo ysgolion eraill i ddiwallu'r angen. Byddir yn cydweithio gydag ysgolion o safbwynt pynciau ôl-16. Nodwyd fod ambell unigolyn wedi nodi awydd i astudio Cymraeg Iaith Gyntaf ar gyfer Lefel A, ac fe wnaed trefniadau i'w galluogi i astudio'r pwnc yn y Coleg.

O safbwynt defnydd y Gymraeg gan ddisgyblion sy'n bwydo i'r ysgol o'r sector cynradd bydd oddeutu 50% gyda sgiliau llafar da yn y Gymraeg (Lefel 4). Mae gan lawer o'r disgyblion o aelwydydd di-gymraeg glust i'r Gymraeg ond sgiliau ysgrifennu gwan yn y Gymraeg. O ran y broses lefelu disgyblion mae'r pwysoli yn yr ysgolion cynradd ar y llafaredd fel a ganlyn (50% llafar, 25% darllen, 25% ysgrifennu). Pan fo athro yn gofyn cwestiwn yn Gymraeg i ddisgyblion byddent yn ymateb yn Gymraeg.

Mae cyraeddiadau gwaith Saesneg y disgyblion yn well na'r Gymraeg ond eto nid oedd y rhain yn disgleirio ychwaith. Canfuwyd o waith plotio a wnaed gan yr ysgol nad oedd sgiliau ysgrifenedig Saesneg y disgyblion yn llawer iawn gwell na'u sgiliau ysgrifenedig yn y Gymraeg.

Sefydlwyd Is-bwyllgor o'r Corff Llywodraethol yn ddiweddar dan arweiniad y Cynghorydd Mair Rowlands i bwrpas adnewyddu Polisi Iaith yr ysgol. Nodwyd fod yr Is-bwyllgor yn cwrdd unwaith pob tymor ac mae nifer o faterion yn cael sylw. Gweithredir nifer o weithgareddau i ddatblygu ethos Gymraeg yn yr ysgol a datblygu'r Gymraeg o amgylch yr ysgol.

Yn y gorffennol, nodwyd fod yr ysgol wedi ceisio hybu'r Ganolfan Iaith Uwchradd ymysg disgyblion a rhieni, ond ni fu'r ymdrech yn llwyddiannus wrth ddenu disgyblion i fynychu. Barn y Pennaeth a'r dirprwy oedd bod y gwaith estynnol a wnaed yn y gorffennol gyda disgyblion mwy galluog a rhai ar y ffin yn llwyddiant a byddir yn croesawu adfer y math yma o ddarpariaeth.

O safbwynt staff, nodwyd mai amodau polisi penodi'r ysgol ydoedd bod y Gymraeg yn ddewisol ac nid yn orfodol. Nodwyd y byddir yn ceisio penodi rhywun dwyieithog ar gyfer rhai pynciau yn CA3. Deallwyd bod oddeutu 67% o'r staff yn medru siarad Cymraeg ac yn ei defnyddio'n gymdeithasol, ond nad ydynt yn teimlo'n ddigon hyderus i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Ceisiwyd trefnu cwrs yn Nant Gwrtheyrn i'r staff, ond yn anffodus ni lwyddwyd i'w gynnal oherwydd amrywiaeth yn ystod gallu yn y Gymraeg rhwng yr athrawon. Roedd 5 o staff yn derbyn gwersi ar ôl-ysgol a rhai eraill yn mynychu gwersi ar liwt eu hunain. Mae'r athro sy'n dysgu ieithoedd modern wedi cyrraedd lefel TGAU yn y Gymraeg. Byddai cwrs gan gyn-athrawes sydd yn deall yr eirfa addysgol yn ddelfrydol.

O ran staff ategol yr ysgol, mae oddeutu hanner y cymorthyddion yn gallu'r Gymraeg, hanner staff y swyddfa, ynghyd a hanner y gofawyr. Mae rhai o'r staff cinio yn gallu'r Gymraeg, ond tramorwyr yw'r glanhawyr ar y cyfan.

Mae'r elfen ieithyddol yn ffurf o ariannu ysgolion uwchradd, gyda'r ysgolion uwchradd yn derbyn grant y Gymraeg. Ar hyn o bryd mae'r arian grant yn cael ei ddyrannu i'r ysgolion mwyaf Cymraeg yng Ngwynedd. Nodwyd yr angen am eglurder ynglŷn â phwrpas y grant, sef ai ar gyfer hybu defnydd o'r Gymraeg neu i brynu llyfrau. Mae'r lefelau ariannu yn cael effaith ar faterion fel cyfieithu lle byddir yn gorfod talu am gyfieithu dogfennau, a.y.b. Nid oes gan yr ysgol arian hyd yn oed i gyfieithu dogfennau.

Ysgol Tryfan

Mae'r ysgol mewn ardal gymhleth gyda dwy ysgol uwchradd yn gwasanaethu'r dalgyloch. Mae'n ysgol cyfrwng dwyieithog ond yn cael ei chydabod yn y gymuned fel ysgol Gymraeg.

Mae holl weinyddiaeth yr ysgol yn Gymraeg ynghyd â'r cwricwlwm. Mae'r ysgol yn llwyddo yn y nod bod disgyblion yn gadael yr ysgol yn hyfyw yn y ddwy iaith. Addysgir pob pwnc drwy gyfrwng y Gymraeg.

Bydd y disgyblion wedi cyrraedd Lefel 3 yn y Gymraeg o ran cyrhaeddiad wrth drosglwyddo o'r cynradd i'r uwchradd. Ceir patrwm o ba ysgolion y trosglwyddir y disgyblion i Ysgol Tryfan, megis Garnedd, Cae Top, Glancegin, Llandygai, a Phantyrhedyn (Conwy). Eleni, am y tro cyntaf mae disgyblion o Ysgol y Faenol yn mynychu'r ysgol. Ceir amrywiaeth o ran hyder yn yr iaith Gymraeg.

Gweithredir cynllun trochi sy'n ddarpariaeth ychwanegol i ddisgyblion gydag athrawes yn cydlynu'r cynllun hwn a chynhelir clwb gwaith cartref i helpu'r disgyblion yn ieithyddol.

O safbwynt arholiadau, byddir yn cofrestru disgyblion gyda CBAC (Cyd-bwyllgor Addysg Cymru), gyda disgyblion yn cael dewis ym mha iaith y dymument eistedd yr arholiad.

Nodwyd ei bod yn her i gynnal y Gymraeg er yr hyrwyddir y Gymraeg bob cyfle a geir. Atgoffir disgyblion i siarad Cymraeg heb wthio'n ormodol a cheisir creu hinsawdd Gymreig.

Gwelir yr angen i farchnata manteision dwyieithrwydd yn well.

Nodwyd fod yr ysgol yn cyfieithu llawer ar gyfer unrhyw ddigwyddiad mawr.

7.3 Penaethiaid Canolfannau Iaith Sector Cynradd ac Uwchradd

Pwrpas y Canolfannau Iaith yw darparu cwrs dwys yn y Gymraeg i fewnfudwyr er mwyn eu galluogi i ymdoddi i'r gymdeithas ddwyieithog, cyfranogi'n llawn o

brofiadau addysg ddwyieithog ac i ddilyn eu haddysg trwy gyfrwng y Gymraeg pan ddychwelant i'w hysgolion.

Mae'r ddarpariaeth hon yn greiddiol i gynorthwyo ysgolion cynradd ac uwchradd Gwynedd i weithredu'r Polisi Iaith ac i osod sylfaen dda yn y Gymraeg i fewnfudwyr.

Mae pedair Canolfan Iaith gynradd yng Ngwynedd ac un Canolfan Iaith Uwchradd.

Canolfannau Iaith Cynradd:

Dolgellau
Llangybi
Maesincla
Penrhyndeudraeth

Mae lle i 16 / 18 disgybl i fynychu pob Canolfan Iaith am 12 wythnos ar wahân i Ddolgellau, sydd gyda lle i 8 disgybl yn unig. Cynhelir y cyrsiau 3 gwaith y flwyddyn, unwaith y tymor. Mae dau athro / athrawes ym mhob Canolfan ar wahân i Ddolgellau sydd efo un. Gweler **Atodiadau 9,10,11,12,13,14** am y niferoedd sydd wedi mynychu'r Canolfannau Iaith Cynradd. Y nôd ydi i bob disgybl gyrraedd Lefel 2 / 3 o leiaf yn y Gymraeg.

Mae'r Ganolfan Iaith Uwchradd ar safle Ysgol Eifionydd. Bydd y Ganolfan ar agor am bum niwrnod yr wythnos am gyfnod o wyth wythnos ym mhob un o'r tri thymor. Cyflogir dwy athrawes a chynigir lle i uchafswm o 16 disgybl (sy'n hwyrddyfodiaid) ar gyfer y cyfnodau hyn. Cynigir arlwy o bynciau trawsgwricwlaidd, yn ogystal â gweithgareddau allgyrsiol amrywiol ac ymweliadau gan aelodau o'r cyhoedd. Gweler **Atodiad 15,16,17** am y niferoedd sydd wedi mynychu'r Ganolfan Iaith Uwchradd.

Mae cynllun ôl-ofal wedi cychwyn ers Medi 2014 i ddisgyblion sydd wedi mynychu'r Canolfannau Iaith.

Bydd adroddiad manwl ar gyrhaeddiad ieithyddol a chynnydd pob disgybl yn y sgiliau iaith yn cael eu llunio a'i anfon at rieni ac athrawon yn yr ysgolion cynradd ac uwchradd ar ddiwedd pob cyfnod gyda'r sylwadau'n cael eu perthnasu â disgrifiadau lefel y Cwricwlwm Cenedlaethol. Ar gyfer yr uwchradd, manylir ar wyth agwedd gan gynnwys gallu'r disgybl i ddilyn cyrsiau trwy gyfrwng y Gymraeg, ynghyd â thargedau ar gyfer sicrhau cynnydd pellach. Ar gyfer yr uwchradd, cyflwynwyd strategaeth ôl-ofal manwl y gallai'r ysgolion ei ddefnyddio.

Gweler **Atodiad 18** ar gyfer gwybodaeth tracio Cynradd a gweler **Atodiad 19** am wybodaeth bellach am niferoedd yn y Ganolfan Iaith Uwchradd.

Cynigir cyrsiau ar gyfer Cymathu Rhieni yn y canolfannau iaith cynradd a gweler **Atodiad 20** am y niferoedd sydd wedi mynychu.

Yng nghyfarfod gyda phenaethiaid y Canolfannau Iaith gwnaed y sylw nad ydi ysgolion yn sylweddoli'r gwaith caled sydd yn cael ei wneud yn y Canolfannau Iaith. Nodwyd pryder fod athrawon yn troi i'r Saesneg efo'r disgyblion ar ôl iddynt fod yn y Canolfannau Iaith. Gwahoddir athrawon i weld y plant yn y Canolfannau Iaith ond nid ydynt yn cymryd y cyfle am nifer o resymau er enghraifft, nid oes athro/awes arall i gymryd eu lle yn yr ysgol. Nodwyd yr angen i'r athrawon ddefnyddio patrymau iaith y Canolfannau Iaith i roi cefnogaeth i'r disgyblion a fu yn y Canolfannau.

Yr oedd penaethiaid y Canolfannau Iaith o'r farn bod diffyg cysondeb yng ngweithrediad y Polisi Iaith a bod angen ei wneud yn fwy ffurfiol a sicrhau bod yr ysgolion yn atebol am ei weithrediad.

Yr oedd penaethiaid y Canolfannau Iaith yn gefnogol iawn i'r Siarter Iaith, a nodwyd yr angen i sicrhau bod gemau buarth Cymraeg ymlaen ym mhob ysgol.

Dywedwyd wrthym "Mae angen cryfhau patrymau iaith cymorthyddion a rhai athrawon. Nodwyd nad oedd rhai athrawon yn hyderus yn y Gymraeg."

Nodwyd mai mympwy ac anghyson gefnogaeth i ddilyniant disgyblion o'r Canolfannau Iaith yn yr Uwchradd, a bod dibyniaeth ar ewyllys da'r ysgol. Deallwyd bod angen cefnogaeth ym mhob ardal, ynghyd ag atebolrwydd.

Gwnaed nifer o sylwadau am yr angen i werthu'r Gymraeg yn well a'i wneud yn 'cŵl' a gwella'r cyfleoedd i arfer da.

Yr oedd penaethiaid y Canolfannau Iaith o'r farn bod angen cyrsiau / hyfforddiant i athrawon ar ôl ysgol, undydd a diwrnod llawn ar y Siarter Iaith.

7.4 Cyd-gysylltwyr/cydlynwyr Iaith Ysgolion Cynradd

Mae'r cyd-gysylltwyr iaith yn gyfrifol am sicrhau fod y Polisi Iaith yn cael ei weithredu a'i ddatblygu yn yr ysgolion, a bod y disgyblion yn hollol hyfedr yn y ddwy iaith, a bod y dysgwyr yn symud yn gyflym i garfan 'A' yn ieithyddol. Maent hefyd yn gyfrifol am gasglu gwybodaeth am lefelau a charfannau iaith ar ddiwedd blwyddyn 6 a'i drosglwyddo i'r sector uwchradd. Gweler **Atodiad 6- Allwedd Carfannau Iaith, Atodiad 21- Crynodeb Lefelau a Charfannau Iaith, Atodiad 22 – Lefelau a Charfannau Iaith 2013 ac Atodiad 23 – Lefelau a Charfannau Iaith 2014**).

Nodwyd hefyd fod ganddynt gyfrifoldeb i sicrhau nad yw'r disgyblion yn llithro'n ôl ar ôl cyrraedd Carfan 'A' drwy ymweld â'r ysgol uwchradd ym mis Hydref i weld sut mae'r disgyblion wedi setlo ac i sicrhau eu bod yn dilyn y trac ieithyddol cywir. Cynhelir sgwrs anffurfiol gyda'r ysgolion ynglŷn â chynnydd ieithyddol y tu hwnt i Flwyddyn 7. Byddir hefyd yn rhannu arferion da, adnoddau a syniadau o fewn cyfarfodydd.

Deallwyd nad rôl y Cydlynwyr Iaith yw herio ysgolion ac mai rôl GwE a'r Awdurdod yw hynny. Ceisir cydweithio gyda'r ysgolion er sicrhau perthynas dda.

Nodwyd fod y dalgylchoedd yn amrywio gydag amrywiaeth o fewn pocedi o'r sir gyda rhai ardaloedd yn derbyn nifer o fewnfudwyr o Ewrop lle nad oes gan y disgyblion ddefnydd o'r Saesneg na'r Gymraeg. Ceisir sicrhau bod y disgyblion hyn yn cyrraedd Lefel 3 cadarn mewn ysgrifennu.

Bydd rhan fwyaf o ddisgyblion y cynradd yn cyrraedd yr uwchradd gyda Lefel 4 cadarn yn y Gymraeg, ac maent ar ddeall bod 70% o'r gwersi CA3 drwy gyfrwng y Gymraeg. Nodwyd yr angen i sicrhau a chysoni tracio o'r Cynradd i'r Uwchradd ar draws Gwynedd.

Yr oedd barn unfrydol bod y Canolfannau Iaith yn llwyddo yn enwedig gyda'r sector cynradd gyda'r camau ôl-ofal yn effeithiol dros ben. Cafwyd enghreifftiau o lwyddiannau disgyblion sydd wedi mynychu'r Canolfannau Iaith o wledydd eraill ac erbyn hyn yn rhugl yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Yr oedd barn gref bod y Siarter Iaith yn llwyddiannus gan arwain at weithredu nod gyffredin rhwng yr ysgolion.

Nodwyd fod rhai dalgylchoedd o dan bwysau gan rieni i ddarparu taflenni gwaith dwyieithog ar gyfer y disgyblion.

Deallwyd bod rhieni yn hollol hapus pan fo'r plant yn siarad Saesneg a Saesneg gystal â'i gilydd.

7.5 Cyd-gysylltwyr/Cydlynwyr Iaith Ysgolion Uwchradd

Mae'r cydlynwyr iaith yn gyfrifol am fonitro carfanau iaith a sicrhau bod disgyblion ar y trac ieithyddol cywir.

Roedd y Cydlynwyr Iaith o'r farn gref bod angen i'r Polisi Iaith fod yn fwy cadarn oherwydd bod ei ddehongliad yn amrywio mewn gwahanol ysgolion. Mae'r amrywiaethau yng ngweithrediad y Polisi yn creu'r argraff i rieni sydd yn symud i'r ardal bod rhai ysgolion yn fwy Cymraeg/Seisnigaidd na'i gilydd. Nodwyd fod y label o bolisi 'dwyieithog', sef y gallu i gyfathrebu yn y ddwy iaith fel ei gilydd, yn cael ei gam ddehongli gan leygwyr a'u bod yn dueddol i gredu mai dwyieithog yw cynnig gwersi yn y Gymraeg a'r Saesneg. Mae lle i addysgu'r Llywodraethwyr ar eu cyfrifoldebau.

Roedd y Cydlynwyr Iaith yn unfrydol eu barn bod yr ysgolion uwchradd yn llwyddiannus o ran sicrhau parhad yn nhrac ieithyddol y disgyblion o CA2 i CA3. Er hynny, nodwyd fod rhai disgyblion yn dewis eistedd arholiadau trwy gyfrwng y Saesneg. Deallwyd bellach nad oes tracio pa gyfrwng iaith mae'r disgyblion yn sefyll eu harholiadau, ac yn sgil hynny, nodwyd pryder y gallai rhai disgyblion sefyll arholiad yn y Gymraeg fel pwnc yn unig. Nodwyd fod rhai disgyblion yn dewis eistedd rhai pynciau e.e. Gwyddoniaeth a Mathemateg

trwy gyfrwng y Saesneg, a theimlwyd bod angen bod yn fwy cadarn, gan fod pob disgybl wedi derbyn addysg gynradd drwy gyfrwng y Gymraeg, ac felly ac nid oes rheswm pam na ellir parhau drwy'r uwchradd yn y pynciau yma.

Yr heriau a wynebier yw cynnal yr iaith Gymraeg, parhau gyda'r Siarter Iaith yn y sector cynradd a chydweithio gyda rhieni di-gymraeg. Cydnabyddir bod angen bod yn greadigol i gynnig profiadau a ffyrdd newydd o ran y ddarpariaeth. Nodwyd yr angen i gael cefnogaeth yr awdurdod oherwydd ni all ysgolion newid y sefyllfa ar eu pen eu hunain.

Cadarnhawyd y pwysigrwydd o sicrhau bod y Saesneg gystal â'r Saesneg yn Lloegr ac mae angen ymfalchïo bod profion Saesneg yn gyfartal â Lloegr. Gwelir yr angen i geisio cael rhieni di-gymraeg yn gefnogol i'r iaith Gymraeg a marchnata'r Gymraeg yn well drwy amrywiaeth o gyfryngau.

7.6 Cyfarfod gyda Swyddogion Ysgol Addysg, Prifysgol Bangor

Gobaith yr Ysgol Addysg ydi cynhyrchu'r athrawon gorau ar gyfer Gwynedd. Adroddwyd bod cyrsiau hyfforddi athrawon angen TGAU gradd B mewn iaith Saesneg a Mathemateg, ond gradd C neu uwch sydd ei angen yn y Gymraeg. Nodwyd y byddai nifer llai o fyfyrwyr ar y cyrsiau pe penderfynir gosod gofyn am radd B yn y Gymraeg hefyd – byddai hyn yn ei dro yn arwain at brinder athrawon.

Nododd swyddogion yr Ysgol Addysg fod addysgu dwyieithog a dulliau addysgu dwyieithog yn amrywio o ysgol i ysgol. Mae darpariaeth yn ystod eu hamser fel darpar athrawon yn yr ysgolion yn cynnwys y gefnogaeth o gwmpas yr ysgol, datblygiad iaith ar y buarth a gwersi. Nid yw'r Brifysgol yn hyrwyddo un dull o addysgu dwyieithog gan fod rhaid i'r myfyrwyr ddilyn polisi iaith yr ysgol unigol – cyfrifoldeb yr ysgol unigol yw gosod y disgwyliadau mewn perthynas ag addysgu dwyieithog myfyrwyr. Mae'r Brifysgol mewn partneriaeth gyda'r ysgolion i hyfforddi darpar athrawon ac mae safonau mae'n rhaid i'r myfyrwyr gyrraedd o ran profiad o ddatblygu sgiliau plant heb y Gymraeg na'r Saesneg. Deallwyd bod angen cyrraedd â'r safonau ar gyfer derbyn Statws Athro Cymwysedig (SAC) ond nid oes gofyn penodol ar gyfer datblygu sgiliau Cymraeg plant. Awgrymwyd bod angen creu safon i athro ddatblygu sgiliau dwyieithog.

Defnyddir gwahanol fodelau dysgu gan yr Ysgol Addysg: un grŵp Cymraeg, un di-gymraeg ar wahân. Rhai yn defnyddio 'PowerPoint' ac yn trawsieithu ac eraill yn cyflwyno drwy'r Gymraeg a'r Saesneg ar yr un pryd a dyma'r modelau mae'r Brifysgol yn ymarfer. Deallwyd bod Cynllun Colegau Cymru yn hyfforddi myfyrwyr drwy ddefnyddio modiwlau ar gyfer addysgu'n ddwyieithog.

Mae disgwyl i bob athro nawr gynnal y cofrestru yn y bore drwy gyfrwng y Gymraeg gan ddefnyddio termau dwyieithog.

O ran y gefnogaeth sydd ar gael i ddarpar athrawon Cynradd, bydd y Darlithydd Cymraeg ail iaith yn cynnal sesiynau gloywi iaith a sesiynau

Cymraeg Achlysurol ar gyfer darpar athrawon heb y Gymraeg. Ar gyfer y darpar athrawon sy'n dilyn y cwrs dwyieithog darperir hyfforddiant mewn agweddau ieithyddol ar addysgu'n ddwyieithog mewn un sesiwn yr wythnos.

Yn gyffredinol, bydd myfyrwyr yn dod i sesiynau gloywi iaith ac wrth eu bodd. Maent yn dweud eu bod eisiau'r gefnogaeth. Adroddwyd bod rhai siaradwyr Cymraeg yn dewis astudio'r cwrs drwy gyfrwng y Saesneg am wahanol resymau - diffyg hyder, eisiau symud i Loegr, ayyb.

Mewn ymateb i sylwadau a glywyd gan rai penaethiaid ysgolion am safon iaith athrawon newydd, adroddodd swyddogion yr Ysgol Addysg ar y broses mynediad. Mae'r broses yn cynnwys profion mynediad sydd yn cael eu monitro gydag asesiad ar y cychwyn ac ar ddiwedd y cwrs. Trafferthion atalnodi sydd yn codi'i ben ran amlaf a byddir yn helpu'r myfyrwyr hyn.

Mae'r Brifysgol wrthi'n gwerthuso Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd i weld pa mor llwyddiannus ydyw. Mantra'r Siarter Iaith ydi 'Tân yn eu boliau' ac mae'n ymddangos bod pobl wedi pleidleisio efo'u traed drwy fod eisiau gwneud y cyrsiau drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'r ysgolion lleol a'r Brifysgol yn gwneud eu gorau a'r plant eisiau dysgu Cymraeg. Clywyd bod angen normaleiddio'r Gymraeg ac i bobl arfer ei chlywed fel na fydd ofn y Gymraeg gan bobl.

I sicrhau llwyddiant Polisi Iaith Cyngor Gwynedd, adroddodd swyddogion yr Ysgol Addysg ei bod yn bwysig iawn sicrhau bo disgyblion yn cyrraedd y lefelau disgwylidig ac ar yr un lefel yn y Gymraeg a'r Saesneg, ac o safon uwch yng Ngwynedd na gweddill Cymru. Nodwyd yr angen i fod yn ymwybodol o'r plentyn unigol bob tro a rhaid bod yn fwy gofalus efo'r rhai nad ydynt efo'r un gallu.

7.7 Ymgynghori efo Llywodraethwyr

Ni dderbyniwyd digon o ymatebion i holiaduron y Llywodraethwyr (**Atodiad 24**) fyddai'n ein galluogi i ddehongli eu barn. Er hynny, yr oedd penaethiaid yr ysgolion o'r farn bod y rhan fwyaf o'r Llywodraethwyr yn gefnogol i'r iaith Gymraeg ond nid ydyw hyn yn wir ar draws y sir. Deallwyd y ceir Llywodraethwr penodedig yn gyfrifol am y Gymraeg ond nid yw'r term pencampwr yn cael ei ddefnyddio yn aml. 'Awgrymwyd bod lle i addysgu Llywodraethwyr am eu cyfrifoldebau, ac ar ofynion y Polisi Iaith a'u dal yn gyfrifol am weithrediad y Polisi.

7.8 Barn Rhieni

Ymgynghorwyd gyda rhieni disgyblion drwy holiadur ar-lein ar safle we Cyngor Gwynedd a Gwynedd Ni. Anfonwyd neges at benaethiaid yr ysgolion gyda linc i'r holiaduron ac anfonwyd copïau caled i'r ysgolion hynny wnaeth gais amdanynt. Yn ogystal, hysbysebwyd yr ymgynghoriad ar safle we'r Cyngor ac yn y wasg.

Cwblhawyd y gwaith yn ystod Mehefin a Gorffennaf 2015.

Derbyniwyd 233 holiadur ar draws y tri dalgylch. Mae'r tabl isod sydd yn dangos nifer yr holiaduron a dderbyniwyd fesul dalgylch a'r canran o ymatebion yn erbyn poblogaeth ysgolion yn nalgylchoedd Ardudwy, Bangor a Botwnnog.

	Dalgylch Ardudwy	Dalgylch Bangor	Dalgylch Botwnnog	Tu allan i ddalgylchoedd yr ymchwiliad craffu
Rhieni gyda phlant yn y Cynradd yn unig	22	51	31	5
Rhieni gyda phlant yn yr Uwchradd yn unig	1	37		8
Rhieni gyda phlant yn y Cynradd a'r Uwchradd	11	54	10	0
Heb enwi ysgol	-	-	1	2
Cyfanswm Holiaduron	34	141	50	8
Canran ymatebion yn erbyn poblogaeth ysgolion	0.04%	0.05%	0.04%	

Mae dadansoddiadau o'r ymatebion i'r holiaduron ar gyfer rhieni i'w gweld yn **Atodiad 25 – Canlyniadau Holiadur Rhieni**

Nifer fechan o holiaduron a dderbyniwyd ar gyfer y tair ardal a dylid cofio nad yw'n gynrychioladol o rieni'r ardaloedd hyn. Mae'r dystiolaeth a gasglwyd gan y rhieni yn amrywio. Casglwyd bod y mwyafrif wedi'u hargyhoeddi o fanteision addysg ddwyieithog i'w plant, gyda nifer fechan o'r farn y dylai'r polisi alluogi ysgolion i addysgu trwy gyfrwng y Saesneg, gan ddysgu'r Gymraeg fel pwnc yn unig.

Gweler bod yr wybodaeth a dderbyniwyd gan rieni dalgylch Bangor yn dangos lefel is o ymwybyddiaeth o Bolisi Iaith yr Ysgol, y Siarter Iaith a manteision dwyieithrwydd. O safbwynt y cwestiwn 'A ydych yn credu fod ysgolion yn

Ilwyddo i gyflawni'r nod o sicrhau bod gan ddisgyblion sgiliau / allu cystal yn y Gymraeg a'r Saesneg?' gwelwyd bod nifer sylweddol is yn nalgylch Bangor yn credu bod yr ysgolion yn llwyddo i gyflawni'r nod hwn.

Polisi Iaith

Gofynnwyd: 'A ydych yn ymwybodol o Bolisi iaith yr Ysgol ac yn ei ddeall?'. Dengys y canlyniadau fod 77.68% o rieni wnaeth ateb y cwestiwn yn ymwybodol o Bolisi iaith yr ysgol. O ran y dalgylchoedd unigol dan sylw, yr oedd y canrannau canlynol wnaeth ateb y cwestiwn yn ymwybodol o Bolisi iaith yr Ysgol ac yn ei ddeall:

85% - dalgylch Ardudwy
71% - dalgylch Bangor
88% - dalgylch Botwnnog

Manteision Dwyieithrwydd

Yr oedd 83.69% o'r holl rieni wnaeth ateb y cwestiwn perthnasol yn yr holiadur wedi'u hargyhoeddi o fanteision addysg ddwyieithog i'w plant. O ran y dalgylchoedd unigol dan sylw, yr oedd y canrannau canlynol wnaeth ateb y cwestiwn yn ymwybodol o fanteision addysg ddwyieithog:

85% - dalgylch Ardudwy
80% - dalgylch Bangor
90% - dalgylch Botwnnog

Siarter Iaith

Yr oedd yr holiadur ar gyfer y rhieni yn gofyn y cwestiwn "A ydych yn ymwybodol o'r Siarter iaith sydd yn weithredol ymhob ysgol gynradd yng Ngwynedd?". (Nid oedd disgwyl i rieni oedd efo plant yn yr ysgolion uwchradd yn unig fod yn ymwybodol o'r Siarter iaith). Mae'r ffigyrau isod yn cynnwys ymatebion rhieni a oedd gyda phlant yn yr ysgolion cynradd yn unig. Ar draws y tri dalgylch yr oedd 57.51% yn ymwybodol o'r Siarter iaith. O ran y dalgylchoedd unigol dan sylw, yr oedd y canrannau canlynol yn ymwybodol o'r Siarter iaith sydd yn weithredol ymhob ysgol gynradd yng Ngwynedd:

71% - dalgylch Ardudwy
52% - dalgylch Bangor
62% - dalgylch Botwnnog

Cefnogaeth gan yr ysgolion

Ar draws y tri dalgylch mae'r canlyniadau canlynol yn dangos faint a sut mae'r ysgolion yn helpu rhieni i gefnogi eu plant i gyrraedd y lefelau disgwylidig yn y Gymraeg a'r Saesneg:

	Ymatebion	Nifer holiaduron - 233
Darparu gwybodaeth ar lafar neu ohebiaeth ar fanteision dwyieithrwydd	105	45.06%
Cynnal trafodaethau ar y lefelau disgwylidig mae angen i'm plentyn / plant gyrraedd	142	60.94%
Cynnal trafodaethau am y cymorth yr wyf angen er mwyn helpu fy mhentyn / mhlant i gyrraedd y lefelau disgwylidig	97	41.63%
Arall	52	22.32%

Gwelwyd bod rhieni wedi cael cyfle i drafod y materion isod sy'n ymwneud â'r Gymraeg gyda'r ysgolion:

	Ymatebion	Nifer holiaduron - 233
Y gefnogaeth sydd ar gael i'm plentyn / plant yn y Canolfannau Iaith	30	12.88%
Y gefnogaeth sydd ar gael i'm plentyn / plant yn yr ysgol	55	23.61%
Sgiliau Cymraeg fy mhentyn / mhlant	113	48.50%
Gwersi Cymraeg lleol ar gyfer rhieni	34	14.59%
Polisi Iaith yr Ysgol	71	30.47%
Y Siarter Iaith sydd gan yr ysgolion cynradd	46	19.74%
Addysgu Cymraeg fel pwnc	61	26.18%
Addysgu pynciau eraill drwy'r iaith Gymraeg	60	25.75%
Arall	48	20.60%

Sgiliau / gallu cystal yn y Gymraeg a'r Saesneg

Ar draws y tair ardal yr oedd y data ar gyfer y cwestiwn 'A ydych yn credu fod ysgolion yn llwyddo i gyflawni'r nod o sicrhau bod gan ddisgyblion sgiliau / allu cystal yn y Gymraeg a'r Saesneg?' yn dangos bod 39.91% yn credu bod yr ysgolion yn llwyddo, gyda 41.20% ddim yn credu, a 14.16% ddim yn gwybod a 4.72% heb ateb.

O ran y dalgylchoedd unigol yr oedd y canrannau canlynol yn credu bod yr ysgolion yn llwyddo i gyflawni'r nod o sicrhau bod gan ddisgyblion sgiliau /allu cystal yn y Gymraeg a'r Saesneg:

	Dalgylch Ardudwy	Dalgylch Bangor	Dalgylch Botwnnog	Tu allan i ddalgylchoedd yr ymchwiliad craffu
Credu bod llwyddiant	41%	34%	56%	43%
Dim yn credu bod llwyddiant	38%	48%	24%	57%
Ddim yn gwybod / heb ateb	21%	18%	20%	0%

Dadansoddiad o'r sylwadau ychwanegol a dderbyniwyd

Dalgylch Ardudwy

Nifer fechan o sylwadau ychwanegol a dderbyniwyd gan rieni dalgylch Ardudwy.

- Derbyniwyd 6 sylw ynglŷn â gweld manteision dysgu Cymraeg a 6 sylw y dylid addysgu trwy gyfrwng y Saesneg a dysgu Cymraeg fel pwnc. Pryder y rhieni yw bod pynciau fel mathemateg a rhai pynciau eraill yn dioddef yn sgil addysgu trwy gyfrwng y Gymraeg.
- Gwnaed 3 sylw y dylid rhoi dewis i'r plant ai Cymraeg neu Saesneg y dymument dderbyn eu haddysg.

Dalgylch Bangor

- Yr oedd 32 sylw yn cytuno / gweld manteision dysgu dwyieithog.
- Gwnaed 17 sylw bod angen hyrwyddo'r Gymraeg, manteision dwyieithrwydd a datblygu hyder yn nefnydd o'r Gymraeg a gwneud gweithgareddau Cymraeg hwyliog/hyrwyddo'r Urdd.
- Gwnaed 16 sylw bod angen cryfhau Polisi Iaith Cyngor Gwynedd a sicrhau bod pob ysgol yng Ngwynedd yn dilyn y Polisi.

- Gwnaed 11 sylw bod y rhieni yn hapus neu'n hapus iawn gyda datblygiad eu plant.
- Derbyniwyd 14 sylw ynglŷn â'r angen i roi dewis i'r plant ai Cymraeg neu Saesneg y dymument dderbyn eu haddysg.
- Yr oedd 9 sylw bod gormod o ffocws ar y Gymraeg ac ni ddylid gorfodi'r Gymraeg.
- Derbyniwyd 5 sylw negyddol am y Polisi Iaith.
- Gwnaed 10 sylw bod angen sicrhau cyfartaledd rhwng y Gymraeg a'r Saesneg.
- Derbyniwyd 7 sylw bod angen cychwyn gwersi Saesneg yn gynt yn y Cynradd.
- Gwnaed 7 sylw y dylid addysgu Mathemateg, Gwyddoniaeth a rhai pynciau eraill trwy gyfrwng y Saesneg.
- Derbyniwyd 5 sylw y dylid cynnal gwersi trwy gyfrwng y Saesneg a dysgu Cymraeg fel pwnc yn unig.
- Gwnaed 5 sylw bod y Gymraeg yn rhan hanfodol o ddiwylliant Cymru.
- Derbyniwyd 5 sylw y dylai bod holl staff a gwirfoddolwyr yr ysgolion fod yn siarad Cymraeg efo'r plant a gwella safon Cymraeg yr athrawon.
- Derbyniwyd 6 sylw ynglŷn â bod rhieni angen help a gwybodaeth yn ddwyieithog i'w galluogi i helpu eu plant.

Dalgylch Botwnnog

- Derbyniwyd 32 sylw yn cefnogi addysg ddwyieithog
- Yr oedd 8 sylw yn dweud bod gormod o ffocws ar y Gymraeg a bod y Gymraeg yn cael ei wthio gyda'r Saesneg yn cael ei israddio a bod angen hybu'r Saesneg hefyd.
- Gwnaed 5 sylw bod angen gwella Cymraeg y plant ac angen mwy o Gymraeg ar y buarth.
- Gwnaed 3 sylw bod angen i bob ysgol weithredu'r Polisi Iaith yn llawn a dylid rhoi mwy o gyhoeddusrwydd i'r Polisi

Sylwadau tu allan i ddalgylchoedd briff yr ymchwiliad craffu:

- Derbyniwyd 8 sylw bod angen cryfhau a chefnogi'r Polisi Iaith a sicrhau bod pob ysgol yn ei ddilyn.
- Gwnaed 3 sylw nad ydi'r Polisi Iaith gyfredol yn ddwyieithog a bod angen hybu'r Saesneg hefyd.

7.9 Barn plant a phobl ifanc

Comisiynwyd IAITH: Y Ganolfan Cynllunio Iaith i gynnal grwpiau ffocws gyda disgyblion ysgolion cynradd ac uwchradd er mwyn casglu gwybodaeth am eu profiadau a barn am addysg Gymraeg a'u defnydd o'r iaith o fewn yr ysgol. Cwblhawyd y gwaith yn ystod Mehefin a Gorffennaf 2015.

Cynhaliwyd cyfanswm o 18 o grwpiau ffocws (gweler **Atodiad 26**) gyda disgyblion y Cyfnod Sylfaen (Blwyddyn 2), CA2 (Blwyddyn 6), CA3 (Blwyddyn 9¹) a CA4 (Blwyddyn 10²) mewn chwe ysgol gynradd a phedair ysgol uwchradd.

Dewiswyd yr ysgolion gan swyddogion y Cyngor mewn ymgynghoriad efo aelodau'r ymchwiliad craffu i gynnig amrediad yn y sampl o ran maint yr ysgol, ardal a phroffil ieithyddol y disgyblion a'r gymuned leol, fel a ganlyn:

Dalgylch Ardudwy

- Ysgol Cefn Coch
- Ysgol Tan y Castell
- Ysgol Ardudwy

Dalgylch Bangor

- Ysgol Glancegin
- Ysgol Cae Top
- Ysgol Tryfan
- Ysgol Friars

Dalgylch Botwnnog

- Ysgol Nefyn
- Ysgol Sarn Bach
- Ysgol Botwnnog

Dewiswyd y disgyblion ar hap ar y cyd rhwng yr ysgolion a thîm IAITH. Cyfrannodd 63 disgybl i'r grwpiau ffocws cynradd. Roedd 38 ohonynt yn ferched a 25 yn fechgyn. Daeth 20 o'r disgyblion cynradd o gartrefi Saesneg³, 16 o gartrefi Cymraeg; a 27 o gartrefi dwyieithog⁴. O'r 50 disgybl uwchradd, roedd 25 geneth a 25 bachgen. Daeth 26 ohonynt o gartrefi Cymraeg, 15 o gartrefi Saesneg; a naw o gartrefi dwyieithog (Cymraeg a Saesneg). Cynhaliwyd pob grŵp ffocws trwy gyfrwng y Gymraeg. Gyda chaniatâd y cyfranogwyr, gwnaed recordiad sain o'r drafodaeth fel sail i'r cofnod ysgrifenedig.

Paratowyd cyfres o gwestiynau a gweithgareddau i ysgogi trafodaeth a chofnodi arferion iaith, canfyddiadau a barn y disgyblion am:

- batrymau defnydd iaith yn yr ysgol;
- canfyddiadau am eu gallu a'u hyder yn y Gymraeg a'r Saesneg;
- canfyddiadau am fanteision dwyieithrwydd / amlieithrwydd;
- ymwybyddiaeth a chyfranogiad i'r Siarter Iaith a dylanwad hynny arnynt.

Tra bo cwestiynau craidd y grwpiau ffocws yn gyson i bob grŵp, addaswyd y cwestiynau a'r tasgau i gyd-fynd ag oedran y disgyblion. Mae crynodeb o'r data a gasglwyd, fesul ysgol a chyfnod allweddol wedi ei gynnwys yn yr adroddiad.

Dylid cofio bod y dystiolaeth a gasglwyd gan y disgyblion yn dystiolaeth hunan-adroddedig. Er eu bod wedi cael eu dewis ar hap, nid yw'r disgyblion o reidrwydd yn gynrychioladol o boblogaeth yr ysgol. Yn ogystal, dylid ystyried nad yw'r disgyblion wedi rhoi darlun llawn a manwl o bob agwedd ar ddefnydd iaith yn yr ysgol o fewn cyfyngderau trafodaeth grŵp ffocws. Lle bo dyfyniadau o eiriau'r disgyblion, nid ydym wedi cywiro unrhyw wallau ieithyddol.

Mae'r data o'r 18 grŵp ffocws a gynhaliwyd mewn chwech ysgol gynradd a phedair ysgol uwchradd gyda disgyblion CA1, CA2, CA3 a CA4 yn cynnig cipolwg o safbwynt y disgyblion ar rai o'r materion sy'n ymwneud â gweithrediad polisi iaith y Cyngor.

Tra bod y penaethiaid ac athrawon yn medru, ac yn arddel, y Gymraeg, ceir nifer o ysgolion ble mae amgylchedd ieithyddol Gymraeg yr ysgol yn cael ei ddylanwadu gan ddiffyg gallu Cymraeg rhai cymorthyddion a staff eraill. Gellid cryfhau amgylchedd Cymraeg rhai ysgolion trwy gynnig cefnogaeth i staff presennol i ddysgu'r Gymraeg ac i sefydlu gofynion ieithyddol swyddi wrth benodi staff newydd.

Yn y grwpiau cynradd, casglwyd tystiolaeth am brif batrwm defnydd iaith y dosbarth cyfan. Yn y grwpiau uwchradd, gofynnwyd i bob disgybl gofnodi ei brofiad unigol o (d)defnydd iaith yn ei (g)wersi mathemateg, gwyddoniaeth a gwersi eraill. Gweler y tablau Defnydd Iaith Gwersi Uwchradd yn **Atodiad 27** sydd yn cynnig darlun manwl fesul ysgol, o ddwyieithrwydd ar waith wrth ddysgu ac addysgu.

Mae'r arfer o siarad Saesneg gyda ffrindiau a phob cyfle tu hwnt i'r dosbarth yn gryf iawn gan rhai disgyblion ac mewn rhai ysgolion yn fwy na'i gilydd. Mae'r duedd i blant o deuluoedd di-Gymraeg, yn enwedig, i gyfyngu eu defnydd o'r Gymraeg i ystod o gyd-destunau addysgu cyfyngedig yn ffenomenon gyffredin. Dengys ymchwil fod tuedd i fechgyn, yn enwedig, ymwrthod ag ymddygiad (gan gynnwys ymddygiad ieithyddol) sy'n cael ei orfodi arnynt gan bobl mewn awdurdod a bod hyn yn dwysáu yn ystod cyfnod yr arddegau.

Ar y cyfan, roedd y disgyblion yn gefnogol o'r Gymraeg. Awgryma data'r grwpiau ffocws bod gwerthoedd negyddol tuag at y Gymraeg gan rai disgyblion mewn rhai ysgolion. Amlygwyd yn ogystal nad yw disgyblion o reidrwydd yn cael eu cynnwys mewn trafodaethau am y Siarter Iaith nac yn cael cynnig eu syniadau eu hunain dros arferion ieithyddol yr ysgol. Gwelwyd hefyd bod beirniadu a chosbi disgyblion am siarad Saesneg yn wrthgynhyrchiol. Buasai cynnal sesiynau ymwybyddiaeth iaith a chynnwys y disgyblion mewn trafodaethau am arferion iaith yn yr ysgol yn fodd o ymateb i unrhyw werthoedd negyddol ac i feithrin perchnogaeth y disgyblion ar bolisi iaith yr ysgol.

Cymharol fychan yw'r nifer o ddisgyblion sy'n ystyried bod ganddynt sgiliau hyfedr yn y Gymraeg a'r Saesneg ym mhob agwedd o'u bywydau. Nid yw hyn o reidrwydd yn arwydd o ddiffyg llwyddiant y Polisi Iaith. Caiff sgiliau ieithyddol disgyblion eu hogi trwy arferion cymdeithasol beunyddiol tu hwnt i'r ysgol yn

ogystal â'u profiadau addysgol. Di-sail yw'r rhagdybiaeth y dylai pob person dwyieithog feddu ar yr un 'lefel' yn y Gymraeg a'r Saesneg ym mhob cyd-destun megis y byddai unigolyn uniaith Saesneg.

Cymysg yw'r defnydd o'r Gymraeg a Saesneg wrth addysgu a dysgu, gyda rhai ysgolion a rhai athrawon yn gwneud mwy o ddefnydd o'r ddwy iaith na'i gilydd. Rhaid wrth ymchwil mwy manwl i gyfrannu i'r drafodaeth am ddiffinio yr hyn a olygir wrth addysg ddwyieithog a gwirio i ba raddau y mae athrawon yn trawsieithu'n fwriadol ac effeithiol i ddatblygu medrau dwyieithog pob disgybl.

Gwnaed nifer o argymhellion gan Y Ganolfan Cynllunio Iaith ac maent wedi eu hymgorffori yn argymhellion yr adroddiad hwn.

8. Argymhellion

Yn dilyn rhoi ystyriaeth fanwl i'r dogfennau cefndir, y data a'r holl dystiolaeth a gasglwyd gwnaed yr argymhellion canlynol:

Argymhellion mesuradwy	Maes	Cyfrifoldeb	Y Mesur posib / Allbwn
1. Er mwyn cryfhau a chysoni Polisi Iaith (Addysg) y Cyngor, dylai'r Cyngor ddiffinio yr hyn ydyw dysgu dwyieithog, gan gydweithio gydag ysgolion a sefydliadau hyfforddi athrawon i sefydlu addysgeg ddwyieithog gadarn sy'n addas ar gyfer holl ysgolion a disgyblion yr Awdurdod a meithrin sgiliau trawsieithu ymysg y staff.	Polisi	Adran Addysg	A) Polisi Iaith ddiwygiedig yn ei le.
2. Er mwyn cryfhau a chysoni gweithrediad Polisi Iaith (Addysg) y Cyngor, mae angen diffinio'n eglur natur ieithyddol holl ysgolion uwchradd Gwynedd fel ei fod yn glir i'r holl randdeiliaid beth yw natur ieithyddol yr ysgolion gan ddal yr ysgolion a'r Llywodraethwyr yn	Polisi	Adran Addysg (Penaethiaid ysgolion uwchradd Gwynedd)	A) Adran Addysg wedi sicrhau diffiniad ieithyddol safonol ar gyfer pob ysgol uwchradd a'i wneud yn eglur i'r holl randdeiliaid. B) Llywodraethwyr pob ysgol wedi derbyn hyfforddiant i

<p>atebol am ei weithrediad.</p>			<p>sicrhau eu dealltwriaeth o ddiffiniad ieithyddol yr ysgolion a gofynion y Polisi laith.</p> <p>C) Adran Addysg yn gweithredu trefniadau monitro cadarn er sicrhau fod pob ysgol uwchradd yn cydymffurfio gyda'r diffiniad a Pholisi laith (Addysg) y sir.</p>
<p>3. Er mwyn ceisio cynyddu'r nifer o ddisgyblion sy'n meithrin sgiliau hyfedr yn y Gymraeg a'r Saesneg, dylai'r Cyngor gydweithio gydag ysgolion i blethu'r polisi i ddatblygu sgiliau dwyieithog hyfedr gyda gweithrediad y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol.</p>	<p>Polisi (Gweithredu)</p>	<p>Adran Addysg</p>	<p>A) Gweithrediad y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol yn cyd-fynd â Pholisi laith (Addysg).</p>
<p>4. Dylid sicrhau fod canlyniadau arholiadau Saesneg yr un mor dda â'r Gymraeg, gan mai hyn yn ei dro fydd yn sicrhau llwyddiant y Polisi laith.</p>	<p>Polisi (Gweithredu)</p>		<p>A) Y Llywodraethwyr a'r Cyngor yn monitro canlyniadau arholiadau'n fanwl ac yn rheolaidd.</p>
<p>5. Er mwyn cynnal a datblygu sgiliau Cymraeg disgyblion yn unol â'r Polisi laith, dylai Ysgol Friars, gyda chefnogaeth y Cyngor, adnabod cyfleoedd i wneud cynnydd pellach o'r defnydd o'r Gymraeg ar draws y cwricwlwm a</p>	<p>Polisi (Gweithredu)</p>	<p>Ysgol Friars / Adran Addysg</p>	<p>A) Y Cyngor yn cefnogi Ysgol Friars yn rheolaidd i wneud cynnydd pellach o'r defnydd o'r Gymraeg ar draws y cwricwlwm a bywyd yr ysgol.</p>

bywyd yr ysgol.			<p>B) Y Cyngor wedi sicrhau dealltwriaeth y Llywodraethwyr ac wedi sefydlu trefn fonitro gadarn.</p> <p>C) Y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau wedi rhaglennu eu gwaith i fonitro'r sefyllfa yn rheolaidd.</p>
6. Sicrhau bod Llywodraethwyr pob ysgol yng Ngwynedd yn derbyn hyfforddiant ar ofynion y Polisi Iaith.	Hyfforddiant	Adran Addysg	A) Pob Llywodraethwr wedi derbyn hyfforddiant ar ofynion y Polisi Iaith.
7. Er mwyn cryfhau amgylchedd ieithyddol Cymraeg a Chymreig yr ysgolion, dylai'r Cyngor sicrhau cefnogaeth i athrawon, cymorthyddion a staff atodol i ddysgu'r Gymraeg, deall gofynion y Siarter Iaith, a derbyn hyfforddiant Ymwybyddiaeth Iaith.	Hyfforddiant	Adran Addysg	A) Y Cyngor wedi sefydlu rhaglen hyfforddiant ar gyfer cymorthyddion a staff atodol i ddysgu'r Gymraeg, deall gofynion y Siarter Iaith ac Ymwybyddiaeth Iaith.
8. Er cysoni gweithrediad Polisi Iaith (Addysg) y Cyngor ar draws y sir mae angen sicrhau bod holl ysgolion Gwynedd yn cydymffurfio â'r Polisi gan ddal yr ysgolion a'r Llywodraethwyr yn atebol am ei weithrediad.	Monitro ac atebolrwydd	Adran Addysg	<p>A) Y Cyngor wedi sefydlu trefn monitro reolaidd.</p> <p>B) Y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau wedi craffu data perthnasol yn rheolaidd i sicrhau gweithrediad y Polisi Iaith (Addysg).</p>
9. Er mwyn ceisio cynyddu'r nifer o ddisgyblion sy'n meithrin sgiliau hyfedr yn y	Monitro ac atebolrwydd	Ysgolion Cynradd / Uwchradd	A) Trefn fonitro yn ei lle ar gyfer pob athro pwnc i baratoi

<p>Gymraeg a'r Saesneg, dylai'r Cyngor gydweithio gydag ysgolion i sefydlu'r arfer bod pob athro pwnc yn y cyfnod cynradd ac uwchradd yn monitro ac yn adrodd ar ddatblygiad sgiliau Cymraeg a Saesneg pob disgybl mewn adroddiadau cynnydd ac yn trafod eu datblygiad gyda'r disgybl a'u rhieni ar achlysur nosweithiau rhieni.</p>			<p>adroddiadau cynnydd (cynradd ac uwchradd) ar ddatblygu sgiliau Cymraeg a Saesneg pob disgybl.</p> <p>B) Wedi trafod yr adroddiadau cynnydd gyda'r disgybl a'r rhieni.</p>
<p>10. Sicrhau dilyniant ieithyddol cadarn rhwng CA2, CA3, CA4 a CA5 gan weithredu dulliau monitro cyson a phriodol, fyddai hefyd yn tracio cyfrwng iaith ar draws y cwricwlwm.</p> <p>(Argymhelliad Adroddiad ESTYN Tachwedd 2014: "olrhain fesul ysgol y cyfrannau o ddisgyblion cyfnod allweddol 4 sy'n dilyn cyrsiau drwy'r Gymraeg a gosod targedau i gynyddu hyn yn ôl amcanion eu strategaeth addysg cyfrwng Cymraeg".</p>	<p>Monitro ac atebolrwydd</p>	<p>Adran Addysg / Ysgolion Cynradd / Uwchradd</p>	<p>A) Y Cyngor wedi sicrhau bod trefn gadarn yn ei lle ar gyfer monitro dilyniant ieithyddol a hefyd tracio cyfrwng iaith ar draws y cwricwlwm gan adrodd yn rheolaidd i'r Pwyllgor Craffu Gwasanaethau.</p>
<p>11. Dylid sicrhau eglurder a chysondeb yn nulliau addysgu dwyieithog yn yr ysgolion gan feithrin sgiliau trawsieithu ymysg staff, gan ddiffinio'n eglur yr hyn ydyw dysgu dwyieithog gan fanylu ar:</p> <p>i.) faint o'r Gymraeg a'r Saesneg y dylid ei ddefnyddio i addysgu ii.) iaith ysgrifennu</p>	<p>Addysgu dwyieithog</p>	<p>Adran Addysg</p>	<p>A) Y Cyngor wedi sefydlu rhaglen hyfforddiant addas ar gyfer Athrawon</p> <ul style="list-style-type: none"> - addysgu dwyieithog - a meithrin sgiliau trawsieithu

<p>disgyblion mewn gwersi dwyieithog iii.) beth yw'r disgwyliadau o safbwynt defnyddio'r Gymraeg/Saesneg mewn sgysiau a thrafodaethau dosbarth.</p>			
<p>12. Sicrhau bod:</p> <p>i) y Siarter Iaith yn weithredol ymhob ysgol gynradd yng Ngwynedd</p> <p>ii) arfer dda ar weithredu'r Siarter Iaith a chefnogi ac annog defnydd disgyblion o'r Gymraeg mewn modd adeiladol yn cael ei rannu rhwng ysgolion</p> <p>iii) gwell cyfleoedd i ddisgyblion ddefnyddio'r we trwy gyfrwng y Gymraeg i gefnogi un o amcanion y Siarter Iaith. Dylai ysgolion wneud defnydd mwy helaeth o'r gwefannau, deunyddiau ac adnoddau ar-lein Cymraeg. Dylid cefnogi'r ysgolion i gyflawni hyn, lle bo'n briodol.</p>	<p>Defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg gan blant a phobl ifanc</p>	<p>Cyngor Gwynedd (Adran Addysg / Hunaniaith)</p>	<p>A) Y Cyngor yn monitro'n rheolaidd gweithrediad y Siarter Iaith yn ysgolion cynradd y sir, ac yn rhoi cefnogaeth i'r ysgolion.</p> <p>B) Y Cyngor a'r ysgolion yn creu cyfleoedd.</p> <p>C) Y Cyngor yn rhoi cefnogaeth i'r ysgolion i alluogi disgyblion i wneud mwy o ddefnydd o'r gwefannau ac adnoddau ar-lein Cymraeg.</p>
<p>13. Mae rhai o ddarganfyddiadau'r Ymchwiliad Craffu yn ymddangos yn adroddiad Trywydd ac argymhellir bod y Cyngor a'r Ysgolion yn gweithredu ar yr argymhellion yn yr</p>	<p>Defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg gan blant a phobl ifanc</p>	<p>Cyngor Gwynedd (Adran Addysg / Hamdden / Gwasanaeth Ieuenctid / Hunaniaith)</p>	<p>A) Y Cyngor wedi sefydlu cynllun gweithredu i ymateb i argymhellion adroddiad Trywydd.</p>

adroddiad.			
<p>14. Dylai'r ysgolion gynnwys y disgyblion mewn trafodaethau am:</p> <p>i.) y Polisi Iaith ii.) y Siarter Iaith iii.) arferion iaith yr ysgol</p> <p>gan sicrhau eu perchnogaeth hwythau ar y polisi. Dylai pob ysgol sicrhau bod cyfleoedd i ddisgyblion ddeall a thrafod manteision dwyieithrwydd, amlieithrwydd ac arddel y Gymraeg.</p>	Cynnwys disgyblion	Ysgolion Cynradd /Uwchradd	<p>A) Y disgyblion yn cael eu cynnwys yn y trafodaethau am y Polisi Iaith, y Siarter Iaith ac arferion iaith yr ysgol.</p> <p>B) Wedi sefydlu trefn i sicrhau perchnogaeth y disgyblion ar y Polisi.</p> <p>C) Wedi sefydlu cyfleoedd i ddisgyblion ddeall a thrafod manteision dwyieithrwydd, amlieithrwydd ac arddel y Gymraeg.</p>
<p>15. Er mwyn cadw myfyrwyr sydd yn ceisio am yr ail radd yng Nghymru dylai'r Pwyllgor Craffu Gwasanaethau lobio Llywodraeth Cymru i roi grant ar gyfer yr ail radd hefyd fel sydd yn digwydd yn Lloegr.</p>	Grant Myfyrwyr		<p>A) Y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau wedi lobio Llywodraeth Cymru i roi grant ar gyfer yr ail radd.</p>
<p>16. Dylid hyrwyddo a marchnata manteision dwyieithrwydd mewn cydweithrediad gyda phob ysgol ar draws y sir, gyda'r ysgolion hefyd yn marchnata'r manteision rheiny ar eu gwefan, ymysg rhieni a disgyblion.</p>	Manteision dwyieithrwydd		<p>A) Y Cyngor wedi cynnal adolygiad i adnabod cyfleoedd i farchnata manteision dwyieithrwydd.</p> <p>B) Y Cyngor wedi sefydlu trefn i fonitro bod pob ysgol yn y sir yn marchnata'r manteision hynny ar eu gwefan, ac ymysg rhieni a disgyblion.</p>
<p>17. Dylai'r Cyngor ddathlu llwyddiannau'r ysgolion a disgyblion y sir (bod</p>	Manteision dwyieithrwydd		<p>A) Y Cyngor wedi sefydlu trefn i ddathlu</p>

canlyniadau profion yn y Gymraeg a'r Saesneg gystal â'i gilydd) a sicrhau bod yr holl ysgolion yn codi ymwybyddiaeth am y llwyddiannau hynny ar wefan yr ysgol.			llwyddiannau'r ysgolion a disgyblion y sir yn y dulliau diweddaraf poblogaidd. B) Yr Ysgolion wedi gosod y llwyddiannau ar wefan yr ysgol.
18. Er mwyn cefnogi disgyblion o gartrefi digymraeg i arddel y Gymraeg, dylai ysgolion a'r Cyngor ddatblygu dulliau (megis sesiynau Ymwybyddiaeth Iaith, sgysiau gyda darpar ddisgyblion/rhieni ayyb) i sefydlu agweddau sy'n rhoi gwerth ar y Gymraeg a dwyieithrwydd. Dylid sicrhau bod arferion da sy'n bodoli eisoes yn cael eu rhannu.	Manteision dwyieithrwydd		A) Y Cyngor wedi sefydlu rhaglen o sesiynau Ymwybyddiaeth Iaith. B) Yr Ysgolion wedi sefydlu trefn i gynnal sgysiau gyda darpar ddisgyblion / rhieni. C) Y Cyngor wedi rhannu arferion da gyda'r holl ysgolion ar draws y sir.
19. Er mwyn cryfhau amgylchedd ieithyddol Cymraeg a Chymreig yr ysgolion, dylai'r Cyngor: gryfhau'r drefn o sefydlu gofynion ieithyddol swyddi mewn ysgolion wrth benodi staff newydd.	Trefniadau Penodi Staff	Adran Addysg	A) Y Cyngor wedi sefydlu trefn gadarn ar gyfer penodi staff newydd.
20. Dylid sicrhau fod pob ysgol yn gwneud defnydd llawn o'r Canolfannau Iaith, gan sicrhau atebolrwydd pob ysgol dros weithredu'r pecynnau ôl-ofal.	Canolfannau Iaith / Monitro ac atebolrwydd	Ysgolion Cynradd / Uwchradd	A) Y Cyngor yn monitro defnydd o'r Canolfannau Iaith a gweithrediad y pecynnau ôl-ofal yn rheolaidd.
21. Dylai'r Cyngor ystyried sefydlu Canolfan Iaith i Fangor er mwyn cefnogi gweithrediad a chyflawniad y Polisi Iaith.	Canolfannau Iaith	Cyngor Gwynedd / Llywodraeth Cymru	A) Y Cyngor ar y cyd gyda Llywodraeth Cymru wedi rhoi ystyriaeth lawn i sefydlu Canolfan Iaith benodol ar gyfer dalgylch Bangor.

<p>22. Sicrhau bod arfer dda yn cael ei rannu rhwng y Canolfannau laith a'r ysgolion.</p>	<p>Canolfannau laith</p>	<p>Canolfannau laith / Ysgolion Cynradd / Uwchradd</p>	<p>A) Y Cyngor a'r Canolfannau laith yn rhannu arfer dda gyda'r holl ysgolion yn rheolaidd.</p>
<p>23. Dylai'r Cyngor ystyried sefydlu darpariaeth addysg drochi benodol ar gyfer Ysgol Ardudwy (ac ysgolion a leolir mewn dalgyldchoedd demograffig cyffelyb) er mwyn cefnogi gweithrediad a chyflawniad y Polisi laith.</p>	<p>Addysg drochi</p>	<p>Cyngor Gwynedd / Llywodraeth Cymru</p>	<p>A) Y Cyngor ar y cyd gyda Llywodraeth Cymru wedi rhoi ystyriaeth lawn i sefydlu darpariaeth addysg drochi yn Ysgol Ardudwy (ac eraill).</p>
<p>24. Dylai'r Cyngor drafod gyda Phrifysgol Bangor, y posibilrwydd o osod safon benodol i ddatblygu sgiliau yn y Gymraeg a safon i ddatblygu sgiliau dwyieithog ar gyfer darpar athrawon fel rhan o'r safonau ar gyfer Statws Athro Cymwysedig (SAC).</p>	<p>Prifysgol Bangor</p>		<p>A) Y Cyngor wedi trafod ac wedi dod i gytundeb gyda Phrifysgol Bangor.</p>

9. Adrodd yn ôl

- 9.1 Mae aelodau'r ymchwiliad craffu yn gwerthfawrogi mai mater i'r Aelod Cabinet fydd gweithredu ond maent yn awyddus i'r Pwyllgor Craffu dderbyn adroddiad ar ei ymateb i'r argymhellion yn ei gyfarfod nesaf gydag adroddiad cynnydd ymhen 6 mis.
- 9.2 Cytunwyd i gyflwyno'r adroddiad gerbron y Pwyllgor laith yn dilyn y Pwyllgor Craffu

Cydnabyddiaeth

Dymunwn ddiolch i'r bobl ganlynol am roi tystiolaeth, gwybodaeth werthfawr a'u cydweithrediad parod:

Dewi Jones, Pennaeth Addysg

Uned Iaith, Cyngor Gwynedd

Gwynedd Ni

Penaethiaid Dalgylch Bangor

Penaethiaid Ysgolion Uwchradd Ardudwy, Botwnnog, Friars a Tryfan.

Penaethiaid Ysgol Gynradd Nefyn, Tan y Castell, Dyffryn Ardudwy a Thalsarnau, Cae Top, a Hirael.

Penaethiaid Cynradd Dalgylch Botwnnog

Penaethiaid Canolfannau Iaith Sector Cynradd ac Uwchradd

Cydlynwyr / Cyd-gysylltwyr Iaith Ysgolion Cynradd

Cydlynwyr / Cyd-gysylltwyr Iaith Ysgolion Uwchradd

Darlithwyr Ysgol Addysg, Prifysgol Bangor

Bydd yr ymchwiliad yn:

- i. manylu ar weithrediad Polisi Iaith yr Awdurdod yn ysgolion cynradd ac uwchradd dalgylchoedd penodol.
- ii. gweld sut y cymhwysir elfennau allweddol y polisi ym mholisiau'r gwahanol ysgolion ac yn arbennig o fewn y Cynllun Datblygu Ysgol.
- iii. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Cynllun Strategol Y Gymraeg mewn Addysg*" ymhob ysgol.
- iv. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd*"

Mae'r Pennaeth Addysg wedi dweud wrthym fod disgwyl i bob Pennaeth, mewn ymgynghoriad â'i staff a'r Corff Llywodraethu, adolygu polisi iaith yr ysgol yn rheolaidd. Pwysleisiodd mai cyfrifoldeb y Pennaeth yw sicrhau llwyddiant y polisi iaith. Nodwyd bod 5 carfan o blant o fewn gweithrediad y polisi a'r nod ydoedd cael pob plentyn yng ngharfan A - disgyblion â hyfedredd oed-berthnasol cyfochrog yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Cwestiynau ar gyfer Pennaethiaid Ysgolion Uwchradd

1. Diffiniwch eich ysgol yn ieithyddol
2. Eglurwch y rhwystrau i wella diffiniad yr ysgol yn ieithyddol
 - a. O adnabod y rhwystrau, sut gall yr awdurdod eich cefnogi chi, yr ysgol a'r gymuned?
3. Polisi'r Ysgol a'r Cynllun Datblygu Ysgol
 - i. Eglurwch sut yr ydych wedi rhoi blaenoriaeth i'r Gymraeg yn y Cynllun Datblygu Ysgol?
 - ii. Eglurwch pa mor aml ydych yn adolygu polisi iaith yr ysgol a'r Cynllun Datblygu Ysgol?
 - iii. Eglurwch i ni sut ydych yn mynd ati i adolygu polisi iaith yr ysgol a'r Cynllun Datblygu Ysgol, gan egluro'r gwaith cefndir ar gyfer yr adolygiadau.
 - iv. Eglurwch pwy sydd yn adolygu polisi iaith yr ysgol a'r Cynllun Datblygu Ysgol?
 - v. Eglurwch sut mae'r gwahanol bobl yn cymryd rhan yn yr adolygiadau hyn?
4. Rolau
 - a. Eglurwch sut ydych yn sicrhau bod gan y canlynol rolau clir?
 - i. llywodraethwyr,
 - ii. athrawon,
 - iii. rhieni a
 - iv. staff
 - b. Beth yw'r dystiolaeth bod rolau'r uchod yn glir iddynt yng nghyd-destun y Polisi Iaith?

5. Atebolrwydd

Eglurwch sut ydych chi'n sicrhau bod pob haen o gymuned yr ysgol yn atebol wrth hyrwyddo agwedd iach / cynyddu defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg?

- i. Disgyblion
- ii. Rhieni
- iii. Llywodraethwyr
- iv. Athrawon

6. Gweithlu

- a. Dywedwch wrthym faint o weithlu'r ysgol sydd wedi derbyn hyfforddiant 'Ymwybyddiaeth Iaith'?
- b. Dywedwch wrthym faint o staff ategol yr ysgol sydd wedi derbyn hyfforddiant i wella sgiliau iaith?
- c. Ydi'r gweithlu wedi derbyn hyfforddiant er sicrhau eu dealltwriaeth o fuddiannau caffael iaith a dulliau addas a sensitif o hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg ymysg plant a phobl ifanc?

7. Hyrwyddo Defnydd o'r Gymraeg

- a. Eglurwch pa ddulliau hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg ydych yn defnyddio?
 - i. Yn lle?
 - ii. Efo pa grwpiau o bobl?
 - iii. A wnewch rannu tystiolaeth o hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg efo ni?
- b. Eglurwch eich cynlluniau gwobrwyo defnydd o'r Gymraeg yn yr ysgol?

8. Dulliau Dysgu

- a. Beth ydi'r dulliau dysgu dwyieithog sy'n cael ei defnyddio yn yr ysgol pan mae'r dosbarth yn ddwyieithog?
- b. Beth yw'r dulliau dysgu dwyieithog sy'n cael ei defnyddio ar gyfer pynciau craidd?
- c. Pa hyfforddiant mae'r staff yn derbyn i ddysgu'n ddwyieithog?
- ch. Eglurwch beth yw'r rhwystrau?

9. Cyngor yr Ysgol

- a. Pa mor aml mae Cyngor yr Ysgol yn cyfarfod?
- b. Ydi Cyngor yr Ysgol yn cynnal ei drafodaethau drwy'r Gymraeg?
- c. Sut mae Cyngor yr Ysgol yn hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg?
- ch. Ydi'r Cyngor wedi sefydlu Pencampwyr Iaith/ neu 'buddy' ar y buarth?
- d. Ydi'r Cyngor wedi gwahodd siaradwyr gwadd Cymraeg a Chymreig i ymweld â'r disgyblion?
- dd. A wnewch rannu tystiolaeth efo ni?

10. Cydlynwyr Iaith

- a. Eglurwch rôl a chyfrifoldeb y cyd-gysylltwyr iaith.
- b. Eglurwch yr effaith a dylanwad mae'r cyd-gysylltwyr iaith yn ei gael ar y Gymraeg yn yr ysgol?
- c. Yn eich tyb chi, a oes rôl bellach iddynt?

11. Hwyrddyfodiad

- a. Eglurwch pa gamau mae'r ysgol yn cymryd i ddelio efo hwyrddyfodiaid?
- b. Dros y 3 blynedd diwethaf, faint o ddisgyblion uwchradd sydd wedi mynychu Canolfan Iaith Eifionydd?
- c. A oes enghreifftiau, bod rhieni wedi gwrthod i'w plentyn fynd i'r Ganolfan Iaith?

12. Pynciau ac Arholiadau

- a. Eglurwch pa bynciau craidd a addysgir trwy gyfrwng y Gymraeg neu'n ddwyieithog?
 - i. Faint o'r disgyblion sydd yn sefyll arholiadau craidd yn y Gymraeg?
- b. Eglurwch pa bynciau eraill a addysgir trwy gyfrwng y Gymraeg neu'n ddwyieithog?
 - i. Faint o'r disgyblion sydd yn sefyll arholiadau eraill yn y Gymraeg?
- c. Pa adnoddau sydd ar gael i ddisgyblion astudio pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg, oes yna ddiffyg?

13. Cyraeddiadau a pherfformiad mewn Cymraeg

- a. Cyfnod Allweddol 3 (11-14oed)
 - i. Beth yw nifer y disgyblion CA3 sy'n cael asesiad athro yn y Gymraeg Iaith Cyntaf?
 - ii. Beth yw'r canran o'r disgyblion sy'n cael asesiad athro yn y Gymraeg Iaith Cyntaf?
 - iii. Beth yw'r canran sy'n cyrraedd y lefel disgwylidig?
- b. Cyfnod Allweddol 4
 - i. Beth yw nifer y disgyblion sy'n sefyll asesiad allanol Cymraeg Iaith Cyntaf yn CA4?
 - ii. Beth yw'r canran o'r disgyblion sy'n cael asesiad allanol Cymraeg Iaith Cyntaf?
 - iii. Beth yw'r canran sy'n cyrraedd y lefel disgwylidig?
- c. Pan fo angen gwella perfformiad disgybl - beth yw'r drefn ar gyfer gweithio efo'r disgybl, rhieni, staff a llywodraethwyr?

14. Cyraeddiadau a pherfformiad mewn Cymraeg fel ail-iaith

- a. Disgyblion Blwyddyn 9
 - i. Beth yw nifer y disgyblion Blwyddyn 9 sy'n cael asesiad athro yn y Gymraeg fel ail-iaith?
 - ii. Beth yw'r canran o'r disgyblion sy'n cael asesiad athro yn y Gymraeg fel ail-iaith?
 - iii. Beth yw'r canran sy'n cyrraedd y lefel disgwylidig?
- b. Disgyblion Blwyddyn 11 sy'n sefyll asesiad allanol Cymraeg fel ail-iaith
 - i. Beth yw nifer y disgyblion Blwyddyn 11 sy'n cael asesiad allanol Cymraeg fel ail-iaith?
 - ii. Beth yw'r canran o'r disgyblion sy'n cael asesiad allanol Cymraeg fel ail-iaith?
 - iii. Beth yw'r canran sy'n cyrraedd y lefel disgwylidig?

15. Y Fagloriaeth Gymreig

- a. Faint o fyfyrwyr sydd yn ymgeisio ac yn llwyddo i ennill dyfarniad yn y cymhwyster?
- b. Oes yna enghraifft o fyfyrwyr sy'n dilyn y Fagloriaeth Gymreig sy'n hyrwyddo'r Gymraeg?
- c. Oes unrhyw anawsterau i ysgol / myfyrwyr o ddilyn y Fagloriaeth Gymreig?

Bydd yr ymchwiliad yn:

- i. manylu ar weithrediad Polisi Iaith yr Awdurdod yn ysgolion cynradd ac uwchradd dalgylchoedd penodol.
- ii. gweld sut y cymhwysir elfennau allweddol y polisi ym mholisiau'r gwahanol ysgolion ac yn arbennig o fewn y Cynllun Datblygu Ysgol.
- iii. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Cynllun Strategol Y Gymraeg mewn Addysg*" ymhob ysgol.
- iv. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd*"

Mae Canllawiau Gweithredu'r Polisi Iaith yn nodi:- "Disgwylir i bob Pennaeth, mewn ymgynghoriad â'i staff a'r Corff Llywodraethu, adolygu Polisi Iaith yr ysgol yn rheolaidd. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw sicrhau llwyddiant y Polisi Iaith yn ei ysgol/hysgol; mae disgwyl i'r Pennaeth ddarparu arweiniad pendant er mwyn sefydlu dealltwriaeth drwyadl o nôd y polisi ac i sicrhau bod ymdrechion athrawon dosbarth yn cael eu hatgyfnerthu drwy sicrhau bod ethos Gymraeg a Chymreig priodol yn yr ysgol."

Mae 5 carfan o blant o fewn gweithrediad y polisi a'r nod ydi cael pob plentyn yng ngharfan A - disgyblion â hyfedredd oed-berthnasol cyfocrog yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Holiadur ar gyfer Pennaethiaid Ysgolion Cynradd

1. Diffiniwch eich ysgol yn ieithyddol
2. Polisi Iaith yr Ysgol a'r Cynllun Datblygu Ysgol
 - i. Pwy sydd yn gyfrifol am Polisi Iaith yr Ysgol?
 - ii. Pwy sydd yn gyfrifol am adolygu'r polisi a pha mor aml?
 - iii. Sut ydych yn cynnwys budd-ddeiliaid yn y gwaith adolygu'r polisi (staff, Llywodraethwyr, rhieni a'r disgyblion)?
 - iv. Ydi'r broses recriwtio yn gweithredu'n unol â gofynion y Polisi Iaith?
 - v. I ba raddau mae'r ysgol yn cyflawni gofynion y Polisi Iaith o ran cyrhaeddiad disgybl gan sicrhau bod pob disgybl yn hyfedr ddwyieithog erbyn 11oed?
 - vi. Eglurwch sut yr ydych wedi rhoi blaenoriaeth i'r Gymraeg yn y Cynllun Datblygu Ysgol?
 - vii. Sut ydych yn cynllunio'n fwriadus ar gyfer disgyblion sydd â llai o gyfleoedd/gefnidir Cymreig?
 - viii. Eglurwch y rhwystrau i wella diffiniad yr ysgol yn ieithyddol
 - ix. O adnabod y rhwystrau, sut gall yr awdurdod eich cefnogi chi, yr ysgol a'r gymuned?

3. Atebolrwydd

- a. Eglurwch sut ydych chi'n sicrhau bod pob haen o gymuned yr ysgol yn atebol wrth hyrwyddo agwedd iach / cynyddu defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg?
 - i. Disgyblion
 - ii. Rhieni
 - iii. Llywodraethwyr
 - iv. Athrawon
- b. Eglurwch pa mor aml ydych yn monitro a pha gamau gweithredu yr ydych yn cymryd i wella'r sefyllfa?
- c. A oes Pencampwr Cymraeg ar y Corff Llywodraethwyr?
- ch. Mae rhaglen Anwytho Llywodraethwyr Newydd yn bodoli yng Ngwynedd sydd yn cynnwys nifer o gyrsiau hyfforddi. Eglurwch sut ydych yn hyrwyddo ac yn annog y Llywodraethwyr i fynychu'r hyfforddiant?
- d. Ydych chi'n gwybod faint o Lywodraethwyr yr ysgol sydd wedi'u hyfforddi gan y Cyngor a phwy ydynt?

4. Gweithlu

- a. Dywedwch wrthym faint o weithlu'r ysgol sydd wedi derbyn hyfforddiant 'Ymwybyddiaeth Iaith'?
- b. Dywedwch wrthym faint o staff ategol yr ysgol sydd wedi derbyn hyfforddiant i wella sgiliau iaith?
- c. Ydi'r gweithlu wedi derbyn hyfforddiant er sicrhau eu dealltwriaeth o fuddiannau caffael iaith a dulliau addas a sensitif o hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg ymysg plant a phobl ifanc?
- ch. A oes gweithiwr ar fuarth yr ysgol wedi derbyn hyfforddiant 'Chwaraeon Buarth' i hwyluso defnydd cymdeithasol o'r iaith Gymraeg?

5. Hyrwyddo Defnydd o'r Gymraeg

- a. Eglurwch pa ddulliau hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg ydych yn defnyddio?
 - i. Yn lle?
 - ii. Efo pa grwpiau o bobl?
 - iii. A wnewch rannu tystiolaeth o hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg efo ni?
- b. Eglurwch eich cynlluniau gwobrwyo defnydd o'r Gymraeg yn yr ysgol?

6. Dulliau Dysgu

- a. Beth yw'r cyfrwng dysgu yn y Cyfnod Sylfaen a'r Cyfnod Allweddol 2?
- b. Pa ddulliau trochi sydd gennych yn yr ysgol?
- c. Pa gyfrwng ydych yn dysgu gwyddoniaeth a mathemateg?

7. Cyngor yr Ysgol

- a. Pa mor aml mae Cyngor yr Ysgol yn cyfarfod?
- b. Ydi Cyngor yr Ysgol yn cynnal ei drafodaethau drwy'r Gymraeg?
- c. Sut mae Cyngor yr Ysgol yn hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg?
- ch. Ydi'r Cyngor wedi sefydlu Pencampwyr Iaith/ neu 'buddy' ar y buarth?
- d. Ydi'r Cyngor wedi gwahodd siaradwyr gwadd Cymraeg a Chymreig i ymweld â'r disgyblion?

dd. A wnewch rannu tystiolaeth efo ni?

8. Cydlynwyr Iaith

- a. Eglurwch rôl a chyfrifoldeb y cyd-gysylltwyr iaith.
- b. Eglurwch yr effaith a dylanwad mae'r cyd-gysylltwyr iaith yn ei gael ar y Gymraeg yn yr ysgol?
- c. Yn eich tyb chi, a oes rôl bellach iddynt?

9. Hwyrddyfodiad

- a. Eglurwch pa gamau mae'r ysgol yn cymryd i ddelio efo hwyrddyfodiaid?
- b. Dros y 5 mlynedd diwethaf, faint o blant mae'r ysgol wedi anfon i'r Canolfannau Iaith?
- c. A oes enghreifftiau, bod rhieni wedi gwrthod i'w plentyn fynd i'r Canolfannau Iaith?

10. Manteision Dwyieithrwydd

- a. I ba raddau ydych yn hyrwyddo manteision dwyieithrwydd efo staff, rhieni, disgyblion

Cwestiynau ar gyfer Canolfannau Iaith Gynradd ac Uwchradd

Bydd yr ymchwiliad yn:

- i. manylu ar weithrediad Polisi Iaith yr Awdurdod yn ysgolion cynradd ac uwchradd dalgylchoedd penodol.
- ii. gweld sut y cymhwysir elfennau allweddol y polisi ym mholisiâu'r gwahanol ysgolion ac yn arbennig o fewn y Cynllun Datblygu Ysgol.
- iii. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Cynllun Strategol Y Gymraeg mewn Addysg*" ymhob ysgol.
- iv. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd*"

1. Beth yw capasiti'r Canolfannau Iaith?
2. Yn eich barn chi, ydi hyd y cyrsiau yn ddigonol? Os na, beth yw'r drefn wedyn?
3. Beth ydi'r ôl-ofal ydych yn ei gynnig a sut ydych yn sicrhau gweithrediad y rhaglen ôl-ofal
 - a. Oes capasiti digonol ar gyfer darparu ôl-ofal i'r disgyblion?
4. Beth yw eich barn chi am berfformiad bugeiliol yr ysgolion ar ôl i'r disgyblion sydd wedi mynychu canolfan iaith ddychwelyd i'r ysgol?
 - a. A oes gwahaniaethau yn y perfformiad o ardal i ardal?
5. Yn eich barn chi, ydi athrawon yr ysgolion yn cael digon o amser i fynychu'r hyfforddiant yr ydych yn ei gynnig i'w cynorthwyo yn eu rôl fugeiliol ?
6. Eglurwch y math o hyfforddiant mae staff y Canolfannau Iaith wedi mynychu.
7. Yn eich barn chi, a oes rôl bellach i'r cyd-gysylltydd iaith a'r cydlynnydd iaith?
8. Beth yw'r prif rwystrau i'r Canolfannau Iaith?

CWESTIYNAU AR GYFER Y CYD-GYSYLLTWYR IAITH A'R CYDLYNWYR IAITH UWCHRADD

Bydd yr ymchwiliad yn:

- i. manylu ar weithrediad Polisi Iaith yr Awdurdod yn ysgolion cynradd ac uwchradd dalgylchoedd penodol.
- ii. gweld sut y cymhwysir elfennau allweddol y polisi ym mholisiau'r gwahanol ysgolion ac yn arbennig o fewn y Cynllun Datblygu Ysgol.
- iii. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Cynllun Strategol Y Gymraeg mewn Addysg*" ymhob ysgol.
- iv. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd*"

Mae Canllawiau Gweithredu'r Polisi Iaith yn nodi:- "Disgwylir i bob Pennaeth, mewn ymgynghoriad â'i staff a'r Corff Llywodraethu, adolygu Polisi Iaith yr ysgol yn rheolaidd. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw sicrhau llwyddiant y Polisi Iaith yn ei ysgol/hysgol; mae disgwyl i'r Pennaeth ddarparu arweiniad pendant er mwyn sefydlu dealltwriaeth drwyadl o nòd y polisi ac i sicrhau bod ymdrechion athrawon dosbarth yn cael eu hatgyfnerthu drwy sicrhau bod ethos Gymraeg a Chymreig priodol yn yr ysgol." Mae 5 carfan o blant o fewn gweithrediad y polisi a'r nod ydi cael pob plentyn yng ngharfan A - disgyblion â hyfedredd oed-berthnasol cyfochrog yn y Gymraeg a'r Saesneg.

1. Beth ydi'r darlun mae'r data yr ydych yn gasglu yn gyfleu or dalgylch?
 - a. A wnewch anfon yr wybodaeth dros y 3 blynedd diwethaf atom os gwelwch yn dda?
2. Eglurwch pa fath o drafodaeth a geir gyda'r ysgolion ynglyn â'r Polisi Iaith?
 - a. I ba raddau ydych yn herio'r ysgolion?
3. Sut ydych yn sicrhau dilyniant priodol rhwng Cyfnod Allweddol 2 a Chyfnod Allweddol 3?
4. Beth yw'r darlun o'r carfannau ieithyddol sy'n trosglwyddo i'r Uwchradd?
5. Pa arweiniad proffesiynol ydych yn ei roi i'r dalgylch ynglyn â rhannu arferion da?
6. Sut ydych yn adrodd ar arfarnu llwyddiant y Polisi Iaith, pa bryd ac i le?
7. Eglurwch sut ydych yn tracio disgyblion unigol yn ôl carfannau iaith yn ystod eich ymweliad â'r Ysgol Uwchradd – a'i wyneb yn wyneb gyda'r disgybl?

Mae criw bychan o aelodau etholedig y Cyngor wedi penderfynu cynnal ymchwiliad craffu i weithrediad y Polisi Iaith yn ysgolion Gwynedd.

Mae'r ymchwiliad yn canolbwyntio ar 3 dalgylch yn benodol, sef Bangor, Botwnnog ac Arudwy, gan edrych ar y sector cynradd ac uwchradd.

Bydd yr ymchwiliad yn:

- i. manylu ar weithrediad Polisi Iaith yr Awdurdod yn ysgolion cynradd ac uwchradd dalgylchoedd penodol.
- ii. gweld sut y cymhwysir elfennau allweddol y polisi ym mholisiau'r gwahanol ysgolion ac yn arbennig o fewn y Cynllun Datblygu Ysgol.
- iii. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Cynllun Strategol Y Gymraeg mewn Addysg*" ymhob ysgol.
- iv. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd*"

Mae'r aelodau wedi cynnal cyfweiliadau gyda phenaethiaid cynradd ac uwchradd y 3 dalgylch, a staff y Canolfannau Iaith a Chyd-gysylltwyr Iaith dalgylchol.

Yn dilyn derbyn sylwadau gan rhai o benaethiaid yr ysgolion am safon Cymraeg athrawon newydd penderfynwyd gwneud trefniadau i holi darlithwyr Prifysgol Bangor.

Mae'r aelodau etholedig eisiau deall cynnwys y modiwlau i ddarpar athrawon a'u haddasrwydd o ystyried Polisi Iaith Gwynedd.

1. Beth yw'r gofynion mynediad o ran safon iaith Gymraeg yr ymgeiswyr ar y cyrsiau sydd yn arwain at statws Athro Cymwysedig a'r Tystysgrif Addysg i Raddedigion?
2. Ydi'r gofynion mynediad o ran yr iaith Gymraeg ar yr un lefel a'r iaith Saesneg?
3. Wnewch chi egluro wrthym beth yw'r ddarpariaeth a sut mae'n cyd-fynd ac yn ategu polisi iaith Gwynedd.
4. Pwy sydd yn gyfrifol am hysbysu darpar athrawon o'r ymddygiad ieithyddol disgwylidig yn ysgolion Gwynedd?
5. A oes cefnogaeth ar gael i fyfyrwyr wella eu sgiliau ieithyddol e.e. cyrsiau gloywi iaith?
6. Beth yn eich tyb chi yw'r ffactorau sydd yn gyfrifol am sylwadau rhai penaeithiaid ynglŷn â safon iaith athrawon newydd?

7. A oes modiwlau penodol fel rhan o'r cyrsiau i ddarpar athrawon yn ymwneud â:
- i.) hyrwyddo defnydd anffurfiol o'r Gymraeg
 - ii.) manteision dwyieithrwydd
 - iii.) sut mae plant yn caffael iaith.

ASTUDIO TRWY GYFRWNG Y GYMRAEG

% disgyblion B11 sy'n astudio ar gyfer 2 neu fwy o gymwysterau trwy gyfrwng y Gymraeg:						
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1074/1454 (73.9%)	1121/1361 (82.4%)	1090/1395 (78.1%)	1083/1375 (78.8%)	988/1249 (79.1%)	1141/1392 (82.0%)	1151/1315 (87.50%)

% disgyblion B11 sy'n astudio ar gyfer 5 neu fwy o gymwysterau trwy gyfrwng y Gymraeg :						
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
870/1454 (59.8%)	870/1361 (63.9%)	848/1395 (60.8%)	890/1375 (64.7%)	837/1249 (67%)	993/1392 (71.30%)	964/1315 (73.3%)

% myfyrwyr 16-19 oed sy'n astudio pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg mewn ysgolion					
	2010	2011	2012	2013	2014
Nifer 16-19	717	729	748	698	493
C=Cymraeg	254 (35.4%)	274 (37.6%)	290 (38.8%)	293 (42.0%)	193 (39.1%)
P=Dwyieithog	374 (52.2%)	368 (50.5%)	424 (56.7%)	431 (61.7%)	259 (52.5%)
R=Dwy iaith yn yr un dosbarth	275 (38.4%)	297 (40.7%)	248 (33.2%)	212 (30.4%)	111 (22.5%)
E=Saesneg	398 (55.5%)	421 (57.8%)	408 (54.5%)	356 (51.0%)	289 (58.6%)

% disgyblion CA4 sy'n cyrraedd graddau A*-C mewn TGAU Cymraeg						
Blwyddyn	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nifer yn y garfan	1366	1399	1382	1251	1394	1313
Iaith Gyntaf	1118	1096	1086	984	1126	1118
% yn sefyll Iaith Gyntaf	81.8%	78.3%	78.6%	78.7%	80.8%	85.1%
Nifer A*-C	803	777	808	752	817	820
% A*-C	71.8%	70.9%	74.4%	76.4%	72.6%	73.3%

Niferoedd a'r ganran sy'n sefyll TGAU Cymraeg Iaith Gyntaf						
Blwyddyn	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cohort	1386	1417	1403	1266	1401	1315
Nifer wedi sefyll Cymraeg fel Iaith Gyntaf	1107	1088	1082	975	1126	1118
Canran wedi Sefyll Cymraeg fel Iaith Gyntaf	79.9%	76.8%	77.1%	77.0%	80.4%	85.0%

ATODIAD 6

Niferoedd a'r ganran sy'n sefyll TGAU Cymraeg Ail Iaith Cwrs Llawn						
Blwyddyn	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cohort	1386	1417	1403	1266	1401	1315
Nifer wedi Sefyll Cymraeg fel Ail Iaith	214	249	232	193	211	157
Canran wedi Sefyll Cymraeg fel Ail Iaith	15.4%	17.6%	16.5%	15.2%	15.1%	11.9%

Niferoedd a'r ganran nad ydynt yn sefyll TGAU yn y naill na'r llall.						
Blwyddyn	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cohort	1386	1417	1403	1266	1401	1315
Nifer heb sefyll Cymraeg	65	80	89	98	64	41
Canran heb sefyll Cymraeg	4.7%	5.6%	6.3%	7.7%	4.6%	3.1%

Cynnydd cadarn.

Lleihad yn y nifer / % o ddisgyblion sy'n gadael yr ysgolion heb gymhwyster cydnabyddedig yn y Gymraeg.

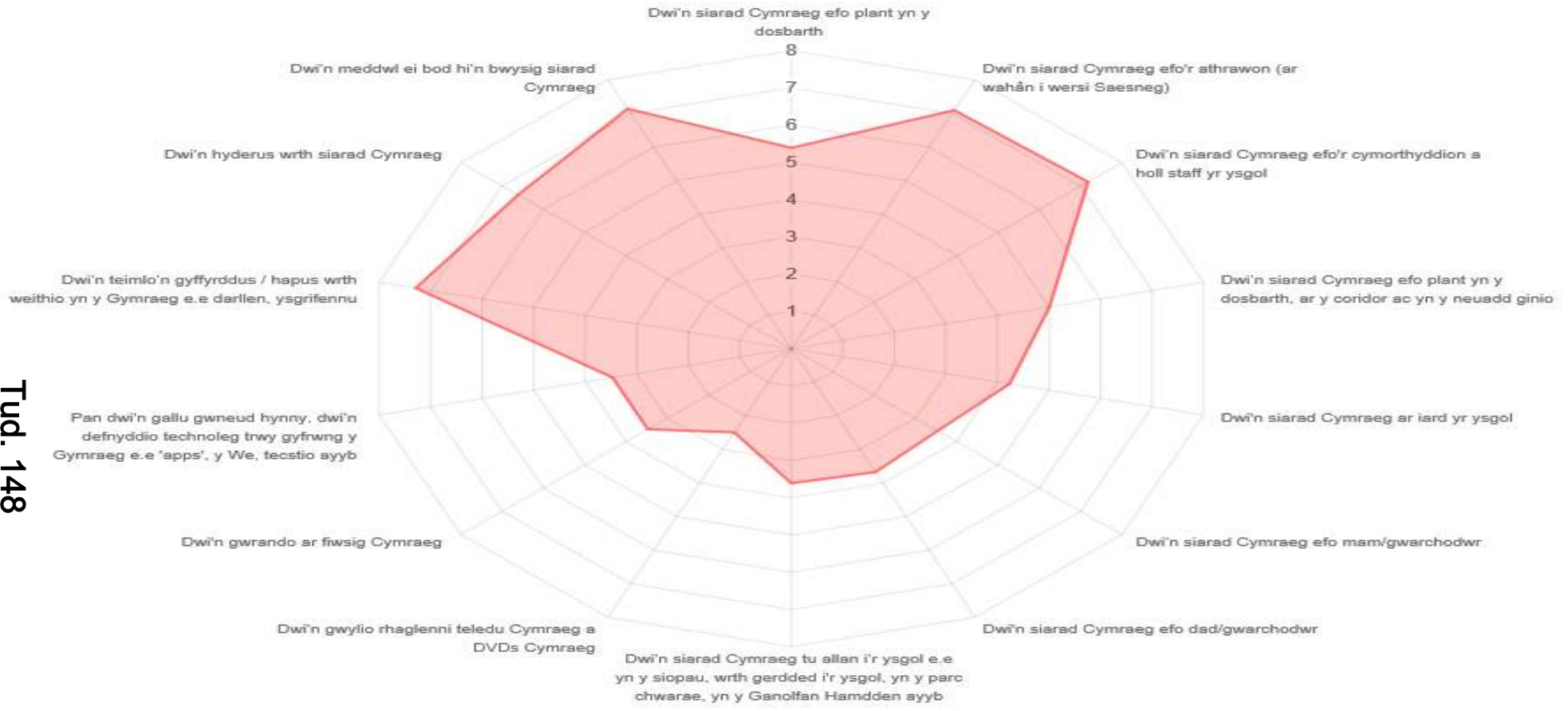

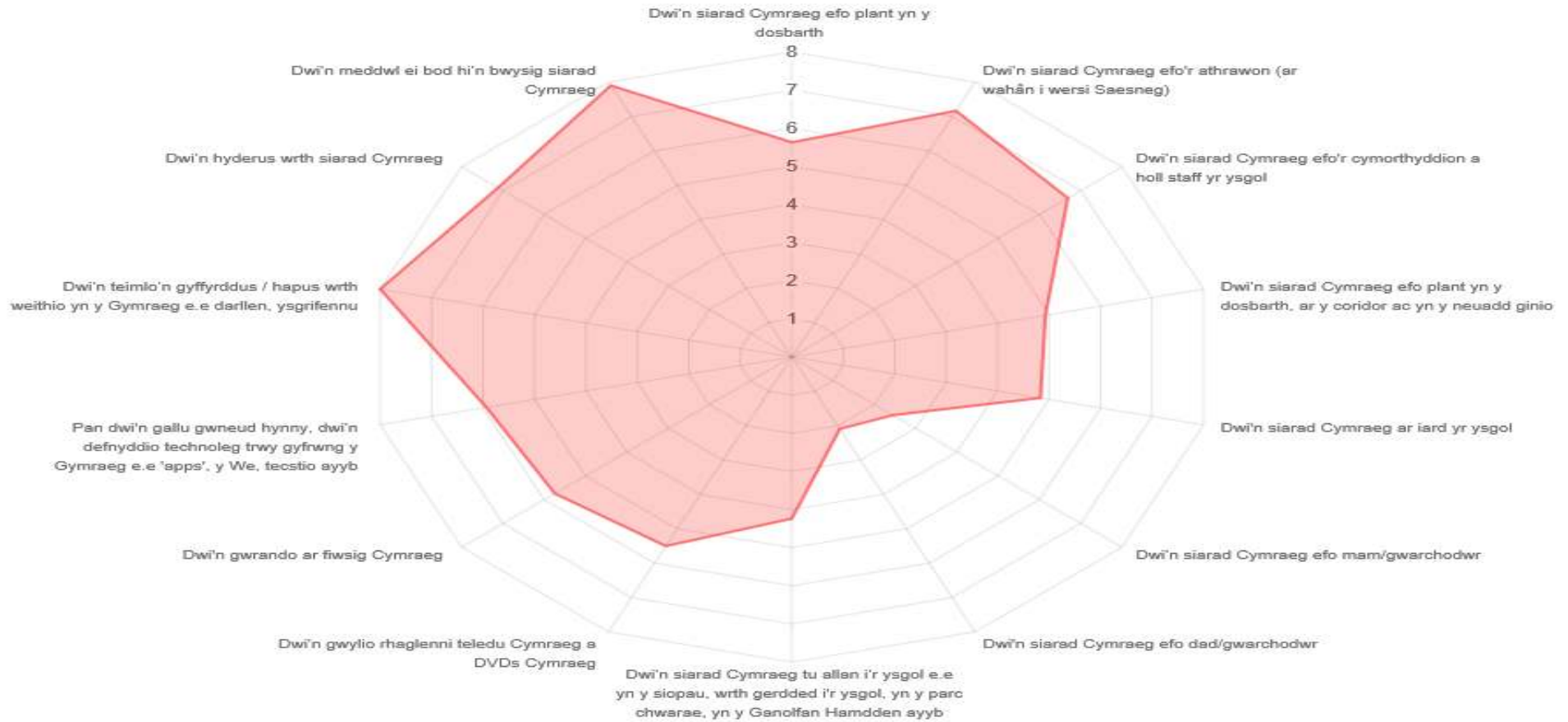
CARFANAU IAITH – POLISI IAITH GWYNEDD A MÔN

CARFAN	DISGRIFIAD	DARPARIAETH
A	<p>Disgyblion â hyfedredd oed-berthnasol cyfochrog yn y Gymraeg a'r Saesneg. Yn bur rhugl yn y ddwy iaith o safbwynt gallu troi o'r naill iaith i'r llall yn ôl y gofyn, a'u mynegi eu hunain ar lafar ac yn ysgrifenedig yn unrhyw un o'r ddwy. Mae'r ddwy iaith fel ei gilydd yn foddion cyfathrebu parod ganddynt.</p>	<p>Disgwylir i'r disgyblion hyn dderbyn addysg ddwyieithog ar draws y cwricwlwm er mwyn meithrin, atgyfnerthu ac ymestyn eu hyfedredd cyfochrog yn y ddwy iaith.</p>
B	<p>Disgyblion â hyfedredd priodol yn y Gymraeg ond angen atgyfnerthu rhai agweddau ar eu sgiliau ieithyddol yn y Saesneg. Y Gymraeg yn famiaith iddynt a'r iaith amlaf ei defnydd fel cyfrwng sgwsio, darllen ac ysgrifennu. Y Saesneg yn llai 'datblygiedig' ganddynt ac maen nhw'n llai hyderus wrth ei defnyddio.</p>	<p>Dylai'r ysgol ddarparu addysg ddwyieithog a'r pwyslais ar ddatblygu'r sgiliau sydd eu hangen er mwyn galluogi'r disgyblion hyn i drosglwyddo i Garfan A maes o law.</p>
C1	<p>Disgyblion â hyfedredd priodol yn y Saesneg ond angen atgyfnerthu rhai agweddau ar eu sgiliau ieithyddol yn y Gymraeg. Rhai disgyblion â'r Saesneg yn famiaith iddynt neu'n iaith bennaf y cartref, ac yn troi ati'n fympwyol mewn sefyllfaoedd cyfathrebu ffurfiol ac anffurfiol. Yn gallu'r Gymraeg ond eu defnydd ohoni yn fwy cyfyngedig. Eraill yn barod i gyfathrebu yn y Gymraeg ar lafar ac yn ymwybodol o'r patrymau iaith sylfaenol i gynnal sgws a thrafod materion o ddydd i ddydd, ond yn gloff ac ansicr wrth ddarllen yr iaith ac yn ddihyder wrth ysgrifennu.</p>	<p>Wrth gynllunio ar gyfer disgyblion y garfan hon, dylid rhoi pwyslais ar ymestyn eu hyfedredd yn y Gymraeg yn y tri TC. Dylid cynnig amrywiaeth o bynciau'n ddwyieithog, gan fabwysiadu'r dulliau a awgrymir yn yr adran ar Fethodoleg (yn y Polisi Iaith). Bydd cyfleoedd iddynt hefyd ymestyn eu sgiliau yn y Gymraeg drwy sicrhau mai'r iaith honno sydd yn cael blaenoriaeth mewn sefyllfaoedd eraill megis y cyfnod cofrestru, gwersi ABCh, y gwasanaeth boreol, cyngherddau, ayyb.</p>
C2	<p>Disgyblion â hyfedredd priodol yn y Saesneg ond heb y sgiliau oed-berthnasol yn y Gymraeg. Yn bur gyfyngedig eu defnydd o'r Gymraeg, iaith oddefol yn unig ydyw; nid oes ganddynt yr hyder na'r feistrolaeth i ddechrau sgws eu hunain; eu patrymau a'u geirfa yn gyfyngedig iawn.</p>	<p>Gellir cynnig amrywiaeth o bynciau lle ceir pwyslais ar waith llafar a gwaith ymarferol trwy gyfrwng y Gymraeg i'r disgyblion hyn, yn ogystal â'r sefyllfaoedd eraill a awgrymwyd uchod ar gyfer Carfan C1.</p>
CH	<p>Disgyblion â hyfedredd oed-berthnasol isel yn y ddwy iaith. Yn gyfyngedig eu defnydd o'r ddwy iaith yn enwedig wrth ddarllen ac ysgrifennu. Heb y sgiliau sylfaenol angenrheidiol.</p>	<p>Rhaid wrth gynllunio gofalus a phwrpasol er mwyn sicrhau bod y disgyblion hyn yn datblygu'r sgiliau angenrheidiol yn y ddwy iaith. Bydd cynlluniau addysg unigol yn fodd i roi ystyriaeth i ddatblygiad ieithyddol disgyblion ag anghenion addysgol arbennig yn y garfan hon.</p>

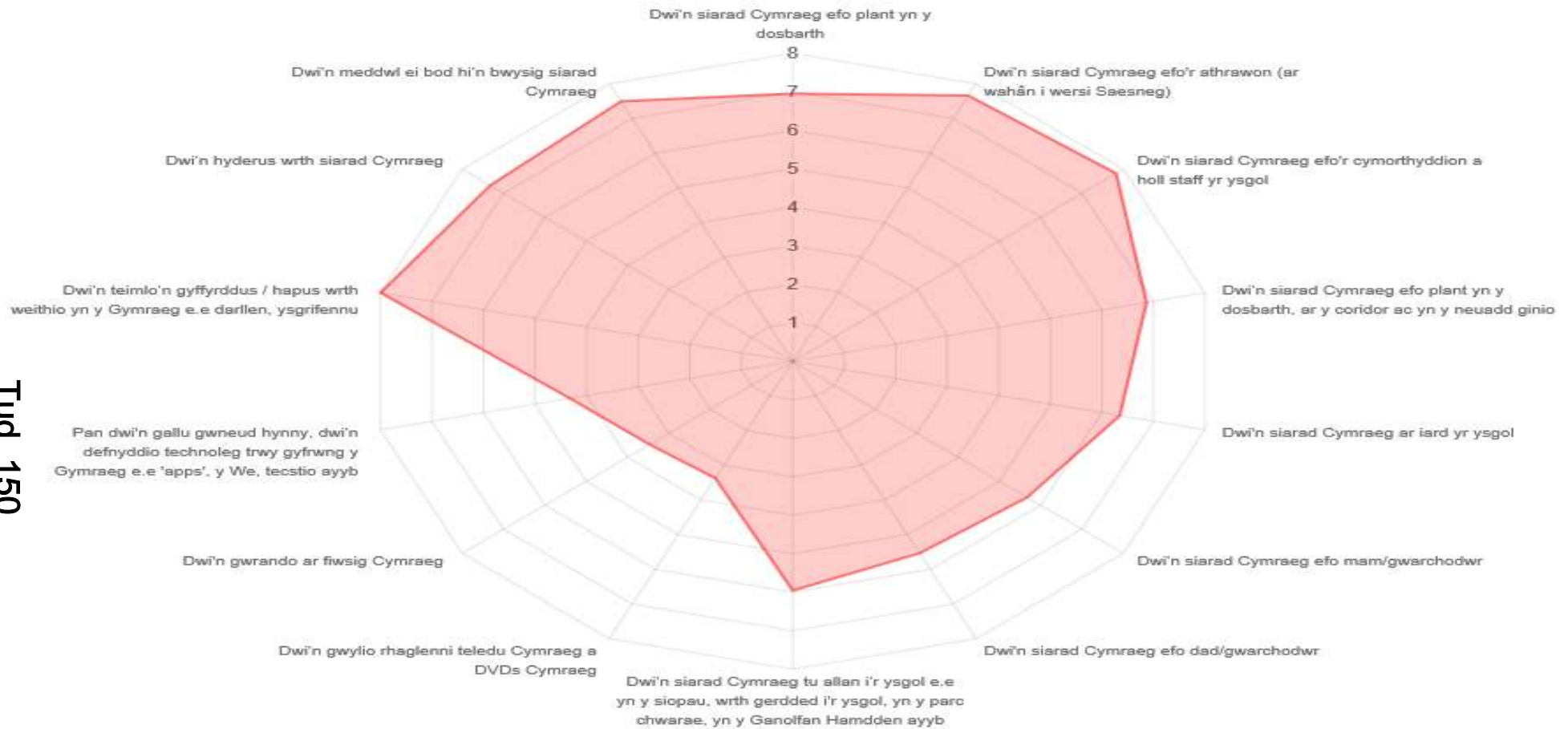
Cymraeg	Saesneg
Dwi'n siarad Cymraeg efo plant yn y dosbarth	I speak Welsh with children in the class
Dwi'n siarad Cymraeg efo'r athrawon (ar wahân i wersi Saesneg)	I speak Welsh with the teachers (apart from English lessons)
Dwi'n siarad Cymraeg efo'r cymorthyddion a holl staff yr ysgol	I speak Welsh with the assistants and all the school staff
Dwi'n siarad Cymraeg efo plant yn y dosbarth, ar y coridor ac yn y neuadd ginio	I speak Welsh with children in the class, on the corridor and in the lunch hall
Dwi'n siarad Cymraeg ar iard yr ysgol	I speak Welsh on the school yard
Dwi'n siarad Cymraeg efo mam / gwarchodwr	I speak Welsh with my mother / minder
Dwi'n siarad Cymraeg efo dad / gwarchodwr	I speak Welsh with my father / minder
Dwi'n siarad Cymraeg tu allan i'r ysgol e.e. yn y siopau, wrth gerdded i'r ysgol, yn y parc chwarae, yn y Ganolfan Hamdden ayyb.	I speak Welsh outside school e.g. in shops, when walking to the school, in the park/playing field, in the Leisure Centre, etc.
Dwi'n gwyllo rhaglenni teledu Cymraeg a DVDs Cymraeg	I watch Welsh television programmes and Welsh DVDs
Dwi'n gwrando ar fiwsig Cymraeg	I listen to Welsh music
Pan dwi'n gallu gwneud hynny, dwi'n defnyddio technoleg trwy gyfrwng y Gymraeg e.e. 'apps', y We, tecstio ayyb	When I'm able to, I use technology through the medium of Welsh e.e. 'apps', the Web, texting, etc.
Dwi'n teimlo'n gyffyrddus / hapus wrth weithio yn y Gymraeg e.e. darllen, ysgrifennu	I feel comfortable / happy when working in Welsh e.g. reading, writing
Dwi'n hyderus wrth siarad Cymraeg	I'm confident when speaking Welsh
Dwi'n meddwl ei bod hi'n bwysig siarad Cymraeg	I think that it is important to speak Welsh

Tud. 148

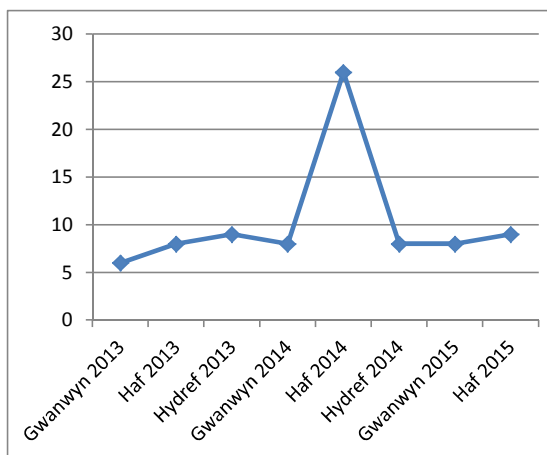

Tud. 150

Canolfan Iaith Dolgellau		
Athro/Athrawes: 1. Cwrs: 12 wythnos		
Medi 2013 - Gorffennaf 2015		
<u>Tymor y Gwanwyn 2013</u>	<u>Nifer</u>	<u>Capasiti: 8.</u>
Ysgol Gynradd Dolgellau	4	
Ysgol Penybryn, Tywyn	2	
Cyfanswm	6	
<u>Tymor yr Haf 2013</u>		
Ysgol Gynradd Dolgellau	2	
Ysgol Ffridd y Llyn	3	
Ysgol Penybryn, Tywyn	1	
Ysgol Beuno Sant	1	
Ysgol Y Ganllwyd	1	
Cyfanswm	8	
<u>Tymor yr Hydref 2013</u>		
Ysgol Penybryn, Tywyn	3	
Ysgol Craig y Deryn	3	
Ysgol Gynradd Dolgellau	2	
Ysgol Beuno Sant	1	
Cyfanswm	9	
<u>Tymor y Gwanwyn 2014</u>		
Ysgol Gynradd Dolgellau	4	
Ysgol Penybryn, Tywyn	4	
Cyfanswm	8	
<u>Tymor yr Haf 2014 - Ôl ofal</u>		
Ysgol Gynradd Dolgellau	14	
Ysgol Craig y Deryn	6	
Ysgol Penybryn, Tywyn	6	
Cyfanswm	26	
<u>Tymor yr Hydref 2014</u>		
Ysgol Llanelltyd	3	
Ysgol Gynradd Dolgellau	1	
Ysgol Beuno Sant	1	
Ysgol Dyffryn Dulas	2	
Ysgol Penybryn, Tywyn	1	
Cyfanswm	8	
<u>Tymor y Gwanwyn 2015</u>		
Ysgol Gynradd Dolgellau	3	
Ysgol Beuno Sant	1	
Ysgol Bro Tegid	1	
Ysgol Pennal	2	
Ysgol Penybryn, Tywyn	1	
Cyfanswm	8	

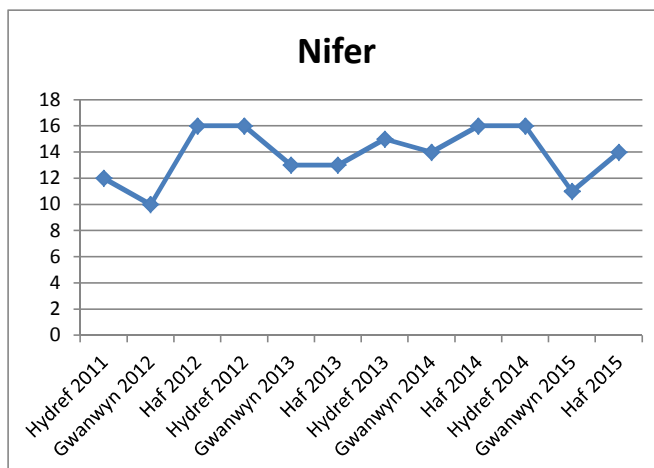
<u>Tymor yr Haf 2015</u>		
Ysgol Craig y Deryn	1	
Ysgol Penybryn, Tywyn	4	
Ysgol Ieuan Gwynedd	2	
Ysgol Bro Tegid	1	
Ysgol Beuno Sant	1	
Cyfanswm	9	
HOLL GYFANSWM	82	

Canolfan Iaith Maesincla		
Athro/Athrawes: 2 Cwrs: 12 wythnos		
Medi 2011 – Haf 2015		
<u>Tymor yr Hydref 2011</u>	<u>Nifer</u>	<u>Capasiti: 16/18</u>
Llanllechid	2	
Santes Helen	3	
Maesincla	1	
Penybryn	1	
Llandygai	1	
Glan Cegin	2	
Gwaun Gyfni	1	
Cae Top	1	
Cyfanswm	12	
<u>Tymor y Gwanwyn 2012</u>		
Santes Helen	1	
Llanllechid	1	
Penybryn	3	
Beddgelert	1	
Maesincla	1	
Dolbadarn	1	
Y Gelli	1	
Llandygai	1	
Cyfanswm	10	

<u>Tymor yr Haf 2012</u>		
Cae Top	4	
Santes Helen	1	
Maesincla	2	
Y Faenol	4	
Ein Harglwyddes	5	
Cyfanswm	16	

<u>Tymor yr Hydref 2012</u>		
Santes Helen	2	
Rhiwlas	1	
Glan Adda	1	
Penybryn	1	
Cae Top	3	
Y Gelli	2	
Hendre	1	
Maesincla	1	
Llanrug	2	
Bodfeurig	1	
Tregarth	1	
Cyfanswm	16	

<u>Tymor y Gwanwyn 2013</u>		
Santes Helen	1	
Hendre	2	
Y Faenol	3	
Llanllechid	1	
Glan Adda	1	
Llandygai	1	
Gwaun Gyfni	1	
Cae Top	2	
Maesincla	1	
Cyfanswm	13	

<u>Tymor yr Haf 2013</u>		
Y Faenol	5	
Y Garnedd	1	
Llandwrog	2	
Rhosgadfan	3	
Rhostryfan	2	
Cyfanswm	13	

<u>Tymor yr Hydref 2013</u>		
Llanllechid	1	
Y Gelli	1	
Cae Top	3	
Rhosgadfan	1	
Maesincla	1	
Dolbadarn	1	
Y Garnedd	1	
Santes Helen	1	
Penybryn	1	
Y Faenol	4	
Cyfanswm	15	

<u>Tymor y Gwawyn 2014</u>		
Cae Top	2	
Llandygai	3	
Maesincla	2	
Y Gelli	1	
Y Faenol	1	
Tregarth	1	
Rhosgadfan	1	
Waunfawr	2	
Hirael	1	
Cyfanswm	14	

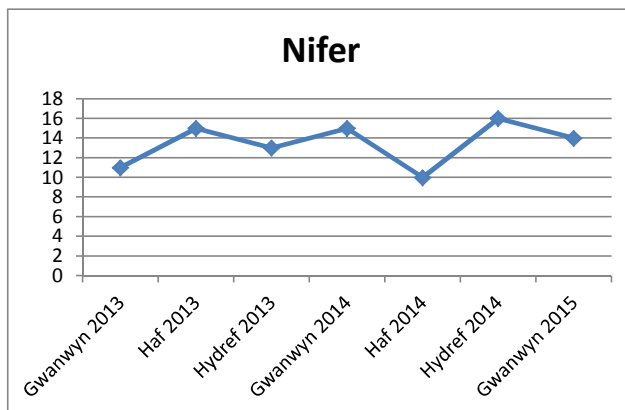
<u>Tymor yr Haf 2014</u>		
Y Faenol	5	
Cwm y Glo	1	
Dolbadarn	1	
Hirael	1	
Ein Harglwyddes	5	
Bron y Foel, Nebo	2	
Glan Cegin	1	
Cyfanswm	16	

<u>Tymor yr Hydref 2014</u>		
Cae Top	1	
Llanllechid	1	
Y Gelli	1	
Maesincla	7	
Rhosgadfan	3	
Dolbadarn	1	
Waunfawr	1	
Tregarth	1	
Cyfanswm	16	

<u>Tymor y Gwanwyn 2015</u>		
Y Faenol	5	
Glan Cegin	1	
Y Garnedd	1	
Llandygai	1	
Yr Hendre	1	
Penisarwaun	1	
Penybryn	1	
Cyfanswm	11	

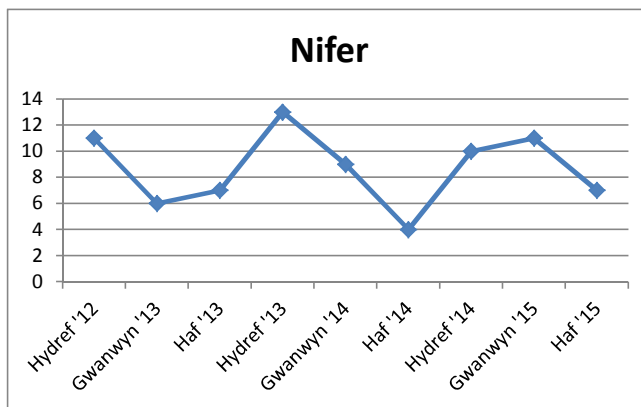
<u>Tymor yr Haf 2015</u>		
Llanllechid	1	
Rhosgadfan	3	
Y Faenol	3	
Penisarwaun	1	
Ein Harglwyddes	5	
Waunfawr	1	
Cyfanswm	14	
HOLL GYFANSWM	166	

Canolfan Iaith Cefn Coch		
Athro/Athrawes: 2 Cwrs: 12 wythnos		
Tymor yr Hydref 2012 – Tymor y Pasg 2015		
<u>Tymor y Hydref 2012</u>	<u>Nifer</u>	<u>Capasiti:</u> <u>16/18</u>
Y Traeth	4	
Manod	3	
Llanbedr	3	
Tan y Castell	3	
Bro Hedd Wyn	1	
Dyffryn Ardudwy	2	
Cyfanswm	16	
<u>Tymor y Gwanwyn 2013</u>		
Bro Cynfal	2	
Y Traeth	1	
Tanygrisiau	1	
Bro Hedd Wyn	1	
Talsarnau	1	
Llanbedr	2	
Tan y Castell	1	
Cefn Coch	2	
Cyfanswm	11	
<u>Tymor yr Haf 2013</u>		
Tan y Castell	2	
Cefn Coch	4	
Y Traeth	3	
Bro Hedd Wyn	3	
Edmwnd Prys	1	
Tanygrisiau	1	
Dyffryn Ardudwy	1	
Cyfanswm	15	
<u>Tymor yr Hydref 2013</u>		
Manod	1	
Tan y Castell	2	
Edmwnd Prys	1	
Cefn Coch	4	
Dyffryn Ardudwy	3	
Y Traeth	1	
Maenofferen	1	
Cyfanswm	13	
<u>Tymor y Gwanwyn 2014</u>		
Tanygrisiau	2	
Cefn Coch	1	
Dyffryn Ardudwy	2	
Y Traeth	4	
Bro Hedd Wyn	1	
Tan y Castell	4	
Bro Cynfal	1	
Cyfanswm	15	
<u>Tymor yr Haf 2014</u>		
Maenofferen	7	
Y Traeth	2	
Tanygrisiau	1	
Cyfanswm	10	

<u>Tymor yr Hydref 2014</u>		
Y Traeth	7	
Bro Hedd Wyn	2	
Tan y Castell	3	
Maenofferen	2	
Bro Cynfal	1	
Edmwnd Prys	1	
Cyfanswm	16	
<u>Tymor y Gwanwyn 2015</u>		
Cefn Coch	5	
Llanbedr	1	
Maenofferen	5	
Tan y Castell	2	
Y Traeth	1	
Cyfanswm	14	
HOLL GYFANSWM	110	

Canolfan Iaith Llanybi		
Athro/Athrawes: 2 Cwrs: 12 wythnos		
Medi 2012 - Gorffennaf 2015		
<u>Tymor yr Hydref 2012</u>	<u>Nifer</u>	<u>Capasiti:</u> <u>16/18</u>
Pentreuchaf	1	
Talysarn	1	
Llanbedrog	3	
Cymerau	1	
Nefyn	1	
Borth y Gest	1	
Bro Lleu	1	
Eifion Wyn	2	
Cyfanswm	11	
<u>Tymor y Gwanwyn 2013</u>		
Eifion Wyn	2	
Talysarn	2	
Cymerau	2	
Cyfanswm	6	
<u>Tymor yr Haf 2013</u>		
Talysarn	1	
Abererch	1	
Nefyn	1	
Llanllyfni	1	
Cymerau	2	
Bro Lleu	1	
Cyfanswm	7	

Dalgylch Botwnnog

Dalgylch Botwnnog ac Ysgol Glan y Môr

<u>Tymor yr Hydref 2013</u>		
Pentreuchaf	1	
Bro Lleu	1	
Cymerau	1	
Aberdaron	2	
Nefyn	2	
Llanbedrog	1	
Sarn Bach	2	
Garndolbenmaen	1	
Llangybi	1	
Llanystumdwy	1	
Cyfanswm	13	
<u>Tymor y Gwanwyn 2014</u>		
Eifion Wyn	1	
Trefferthyr	2	
Llanllyfni	1	
Nefyn	1	
Abererch	1	
Cymerau	3	
Cyfanswm	9	
<u>Tymor yr Haf 2014</u>		
Edern	1	
Nebo	2	
Talysarn	1	
Cyfanswm	4	
<u>Tymor yr Hydref 2014</u>		
Eifion Wyn	2	
Pentreuchaf	2	
Bro Lleu	1	
Nefyn	1	
Sarn Bach	1	
Y Gorlan	1	
Borth y Gest	2	
Cyfanswm	10	
<u>Tymor y Gwanwyn 2015</u>		
Sarn Bach	3	
Bala Deulyn	1	
Trefferthyr	4	
Foelgron	2	
Llanystumdwy	1	
Cyfanswm	11	
<u>Tymor yr Haf 2015</u>		
Llanystumdwy	2	
Garndolbenmaen	1	
Abererch	1	
Abersoch	1	
Y Gorlan	2	
Cyfanswm	7	
HOLL GYFANSWM	78	

Niferoedd disgyblion Canolfannau Iaith Cynradd Gwynedd fesul tymor 2005 – 2015

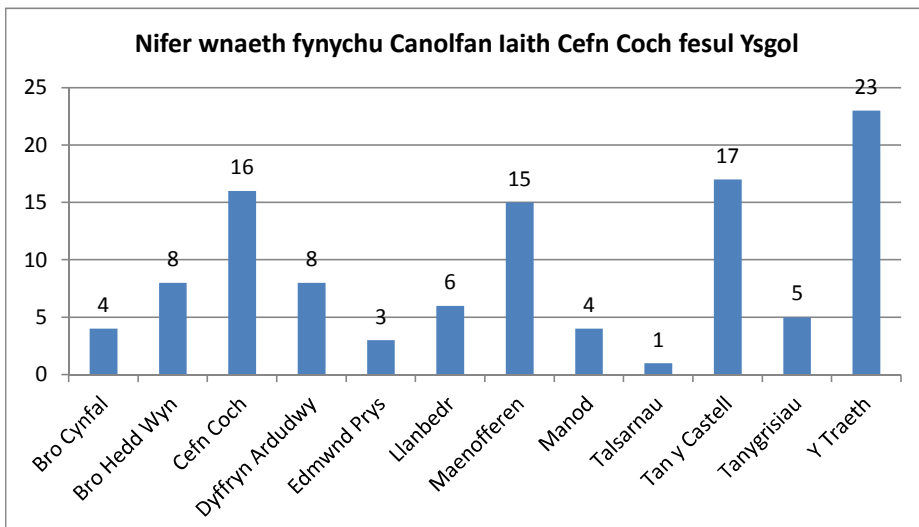
TYMOR	Dolgellau	Llangybi	Maesincla	Penrhyn	Cyfanswm
Gwanwyn 2005	8	9	13	12	42
Haf 2005	7	8	12	14	41
Hydref 2005	8	9	12	14	43
Cyfanswm 2005	23	26	37	40	126
Gwanwyn 2006	8	4	10	13	35
Haf 2006	10	11	14	16	51
Hydref 2006	9	9	15	12	45
Cyfanswm 2006	27	24	39	41	131
Gwanwyn 2007	8	11	13	14	46
Haf 2007	8	8	11	11	38
Hydref 2007	8	10	14	16	48
Cyfanswm 2007	24	29	38	41	132
Gwanwyn 2008	6	8	14	14	42
Haf 2008	9	10	11	16	46
Hydref 2008	5	13	16	16	50
Cyfanswm 2008	20	31	41	46	138
Gwanwyn 2009	7	7	9	10	33
Haf 2009	5	10	11	12	38
Hydref 2009	7	16	13	16	52
Cyfanswm 2009	19	33	33	38	123
Gwanwyn 2010	9	12	12	14	47
Haf 2010	8	6	11	12	37
Hydref 2010	8	12	15	12	47
Cyfanswm 2010	25	30	38	38	131
Gwanwyn 2011	8	13	16	12	49
Haf 2011	7	16	10	15	48
Hydref 2011	7	15	12	16	50
Cyfanswm 2011	22	44	38	43	147
Gwanwyn 2012	8	6	10	15	39
Haf 2012	6	8	16	10	40

Hydref 2012	8	11	16	16	51
Cyfanswm 2012	22	25	42	41	130
TYMOR	Dolgellau	Llangybi	Maesincla	Penrhyn	Cyfanswm
Gwanwyn 2013	6	7	13	11	37
Haf 2013	8	7	13	15	43
Hydref 2013	9	13	15	13	50
Cyfanswm 2013	23	27	41	39	130
Gwanwyn 2014	8	8	14	15	45
Haf 2014	Ôl-ofal yn Ysgol Craig y Deryn – 6 Penybryn Tywyn – 6 Ysgol Gynradd Dolgellau - 14 Cyfanswm 26	4 (+ ôl ofal)	16	10 (+8 cyn canolfan)	64
Hydref 2014	8	10	14	14	46
Cyfanswm 2014	42	22	44	47	155
Gwanwyn 2015	8	11 (+ôl ofal)	12	14 (+17 ôl ofal)	
Haf 2015					
Hydref 2015					
Cyfanswm 2015					

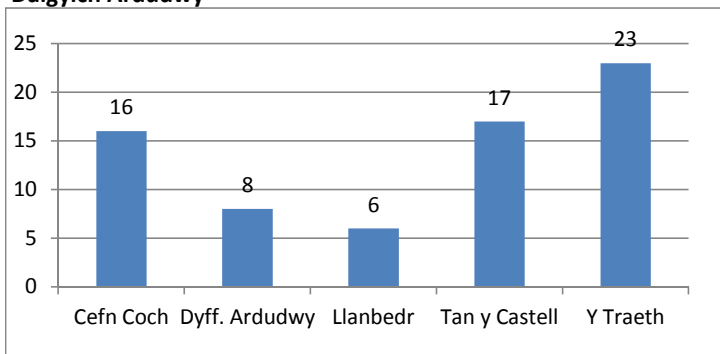
CANOLFAN IAITH CEFN COCH, PENRHYNDEUDRAETH

Dalgylch Ardudwy

Ysgol	Hyd '12	Gwan '13	Haf '13	Hyd '13	Gwan '14	Haf '14	Hyd '14	Gwan '15	Cyfanswm
Bro Cynfal		2			1		1		4
Bro Heddwyn	1	1	3		1		2		8
Cefn Coch		2	4	4	1			5	16
Dyffryn Ardudwy	2		1	3	2				8
Edmwnd Prys			1	1			1		3
Llanbedr	3	2						1	6
Maenofferen				1		7	2	5	15
Manod	3			1					4
Talsarnau		1							1
Tan y Castell	3	1	2	2	4		3	2	17
Tanygrisiau		1	1		2	1			5
Y Traeth	4	1	3	1	4	2	7	1	23
Cyfanswm	16	11	15	13	15	10	16	14	110

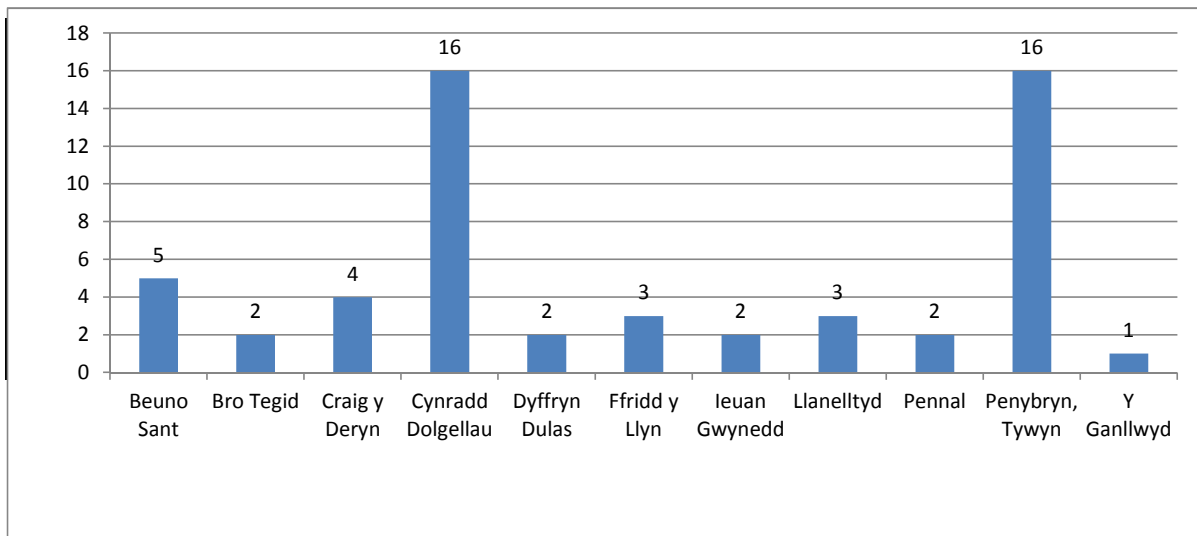

Dalgylch Ardudwy

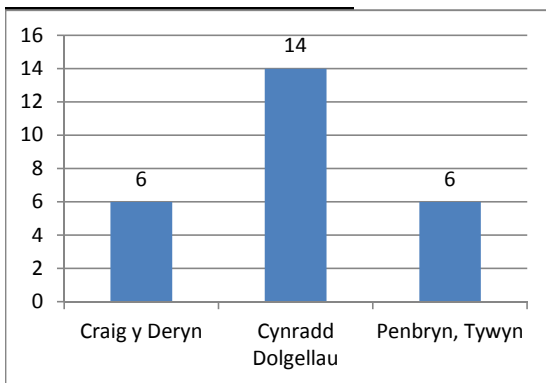

CANOLFAN IAITH DOLGELLAU

Ysgol	Gwan '13	Haf '13	Hyd '13	Gwan '14	Hyd '14	Gwan '15	Haf '15	Cyfanswm	Haf '14 ÔL-OFAL
Beuno Sant		1	1		1	1	1	5	
Bro Tegid						1	1	2	
Craig y Deryn			3				1	4	6
Cynradd Dolgellau	4	2	2	4	1	3		16	14
Dyffryn Dulas					2			2	
Ffridd y Llyn		3						3	
Ieuan Gwynedd							2	2	
Llanelltyd					3			3	
Pennal						2		2	
Penybryn, Tywyn	2	1	3	4	1	1	4	16	6
Y Ganllwyd		1						1	
Cyfanswm	6	8	9	8	8	8	9	56	26

ÔL-OFAL

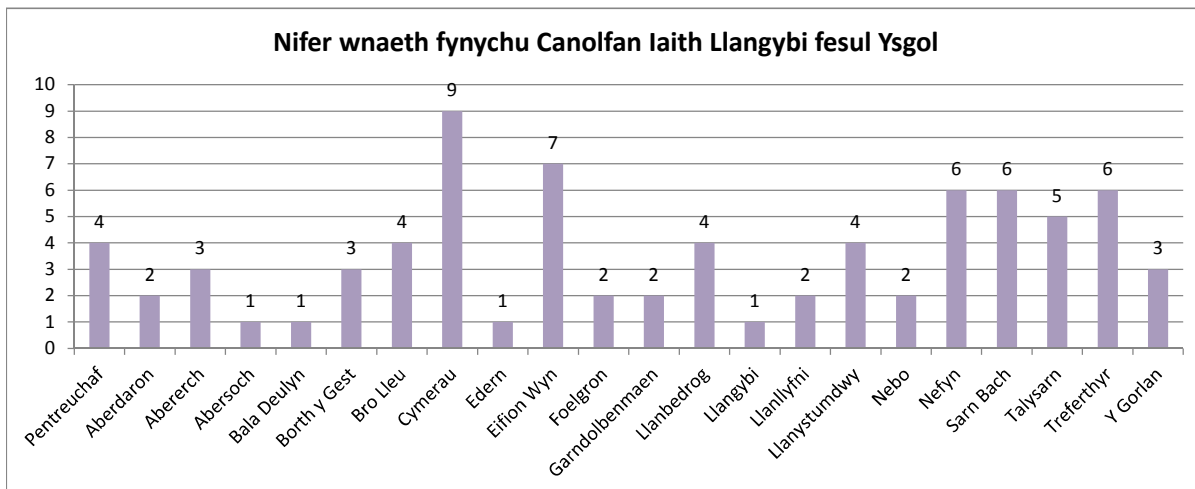
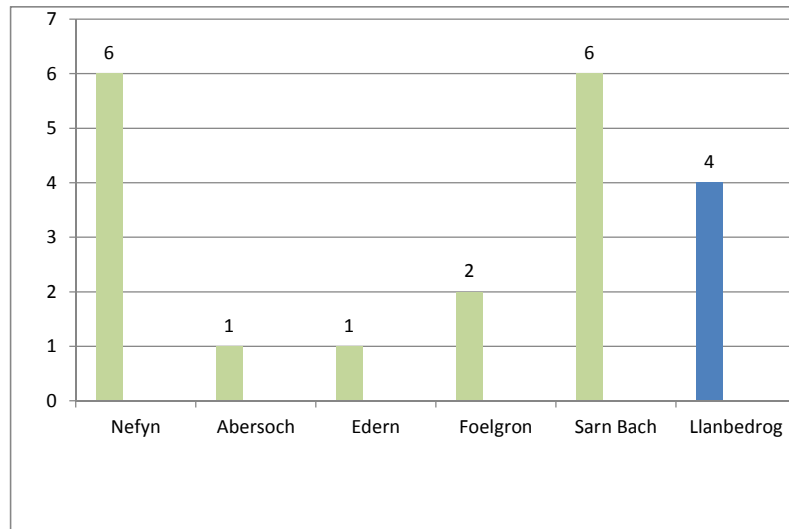

CANOLFAN IAITH LLANGYBI

Dalgyrch Botwnnog

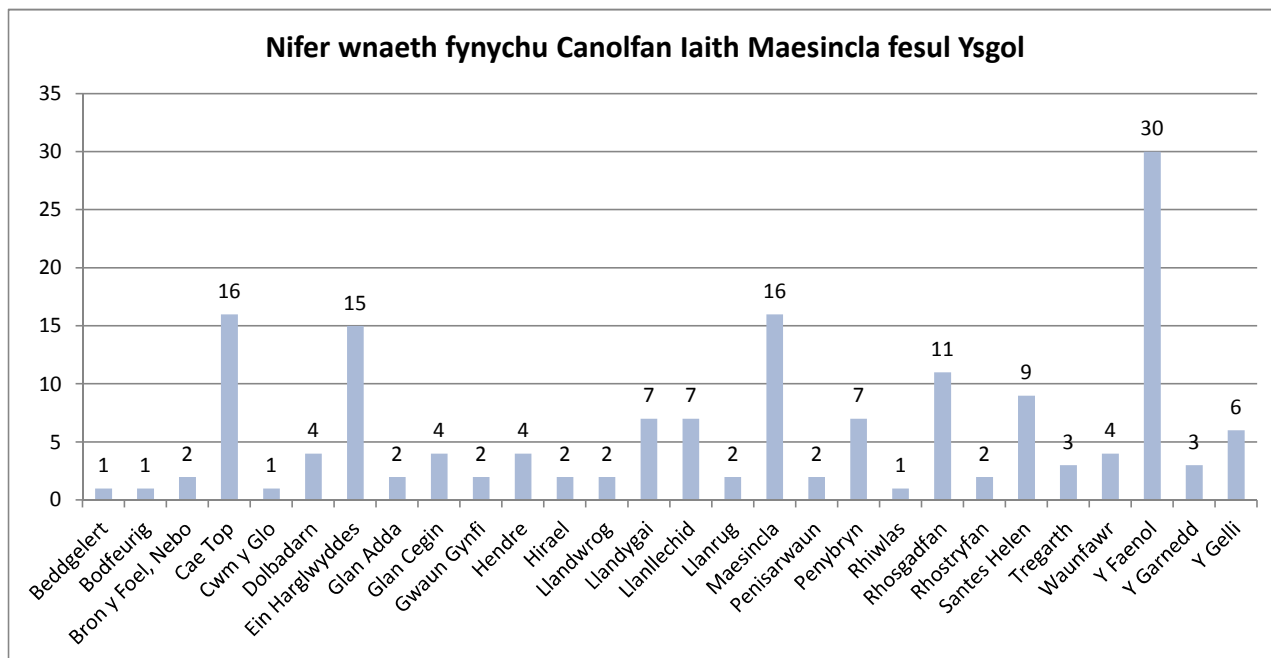
Dalgyrch Botwnnog
ac Ysgol Glan y Môr

Ysgol	Cyfanswm
Pentreuchaf	4
Aberdaron	2
Abererch	3
Abersoch	1
Bala Deulyn	1
Borth y Gest	3
Bro Lleu	4
Cymerau	9
Ederm	1
Eifion Wyn	7
Foelgron	2
Garndolbenmaen	2
Llanbedrog	4
Llangybi	1
Llanllyfni	2
Llanystumdwy	4
Nebo	2
Nefyn	6
Sarn Bach	6
Talysarn	5
Trefferthyr	6
Y Gorlan	3
Cyfanswm	78

CANOLFAN IAITH MAESINCLA

Ysgol	Cyfanswm		
Beddgelert	1		
Bodfeurig	1		
Bron y Foel, Nebo	2		
Cae Top	16		
Cwm y Glo	1		
Dolbadarn	4		
Ein Harglwyddes	15		
Glan Adda	2		
Glan Cegin	4		
Gwaun Gynfi	2		
Hendre	4		
Hirael	2		
Llandwrog	2		
Llandygai	7		
Llanllechid	7		
Llanrug	2		
Maesincla	16		
Penisarwaun	2		
Penybryn	7		
Rhiwlas	1		
Rhosgadfan	11		
Rhostryfan	2		
Santes Helen	9		
Tregarth	3		
Waunfawr	4		
Y Faenol	30		
Y Garnedd	3		
Y Gelli	6		
	166		

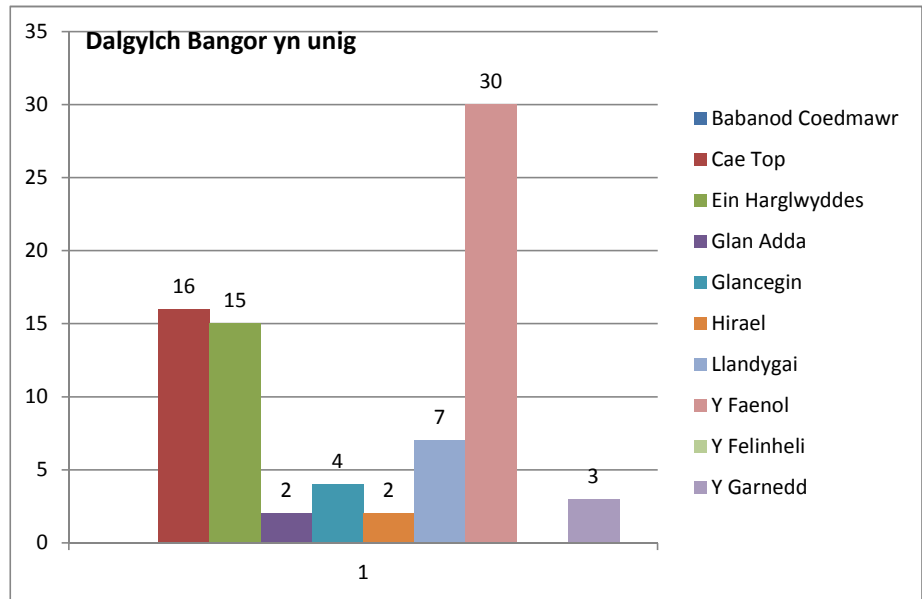
ATODIAD 14

Bangor	
Babanod Coedmawr	0
Cae Top	16
Ein Harglwyddes	15
Glan Adda	2
Glancegin	4
Hirael	2
Llandygai	7
Y Faenol	30
Y Felinheli	0
Y Garnedd	3

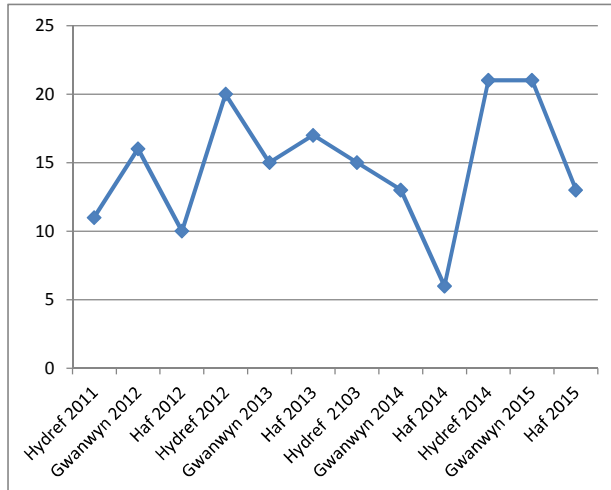
Nifer
79

Erail	
Beddgelert	1
Bodfeurig	1
Bron y Foel	2
Cwm y Glo	1
Dolbadarn	4
Gwaun Gynfi	2
Hendre	4
Llandwrog	2
Llanllechid	7
Llanrug	2
Maesincla	16
Penisarwaun	2
Penybryn	7
Rhiwlas	1
Rhosgadfan	11
Rhostryfan	2
Santes Helen	9
Tregarth	3
Waunfawr	4
Y Gelli	6

Nifer
87

Canolfan Iaith Uwchradd		
Athro/Athrawes: 2. Cwrs: 8 wythnos		
Medi 2011 – Ionawr 2015		
Tymor yr Hydref 2011	Nifer	Capasiti: 16
Ysgol Dyffryn Ogwen	2	
Eifionydd	3	
Gader	3	
Berwyn	1	
Moelwyn	1	
Glan Môr	1	
Cyfanswm	11	
Tymor y Gwanwyn 2012		
Tywyn	5	
Glan Môr	5	
Moelwyn	1	
Brynrefail	1	
Syr Hugh Owen	1	
Eifionydd	2	
Gader	1	
Cyfanswm	16	
Tymor yr Haf 2012		
Tywyn	3	
Glan Môr	2	
Moelwyn	1	
Gader	1	
Ardudwy	2	
Ysgol Dyffryn Nantlle	1	
Cyfanswm	10	
Tymor yr Hydref 2012		
Berwyn	3	
Ysgol Dyffryn Nantlle	1	
Brynrefail	2	
Glan Môr	5	
Botwnnog	4	
Gader	3	
Ardudwy	2	
Cyfanswm	20	
Tymor y Gwanwyn 2013		
Ysgol Dyffryn Ogwen	1	
Syr Hugh Owen	3	
Botwnnog	1	
Berwyn	2	
Moelwyn	1	
Tywyn	3	
Brynrefail	1	
Gader	2	
Eifionydd	1	
Cyfanswm	15	

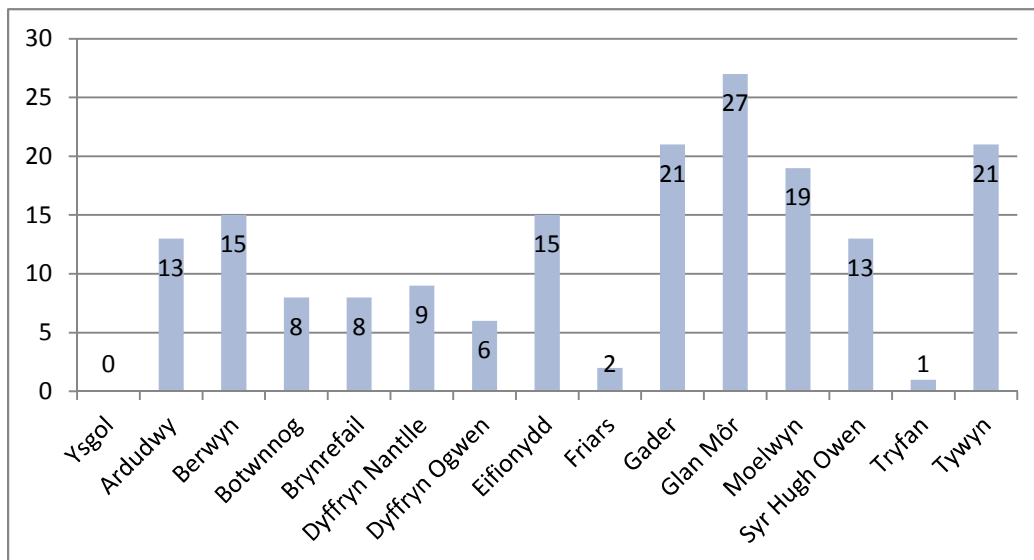

Tymor yr Haf 2013		
Ysgol Dyffryn Nantlle	2	
Glan Môr	3	
Gader	1	
Syr Hugh Owen	4	
Moelwyn	3	
Berwyn	2	
Brynrefail	1	
Ysgol Dyffryn Ogwen	1	
Cyfanswm	17	
Tymor yr Hydref 2013		
Glan Môr	2	
Moelwyn	3	
Eifionydd	5	
Ysgol Dyffryn Nantlle	1	
Arduwy	1	
Ysgol Dyffryn Ogwen	1	
Friars	1	
Gader	1	
Cyfanswm	15	
Tymor y Gwanwyn 2014		
Tywyn	4	
Glan Môr	3	
Ysgol Dyffryn Nantlle	1	
Berwyn	1	
Eifionydd	2	
Gader	1	
Friars	1	
Cyfanswm	13	
Tymor yr Haf 2014		
Syr Hugh Owen	1	
Brynrefail	1	
Gader	2	
Ysgol Dyffryn Nantlle	1	
Ysgol Dyffryn Ogwen	1	
Cyfanswm	6	
Tymor yr Hydref 2014		
Gader	2	
Berwyn	2	
Arduwy	2	
Glan Môr	3	
Eifionydd	1	
Tywyn	3	
Moelwyn	3	
Ysgol Dyffryn Nantlle	1	
Botwnnog	1	
Brynrefail	1	
Syr Hugh Owen	2	
Cyfanswm	21	

Tymor y Gwanwyn 2015		
Gader	2	
Berwyn	2	
Glan Môr	3	
Ardudwy	2	
Eifionydd	1	
Tywyn	3	
Moelwyn	3	
Ysgol Dyffryn Nantlle	1	
Botwnnog	1	
Brynrefail	1	
Syr Hugh Owen	2	
Cyfanswm	21	
Tymor yr Haf 2015		
Tryfan	1	
Moelwyn	3	
Botwnnog	1	
Ardudwy	4	
Berwyn	2	
Gader	2	
Cyfanswm	13	
HOLL GYFANSWM	178	

Number of pupils at Gwynedd Secondary Language Centre per term 2005-2014											
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Spring	16	16	16	14	16	10	18	16	16	13	8
Summer	18	16	16	8	15	12	20	10	17	6	
Autumn	17	16	16	14	13	14	11	20	15	21	
Total	51	48	48	36	44	36	49	46	48	39	

Ysgol	Nifer
Ardudwy	13
Berwyn	15
Botwnnog	8
Brynrefail	8
Dyffryn Nantlle	9
Dyffryn Ogwen	6
Eifionydd	15
Friars	2
Gader	21
Glan Môr	27
Moelwyn	19
Syr Hugh Owen	13
Tryfan	1
Tywyn	21
Cyfanswm	178

NIFEROEDD DISGYBLION CANOLFANNAU IAITH GWYNEDD								
Haf 2013, Hydref 2013 a Gwanwyn 2014								
TYMOR	Dolgellau		Llangybi		Maesincla		Penrhyndeudraeth	
Haf 2013	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>
	1	1	2	3	2	3	2	5
	2	1	3	1	3	2	3	4
	3	0	4	0	4	2	4	2
	4	2	5	1	5	5	5	4
	5 -	1	6	2	6	1	6	-
	6	3						
Cyfanswm	8		7				15	
Hydref 2013	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>
	2 -	1	2	2	2	1	2	4
	3	1	3	3	3	4	3	5
	4	3	4	2	4	7	4	3
	5	1	5	3	5	2	5	-
	6 -	3	6	3	6		6	
Cyfanswm	9		13				13	
Gwanwyn 2014	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>	<i>Blwyddyn</i>	<i>Nifer</i>
	1	2	2	2	2	2	2	5
	2	2	3	1	3	7	3	5
	3	1	4	2	4	2	4	4
	4	2	5	2	5	3	5	-
	5	0	6	2	6		6	1
	6	1						
	8		9				15	
Cyfanswm	25		29		41		43	
Cyfanswm Gwynedd Haf 2013, Hydref 2013, Gwanwyn 2014:								
Nifer sesiynau			124 + 126 + 112 = 362				310	

Niferoedd disgyblion Haf a Hydref 2014 + rhestr aros				
	Dolgellau	Llangybi	Maesincla	Penrhyndeudraeth
Haf 2014	26	4	16	10 (+8 cyn canolfan)
Hydref 2014	8	9	16	16 + 3 yn aros
Gwanwyn 2015	8	11	12	14 (ac 17 ôl ofal)

NIFER + CANRAN YMATEBION PENAEITHAID YSGOLION CYNRADD (100%)				
Haf 2013	5 – 63% (3 wedi gadael)	7 – 100%	69%	15 – 100%
Hydref 2013	9 – 100%	13 – 100%	85%	13 – 100%
Gwanwyn 2014	6 – 75%	9 – 100%	79%	15 – 100%
CYFANSWM	20	29 – 100%	78%	43 – 100%

NIFER + CANRAN YMATEBION RHINI'R YSGOLION CYNRADD (80% o leiaf)				
Haf 2013	5	7 – 100%	85%	7 – 46%
Hydref 2013	9	11 – 82%	38%	8 – 61%
Gwanwyn 2014	8	9 – 100%	79%	4 – 26%
CYFANSWM	22	27 – 93%	67%	17 – 39.5%

HAF 2013 - Tracio Lefelau CA2 (disgyblion B6) – disgyblion fu yn y canolfannau iaith						
	Lefel 1	Lefel 2	Lefel 3	Lefel 4	Lefel 5	
Dolgellau	1	0	3	8	0	6 wedi gadael 2 dim asesiad
Llangybi			4	8	1	
Maesincla	1		3	13	3	
Penrhyndeudraeth	1		10	8	2	

HAF 2013 - Tracio Lefelau CA3 (disgyblion B9) – disgyblion fu yn y canolfannau iaith						
	Lefel 2	Lefel 3	Lefel 4	Lefel 5	Lefel 6	Lefel 7
Dolgellau			2	6	2	6 wedi gadael
Llangybi	1	1	1	8	3	1
Maesincla		2	1	8	2	
Penrhyndeudraeth		1	2	5	3	

HAF 2013 - Tracio Lefelau CA3 (disgyblion B9) – disgyblion fu yn y canolfannau iaith (ail iaith)						
	Lefel 2	Lefel 3	Lefel 4	Lefel 5	Lefel 6	
Dolgellau						
Llangybi						
Maesincla						
Penrhyndeudraeth		1	1	1		

TGAU 2014 – Cefn Coch

Iaith Gyntaf

A	B	C	D	E	F
1	2	7	5	4	1

Ail Iaith

A	B	C	D	E	F
1	1	1			

TGAU 2014 – Llangybi

Iaith Gyntaf

A	B	C	D	E	F
0	1	4	4	2	0

ATODIAD 19

NIFEROEDD DISGYBLION CANOLFAN IAITH UWCHRADD GWYNEDD			
Haf 2013, Hydref 2013 a Gwanwyn 2014			
TYMOR	HAF 2013	HYDREF 2013	GWANWYN 2014
BLWYDDYN 7	3	2	6
BLWYDDYN 8	7	4	4
BLWYDDYN 9	6 Blwyddyn 10- 1	7	2 Blwyddyn 11 - 1
Cyfanswm	17	13	13
Cyfanswm Haf 2013, Hydref 2013, Gwanwyn 2014:			
Nifer sesiynau	1	1	1

Niferoedd disgyblion Haf a Hydref 2014 + rhestr aros	
Haf 2014	6
Hydref 2014	16
Gwanwyn 2015	

NIFER + CANRAN YMATEBION PENAEITHIAID YSGOLION UWCHRADD (100%)	
Haf 2013	100%
Hydref 2013	100%
Gwanwyn 2014	100%
CYFANSWM	100%
Nifer + canran	

NIFER + CANRAN YMATEBION RHIENTI'R DISGYBLION (80% o leiaf)	
Haf 2013	82% = 14 ymateb
Hydref 2013	77% = 10 ymateb
Gwanwyn 2014	85% = 11 ymateb
CYFANSWM	= 35/43 = 81%
Nifer + canran	

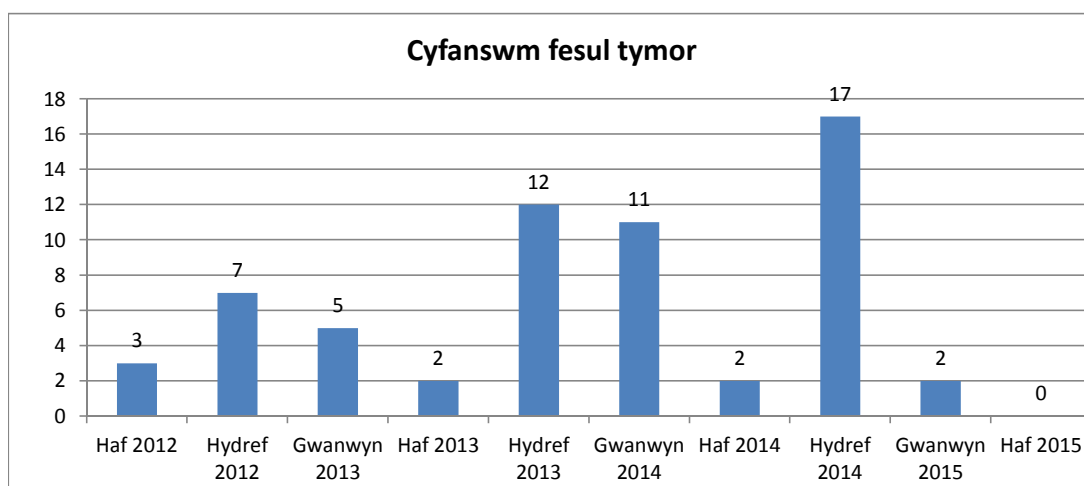
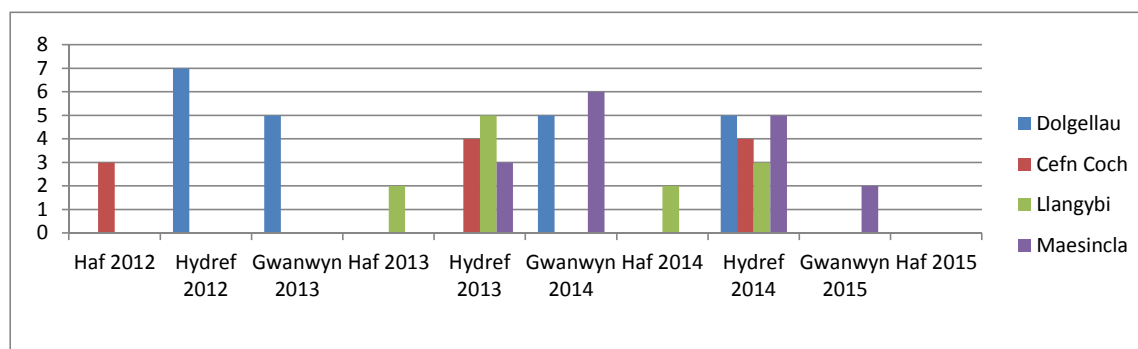
ATODIAD 20

Gwersi Cymraeg i Rieni gan y Canolfannau Iaith

Mae'r cwrs yn cael ei gynnis bob tymor.

Mae daearyddiaeth a chyrsgau Cymraeg i oedolion a phlant 'fengach yn y cartrefi yn arwain at broblem gwarchod, a diffyg diddordeb yn resymau amlwg ambell dymor.

Tymor	Dolgellau	Cefn Coch	Llangybi	Maesincla	Sylwadau	Cyfanswm
Haf 2012		3			Doim diddordeb yn Nolgellau. Manylion Maesincla i ddilyn	3
Hydref 2012	7				Manylion Maesincla i ddilyn	7
Gwanwyn 2013	5				Manylion Maesincla i ddilyn	5
Haf 2013			2		Dolgellau - dim diddordeb Manylion Maesincla i ddilyn	2
Hydref 2013		4	5	3	Manylion Maesincla i ddilyn	12
Gwanwyn 2014	5			6	Dolgellau - dim diddordeb Manylion Maesincla i ddilyn	11
Haf 2014	ôl-ofal		2		Heb gynnal cwrs ym Maesincla oherwydd mai dim ond 1 rhiant oedd wedi dangos diddordeb.	2
Hydref 2014	5	4	3	5		17
Gwanwyn 2015				2	Dolgellau - dim diddordeb	2
Haf 2015					Dolgellau - Rhy bell gan y rhieni i deithio. Ni chynaliwyd cwrs ym Maesincla oherwydd natur staffio'r Ganolfan. Rhoddwyd manylion am gyrsiau dydd a nos i'r rhieni a siaradodd Stell Farrar i'r rhieni yn ystod y bore agored.	
Cyfanswm	22	11	12	16		61

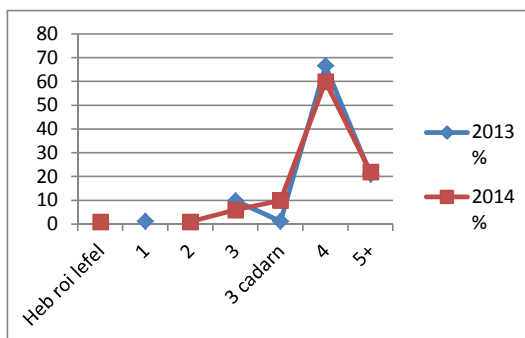

LEFELAU A CHARFANAU IAITH DALGYLCH ARDUDWY

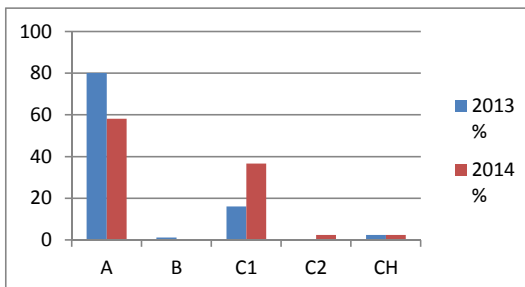
(yn cynnwys disgyblion sydd yn trosglwyddo i ysgolion Uwchradd all-ddalgylch)

Lefelau CA2 (Cymraeg)

Lefel	2013 %	2014 %
Heb roi lefel		1
1	1.2	
2		1
3	9.9	6
3 cadarn	1.2	10
4	66.7	60
5+	21	22
Nifer	81	79

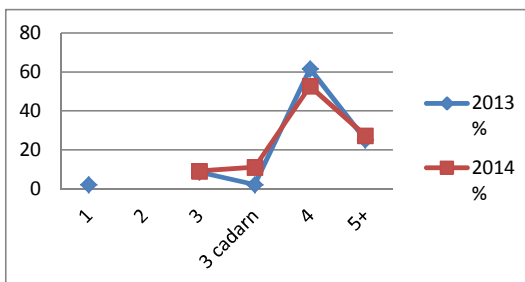
Canran	2013 %	2014 %
A	80.2	58.2
B	1.2	
C1	16.1	36.7
C2		2.5
CH	2.5	2.5
Nifer	81	79

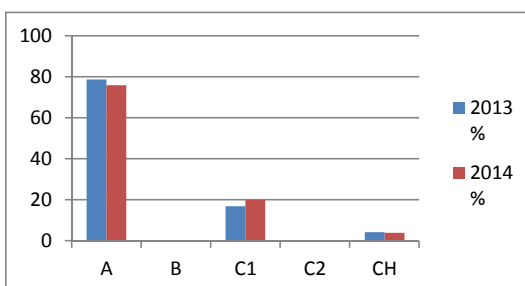
(disgyblion sydd yn trosglwyddo i Ysgol Ardudwy)

Lefelau CA2 (Cymraeg)

Lefel	2013 %	2014 %
1	2.1	
2		
3	8.6	9
3 cadarn	2.1	11
4	61.7	52.7
5+	25.2	27.3
Nifer	47	55

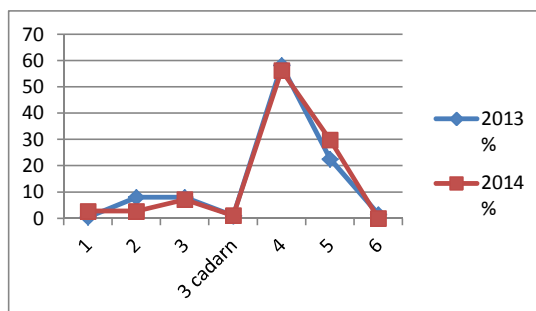
Canran	2013 %	2014 %
A	78.7	76
B		
C1	17	20
C2		
CH	4.3	4
Nifer	47	55

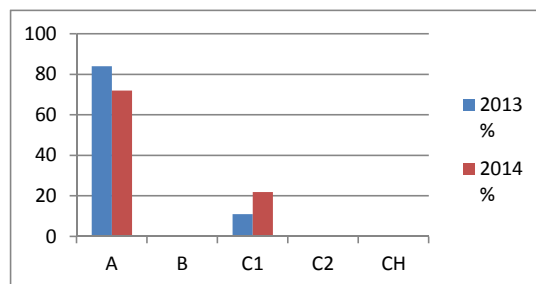
LEFELAU A CHARFANAU IAITH DALGYLCH BANGOR

Lefelau CA2 (Cymraeg)

	2013 %	2014 %
1	0.5	2.76
2	8.04	2.76
3	8.04	7.18
3 cadarn	1	1.1
4	58.3	56.35
5	22.61	29.83
6	1.51	0
Nifer	199	181

Canran	2013 %	2014 %
A	84	72
B		0.01
C1	11	22
C2	0.02	
CH	0.06	0.06
Nifer	202	181

Lefelau CA2 (Cymraeg Ail-iaith) - Ysgol Ein Harglwyddes

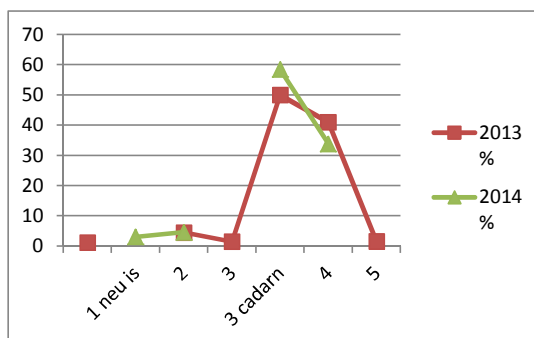
Lefel	2014 %
1	10.53
2	26.31
3	36.84
3 cadarn	0
4	15.79
5	10.52
Nifer	19

Canran	2014 %
A	
B	
C1	53
C2	11
CH	37
Nifer	19

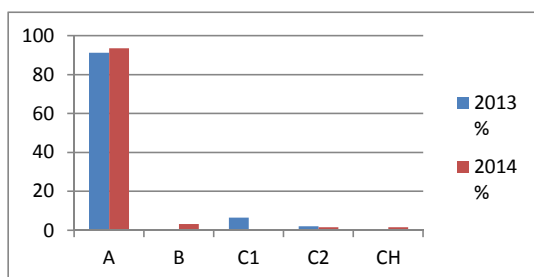
LEFELAU A CHARFANAU IAITH DALGYLCH BOTWNOG

Lefelau CA2 (Cymraeg)

	2013 %	2014 %
1 neu is	1.15	
2		3.08
3	4.5	4.62
3 cadarn	1.5	
4	50	58.46
5	41	33.84
6	1.6	
Nifer	66	65

Canran	2013 %	2014 %
A	91.3	93.55
B		3.23
C1	6.52	
C2	2.17	1.61
CH		1.61
Nifer	46	62

LEVELS AND LANGUAGE COHORTS FOR ARDUDWY CATCHMENT AREA - Summer 2013
(including pupils that transfer to Secondary Schools outside catchment area)

CA2 Levels - Welsh

School	Level 1	Level 2	Level 3	Level 3 +	Level 4	Level 5	Number
Dyffryn Ardudwy	1		4		5	4	14
Y Traeth			3		21		24
Talsarnau					1	2	3
Llanbedr				1	2	1	4
Tanycastell			1		12	1	14
Cefn Coch					13	8	21
Y Garreg						1	1
Total	1		8	1	54	17	81
Canran	1.20%		9.90%	1.20%	66.70%	21%	100.00%

Language Cohorts

School	Cohort A	Cohort B	Cohort C1	Cohort C2	Cohort Ch	Total
Dyffryn Ardudwy	9		4		1	14
Y Traeth	20		4			24
Talsarnau	3					3
Llanbedr	4					4
Tanycastell	7	1	5		1	14
Cefn Coch	21					21
Y Garreg	1					1
Total	65	1	13		2	81
Canran	80.20%	1.20%	16.10%		2.50%	100%

Pupils that transfer to Ardudwy School

CA2 Levels Welsh

School	Level 1	Level 2	Level 3	Level 3 +	Level 4	Level 5	Number
Dyffryn Ardudwy	1		2		4	2	9
Y Traeth			1		4		5
Talsarnau					1	1	2
Llanbedr				1		1	2
Tanycastell			1		10	1	12
Cefn Coch					10	7	17
Total	1		4	1	29	12	47
Percentage	2.10%		8.60%	2.10%	61.70%	25.50%	100%

Language Cohorts

School	Cohort A	Cohort B	Cohort C1	Cohort C2	Cohort Ch	Total
Dyffryn Ardudwy	6		2		1	9
Y Traeth	4		1			5
Talsarnau	2					2
Llanbedr	2					2
Tanycastell	6		5		1	12
Cefn Coch	17					17
Total	37		8		2	47
Percentage	78.70%		17.00%		4.30%	100.00%

LEVELS AND LANGUAGE COHORTS FOR BANGOR CATCHMENT AREA 2013

CA2 Levels (Welsh)

School	Level 1	Level 2	Level 3	Level 3 +	Level 4	Level 5	Level 6	Number
Llandygai	0	1	2	0	14	3	0	20
Glancegin	0	0	4	0	12	1	0	17
Hirael	0	0	0	2	18	6	0	26
Ein Harglwyddes	0	9	1	0	2	0	0	12
Glanadda	0	0	3	0	5	0	0	8
Cae Top	1	4	2	0	18	3	0	28
Garnedd	0	0	0	0	29	16	3	48
Y Faenol	0	1	2	0	13	9	0	25
Y Felinheli	0	1	2	0	5	7	0	15
Total	1	16	16	2	116	45	3	199
Percentage	0.50%	8.04%	8.04%	1%	58.30%	22.61%	1.51%	100%

Language Cohorts

School	Cohort A	Cohort B	Cohort C1	Cohort C2	Cohort Ch	Total
Llandygai	17	0	1	0	2	20
Glancegin	17	0	0	0	0	17
Hirael	24	0	0	0	2	26
Ein Harglwyddes	0	0	10	1	2	13
Glanadda	6	0	2	0	1	9
Cae Top	21	0	1	1	5	28
Garnedd	48	0	0	0	0	48
Y Faenol	19	0	6	1	0	26
Y Felinheli	13	0	2	0	0	15
Total	165	0	22	3	12	202
Percentage	84%	0%	11%	0.02%	0.06%	100%

LEVELS AND LANGUAGE COHORTS FOR BOTWNNOG CATCHMENT AREA 2013

CA2 Levels (Welsh)

School	Level 1 or lower	Level 2	Level 3	Robust Level 3	Level 4	Level 5	Level 6	Number
Nefyn	1		1		9	4		15
Crud y Werin					6	2		8
Pont y Gof						5		5
Llanbedrog					5	4		9
Llidiardau					1			1
Sarn Bach			1		5	2		8
Foel Gron				1	3	2		6
Ederne			1		4	5	1	11
Tudweiliog						3		3
Total	1		3	1	33	27	1	66
Percentage	1.50%		4.50%	1.50%	50%	41%	1.50%	100%

Language Cohorts

School	Cohort A	Cohort B	Cohort C1	Cohort C2	Cohort Ch	Total
Nefyn	14			1		15
Crud y Werin	8					8
Pont y Gof	5					5
Llanbedrog	7		2			9
Llidiardau	1					1
Sarn Bach	7		1			8
Total	42		3	1		46
Percentage	91.30%		6.52%	2.17%		

LEFELAU A CHARFANAU IAITH DALGYLCH ARDUDWY Haf 2014
(yn cynnwys disgyblion sydd yn trosglwyddo i ysgolion Uwchradd all-ddalgylch)

Lefelau CA2 (Cymraeg)

Ysgol	Heb roi lefel	Lefel 1	Lefel 2	Lefel 3	Lefel 3 +	Lefel 4	Lefel 5	Nifer
Dyffryn Ardudwy			1					1
Y Traeth	1				4	23		28
Talsarnau						1	3	4
Llanbedr				3	1	7		11
Tanycastell				2	2	6	4	14
Cefn Coch					1	10	10	21
Y Garreg								
Cyfanswm	1		1	5	8	47	17	79
Canran	1%		1%	6%	10%	60%	22%	

Carfanau Ieithyddol

Ysgol	Carfan A	Carfan B	Carfan C1	Carfan C2	Carfan Ch	Cyfanswm
Dyffryn Ardudwy				1		1
Y Traeth			27	1		28
Talsarnau	4					4
Llanbedr	10				1	11
Tanycastell	12		1		1	14
Cefn Coch	20		1			21
Y Garreg						
Cyfanswm	46		29	2	2	79
Canran	58.20%		36.70%	2.50%	2.50%	

Disgyblion sy'n trosglwyddo i Ysgol Ardudwy

Lefelau CA2 (Cymraeg)

Ysgol	Lefel 1	Lefel 2	Lefel 3	Lefel 3 +	Lefel 4	Lefel 5	Nifer
Dyffryn Ardudwy							0
Y Traeth				2	7		9
Talsarnau					1	3	4
Llanbedr			3	1	7		11
Tanycastell			2	2	6	4	14
Cefn Coch				1	8	8	17
Cyfanswm			5	6	29	15	55
Canran			9%	11%	52.70%	27.30%	

Carfanau Ieithyddol

Ysgol	Carfan A	Carfan B	Carfan C1	Carfan C2	Carfan Ch	Cyfanswm
Dyffryn Ardudwy						0
Y Traeth			9			9
Talsarnau	4					4
Llanbedr	10				1	11
Tanycastell	12		1		1	14
Cefn Coch	16		1			17
Cyfanswm	42		11	0	2	55
Canran	76%		20%		4%	

LEFELAU A CHARFANAU IAITH DALGYLCH BANGOR

Lefelau CA2 (Cymraeg)

Ysgol	Lefel 1	Lefel 2	Lefel 3	Lefel 3 +	Lefel 4	Lefel 5	Nifer
Llandygai	0	0	2	0	9	2	13
Glancegin	0	2	4	2	13	5	26
Hirael	0	2	3	0	9	7	21
Glanadda	1	1	2	0	5	0	9
Cae Top	4	0	0	0	23	1	28
Garnedd	0	0	1	0	16	22	39
Y Faenol	0	0	0	0	16	8	24
Y Felinheli	0	0	1	0	11	9	21
Cyfanswm	5	5	13	2	102	54	181
Canran	2.76%	2.76%	7.18%	1.10%	56.35%	29.83%	99.98%

Carfanau Ieithyddol

Ysgol	Carfan A	Carfan B	Carfan C1	Carfan C2	Carfan Ch	Cyfanswm
Llandygai	11	0	0	0	2	13
Glancegin	20	0	6	0	0	26
Hirael	16	0	2	0	3	21
Glanadda	6	1	0	0	2	9
Cae Top	24	0	0	0	4	28
Garnedd	38	0	1	0	0	39
Y Faenol	2	0	22	0	0	24
Y Felinheli	13	0	8	0	0	21
Cyfanswm	130	1	39	0	11	181
Canran	72%	0.01%	22%	0%	0.06%	100%

LEFELAU A CHARFANAU IAITH DALGYLCH BANGOR 2014

Lefelau CA2 (Cymraeg Ail-Iaith)

Ysgol	Lefel 1	Lefel 2	Lefel 3	Lefel 3 +	Lefel 4	Lefel 5	Nifer
Ein Harglwyddes	2	5	7	0	3	2	19
Cyfanswm	2	5	7	0	3	2	19
Canran	10.53%	26.31%	36.84%		15.79%	10.53%	100%

Carfanau Ieithyddol

Ysgol	Carfan A	Carfan B	Carfan C1	Carfan C2	Carfan Ch	Cyfanswm
Ein Harglwyddes	0	0	10	2	7	19
Cyfanswm	0	0	10	2	7	19
Canran	0%	0%	53%	11%	37%	100%

LEFELAU A CHARFANAU IAITH DALGYLCH BOTWNNOG 2014

Lefelau CA2 (Cymraeg)

Ysgol	Lefel 1	Lefel 2	Lefel 3	Lefel 3 +	Lefel 4	Lefel 5	Nifer
Crud y Werin					3		3
Ederu					1	4	5
Foel Gron					3	1	4
Llanbedrog		1			7		8
Nefyn		1	3		12	5	21
Pontygof *					8	5	13
Sarn Bach					2	4	6
Tudweiliog					2	3	5
Cyfanswm		2	3		38	22	65
Canran		3.08%	4.62%		58.46%	33.84%	100

Nefyn - Dim yn berthasol ar gyfer 1 plentyn.

Pontygof * Dim yn berthnasol ar gyfer 1 plentyn.

Carfanau Ieithyddol

Ysgol	Carfan A	Carfan B	Carfan C1	Carfan C2	Carfan Ch	Cyfanswm
Crud y Werin	3					3
Ederu	5					5
Foel Gron	4					4
Llanbedrog	7			1		8
Nefyn	21				1	22
Pontygof	14					14
Sarn Bach	4	2				6
Cyfanswm	58	2		1	1	62
Canran	93.55%	3.23%		1.61%	1.61%	100%

Mae Cyngor Gwynedd yn cynnal ymchwil i'r maes Addysg Gymraeg.

Gofynnwn yn garedig i Gorff Llywodraethwyr yr ysgol gwblhau'r holiadur hwn a'i ddychwelyd erbyn 30 Mehefin 2015.

Rydym yn gwerthfawrogi eich amser.

.....

Bydd yr ymchwiliad yn:

- i. manylu ar weithrediad Polisi Iaith yr Awdurdod yn ysgolion cynradd ac uwchradd dalgylchoedd penodol.
- ii. gweld sut y cymhwysir elfennau allweddol y polisi ym mholisiau'r gwahanol ysgolion ac yn arbennig o fewn y Cynllun Datblygu Ysgol.
- iii. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Cynllun Strategol Y Gymraeg mewn Addysg*" ymhob ysgol.
- iv. gweld sut y gweithredir arweiniad a gofynion "*Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd*"

Mae Canllawiau Gweithredu'r Polisi Iaith yn nodi:- "Disgwylir i bob Pennaeth, mewn ymgynghoriad â'i staff a'r Corff Llywodraethu, adolygu Polisi Iaith yr ysgol yn rheolaidd. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw sicrhau llwyddiant y Polisi Iaith yn ei ysgol/hysgol; mae disgwyl i'r Pennaeth ddarparu arweiniad pendant er mwyn sefydlu dealltwriaeth drwyadl o nod y polisi ac i sicrhau bod ymdrechion athrawon dosbarth yn cael eu hatgyfnerthu drwy sicrhau bod ethos Gymraeg a Chymreig priodol yn yr ysgol."

Mae 5 carfan o blant o fewn gweithrediad y polisi a'r nod ydi cael pob plentyn yng ngharfan A - disgyblion â hyfedredd oed-berthnasol cyfochrog yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Cwestiynau ar gyfer Llywodraethwyr

1. Enw'r Ysgol

2. Diffiniwch eich ysgol yn ieithyddol

3. Mae Cynllun Addysg Gymraeg Gwynedd yn annog y Cyrff Llywodraethwyr i ddynodi aelod i fod yn gyfrifol am hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg yn yr ysgol. A oes aelod o Gorff Llywodraethwyr yr ysgol wedi ei ddynodi yn gyfrifol am hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg yn yr ysgol?

4. A yw'r Gymraeg wedi ei hadnabod fel blaenoriaeth yn y Cynllun Datblygu Ysgol?

5. Beth yw'r dystiolaeth bod y Llywodraethwyr wedi herio –

- i. Polisi Iaith yr ysgol a'r Cynllun Datblygu Ysgol yn erbyn arweiniad a gofynion "Cynllun Strategol Y Gymraeg mewn Addysg" a'r "Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd"?

- ii. perfformiad disgyblion yn y Gymraeg ac yn y pynciau eraill drwy gyfrwng y Gymraeg?

- iii. perfformiad athrawon (yn erbyn gofynion Polisi Iaith, Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg a'r Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd)?

- iv. cefnogaeth mae'r athrawon yn rhoi i'r rhieni o ran y Gymraeg?

6. Yn eich barn chi, a ydych yn derbyn gwybodaeth ddigonol er mwyn eich galluogi i herio perfformiad addysgu Cymraeg a phynciau eraill drwy gyfrwng y Gymraeg?

7. A wnewch gadarnhau bod y Llywodraethwyr wedi cael rhan yn adolygu polisi iaith yr ysgol a pha mor aml mae'r polisi iaith yn cael ei adolygu?

8. Unrhyw sylw arall

Diolch am eich amser.

A fyddwch gystal â dychwelyd yr holiadur erbyn 30 Mehefin 2015 at:

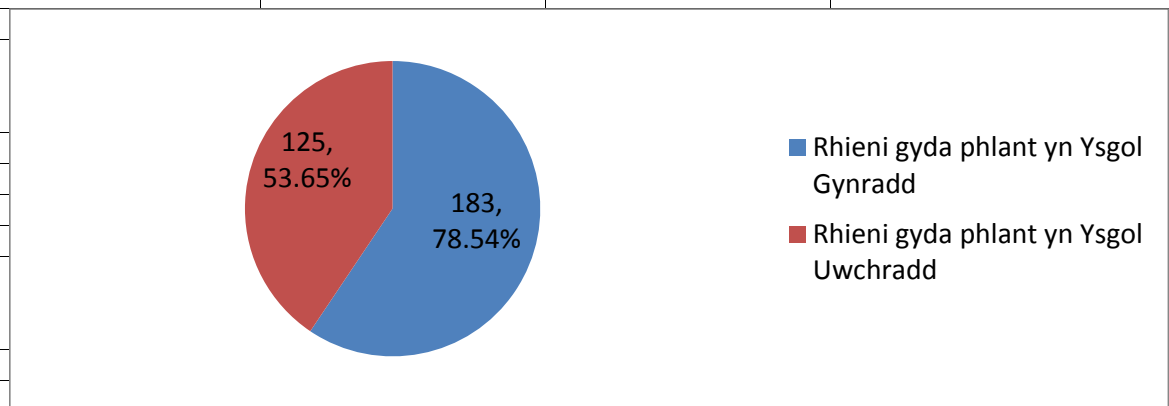
Ann Roberts
Swyddog Gwella Perfformiad Cynorthwyol (Craffu)
Cefnogaeth Gorfforaethol
Cyngor Gwynedd Council
Swyddfa'r Cyngor
Caernarfon
Gwynedd
LL55 1SH

01286 679780

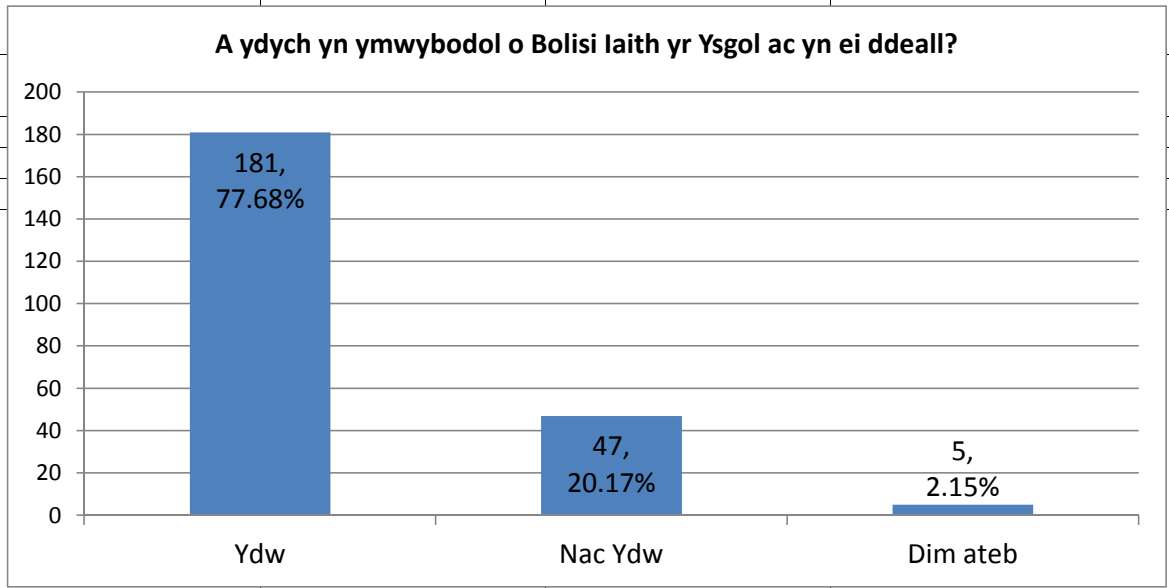
Neu drwy e-bost at: annelizabethroberts@gwynedd.gov.uk

CRYNODEB - HOLIADUR RHIENI

Nifer y recordiau yn yr ymholiad hwn	233	
Enw'r Ysgol Gynradd (Rhowch enw pob ysgol mae gennych blant ynddynt)		
Ateb	183	78.54%
Dim ateb	50	21.46%
Enw'r Ysgol Uwchradd (Rhowch enw pob ysgol mae gennych blant ynddynt)		
Ateb	125	53.65%
Dim ateb	108	46.35%

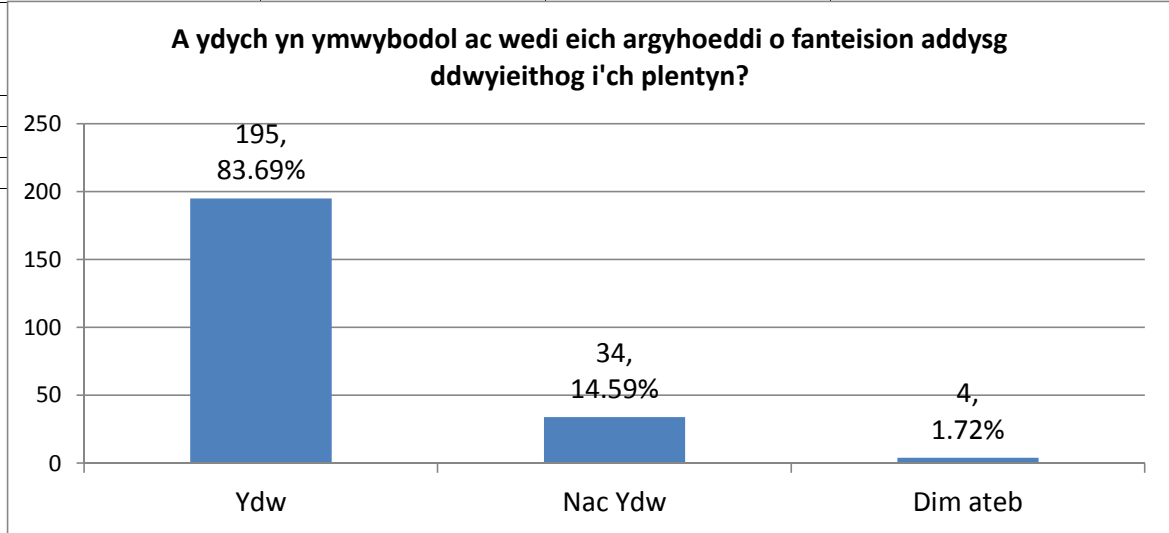

A ydych yn ymwybodol o Bolisi laith yr Ysgol ac yn ei ddeall?		
Ydw	181	77.68%
Nac Ydw	47	20.17%
Dim ateb	5	2.15%

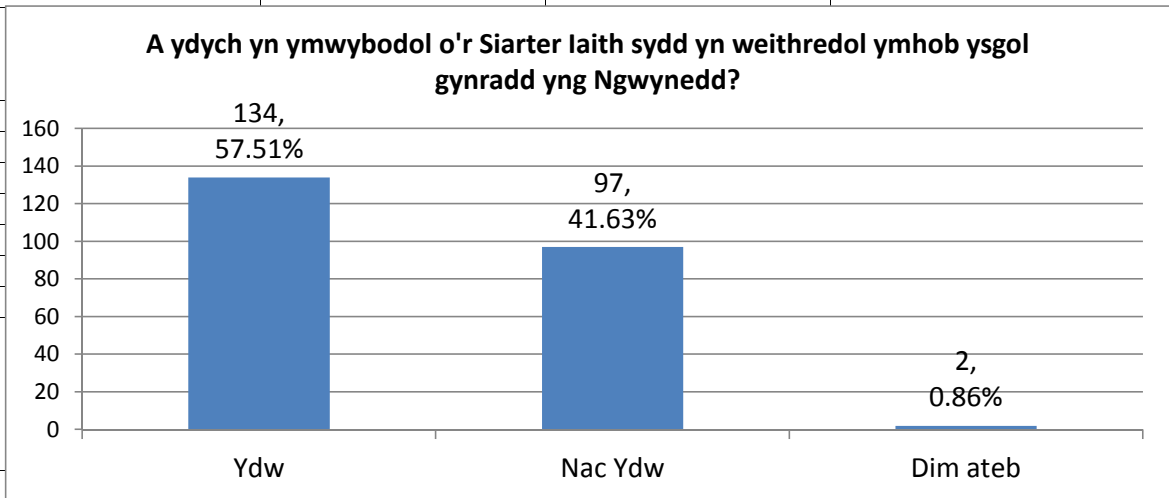

Tud. 187

A ydych yn ymwybodol ac wedi eich argyhoeddi o fanteision addysg ddwyieithog i'ch plentyn?		
Ydw	195	83.69%
Nac Ydw	34	14.59%
Dim ateb	4	1.72%

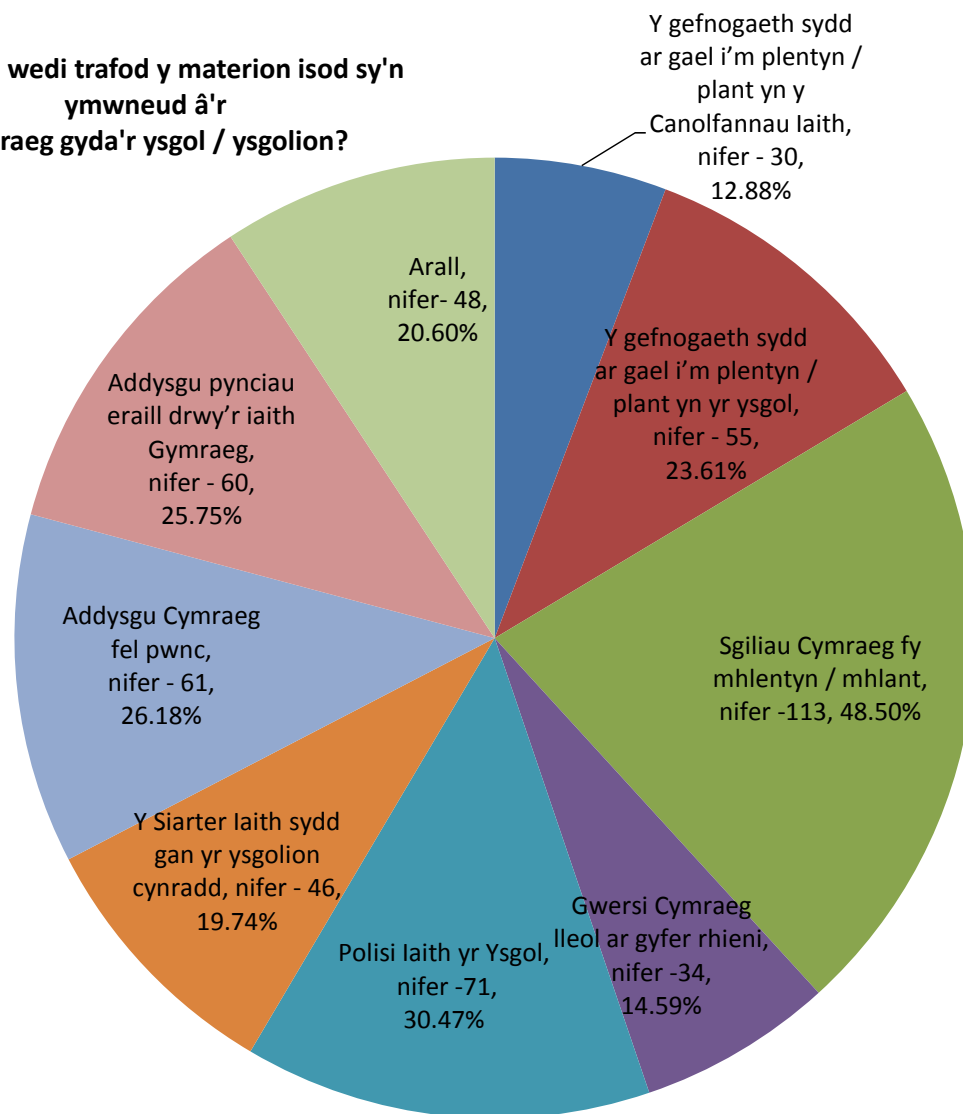
A ydych yn ymwybodol o'r Siarter Iaith sydd yn weithredol ymhob ysgol gynradd yng Ngwynedd?		
Ydw	134	57.51%
Nac Ydw	97	41.63%
Dim ateb	2	0.86%

Beth yw eich barn ar y Siarter Iaith?			<p style="text-align: center;">Beth yw eich barn ar y Siarter Iaith?</p>
Ateb	68	50.75%	
Dim ateb	66	49.25%	
Sut mae'r ysgol / ysgolion yn eich helpu chi i gefnogi eich plentyn / plant i gyrraedd y lefelau disgwylidig yn y Gymraeg a'r Saesneg?			<p style="text-align: center;">Sut mae'r ysgol / ysgolion yn eich helpu chi i gefnogi eich plentyn / plant i gyrraedd y lefelau disgwylidig yn y Gymraeg a'r Saesneg?</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Darparu gwybodaeth ar lafar neu ohebiaeth ar fanteision dwyieithrwydd ■ Cynnal trafodaethau ar y lefelau disgwylidig mae angen i'm plentyn / plant gyrraedd ■ Cynnal trafodaethau am y cymorth yr wyf angen er mwyn helpu fy mhlentyn / mhlant i gyrraedd y lefelau disgwylidig ■ Arall
Darparu gwybodaeth ar lafar neu ohebiaeth ar fanteision dwyieithrwydd	105	45.06%	
Cynnal trafodaethau ar y lefelau disgwylidig mae angen i'm plentyn / plant gyrraedd	142	60.94%	
Cynnal trafodaethau am y cymorth yr wyf angen er mwyn helpu fy mhlentyn / mhlant i gyrraedd y lefelau disgwylidig	97	41.63%	
Arall	52	22.32%	

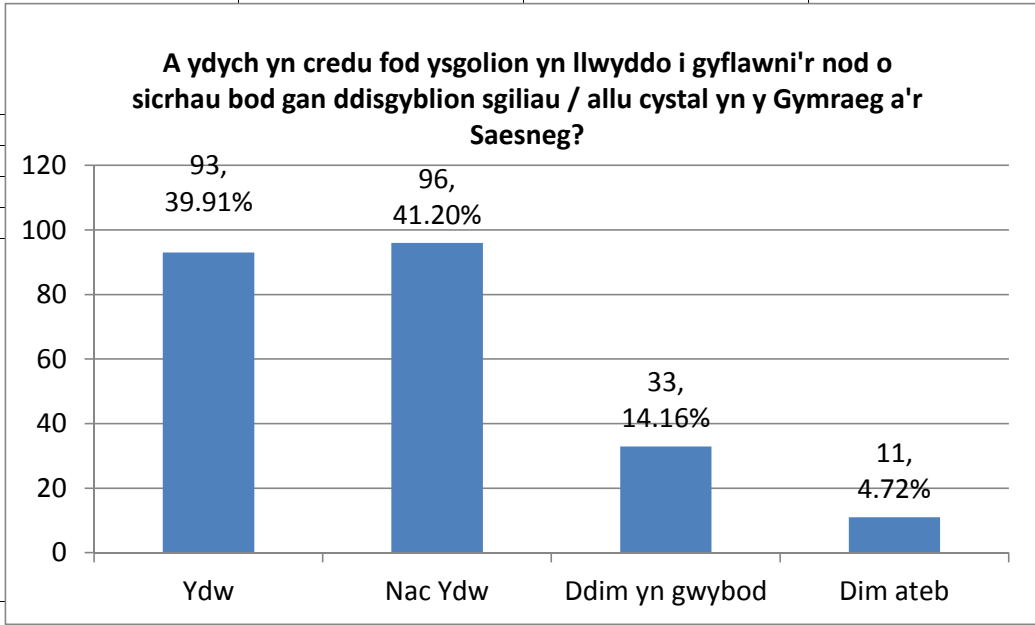
Ydych chi wedi trafod y materion isod sy'n ymwneud â'r Gymraeg gyda'r ysgol / ysgolion?		
Y gefnogaeth sydd ar gael i'm plentyn / plant yn y Canolfannau Iaith	30	12.88%
Y gefnogaeth sydd ar gael i'm plentyn / plant yn yr ysgol	55	23.61%
Sgiliau Cymraeg fy mhlentyn / mhlant	113	48.50%
Gwersi Cymraeg lleol ar gyfer rhieni	34	14.59%
Polisi Iaith yr Ysgol	71	30.47%
Y Siarter Iaith sydd gan yr ysgolion cynradd	46	19.74%
Addysgu Cymraeg fel pwnc	61	26.18%
Addysgu pynciau eraill drwy'r iaith Gymraeg	60	25.75%
Arall	48	20.60%

Ydych chi wedi trafod y materion isod sy'n ymwneud â'r Gymraeg gyda'r ysgol / ysgolion?

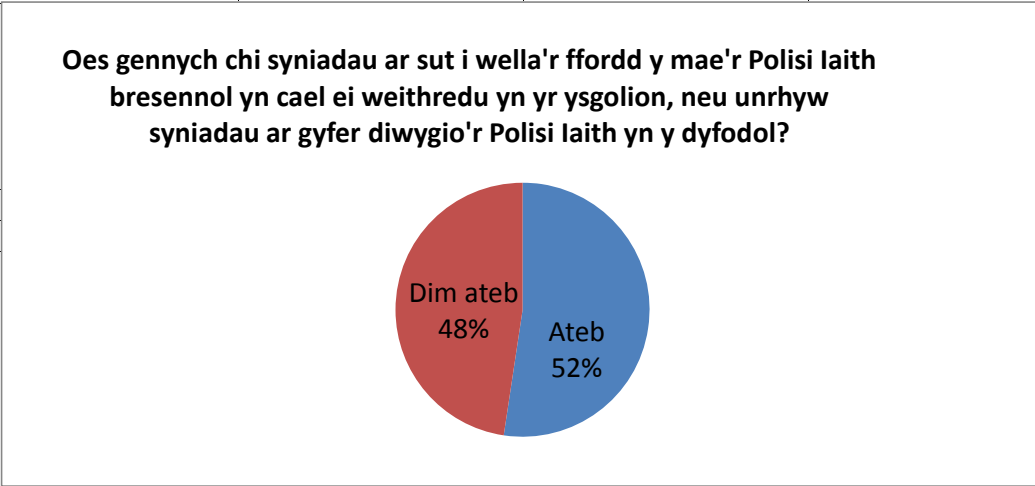

Tud. 190

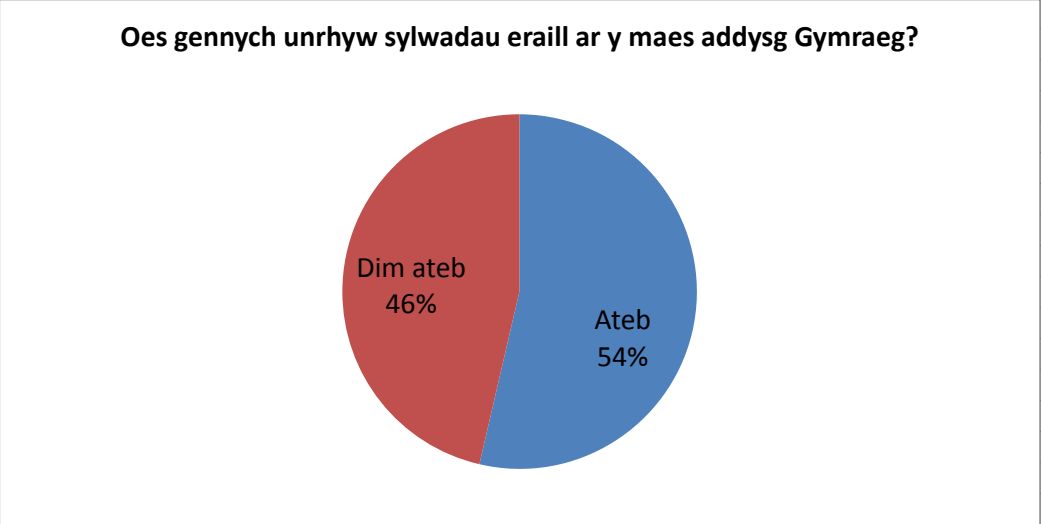
A ydych yn credu fod ysgolion yn llwyddo i gyflawni'r nod o sicrhau bod gan ddisgyblion sgiliau / allu cystal yn y Gymraeg a'r Saesneg?		
Ydw	93	39.91%
Nac Ydw	96	41.20%
Ddim yn gwybod	33	14.16%
Dim ateb	11	4.72%

Oes gennych chi syniadau ar sut i wella'r ffordd y mae'r Polisi laith bresennol yn cael ei weithredu yn yr ysgolion, neu unrhyw syniadau ar gyfer diwygio'r Polisi laith yn y dyfodol?		
Ateb	122	52.36%
Dim ateb	111	47.64%

Oes gennych unrhyw sylwadau eraill ar y maes addysg Gymraeg?			
Ateb	125	53.65%	
Dim ateb	108	46.35%	

Tud. 192

y ganolfan cynllunio iaith
welsh centre for language planning

Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg: Tystiolaeth Grwpiau Ffocws Disbyblion

Comisiynwyd gan: Cyngor Gwynedd

Dyddiad: 31 Gorffennaf 2015

Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg: Tystiolaeth Grwpiau Ffocws Disgyblion

Awduron yr adroddiad
Kathryn Jones a Siwan Tomos

Gwaith maes
Siwan Tomos

IAITH Cyf.
Uned 2-4,
Parc Busnes Aberarad,
Castellnewydd Emlyn,
Sir Gâr, SA38 9DB

Ff 01239 711668
E post@iaith.eu
www.iaith.eu

Cynnwys

Rhagarweiniad	4
Canfyddiadau	6
Casgliadau ac argymhellion	13
Atodiad 1	17
Atodiad 2	52
Atodiad 3.....	53

Rhagarweiniad

1.1 Nod

Bwriad yr ymchwil hwn yw cyfrannu tystiolaeth o bersbectif plant a phobl ifanc i'r Ymchwiliad Craffu ar weithrediad Polisi Iaith Cyngor Gwynedd gan y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau. Comisiynwyd IAITH: Y Ganolfan Cynllunio Iaith i gynnal grwpiau ffocws gyda disgyblion ysgolion cynradd ac uwchradd er mwyn casglu gwybodaeth am eu profiadau a barn am addysg Gymraeg a'u defnydd o'r iaith o fewn yr ysgol. Cyflawnwyd y gwaith yn ystod Mehefin a Gorffennaf 2015.

1.2 Dull gwaith

Cynhaliwyd cyfanswm o 18 o grwpiau ffocws (gw. Atodiad 1) gyda disgyblion y Cyfnod Sylfaen (Blwyddyn 2), Cyfnod Allweddol 2 (Blwyddyn 6), Cyfnod Allweddol 3 (Blwyddyn 9¹) a Chyfnod Allweddol 4 (Blwyddyn 10²) mewn chwech ysgol gynradd a phedair ysgol uwchradd.

Dewiswyd yr ysgolion gan swyddogion y Cyngor mewn ymgynghoriad ag aelodau'r ymchwiliad i gynnig amrediad yn y sampl o ran maint yr ysgol, ardal a phroffil ieithyddol y disgyblion a'r gymuned leol, fel a ganlyn:

Dalgylch Bangor

- Ysgol Glancegin
- Ysgol Cae Top
- Ysgol Tryfan
- Ysgol Friars

Dalgylch Ardudwy

- Ysgol Cefn Coch
- Ysgol Tan y Castell
- Ysgol Ardudwy

Dalgylch Botwnnog

- Ysgol Nefyn
- Ysgol Sarn Bach
- Ysgol Botwnnog

Dewiswyd y disgyblion ar hap ar y cyd rhwng yr ysgolion a tîm IAITH. Cyfrannodd 63 disgybl i'r grwpiau ffocws cynradd. Roedd 38 ohonynt yn ferched a 25 yn fechgyn. Daeth 20 o'r disgyblion cynradd o gartrefi Saesneg³, 16 o gartrefi Cymraeg; a 27 o gartrefi dwyieithog⁴. O'r 50 disgybl uwchradd, roedd 25 geneth a 25 bachgen. Daeth 26 ohonynt o gartrefi Cymraeg, 15 o gartrefi Saesneg; a naw o gartrefi dwyieithog (Cymraeg a Saesneg). Cynhaliwyd pob grŵp ffocws trwy gyfrwng y Gymraeg. Gyda chaniatâd y cyfranogwyr, gwnaed recordiad sain o'r drafodaeth fel sail i'r cofnod ysgrifenedig a welir yn Atodiad 1.

Paratowyd cyfres o gwestiynau a gweithgareddau i ysgogi trafodaeth a chofnodi arferion iaith,

¹ Yn achos Ysgol Ardudwy, cafwyd 3 disgybl o flwyddyn 7, 2 disgybl o flwyddyn 8 a 5 disgybl o flwyddyn 9 yn grŵp CA3.

² Ar adeg cynnal y gwaith maes, nid oedd disgyblion Blwyddyn 11, 12 ac 13 ar gael i'w cynnwys yn y prosiect.

³ Rydym yn diffinio iaith y cartref yn ôl yr iaith a siaredir gan y rhieni neu rhiant (yn achos teuluoedd un rhiant).

⁴ 24 Cymraeg a Saesneg; 1 Cymraeg a Hebraeg, 1 Saesneg a Sbaeneg, 1 Saesneg ac Arabeg.

canfyddiadau a barn y disgyblion am:

- batrymau defnydd iaith yn yr ysgol;
- canfyddiadau am eu gallu a'u hyder yn y Gymraeg a'r Saesneg;
- canfyddiadau am fanteision dwyieithrwydd / amlieithrwydd;
- ymwybyddiaeth a chyfranogiad i'r Siarter Iaith a dylanwad hynny arnynt.

Tra bo cwestiynau craidd y grwpiau ffocws yn gyson i bob grŵp (gw. Atodiad 2), addaswyd y cwestiynau a'r tasgau i gyd-fynd ag oedran y disgyblion. Mae crynodeb o'r data a gasglwyd, fesul ysgol a chyfnod allweddol wedi ei gynnwys yn Atodiad 1.

Dylid cofio bod y dystiolaeth a gasglwyd gan y disgyblion yn dystiolaeth hunan-adroddedig. Er eu bod wedi cael eu dewis ar hap, nid yw'r disgyblion o reidrwydd yn gynrychioladol o boblogaeth yr ysgol. Yn ogystal, dylid ystyried nad yw'r disgyblion wedi rhoi darlun llawn a manwl o bob agwedd ar ddefnydd iaith yn yr ysgol o fewn cyfyngderau trafodaeth grŵp ffocws. Lle bo dyfyniadau o eiriau'r disgyblion, nid ydym wedi cywiro unrhyw wallau ieithyddol.

Canfyddiadau

2.1 Rhagarweiniad

Dengys tystiolaeth y grwpiau ffocws fod sefyllfa ieithyddol pob ysgol yn unigryw ac amrywiol. Am ddarlun o'r patrwm defnydd iaith a gweithrediad y polisi addysg fesul ysgol, dylid cyfeirio at yr wybodaeth a gyflwynir yn Atodiad 1. Yn yr adran hon, cynigir gorolwg o'r prif ganfyddiadau.

2.2 Iaith yr ysgol

Gofynnwyd i'r disgyblion fapio arferion iaith yr ysgol trwy:

- adnabod pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith y maent yn ei siarad, a
- beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith.

Roedd tystiolaeth y disgyblion yn cadarnhau bod y **penaethiaid a'r athrawon** ym mhob ysgol ar wahân i Ysgol Friars yn arddel y Gymraeg. Yn Ysgol Friars, ymddengys bod rhai athrawon pwnc⁵ penodol (tua 3 ohonynt) yn gwneud ymdrech arbennig i hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg ac yn defnyddio llawer mwy o Gymraeg na gweddill staff yr ysgol.

Gwelir amrywiaeth yn yr iaith a ddefnyddir gan **gymorthyddion dosbarth, staff cefnogi** ac **athrawon cerddoriaeth**. Felly hefyd yn achos **staff ategol** – megis staff swyddfa, cogyddion, gofalwyr, technegydd, nyrs, goruchwylwyr amser cinio ac egwyl. Ysgolion Cefn Coch, Tan y Castell, Nefyn, Sarn Bach a Botwnnog yw'r mwyaf Cymraeg o ran iaith yr holl staff a gyflogir gan yr ysgol.

Ar y cyfan, Cymraeg yw'r iaith a siaredir gan y **disgyblion gyda'r athrawon** yn y dosbarth. Amrywia arferion iaith **disgyblion gyda'i gilydd** mewn gwersi. Dengys Tabl 1 prif batrwm defnydd iaith disgyblion tu hwnt i'r dosbarth.

Tabl 1: iaith disgyblion tu hwnt i'r dosbarth

Cymraeg yn bennaf	Cymraeg a Saesneg	Saesneg yn bennaf
Cefn Coch BI 2 Cefn Coch BI 6 Nefyn BI 2 Nefyn BI 6 Sarn Bach BI 2 Botwnnog BI 9 a 10	Cae Top BI 2 Sarn Bach BI 6 Tryfan BI 9 a 10 Arduwy BI 7,8,9	Cae Top BI6 Glancegin BI 2 Glancegin BI 6 Tan y Castell BI 6 ⁶ Arduwy BI 9 a 10 Friars BI9 a 10

⁵ Nid oedd y rhain yn athrawon Cymraeg.

⁶ Yn ôl y disgyblion, mae'r 'plant bach' yn siarad Cymraeg wrth chwarae.

Roedd iaith y cartref yn ddylanwad amlwg ar ddefnydd iaith y **disgyblion tu hwnt i'r dosbarth**. Roedd y disgyblion o gartrefi di-Gymraeg yn dueddol o ddefnyddio Saesneg yn bennaf, gyda hynny yn dueddol o droi'r siarad gyda disgyblion eraill i'r Saesneg. Yn achos disgyblion o gartrefi gyda un rhiant sy'n medru Cymraeg, disgyblion gyda mamau Cymraeg oedd yn fwy tueddol o arddel y Gymraeg na'r disgyblion gyda tadau Cymraeg.

"Saesneg da ni'n siarad ar yr iard. Ond tipyn bach-ish o Gymraeg. Ond dan ni'n siarad Cymraeg gyda'r athrawon" (Glancegin, Bl2)

"Everybody hates Cymraeg. Well not everybody. But mae'r rhan fwyaf o'r plant sy'n dod i'r ysgol yma yn siarad Saesneg adref" (Glancegin, Bl.6)

"Hannar Saesneg a hannar Cymraeg. It depends pwy chi'n siarad gyda" (Cae Top, Bl.2)

"Dwi wedi clywed rhai pobl yn siarad Cymraeg. Ond dy e ddim yn language cyntaf y rhan fwyaf ohonom ni. Mae e'n haws siarad Saesneg achos di mam a dad fi ddim yn gwybod Cymraeg" (Cae Top Bl. 6)

"Mae'n dibynnu sut ti'n teimlo at yr iaith" (Tryfan, Bl9&10)

"Be sy'n digwydd ar yr iard ydi ... ti'n clywed mwy o eiria Saesneg yn ganol y Gymraeg. Ond Cymraeg ydio run fath." (Cefn Coch, Bl.6)

2.3 Iaith gwersi

Yn ogystal â mapio'r defnydd iaith ar draws yr ysgol gyfan, holwyd y disgyblion ymhellach ar agweddau o iaith y gwersi mathemateg, gwyddoniaeth a gwersi eraill yn gyffredinol gan dalu sylw yn benodol i iaith:

- yr athro gyda'r dosbarth cyfan;
- yr athro gyda disgyblion unigol;
- y disgyblion â'r athro;
- disgyblion gyda'i gilydd mewn gwersi;
- gweryllyfrau a thafleuni gwaith;
- defnydd o'r we; a
- gwaith cartref.

Yn y grwpiau cynradd, casglwyd tystiolaeth am brif batrwm defnydd iaith y dosbarth cyfan. Yn y grwpiau uwchradd, gofynnwyd i bob disgybl gofnodi ei brofiad unigol o (d)defnydd iaith yn ei (g)wersi mathemateg, gwyddoniaeth a gwersi eraill. Golyga hyn bod y tablau Defnydd Iaith Gwersi Uwchradd yn Atodiad 3 (Tablau 5 – 13) yn cynnig darlun mwy manwl, fesul ysgol, o ddwyieithrwydd ar waith wrth ddysgu ac addysgu.

Ceir peth amrywiaeth yn y defnydd o'r Gymraeg a dwyieithrwydd mewn gwersi mathemateg cynradd, gyda'r duedd mewn rhai ysgolion i addysgu'r pwnc yn ddwyieithog yn CA2 (Tabl 2). Ceir patrwm tebyg yn achos gwersi gwyddoniaeth a phynciau eraill yn ogystal (gw. Atodiad 1). Awgrymog, fodd bynnag, yw'r data o ran cynnig darlun manwl o arferion iaith addysgu dwyieithog.

Tabl 2: Defnydd Iaith Gwersi Cynradd: mathemateg

	Glan Cegin		Cae Top		Cefn Coch		Tan y Castell		Nefyn		Sarn Bach	
	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6	BI 2	BI 6
Athro gyda'r dosbarth	C	D	C	D	C	C	-	C	C	C	C	C
Athro gyda disgyblion unigol	C	C	C	D	C	C	-	C	C	C	C	C
Disgyblion gyda'r athro	SB	C	C	C	C	C	-	C	C	C	C	C
Disgyblion gyda'i gilydd	CB	S	D	S	C	C	-	D	C	C	C	C
Gwerslyfrau a thafleuni gwaith	-	D	C	D	C	D	-	C	C	C	C	C
Defnydd o'r we	C	S	C	S	-	S	-	S	S	S	-	S
Gwaith cartref	*C/D	CB	C	D	D	CB	-	D	C	C	C	C

Allwedd: - = dim data; **C** = Cymraeg; **D** = Dwyieithog; **S** = Saesneg; **CB**=Cymraeg yn bennaf; **SB**=Saesneg yn bennaf;

*C/D=Yn ysgol Cae Top roedd rhai o ddisgyblion bl.2 yn cael llyfr Cymraeg yn unig tra bod eraill yn derbyn un Cymraeg ac un Saesneg.

Yn achos yr ysgolion cynradd ac uwchradd fel ei gilydd, defnyddir Saesneg yn bennaf ar gyfer defnydd o'r we a rhwng rhai plant a'i gilydd.

2.4 Canfyddiadau am allu a hyder

Nod y Polisi Iaith yw “sicrhau bod holl ddisgyblion y sir yn meddu ar sgiliau ieithyddol priodol yn y Gymraeg a'r Saesneg” gan roi'r cyfrifoldeb ar yr ysgolion i “sicrhau darpariaeth addas i ganiatáu i bob disgybl ddatblygu'n hyfedr ddwyieithog”. Gofynnwyd i'r disgyblion adrodd ar eu canfyddiad o'u sgiliau yn y Gymraeg a'r Saesneg; yn gyffredinol, wrth wneud gwaith ysgol, adref ac yn gymdeithasol.

Dengys adroddiadau'r grwpiau ffocws yn Atodiad 1 fod cryn amrywiaeth yn yr atebion a gafwyd. Lleiafrif o'r disgyblion ym mhob grŵp oedran sy'n teimlo bod eu sgiliau iaith yn gyfartal (Tabl 3).

Tabl 3: Nifer y disgyblion sy'n adrodd bod ganddynt sgiliau Cymraeg a'r Saesneg cyfartal

	Yn gyffredinol	Gwaith ysgol	Adref	Yn gymdeithasol
CA1(n=25)	9	6	10	10
CA2 (n=38)	10	13	7	13
CA3 a 4 (n=50)	4	13	3	11

Mae canfyddiadau'r disgyblion o 'sgiliau' iaith yn dueddol o gyd-fynd ag amlder eu defnydd o'r Gymraeg a Saesneg mewn cyd-destunau neu 'beuoedd' penodol. Yn y grwpiau ffocws, roedd pob disgybl yn gallu mynegi ei hunan yn rhugl ar lafar yn Gymraeg, gan gynnwys yr 'hwyrdyfodiad' yn eu plith. Felly hefyd disgyblion Ysgol Friars er eu bod yn troi i'r Saesneg wrth drafod gyda'i gilydd. Fodd bynnag, roedd yn nodwedd o iaith rhai plant ar draws y sampl eu bod yn plethu defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg gyda'i gilydd wrth drafod ymhlith ei gilydd a chyfrannu i weithgareddau'r grŵp.

2.5 Manteision dwyieithrwydd

Er mwyn canfod ymwybyddiaeth disgyblion am ddwyieithrwydd, holwyd am fanteision ac anfanteision medru dwy iaith. Ni fynegwyd unrhyw anfanteision dros fod yn ddwyieithog. Roedd nifer o ddisgyblion Blwyddyn 2 yn methu ateb y cwestiwn. “*I don't know. Fi just yn.*” (BI2. Glan Cegin); “*Fi'n cal hwyl yn siarad Cymraeg*” (BI2. Cae Top). I'r plant ieuengaf, medru 'cyfathrebu' yn y ddwy iaith yw'r mantais amlycaf, sef:

- Deall beth mae pawb yn ei ddweud
- Gallu siarad gyda pobl arall
- Dysgu pobl eraill sut i siarad Cymraeg.

Yn ogystal â 'chyfathrebu', roedd disgyblion Blwyddyn 6 yn rhagweld manteision wrth drosglwyddo i'r ysgol uwchradd:

- Dewis ysgol rhwng Tryfan a Friars
- *"Ti'n cael head start yn yr ysgol uwchradd"*
- *"Wyt ti efo advantage yn ysgol uwchradd yn wersi iaith"*

Roedd disgyblion Bl 6 hefyd yn nodi'r cysylltiad rhwng iaith a hunaniaeth a bod statws a gwerth i'r Gymraeg.

- *"Mae e'n neud i ni deimlo ein bod ni'n rhan o'r wlad – so os da ni'n Saesneg a methu siarad Cymraeg da ni ddim yn teimlo yn rhan o betha"* (Cefn Coch)
- *"Mae pobl yn respecto ti"* (Cae Top)

Roedd disgyblion yr **ysgolion uwchradd** i gyd yn gallu trafod dwyieithrwydd, gyda disgyblion Friars y fwy ymwybodol o'r manteision na'r disgyblion uwchradd eraill. Roedd disgyblion Bl 9 a Bl 10 yn rhestru manteision cyfryngol (instrumental); affeithiol (affective) ac hunaniaethol am ddwyieithrwydd:

- gwell cyfle am swyddi yn gyffredinol a chyfle i ennill swyddi gwell;
- haws dysgu ieithoedd ychwanegol;
- medru cyfathrebu gyda grŵp eang o bobl;
- *"mae'n cŵl gallu siarad dwy iaith"*;
- help cadw'r Gymraeg yn fyw ac yn dda i'n traddodiad ni yng Nghymru;
- edrych yn dda ar y CV;
- mwy clyfar os yn medru dwy iaith neu ragor;
- mae'r Gymraeg yn rhan o'n hanes ni;
- medru cyfieithu;
- magu hyder;
- bod yn fwy diddorol fel unigolyn;
- agor drysau a rhoi cyfleoedd gyda gwaith, ysgol, yn gymdeithasol;
- iaith gyfrinachol pan ti dramor.

2.6 Dewis cyfrwng iaith gwaith ysgol

Holwyd y disgyblion a fyddent yn dewis gwneud eu gwaith ysgol yn Gymraeg neu yn Saesneg petai'r dewis ganddynt.

Tabl 4: Nifer y disgyblion yn ôl eu dewis cyfrwng iaith gwaith ysgol

	Cymraeg	Saesneg	Dwyieithog (Cymraeg a Saesneg)	Amlieithog	Dim yn gwybod	Cyfanswm
CA1	20	2	3			25
CA2	21	6	9	2		38
CA3 a 4⁷	12	11	5		1	29
Cyfanswm	53	19	17	2	1	92

Byddai'r mwyafrif o'r disgyblion cynradd yn dewis dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg petai'r dewis ganddynt. Roedd rhai yn dewis o ganlyniad i arfer defnyddio Cymraeg a'r hyn sy hawsaf iddynt. Cafwyd tystiolaeth gan yr hwyrdydfodiaid yn y grwpiau ffocws eu bod hwythau yn fodlon gyda dilyn y cwricwlwm trwy gyfrwng y Gymraeg.

- “Dwi wedi arfer siarad Cymraeg yn yr ysgol.” (Tryfan)
- “Dwi'n licio siarad Cymraeg achos mae'n hawdd di'?” (Cefn Coch)
- “Y ganolfan iaith wedi newid popeth. Dwi'n gallu siarad Cymraeg.” (Nefyn)

Gwelwyd patrwm dewis iaith addysg mwy cymysg yn yr ysgolion uwchradd. Yn Ysgol Tryfan, dywedodd wyth o'r deg disgybl y buasent yn dewis dysgu trwy gyfrwng y Gymraeg. Ym Motwnnog, pedwar o'r deg disgybl fyddai'n dewis Cymraeg a phump fyddai'n dewis dysgu yn ddwyieithog. Yn Ysgol Friars, dywedodd un o'r deg disgybl y byddai'n dewis gwneud gwaith ysgol yn ddwyieithog. Dywedodd y naw arall y buasent yn dewis Saesneg. Teimlai un o ddisgyblion Friars ei (f)bod yn colli'r Cymraeg oedd ganddo/i wrth astudio trwy gyfrwng y Saesneg yn unig:

- “Dwi'n teimlo ein bod ni'n colli ein Cymraeg gan bod ni ddim yn siarad e gyda ffrindiau nac mewn gwersi. Dydio ddim yn rhoi practice Ond os bydde ti'n cael gwersi yn Gymraeg bydde Cymraeg ti'n gwella. Os ti'n dechre gyda'r ddau iaith hanner a hanner yn Blwyddyn 7 bydd e'n iawn. Bydd ti'n gallu neud y ddau yr un fath.”

2.7 Trafodaethau am ddefnyddio'r Gymraeg neu ddwyieithrwydd/amlieithrwydd yn yr ysgol

Prin oedd y dystiolaeth gan y disgyblion am drafodaethau am ddefnyddio'r Gymraeg neu ddwyieithrwydd/amlieithrwydd yn yr ysgol oedd yn eu cynnwys nhw. Adroddodd tri grŵp fod y cyngor ysgol wedi trafod a chynllunio ar gyfer cynyddu'r defnydd o Gymraeg yn yr ysgol. Gan amlaf, adroddwyd mai athrawon oedd yn gosod, monitro a mynnu cydymffuriaeth â rheol i siarad Cymraeg. Isod rhestrir yr agweddau 'newid ymddygiad' cadarnhaol a negyddol o safbwynt y disgyblion.

⁷ Ar gais y prifathro, ni holwyd disgyblion Ysgol Arduwy am eu dewis cyfrwng iaith addysg.
YMCHWILIAD CRAFFU ADDYSG GYMRAEG:TYSTIOLAETH GRŴPIAU FFOCWS DISGYBLION

Agweddau cadarnhaol

- Athrawon yn dweud yn garedig am beidio siarad Saesneg (cynradd)
- Trafodaethau ar y cyngor ysgol ar sut i wella'r iaith a sefydlu 'buddies buarth' er mwyn i blant Blwyddyn 6 siarad gyda phlant bach (cynradd)
- Dadleuon o fewn cylchoedd ffrindiau yn fwy iach nag athrawon yn dweud y drefn (uwchradd)
- Clwb C – *“Netho nw ddechre clwb o'r enw Clwb C oedd yn rili dda' sef clwb oedd yn paru plant 'sydd yn dda am siarad Cymraeg gyda rhai sydd ddim mor gryf. Fatha buddies i bobl gal marfer. Odd y 6ed yno hefyd”*. (uwchradd)

Agweddau negyddol/ aneffeithiol

- Cael ffrae am siarad Saesneg (cynradd)
- Sgipio a canu'n Gymraeg. Neb yn hoffi hynny – teimlad eu bod yn gorfod chwarae mewn ffordd arbennig (cynradd)
- *“Athrawon yn swnian ac yn gweiddi arnom ni i siarad Cymraeg”* (uwchradd)
- Gwasanaeth am ddefnyddio iaith. Teimlo bod yr ysgol yn siarad lawr â nhw (uwchradd)
- *“Ymwelwyr yn dod i'r neuadd i siarad gyda ni. Pobl o'r council a pethau. Dydi o ddim yn gweithio ac mae'n boring. Mae'n teimlo'n pushed.”* (uwchradd)
- Posterï – *“neb yn talu sylw”, “dyn nhw ddim yn helpu lot”* (uwchradd)

2.8 Siarter Iaith

Holwyd y plant os oeddent wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith. Roedd gan aelodau pob grŵp ffocws cynradd, heblaw grŵp Blwyddyn 2 yn Ysgol Glancegin, rhyw brofiad ac ymwybyddiaeth o'r Siarter Iaith.

I'r mwyafrif, caiff y Siarter ei gynrychioli gan ddarlun o fynydd ar y wal sy'n mesur a chofnodi eu hymdrech i siarad Cymraeg. Yn gyffredinol, roedd y disgyblion yn gefnogol i'r syniad ac yn teimlo ei fod yn annog plant i ddefnyddio Cymraeg. *“Dwi'n hoffi cyrraedd y top. It makes me feel like I've worked hard and done something good”* (Cae Top, Bl.2)

Gwnaed y sylw mai'r athrawon oedd yn penderfynu lle oedd y plant ar y mynydd a bod y cynllun y fwy perthnasol i ddisgyblion sydd ddim yn hollol hyderus neu rhugl. *“Dio ddim yn ddefnyddiol i rai fel ni sydd yn siarad Cymraeg drwy'r amser.”* (Cefn Coch, Bl. 6). *“Netho ni neud o am flwyddyn ond nawr ma pawb di anghofio amdano fo.”* (Nefyn, Bl. 6)

3.1 Casgliadau

Mae'r data o'r 18 grŵp ffocws a gynhaliwyd mewn chwech ysgol gynradd a phedair ysgol uwchradd gyda disgyblion CA1, CA2, CA3 a CA4 yn cynnig cipolwg o safbwynt disgyblion ar rai o'r materion sy'n ymwneud â gweithrediad polisi iaith addysg y Cyngor.

Tra bod y penaethiaid ac athrawon yn medru, ac yn arddel, y Gymraeg, ceir nifer o ysgolion ble mae amgylchedd ieithyddol Gymreig yr ysgol yn cael ei ddylanwadu gan ddiffyg gallu Cymraeg rhai cymorthyddion a staff eraill. Gellid cryfhau amgylchedd Cymreig rhai ysgolion trwy gynnig cefnogaeth i staff presennol ddysgu'r Gymraeg ac i sefydlu gofynion ieithyddol swyddi wrth benodi staff newydd.

Yn Ysgol Friars, roedd disgyblion BI9 a BI10 a gyfwelwyd yn medru cyfrannu'n llawn i grŵp ffocws a gynhaliwyd yn Gymraeg. Roedd rhai athrawon pwnc yn gwneud ymdrech i hyrwyddo a defnyddio'r Gymraeg. Roedd pob un o'r disgyblion yn ymwybodol o fanteision dwyieithrwydd ac un, yn enwedig, yn difaru nad oedd yr ysgol yn cynnig cyfle i gynnal sgiliau Cymraeg disgyblion. Awgryma'r dystiolaeth, y byddai cynnydd pellach o'r defnydd o'r Gymraeg ar draws y cwricwlwm a bywyd Ysgol Friars yn fanteisiol i ddatblygiad sgiliau dwyieithog disgyblion yn unol â pholisi'r Cyngor.

Gwelwyd defnydd helaeth o'r Saesneg wrth i ddisgyblion ddefnyddio'r we. Dengys y dystiolaeth gan rai disgyblion bod modd i bob ysgol ddefnyddio'r Gymraeg ar gyfer yr agwedd hon o addysgu.

Mae'r arfer o siarad Saesneg gyda ffrindiau a phob cyfle tu hwnt i'r dosbarth yn gryf iawn gan rai disgyblion ac mewn rhai ysgolion yn fwy na'i gilydd. Mae'r duedd i blant o deuluoedd di-Gymraeg, yn enwedig, i gyfyngu eu defnydd o'r Gymraeg i ystod o gyd-destunau addysgu cyfyngedig yn ffenomenon gyffredin (e.e. Gruffudd 2000; Ó Riagáin et.al. 2008). Dengys ymchwil fod tuedd i fechgyn, yn enwedig, ymwrthod ag ymddygiad (gan gynnwys ymddygiad ieithyddol) sy'n cael ei orfodi arnynt gan bobl mewn awdurdod a bod hyn yn dwysáu yn ystod cyfnod yr arddegau (e.e. Hodges 2011; Thomas & Roberts 2011; Thomas et al. 2012).

Ar y cyfan, roedd y disgyblion yn gefnogol o'r Gymraeg. Awgryma data'r grwpiau ffocws bod gwerthoedd negyddol tuag at y Gymraeg gan rai disgyblion o gefndiroedd di-Gymraeg mewn rhai ysgolion. Amlygwyd, yn ogystal, nad yw disgyblion o reidrwydd yn cael eu cynnwys mewn trafodaethau am y Siarter Iaith nac yn cael cynnig eu syniadau eu hunain dros arferion ieithyddol yr ysgol. Gwelwyd hefyd bod beirniadu a chosbi disgyblion am siarad Saesneg yn wrthgynhyrchiol. Buasai cynnal sesiynau ymwybyddiaeth iaith gyda disgyblion a rhieni ynghyd â chynnwys y disgyblion mewn trafodaethau am arferion iaith yn yr ysgol yn fodd o ymateb i unrhyw werthoedd negyddol ac i feithrin perchnogaeth y disgyblion ar bolisi iaith yr ysgol.

Cymharol fychan yw'r nifer o ddisgyblion sy'n ystyried bod ganddynt sgiliau hyfedr yn y Gymraeg a'r Saesneg ym mhob agwedd o'u bywydau. Nid yw hyn o reidrwydd yn arwydd o ddiffyg llwyddiant y Polisi Iaith. Caiff sgiliau ieithyddol disgyblion eu hogi trwy arferion cymdeithasol beunyddiol tu hwnt i'r ysgol yn ogystal â'u profiadau addysgol. Di-sail yw'r rhagdybiaeth y dylai pob person dwyieithog feddu ar yr un 'lefel' yn y Gymraeg a'r Saesneg ym mhob cyd-destun megis y byddai unigolyn uniaith Saesneg (gweler, er enghraifft, Baker 2011). Serch hynny, mae lle i athrawon ynghyd â disgyblion a'u rhieni i dalu sylw penodol at sut y gellir datblygu sgiliau sydd mor hyfedr â phosib yn y ddwy iaith tra yn yr ysgol. Byddai modd cysylltu hyn â gweithrediad y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol.⁸

Cymysg yw'r defnydd o'r Gymraeg a Saesneg wrth addysgu a dysgu, gyda rhai ysgolion a rhai athrawon yn gwneud mwy o ddefnydd o'r ddwy iaith na'i gilydd. Mae'r ddatl am addysgu'n ddwyieithog a'r angen i ddatblygu addysgeg sy'n addas ar gyfer gymdeithas sy'n fwyfwy amlieithog yn fater rhyngwladol yn ogystal â bod yn flaenoriaeth i Gyngor Gwynedd (gweler e.e. May 2013; Cenoz & Gorter 2015). Awgryma dystiolaeth yr ymchwil hwn fod angen cysoni yr hyn a olygir wrth addysg dwyieithog a gwirio i ba raddau y mae athrawon yn trawsieithu⁹n fwrriadol ac effeithiol i ddatblygu medrau dwyieithog pob disgybl.

3.2 Argymhellion

- 1 Er mwyn cryfhau amgylchedd ieithyddol Cymraeg rhai ysgolion, dylai'r Cyngor i) sicrhau cefnogaeth i gymorthyddion a staff atodol i ddysgu'r Gymraeg, deall gofynion y Siarter Iaith a derbyn hyfforddiant Ymwybyddiaeth Iaith drwy gynnal cyrsiau addas; a ii) gryfhau'r drefn o sefydlu gofynion ieithyddol swyddi mewn ysgolion wrth benodi staff newydd.
- 2 Er mwyn cynnal a datblygu sgiliau Cymraeg disgyblion yn unol â pholisi y Cyngor, dylai Ysgol Friars, gyda chefnogaeth y Cyngor, adnabod cyfleoedd i wneud cynnydd pellach o'r defnydd o'r Gymraeg ar draws cwricwlwm a bywyd yr ysgol.
- 3 Er mwyn gwella cyfleoedd disgyblion i ddefnyddio'r we trwy gyfrwng y Gymraeg, dylai ysgolion wneud defnydd mwy helaeth o'r gwefannau, deunyddiau ac adnoddau ar-lein Cymraeg. Dylai'r Cyngor gefnogi'r ysgolion i gyflawni hyn, lle bo'n briodol.
- 4 Er mwyn cefnogi disgyblion o gartrefi di-Gymraeg i arddel y Gymraeg, dylai ysgolion a'r Cyngor ddatblygu dulliau (megis sesiynau ymwybyddiaeth iaith, sgysiau gyda darpar disgyblion/rhieni, ac ati) i sefydlu agweddau sy'n rhoi gwerth ar y Gymraeg a dwyieithrwydd. Dylid sicrhau bod arferion da sy'n bodoli eisoes yn cael eu rhannu.
- 5 Er mwyn sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei wthio ar ddisgyblion mewn modd gorfodol, dylai'r ysgolion gynnwys y disgyblion mewn trafodaethau am Bolisi Iaith y Cyngor, Y Siarter Iaith ac arferion iaith yr ysgol gan sicrhau eu perchnogaeth hwythau ar y polisi. Dylai pob ysgol sicrhau bod cyfleoedd i ddisgyblion deall a thrafod manteision dwyieithrwydd, amlieithrwydd ac arddel y Gymraeg.

⁸ learning.gov.wales/resources/browse-all/nlnf/?lang=cy

⁹ Gweler, er enghraifft, Garcia (2009) am ddatblygiad pellach o'r cysyniad o 'drawsieithu' a fathwyd gan Cen Williams (1996; 2000).

- 6 Dylid rhannu arferion da sy'n bodoli o safbwynt cefnogi ac annog defnydd disgyblion o'r Gymraeg mewn modd adeiladol, gan osgoi arferion gan rai athrawon sydd yn creu adwaith negyddol, wrthgynhyrchiol.
- 7 Er mwyn ceisio cynyddu'r nifer o ddisgyblion sy'n meithrin sgiliau hyfedr yn y Gymraeg a'r Saesneg, dylai'r Cyngor gyd-weithio gydag ysgolion i: i) blethu'r polisi i ddatblygu sgiliau dwyieithog hyfedr gyda gweithrediad y Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol; a ii) sefydlu'r arfer bod pob athro pwnc yn y cyfnod cynradd ac uwchradd yn monitro ac yn adrodd ar ddatblygiad sgiliau Cymraeg a Saesneg pob disgybl mewn adroddiadau cynnydd ac yn trafod eu datblygiad gyda'r disgybl a'u rhieni ar achlysur nosweithiau rhieni.
- 8 Er mwyn cryfhau a chysoni Polisi Iaith (Addysg) y Cyngor, dylai'r Cyngor ddiffinio yr hyn ydyw dysgu dwyieithog, gan gyd-weithio gydag ysgolion a sefydliadau hyfforddi athrawon i sefydlu addysgeg dwyieithog gadarn sy'n addas ar gyfer holl ysgolion a disgyblion yr Awdurdod a meithrin sgiliau trawsieithu ymysg y staff.

- Baker, C. 2011 *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism* (5th edition), Clevedon: Multilingual Matters.
- Cenoz, J. and Gorter, D. (eds) 2015 *Multilingual Education: Between Language Learning and Translanguaging*, Cambridge: Cambridge University Press.
- García, O. 2009 *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*, Chichester: Wiley-Blackwell.
- Gruffudd, H. 2000 'Planning for the use of Welsh by young people'. In C.H. Williams (ed.) *Language Revitalization: Policy and Planning in Wales*, pp. 173 -207.
- Hodges, Rh. 2011 'Towards the Light / Tua'r Goleuni?' Welsh Medium Education for the non-Welsh-speaking in South Wales: A Parent's Choice in *International Conference of Minority Languages Tartu, Estonia 2009 Conference Proceedings*, Esuka-Jeful 2-1.
- May, S. (ed.) 2013 *The Multilingual Turn: Implications for SLA, TESOL, and Bilingual Education*, New York: Routledge.
- Ó Riagáin, P., Williams, G. & Moreno, F.X.V. 2008 *Young People and Minority Languages: Language Use Outside the Classroom*, Dublin: Centre for Language and Communication Studies, Trinity College, Dublin.
- Thomas, E. M. and Roberts, D. B. 2011 'Exploring bilinguals' social use of language inside and out of the the minority language classroom', *Language and Education*, 25(2), 89-108.
- Thomas, E. M., Lewis, W. G., Apolloni, D. 2012 'Variation in language choice in extended speech in primary schools in Wales: implications for teacher education', *Language and Education*, 16(3), 245-261.
- Williams, Cen. 1996 'Secondary education:teaching in the bilingual situation'. In C. Williams, G. Lewis & Cen Williams (eds) *The Language Policy: Taking Stock*, Llangefni: CAI.
- Williams, Cen. 2000 'Welsh-medium and bilingual teaching in the further education sector', *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 3 (2), 129-148.

Atodiad 1

Manylion y grwpiau ffocws

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
17.6.15	Ysgol Glancegin	5 o flwyddyn 2 6 o flwyddyn 6	5 o gartrefi uniaith S 1 o gartref uniaith C 5 o gartref C/S (tadau yn siarad Cymraeg)
17.6.15	Ysgol Tryfan	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	6 o gartrefi C 2 o gartref S 2 o gartref C/S
18.6.15	Ysgol Cae Top	5 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	5 o gartrefi uniaith S 5 o gartrefi dwyieithog (ieithoedd yn cynnwys Sbaeneg/Arabeg/)
19.6.15	Ysgol Cefn Coch	6 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	2 o gartref Cymraeg 7 o gartrefi C/S 2 o gartref S
19.6.15	Ysgol Tan y Castell	9 o flwyddyn 6	5 o gartref uniaith C 1 o gartref uniaith S 3 o gartref C/S
19.6.15	Ysgol Ardudwy	3 o flwyddyn 7 5 o flwyddyn 9 2 o flwyddyn 8 10 o flwyddyn 10	14 o gartrefi uniaith C 3 o gartrefi C/S 3 o gartrefi S
25.6.15	Ysgol Nefyn	5 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	1 o gartref uniaith S 4 o gartref uniaith C 1 o gartref uniaith S 1 o gartref C/S 3 o gartref uniaith C
25.6.15	Ysgol Sarn Bach	4 o flwyddyn 2 8 o flwyddyn 6	2 o gartref C/S 2 o gartref uniaith S 1 o gartref uniaith C 3 o gartref uniaith S 3 o gartref C/S 1 o gartref C/Hebraeg
6.7.15	Ysgol Friars	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	2 o gartref C/S 8 o gartref uniaith S
7.7.15	Ysgol Botwnnog	5 o flwyddyn 9 4 o flwyddyn 10	2 o gartref C/S 6 yn dod o gartref C 2 yn dod o gartref S

Ysgol Glancegin

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
17.6.15	Ysgol Glancegin	5 o flwyddyn 2 6 o flwyddyn 6	5 o gartrefi uniaith S 1 o gartref uniaith C 5 o gartref C/S (tadau yn siarad Cymraeg)

Grŵp bl. 2 (Glancegin)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth - Bob amser yn siarad Cymraeg, erioed wedi ei glywed yn siarad Saesneg.
- Athrawon - Bob amser yn siarad Cymraeg.
- Staff y swyddfa - Cymraeg gyda'r plant ond ymwybodol eu bod yn siarad yn Saesneg rhan amlaf gyda'r rhieni.
- Staff sy'n helpu amser chwarae - Pob un ond un yn siarad Cymraeg.
- Amser cinio - Hanner y gwagedd cinio yn siarad Cymraeg a hanner arall ddim. Plant yn dueddol o ofyn yn Saesneg gan mai Saesneg yw iaith arferol y gegin.
- Disgyblion yn siarad Saesneg gyda'i gilydd fel arfer. Rhai yn siarad Cymraeg gyda'i gilydd ond y rhan fwyaf yn Saesneg.

"Saesneg da ni'n siarad ar yr iard. Ond tipyn bach-ish o Gymraeg. Ond dan ni'n siarad Cymraeg gydag athrawon."

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwaith ysgol - *"Da ni'n neud gwaith yn Gymraeg ond weithia yn Saesneg."*
- Cofrestr - Cymraeg bob tro.
- Amser chwarae - Saesneg
- Chwarae yn y dosbarth - Cymraeg
- Amser cinio - Saesneg.
- Gwasanaeth - Cymraeg. *"Weithia chydig bach o Saesneg"*.
- Darllen yn y dosbarth - Hanner a hanner sef un llyfr Cymraeg ac un Saesneg.

Iaith Gwersi

Disgyblion blwyddyn 2 ddim yn adnabod gwyddoniaeth fel pwnc ac felly ddim wedi ateb ar hwnnw.

- Yr athro bob amser yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn Mathemateg a phynciau arall.

- Athro bob amser yn siarad Cymraeg gyda disgyblion unigol mewn Mathemateg a phynciau arall.
- Y disgyblion yn siarad 'dipyn bach' o Gymraeg gyda'r athro. Os yn gofyn cwestiwn gwneud hynny yn Saesneg ond ymateb yn Gymraeg o bryd i'w gilydd. Ond Saesneg yn bennaf.
- Y disgyblion yn siarad Cymraeg gyda'i gilydd yn y dosbarth fel arfer. Ond weithiau yn gwneud yn Saesneg.
- Defnyddio rhaglenni cyfrifiadurol Cymraeg – dim ond yn Gymraeg. (Ond adref yn Saesneg “*Dwi'n hoffi gwefan CBeebies.*”)
- Gwaith cartref yw darllen i ddisgyblion blwyddyn 2. Rhai disgyblion yn cael llyfrau Cymraeg yn unig ond rhai yn cael Cymraeg a Saesneg. Disgyblion yn synnu bod yna lyfrau Saesneg i rai plant.
“*What...you have y llyfr darllen Saesneg?*”

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 5/5 yn well am siarad Saesneg
- 3/5 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg - 2/5 well yn Saesneg
- 5/5 yn well am siarad Saesneg adref
- 5/5 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol (er yn nodi nad oedden nhw'n cymdeithasu y tu allan i'r ysgol oni bai gyda'r teulu.)

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

O gael llonydd i weithio mewn grwpiau roedd y criw yn llithro yn rhwydd iawn o'r Gymraeg i'r Saesneg ac yn ôl. Roedd y drafodaeth yn hollol ddwyieithog.

- Deall beth mae pawb yn ei ddweud
- “*I don't know. Fi just yn*”

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

5/5 eisiau gwneud gwaith ysgol yn Gymraeg. Un yn nodi ei bod yn hoffi gallu ysgrifennu yn Gymraeg. A phawb arall yn cytuno.

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

Dim unrhyw ymwybyddiaeth o drafodaeth am iaith yn yr ysgol.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Dim gwybodaeth na phrofiad ymwybodol o'r Siarter Iaith.

Grŵp bl. 6 (Glancegin)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth a dirprwy – Cymraeg bob amser
- Athrawon i gyd yn siarad Cymraeg bob amser
- Merched cinio – Un yn medru siarad Cymraeg ond un methu siarad Cymraeg felly pawb yn dueddol o siarad Saesneg gyda nhw.
- Plant fel arfer yn siarad Saesneg gyda'i gilydd – ond yn siarad Cymraeg pan maent yn y dosbarth.

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwersi – Cymraeg
- Prosiect 21 (gweithdai perfformio a sioe) – Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Cofrestr Cymraeg
- Canu yn y neuadd – Cymraeg
- Sioe Ysgol (Nadolig) – Cymraeg
- Mathemateg – Saesneg
- Amser Aur (gwobrwyo ymddygiad da – dewis y disgyblion) – Saesneg
- Amser dangos – Cymraeg a Saesneg yn dibynnu ar beth ma nhw eisiau.

“Weithiau neud e'n Saesneg achos mae e'n easier. Pan chi'n chwilio am information ar y we, mae e'n Saesneg.” Disgyblion wedi cael gofyn i wneud yn Saesneg.

- Ar ôl i mi gwestiynu pam bod iaith y dosbarth yn wahanol i iaith yr iard *“Everybody hates Cymraeg. Well not everybody. But mae'r rhan fwyaf o'r plant sy'n dod i'r ysgol yma yn siarad Saesneg adref.”*

Iaith gwersi

- Athro gyda'r dosbarth mewn Gwyddoniaeth yn Gymraeg
- Athro gyda'r dosbarth mewn Mathemateg yn ddwyieithog
- Athro gyda'r dosbarth mewn gwersi cyffredinol yn ddwyieithog. (egluo tasgau)
- Athro gyda unigolion yn Gymraeg mewn Gwyddoniaeth a Mathemateg.
- Disgyblion gyda'r athro yn Gymraeg bob amser
- Disgyblion yn Saesneg bob amser
- Taflenni/Gwerslyfrau – dwyieithog bob amser
- Unrhyw ddefnydd o'r we yn digwydd yn Saesneg
- Taflenni gwaith cartref a cyflawni gwaith cartref yn bennaf yn Gymraeg ond ag elfennau dwyieithog e.e. nodyn egluro yn Saesneg
- Darllen – dwyieithog. Dau lyfr ar un adeg bob tro.
- Wrth wneud gwaith grŵp - trafod yn Saesneg ond adrodd nol i'r dosbarth yn Gymraeg.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 2/6 yn meddwl bod ei sgiliau Saesneg a Cymraeg yn gyfartal
- 4/6 yn teimlo eu bod yn well am siarad Saesneg
- 3/6 yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg
- 3/6 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 3/6 yn gyfartal am siarad Cymraeg adref
- 3/6 yn well am siarad Saesneg adref
- 6 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Y ffaith bod yn medru siarad 2 iaith.
- Gallu siarad i bobl Saesneg a Cymraeg
- *“Mae o'n dda oherwydd pan mae rhywun yn dod fyny i ti a mae nhw siarad Cymraeg ti gallu siarad Cymraeg yn ôl ac pam mae na rhywun yn dod i siarad Saesneg i ti mae ti'n gallu siarad nôl yn Saesneg.”*
- Dewis ysgol uwchradd rhwng Tryfan a Friars.

4. Petai gennych ddewis, a fydddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- Pawb yn hapus i wneud gwaith ysgol yn Gymraeg.

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Mae'r athro yn dweud *‘You're lucky to be able to talk two languages because not many people can.’*

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Ymwybodol o'r siarter iaith. Disgrifio fel mynydd sydd angen ei ddringo (darlun o fynydd ar y wal). *“Ti'n cael symud lan y llun o'r mynydd pan ti'n neud ymdrech i siarad Cymraeg. Mae pobl ar y top yn siarad Cymraeg drwy'r amser. Mae fel rhyw fath o scoring system. Mae pawb eisiau cyrraedd y top. Ti'n cael breichled coch am gyrraedd y top.”*

Ysgol Cae Top

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
18.6.15	Ysgol Cae Top	5 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	5 o gartrefi uniaith S 5 o gartrefi dwyieithog (ieithoedd yn cynnwys Sbaeneg ac Arabeg)

Grŵp bl. 2 (Cae Top)

Roedd y grŵp yma yn fwy ymwybodol na un o'r grwpiau eraill am ieithoedd gwahanol. Roedd nifer o'r plant wedi treulio cryn dipyn o amser mewn gwledydd eraill ac â rhiant a oedd yn siarad iaith arall. Nododd y prifathro hefyd bod dau o'r plant wedi cael bwloch yn eu haddysg Gymraeg tra oeddent mewn ysgolion mewn gwledydd eraill.

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth – Cymraeg
- Athrawon - Cymraeg
- Cymorthyddion – Cymraeg yn bennaf
- Staff swyddfa – Cymraeg
- Staff cinio – Saesneg

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Cofrestr – Cymraeg
- Gwasanaeth - Cymraeg (canu yn Gymraeg, cyflwyno yn Gymraeg)
- Mynd i'r parc – Cymraeg pan yn siarad gyda'r athrawon/cymorthyddion ond Saesneg gyda'i gilydd.
- Clwb brechwast - Saesneg neu Cymraeg. (Hanner yr gofaluwr yn Gymraeg a hanner yn Saesneg).
- Clybiau (Hanner awr, coginio, hwyl). Cymraeg bob tro.
- Chwarae – *“Hannar Saesneg a hanner Cymraeg. It depends pwy chi'n siarad gyda.”*
- Cyfrifiaduron – Cymraeg
- Amser cinio – *“Saesneg achos dyw'r dinner ladies ddim yn siarad Cymraeg.” “Little bit of Cymraeg ond mwy Saesneg.”*
- Gwyddoniaeth a Mathemateg
- Seren yr Wythnos – Bob dydd Gwener – yn Gymraeg. Cael sticer am siarad Cymraeg.

Iaith gwersi

- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth Gwyddoniaeth
- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth Mathemateg

- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn gwersi yn gyffredinol
- Athro yn siarad Cymraeg gyda unigolion mewn Gwyddoniaeth
- Athro yn siarad Cymraeg gyda unigolion mewn Mathemateg.
- Athro yn siarad Cymraeg gyda unigolion mewn gwersi yn gyffredinol
- Disgyblion yn siarad gyda'i gilydd yn ddwyieithog mewn Mathemateg, Gwyddoniaeth a gwersi eraill.
- Mae gwर्सlyfrau a thafenni gwaith bob amser yn Gymraeg
- Defnyddio cyfrifiaduron a'r we bob amser yn Gymraeg ym mhob pwnc
- Gwaith cartref yn Gymraeg fel arfer mewn Gwyddoniaeth, Mathemateg a Gwersi eraill ond mae taflen i egluro yn Saesneg ar gael i'r rheini sydd yn dymuno.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 1/5 yn well am siarad Saesneg
- 4/5 yn gyfartal
- 3/5 yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 2/5 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/5 yn well am siarad Saesneg adref
- 1/5 yn well am siarad Cymraeg adref
- 4/5 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol
- 1/5 yn well am siarad Cymraeg yn gymdeithasol

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Gallu siarad gyda pobl arall
- *"Fi'n cal hwyl yn siarad Cymraeg"*

4. Petai gennych ddewis, a fydddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 5/5 eisiau gwneud gwaith ysgol yn Gymraeg.

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Athrawon yn dweud wrth y plant i siarad Cymraeg – ond ddim yn cal ffræ
- Athrawon yn dweud yn garedig i beidio siarad Saesneg (y plant yn hapus gyda hyn.)

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

- Camu tua'r copa/mynydd - Siarad Cymraeg.

"Mae mynydd ar y wal yn y dosbarth ac mae lluniau i ni. Mae'r athrawon yn tynnu'r lluniau a'i roi mewn different places os ti'n siarad Cymraeg. Os ti'n siarad Cymraeg bob amser ti ar y top yn yr eira."

"Dwi'n hoffi cyrraedd y top. It makes me feel like i've worked hard and done something good."

Grŵp bl. 6 (Cae Top)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth – Cymraeg
- Dirprwy - Cymraeg
- Athrawon cerddoriaeth – Saesneg yn bennaf
- Staff cefnogi – Saesneg
- Llywodraethwyr - dwyieithog
- Ysgrifenyddes - Cymraeg
- Athrawon – Dibynnu ar y gwersi ond Cymraeg fel arfer

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Cofrestr – Cymraeg
- Criw Celf – Saesneg
- Clwb chwaraeon – Saesneg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Darllen (amser darllen yn y dosbarth) – dwyieithog
- Chwarae – Saesneg
- Canu – Cymraeg
- Cinio – dwyieithog
- Mathemateg – dwyieithog
- Amser chwarae – dwyieithog

“Dwi wedi clywed rhai pobl yn siarad Cymraeg. Ond dyw e ddim yn language cyntaf y rhan fwyaf ohonom ni. Mae e'n haws siarad Saesneg achos di mam a dad fi ddim yn gwybod Cymraeg.”

Iaith gwersi

- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth Gwyddoniaeth
- Athro yn ddwyieithog yn y dosbarth Mathemateg
- Athro yn siarad Cymraeg fel arfer mewn gwersi cyffredinol
- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r disgyblion mewn gwersi Wyddoniaeth
- Athro yn ddwyieithog gyda'r disgybl mewn gwersi Mathemateg a gwersi cyffredinol
- Disgyblion yn siarad Cymraeg gyda'r athro mewn gwersi Mathemateg, Gwyddoniaeth ac yn gyffredinol.
- Disgyblion yn siarad Saesneg gyda'i gilydd bob amser
- Gwerslyfrau a thafenni gwaith yn ddwyieithog bob amser.
- Gwybodaeth o'r we yn ddwyieithog bob amser
- Defnyddio'r we yn Saesneg ym mhob gwersi

- Taflenni gwaith cartref yn ddwyieithog mewn gwersi Gwyddoniaeth
- Taflenni gwaith cartref yn Saesneg mewn gwersi Mathemateg
- Taflenni gwaith cartref yn ddwyieithog mewn gwersi yn gyffredinol.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 5/5 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 4/5 yn teimlo'n gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 1 yn gyfartal adref
- 3/5 yn well am siarad Saesneg adref
- 1/5 yn well mewn iaith arall (Sbaeneg)
- 3/5 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol
- 2/5 yn gyfartal yn gymdeithasol.

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- *"Ti'n gallu siarad i lot mwy o bobl"*
- *"Wyt ti efo advantage yn ysgol uwchradd yn wersi iaith."*
- Ffrindiau newydd
- Helpu pobl arall i siarad Cymraeg
- *"Mae pobl yn respecto ti."*
- *"Ti'n cael head start yn yr ysgol uwchradd."*

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

"Dwi eisiau cadw i stydio yn Gymraeg achos dwi ddim eisiau colli y iaith."

"Dwi eisiau cael lot o different ones. Lot o ieithoedd. Fel latin."

- 3/5 eisiau astudio yn ddwyieithog
- 2/5 eisiau astudio yn amlieithog

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

Athrawon yn dweud yn eithaf aml wrth y plant i siarad Cymraeg

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Nabod y siarter fel 'Camu tua'r Copa'. Y syniad o ddringo'r mynydd gyda bob ymdrech i siarad Cymraeg.

Ysgol Tryfan

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
17.6.15	Ysgol Tryfan	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	6 o gartrefi C 2 o gartref S 2 o gartref C/S

Grŵp bl. 9 a 10 (Tryfan)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pobl o ardaloedd penodol ond yn siarad Saesneg (ardaloedd o fewn Bangor)
- Disgyblion yn y dosbarth – Cymraeg
- Disgyblion tu allan i'r dosbarth – Saesneg. "Mae'n dibynnu sut ti'n teimlo at yr iaith."
- Athrawon Saesneg – dwyieithog
- Cogyddion – Saesneg
- Gofalwyr yn yr Hafan – Dwyieithog
- Cymorthyddion – Saesneg (rhan fwyaf)
- Y chweched dosbarth – Cymraeg

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwersi cyffredinol – Cymraeg
- Amser cinio ac amser egwyl – dwyieithog
- Clwb gwaith cartref – dwyieithog
- Gwersi addysg gorfforol – dwyieithog
- Y gofrestr - Cymraeg
- Clwb adolygu – dwyieithog
- Clwb garddio – Saesneg
- Clwb gwyddbwyll- Saesneg
- Clwb upwards - Saesneg
- Hafan (time out) - Saesneg (Hynny achos y disgyblion sydd yn mynd yno yn bennaf.
- Ymwelwyr - Dwyieithog (Rhai methu siarad Cymraeg e.e. dynas Samba)

Iaith gwersi

Gweler atodiad 3

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 6/10 yn teimlo eu bod yn well yn siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 1/10 yn teimlo ei fod yn hollol gyfartal yn gyffredinol
- 3/10 yn teimlo eu bod yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 8/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 1/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg

- 1/10 ddim yn siŵr o ran gwaith ysgol

- Yn gymdeithasol a gartref: Yr un fath â'r cwestiwn cyntaf

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Medru cyfathrebu gyda grŵp eang o bobl
- Haws dysgu iaith arall
- Adnabod pobl gwahanol
- Gwell cyfle am swyddi
- Gwell swyddi yn y pendraw
- Gallu mynd i Goleg y tu allan i Gymru
- Mae'n cŵl gallu siarad dwy iaith
- Help i gadw'r iaith yn fyw
- Gwell cyfleoedd o safbwynt: swyddi, ysgol, ffrindiau, cymdeithasu

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 8/10 yn dewis Cymraeg
- 1/10 yn dewis Saesneg
- 1/10 ddim yn siŵr

Dewis Cymraeg - *"Mae digon o gyfle i siarad Saesneg y tu allan i'r ysgol dwi ddim ymarfer mwy yn yr ysgol."*

Dewis Cymraeg - *"Dwi wedi arfer siarad Cymraeg yn yr ysgol."*

Dewis Saesneg - *"Bydd Saesneg yn fwy defnyddiol i fi y tu allan i Gymru."*

Ddim yn siŵr - *Mae athrawon da yn effeithio fy newis i."*

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

"Mae'r athrawon yn deud y dylen ni siarad Cymraeg." (yn gwasanaeth, ar y coridor, yn y dosbarth.

"Ma na bosteri – ond dyn nhw ddim yn helpu lot."

"Dwi'n meddwl bod yr ysgol yma tua 60% Cymraeg. Ym mhob blwyddyn mae yna ganran uchel sy'n siarad Saesneg."

"Netho nw ddechre clwb o'r enw Clwb C oedd yn rili da. Odd gynno chi blant sy'n dda am siarad Cymraeg gyda rhai sydd ddim mor gryf. Fatha buddies i bobl gal marfer. Odd y 6ed yno hefyd."

"Ti sy'n gorfod newid i siarad Saesneg da nhw, nawn nhw ddim newid."

"Mae'n anodd weithia trïo siarad Cymraeg gyda rhywun ti di arfer siarad Saesneg efo nhw ers 10 mlynedd."

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Ddim yn gwybod un rhywbeth am y Siarter Iaith.

Ysgol Friars

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
6.7.15	Ysgol Friars	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	2 o gartref C/S 8 o gartref uniaith S

Grŵp Bl. 9 a 10 (Friars)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth – Dwyieithog
- Athrawon – Dwyieithog (Llawer ddim yn medru siarad Cymraeg)
- Staff y swyddfa – Saesneg
- Pobl coginio – Saesneg
- Staff cefnogi – Saesneg yn bennaf
- Mae yna rai athrawon penodol yn ymddangos fel eu bod yn gwneud ymdrech arbennig i hyrwyddo'r Gymraeg ac yn defnyddio llawer mwy o'r iaith na phawb arall. Tua 3 ohonynt yn yr ysgol.

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwasanaeth – Saesneg yn bennaf (Yr athro sy'n gyfrifol ddim yn medru siarad Cymraeg)
- Gwersi - Saesneg yn bennaf
- Amser egwyl – Saesneg
- Amser cinio – Saesneg
- Welsh Bac – Cymraeg
- Tocyn iaith – Cymraeg
- Rhai gwersi mae llawer o Gymraeg e.e. hanes a cerdd (hyn yn ddibynnol ar yr athrawon)
- Eisteddfod ysgol – Cymraeg.

“Dwi ddim yn hoffi gwneud gwersi yn Gymraeg achos dwi'n well yn Saesneg. It makes it a Welsh exercise if we do it in Welsh, not the subject.”

“Dwi'n teimlo ein bod ni'n colli ein Cymraeg gan bo ni ddim yn siarad e gyda ffrindiau nac mewn gwersi. Dydio ddim yn rhoi practice. Mae o'n pushed ddim yn naturiol.”

“Dwi'n meddwl bod e'n bwysig dysgu'r gwersi yn Saesneg achos yn Friars ma rhan fwyaf o pobl efo'r Saesneg fel iaith cyntaf. Mae'n bwysig i ni ddeall beth mae'r athrawon yn dweud.”

“Mae pobl iaith gyntaf yn mynd i Tryfan.”

Iaith gwersi

Gweler atodiad 3

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 10/10 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 10/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg
- 10/10 yn well am siarad Saesneg adref
- 10/10 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol

“Dwi'n chwarae pêl rwyd i Eryri, dwi'n siarad Cymraeg gyda nhw.”

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Ffrindiau newydd
- Mwy clyfar
- Rhywbeth gwahanol i bobl eraill
- CV
- Dda i'n traddodiad yng Nghymru
- Haws dysgu iaith arall
- Hanes Cymru
- Cadw'r iaith yn fyw
- Mwy o waith ar gael ar ôl gadel addysg
- *“You can get a better job in Wales if you are bilingual.”*
- *“It's easier to learn a new language if yor brain is used to switching between two languages.”*

4. Petai gennych ddewis, a fydddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 1/10 yn dewis astudio'n ddwyieithog
- 9/10 yn dewis astudio'n Saesneg

“Mae'n haws achos ni'n siarad Saesneg adre. Mae gen i fwy o eiriau Saesneg.”

“Ond os bydde ti'n cael gwersi yn Gymraeg bydde Cymraeg ti'n gwella! Os ti'n dechre gyda'r ddau iaith hanner a hanner yn blwyddyn 7 bydd e'n iawn. Bydd ti'n gallu neud y ddau yr un fath.”

“Mae'n anodd i fi fel yr un person yn teulu fi sy'n gallu siarad Cymraeg.”

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Pobl yn dod i mewn i gwersi Ffrangeg ac ati
- Ymwelwyr yn dod i'r neuadd i siarad da ni. Pobl o'r council a pethau – *“Dydy e ddim yn gweithio ac mae'n boring. Mae'n teimlo'n pushed.”*
- *“Sŵn i ddim yn dysgu fo sw'n i ddim efo fo yn barod - mae o'n rhy anodd.”*

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Na

Ysgol Cefn Coch

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
19.6.15	Ysgol Cefn Coch	6 o flwyddyn 2 5 o flwyddyn 6	2 o gartref Cymraeg 7 o gartrefi C/S 2 o gartref S

Grŵp bl.2 (Cefn Coch)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Disgyblion – Cymraeg bob amser
- Athrawon – Cymraeg bob amser (ond gwersi Saesneg diwedd bob prawn)
- Cymorthyddion a staff cefnogi – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Gofalwr – Cymraeg
- Gwragedd cinio – Cymraeg

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Cofrestru – Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Radio – Cymraeg
- Amser chwarae – Cymraeg
- Amser cinio – Cymraeg
- Cyngor Ysgol – Cymraeg
- Amser Arian/Aur – Cymraeg
- Chwaraeon – Cymraeg
- Clwb brechwast – Cymraeg
- Tripiâu – Cymraeg

Iaith gwersi

- Athro bob amser yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn gwersi Mathemateg
 - Athro bob amser yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn gwersi yn gyffredinol
 - Athro bob amser yn siarad yn Gymraeg gydag unigolion mewn gwersi Mathemateg a gwersi eraill.
 - Disgyblion bob amser yn siarad yn Gymraeg gyda'r athro.
 - Disgyblion bob amser yn siarad Cymraeg gyda'i gilydd.
-
- Gwerslyfrau a thafleuni gwaith bob amser yn Gymraeg
 - Gwaith cartref yw darllen – un llyfr Cymraeg / un Saesneg i bawb.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 4/6 yn teimlo bod ei sgiliau siarad Cymraeg/Saesneg yn gyfartal yn gyffredinol
- 1/6 yn teimlo ei bod yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 1/6 yn teimlo ei bod yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 6/6 yn teimlo eu bod yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/6 yn teimlo eu bod yn gyfartal am siarad Cymraeg/Saesneg adref
- 1/6 yn well am siarad Saesneg adref
- 1/6 yn well am siarad Cymraeg adref
- 6/6 yn nodi bod ei sgiliau yn gyfartal yn gymdeithasol

“Heblaw am pêl-droed – achos does neb yn siarad Saesneg yn clwb ni!”

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Gallu deall pawb
- Hoffi siarad Cymraeg achos mae'n haws

“Dwi'n licio siarad Cymraeg achos mae'n hawdd 'di?”

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 6/6 yn dewis Cymraeg achos eu bod yn deall yn well.

“Cymraeg rili achos dan ni ddim yn siarad Saesneg lot.”

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

Ddim wedi trafod y Gymraeg yn yr ysgol.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

“Os dach chi'n dweud ychydig bach o Gymraeg dach chi'n dringo bellach fyny'r mynydd.”

- Pan neud yn dda y disgyblion yn teimlo'n falch ac yn hapus. *“Oherwydd dan ni di cyrradd y top.”*

Grŵp Bl. 6 (Cefn Coch)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Cymorthyddion a staff amser cinio – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Athrawon – Cymraeg
- Gofalwr – Cymraeg
- Disgyblion – Cymraeg
- Ymwelwyr e.e. plismon – Cymraeg
- Ysgrifenyddes – Cymraeg
- Llywodraethwyr – Cymraeg
- Cyngor Ysgol (gweld hwn yn bwysig!) – Cymraeg
- Llysgenhadon (plant) – Cymraeg
- Myfyrwyr – Cymraeg

Ond plant o'r caban iaith (sydd ar y campws) – yn cael rhywfaint o Saesneg

“Plant hŷn sy'n dod o rwle arall yn mynd yn syth i'r uned iaith ac yna ma nhw'n dod atom ni y tymor wedyn yn rhugl yn y Gymraeg. Yr un adeg gei di dipyn o amser gyda newydd ddyfodwyr 'di os ydyn nhw ym mlwyddyn 1 neu llai.”

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwasanaeth - Cymraeg
- Radio – Cymraeg
- Gwersi Cymraeg/Saesneg – Dwyieithog
- Clybiau ar ôl ysgol – Cymraeg
- Rygbi a pêl droed - Cymraeg ond lot o eiriau Saesneg. “Achos bo ni'n watshad o ar y teledu da ni'n gwobod lot yn Saesneg...fel 'hand ball' ond Cymraeg da ni'n siarad yn y canol.
- Amser darllen - Llyfra Cymraeg a Saesneg
- Rygbi tag / Pêl droed/Pêl rwyd “Be sy'n digwydd ar yr iard ydi...ti'n clywed mwy o eiriau Saesneg yn ganol y Gymraeg. Ond Cymraeg ydio run fath.”

Iaith gwersi

- Athro gyda'r dosbarth yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.
- Athro gydag unigolion yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.
- Disgyblion gyda'r athro yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.
- Disgyblion gyda'i gilydd yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.

- Gwerslyfrau a thafenni gwaith yn ddwyieithog mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol. Dibynnu ar darddiad y gwaith.
- Gwybodaeth o'r we a defnydd o'r we yn Saesneg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.
- Tafenni gwaith cartref fel arfer yn ddwyieithog o ran mathemateg ac yn Gymraeg yn gyffredinol. *"Weithia 'ma 'chydig bach o help i bobl sy' a mam a dad yn siarad Saesneg."*
- Disgyblion yn cyflawni gwaith cartref yn Gymraeg i wersi Mathemateg a gwersi eraill.
- Grwpiau trafod yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth, Mathemateg a gwersi yn gyffredinol.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 1/5 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 1/5 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 3 â sgiliau cyfartal yn gyffredinol
- 5/5 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/5 yn well am siarad Cymraeg adref
- 1/5 yn gyfartal adre
- 4/5 yn well am siarad Cymraeg yn gymdeithasol
- 1/5 yn teimlo bod ei sgiliau yn gyfartal yn gymdeithasol

"Os da ni tu allan i'r ysgol dos na ddim rheola – da ni jest yn siarad yr iaith sy'n dod allan o ceg ni. Yn ysgol da ni siarad rhan fwyaf Cymraeg achos dyna be da ni di dysgu da ni fod i siarad yn yr ysgol. A dwi'n hapus efo hynna."

"Adre os dwi'n watshad you tube neu rwbeth dwi'n gwrando arno fe yn Saesneg. So os dwi'n troi at brawd fi yn syth wedyn, weithia dwi'n siarad Saesneg."

"Weithia os dwi di watshad rhaglen deledu Saesneg nai fynd mewn i'r gegin a siarad Saesneg fo mam. Ond ma hi'n siarad Cymraeg nôl efo fi."

"Os ti'n clywed rwbeth mewn un iaith mae wastad yn haws ail adrodd yn yr un iaith na cyfieithu fo. Ond os mai allan o ngheg i mae o'n dod – yna mae o'n dod yn Gymraeg."

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Medru cyfathrebu'n dda
- Helpu achub yr iaith sydd yn marw
- Haws i gael swydd
- Haws deall ac ateb
- Gorfod siarad Saesneg yn y byd go iawn
- Rhan o hunaniaeth ni. *"Mae e'n neud i ni deimlo ein bod ni'n rhan o'r wlad – so os da ni'n Saesneg a methu siarad Cymraeg da ni ddim yn teimlo yn rhan o betha."*

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 5/5 yn dewis gwneud ysgol yn Gymraeg. *“Da ni'n fwy rhugl yn siarad Cymraeg. So mae o'n haws neud o yn Gymraeg. Os sa ni di tyfu fyny yn yr iaith Saesneg yna bydda'n well gynno ni siarad Saesneg. Rwan da ni di tyfu fyny yn siarad yr iaith Gymraeg a wedyn da ni'n hoffi siarad Cymraeg.”*
- *“Sw'n i'n deud fod y Gymraeg yn haws beth bynnag. Mae o'n ffonetig.”*
- *“Dwi ddim yn hoffi sgwennu Saesneg ond dwi'n hoffi siarad Saesneg.”*

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- *“Ddim yn yr ysgol, ond dwi di gweld leaflets yn y siopa yn deud wrtha chi ddechre bob sgwrs yn Gymraeg.”*
“Ma'n gwylltio fi yn yr ardal yma pan dwi'n gweld signs a ballu yn uniaith Saesneg. Y Gymraeg sydd fod ar y top. A ti'n gallu deud pan ma nhw di Google translatio fo.”

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter iaith?

- Llenwi holiadur unwaith y flwyddyn.
- *“Ma'n trio neud yn siwr bo ni'n siarad Cymraeg”.*
- *“Trio datblygu ni wrth neud gwaith.”*
- Y siarter iaith yn edrych fel mynydd ar y wal yn deud lle ti arni.
- Teimlo bod o'n ffordd dda achos os ti ishe neud yn dda cystadlu efo dy ffrindiau
- Teimlo ei fod yn helpu y rhai sydd ddim yn hollol hyderus/rhugl. *“Dim yn ddefnyddiol i rai fel ni sydd yn siarad Cymraeg drwy'r amser.”*

Ysgol Tan y Castell

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
19.6.15	Ysgol Tan y Castell	9 o flwyddyn 6	5 o gartref uniaith C 1 o gartref uniaith S 3 o gartref C/S

Grŵp Bl. 6 (Tan y Castell)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

Y plant yn teimlo eu bod wedi rhannu yn ddwy garfan amlwg. Y bechgyn yn dueddol o siarad Saesneg a'r merched yn siarad Cymraeg. Hyn yn effeithio tipyn ar yr atebion. 2 newydd ddyfodwr ymhlith y bechgyn oedd yn amlwg yn cael bron popeth yn Saesneg. Er hyn roedden nhw yn medru cyfrannu yn rhugl Gymraeg i'r sgwrs yma. Roedd tipyn o ddadlau ac roedd yn amlwg bod y ddau grŵp yn defnyddio ieithoedd mewn ffyrdd gwahanol.

- Athrawes - Cymraeg
- Cymorthydd - Cymraeg
- Prifathrawes - Cymraeg
- Cogydd – Cymraeg /Saesneg
- Helpwr amser chwarae - Cymraeg
- Dynes glanhau – Cymraeg /Saesneg
- Athro cerdd – Cymraeg /Saesneg
- Plant – Cymraeg /Saesneg (carfannau penodol)
- Cyngor ysgol – Cymraeg /Saesneg
- Bydi buarth - Cymraeg /Saesneg
- Plant bach - Cymraeg

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Clwb brechwast – Cymraeg
- Amser chwarae – Saesneg yn bennaf
- Cofrestr – Cymraeg
- Darllen – Cymraeg /Saesneg (un o bob un)
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Amser chwarae – Saesneg yn bennaf “Hyd yn oed y plant sy'n dod o gartrefi Cymraeg. Ond dim y plant bach.”
- Gwersi – Cymraeg yn bennaf (eglwyrhad yn Saesneg)
- Amser cinio – Cymraeg /Saesneg
- Clwb urdd – Cymraeg drwy'r amser (plant sy'n hoffi Cymraeg sy'n dewis mynd yno)
- Amser aur – Cymraeg /Saesneg (dewis y disgybl)

laith gwersi

- Athro yn siarad Cymraeg gyda'r dosbarth mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill
- Athro yn siarad yn ddwyieithog gyda'r unigolion mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill
- Disgyblion yn siarad Cymraeg gyda'r athro mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill
- Disgyblion yn ddwyieithog gyda'i gilydd mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill (dibynnu ar pa garfan)
- Gwerslyfrau a thafleni gwaith yn Gymraeg mewn gwersi Gwyddoniaeth / Mathemateg a gwersi eraill.
- Pob defnydd o'r we drwy gyfrwng y Saesneg ym mhob pwnc.
- Tafleni gwaith cartref a chyflawni gwaith cartref yn ddwyieithog o safbwynt Mathemateg a gwersi eraill

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 4/9 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 2/9 yn teimlo bod eu sgiliau yn gyfartal yn gyffredinol
- 3/9 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 6/9 yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 3 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/9 yn well am siarad Saesneg adref
- 5 /9 yn well am siarad Cymraeg adref
- 9/9 yn gyfartal yn gymdeithasol.

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- *"Ti'n gallu gwneud dwywaith gymaint o ffrindiau."*
- *"Os ti'n trio cal job."* – (mam wedi sôn)
- Deall pobl
- Cadw'r iaith i fynd
- Rhan ohonoch chi.

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 3 yn dewis Cymraeg
- 6 yn dewis dwyieithog
- *"Da ni di tyfu fyny efo fo, dan ni ddim isho iddo fo fynd. Tasa pobl yn deud wrtha i bo rhaid fi siarad Saesneg, sa fi dal yn siarad Cymraeg."*

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Trafodaethau ar y cyngor ysgol ar sut allwn ni wella'r iaith. Dyma pam mae'r buddies buarth yn bodoli er mwyn i bl.6 siarad gyda plant bach.

- Cael ffræe am siarad Saesneg ond dim cosb.
- Y merched eisiau gweld mwy o Gymraeg ond y bechgyn yn meddwl ‘Na mae’n iawn.’
- “*Y ganolfan iaith wedi newid popeth. Dwi’n gallu siarad Cymraeg.*” Ddim wedi gweld hi’n anodd dod nol i’r brif ffrwd.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau’r Siarter Iaith?

- Ymwybodol o’r mynydd. “*Ond yr athrawon sy’n penderfynu lle ti arni.*”
- Gwybod lle roedden nhw arni o ran dringo’r mynydd.

Ysgol Ardudwy

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
19.6.15	Ysgol Ardudwy	3 o flwyddyn 7 5 o flwyddyn 9 2 o flwyddyn 8 10 o flwyddyn 10	14 o gartrefi uniaith C 3 o gartrefi C/S 3 o gartrefi S

Grŵp Bl. 7, 8 a 9 (Ardudwy)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Plant ar y buarth – dwyieithog (yn ddibynol ar y cylch ffrindiau)
- Athrawon – Cymraeg
- Ymwelwyr – Dwyieithog (Ond Cymraeg fel arfer)
- Aelodau'r Cyngor Ysgol - Cymraeg
- Staff atodol – dwyieithog

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwersi – Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Y fagloriaeth – Cymraeg
- Clwb sillafu (gwella iaith) – Saesneg (i blant sy'n gweld Saesneg yn anodd)
- Gwaith cartref yn ddwyieithog - (dewis y disgybl – os yw wedi cael caniatâd)
- Posteri a popeth sy'n weledol – dwyieithog.
- Cerddorfa – Cymraeg
- Clybiau clwb gwaith cartref – Cymraeg

“Ma na lot o Saesneg tu allan i'r dosbarth. Ma na rai yn dewis Cymraeg. Ond mwy o Saesneg. Os oes un yn siarad Saesneg ma pawb yn newid.”

“Ma pawb yn gallu siarad Cymraeg, ond i bobl sy'n siarad Saesneg adref, mae jest yn haws siarad Saesneg.”

Iaith gwersi

Gweler atodiad 3

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 8/10 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 2/10 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 6/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/10 yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 8/10 yn well am siarad Cymraeg adref

- 2/10 yn well am siarad Saesneg adref
- 5/10 yn well yn Gymraeg yn gymdeithasol
- 3/10 yn gyfartal yn gymdeithasol
- 2/10 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol.

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Haws dysgu 3ydd neu 4ydd iaith
- Gallu siarad gyda mwy o bobl
- Haws cael swydd
- Gwybod sut i wneud dy waith a dilyn cyfarwyddiadau
- Iaith gyfrinachol pan ti dramor
- Mwy diddorol i bobl ti'n cyfarfod
- Mae'n sgil ychwanegol
- Mae'n agor drysau a rhoi dewis i ti

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

Ddim wedi gofyn y cwestiwn yn yr ysgol yma (ar gais y prifathro).

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Cael cyflwyniad am yr iaith yn gwasanaeth weithiau
- Athrawon yn 'hoffi' atgoffa ond ddim yn cael llawer o lwc

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Na

Grŵp Bl. 10 (Arduwy)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Disgyblion - Saesneg yn bennaf ond rhai grwpiau Cymraeg -
- Gofalwr – dwyieithog (medru siarad Cymraeg ond dibynnu ar iaith cartref y disgybl)
- Gweithwyr y gegin – Saesneg
- Athrawon – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Cymorthyddion – dwyieithog (dibynnu ar pwy ma nhw'n helpu)

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwasanaeth – Cymraeg
- Gwersi – Cymraeg
- Moodle – Cymraeg
- Eisteddfod ysgol – Cymraeg
- amser egwyl – Saesneg yn bennaf
- amser cinio – Saesneg yn bennaf

Tabl gwersi – Gweler atodiad 3

“Pan oeddwn i eisiau gwneud fy ngwaith yn Saesneg roedd yr ysgol wedi gwrthod.”

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 1/10 yn teimlo bod ei siliau siarad yn gyfartal yn gyffredinol
- 2/10 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 7/10 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 7/10 yn teimlo yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 3/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 1/10 yn well am siarad Saesneg adref
- 8/10 yn well am siarad Cymraeg adref
- 1/10 yn gyfartal adref
- 3/10 yn well am gymdeithasu yn Saesneg
- 1/10 yn well am gymdeithasu yn Gymraeg
- 6/10 yn gyfartal wrth gymdeithasu

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Helpu gyda cael swydd
- Gwneud ni'n unigryw
- Hunaniaeth - y teimlad o berthyn

4. Petai gennych ddewis, a fydddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

Ddim wedi gofyn y cwestiwn yn yr ysgol yma (ar gais y prifathro).

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- *“Athrawon yn swnian ac yn gweiddi arnom ni i siarad Cymraeg.”*
- Dadleuon o fewn cylchoedd ffrindiau (hynny yn fwy iach ym marn y disgyblion)
- Ddim yn hoffi cal gwasanaeth am ddefnyddio iaith. Teimlo bod yr ysgol yn siarad lawr â nhw.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Na

Ysgol Nefyn

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
25.6.15	Ysgol Nefyn	5 o flwyddyn 2	1 o gartref uniaith S 4 o gartref uniaith C
		5 o flwyddyn 6	1 o gartref uniaith S 1 o gartref C/S 3 o gartref uniaith C

Grŵp Bl. 2 (Nefyn)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth
- Athrawon
- Cymorthyddion (antis)
- Pobl 'agor y llyfr'
- Dirprwy
- Gwragedd cinio
- Gofalwr

"Dwi byth yn siarad Saesneg efo'r athrawon neu byddwn i'n cael row!"

Holl staff yr ysgol hon yn medru siarad Cymraeg. Y disgyblion yn siarad Cymraeg gyda bob aelod o'r staff yn ddiamod.

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Amser chwarae - Cymraeg (weithiau rhai gemau yn Saesneg achos dynwared rhaglenni teledu.
- Clwb brechwast - Cymraeg
- Coginio – Cymraeg
- Amser aur - Cymraeg
- Urdd - Cymraeg
- Amser Aur – Cymraeg
- Addysg gorfforol – Cymraeg
- Cardiau clod – Cymraeg
- Amser darllen – Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Siart mynydd – Cymraeg
- Snac – Cymraeg

laith gwersi

Pob gwrs a phob ymwneud ag eraill yn digwydd yn Gymraeg o fewn awyrgylch y dosbarth. Ychwanegiad Saesneg ar waelod y gwaith cartref i gefnogi rhieni i gefnogi eu plant. Pob ymwneud â'r we yn digwydd yn Saesneg.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 4/5 yn teimlo'n well yn siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 1/5 yn teimlo bod ganddo sgiliau cyfartal yn gyffredinol
- 3/5 yn teimlo bod eu sgiliau yn gyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 1/5 yn teimlo ei fod yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 1/5 yn teimlo ei fod yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg (am ei fod yn darllen llawer yn ei farn ef.)
- Pawb yn teimlo eu bod yn gyfartal adre. (Hyn yn taro'n rhyfedd o ystyried cefndir ieithyddol y grŵp. O holi ymhellach roedd hi'n amlwg fod y plant yn dynwared cymeriadau megis Frozen yn Saesneg ac roedd hynny yn dylanwadu'n drwm ar iaith chwarae adref.
- Yr un fath â'r uchod yn gymdeithasol. Defnyddio Saesneg i 'actio' dynwared.
"Gema fath mynd ar gwyliau. Cogio bod ar wylia. Neu siarad fo fi fy hun neu efo'r dolia. Saesneg ma nw'n siarad. Dwi di gweld nhw ar y teledu. Elsa ac Anna."

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Mae'n cŵl
- Deall pobl o wledydd eraill
- Braf i siarad gyda ffrindiau o wledydd eraill hefyd
- Dysgu pobl arall sut i siarad Cymraeg

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 2/5 yn dewis gwneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 3/5 yn dewis dwyieithog

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

Ddim yn ymwybodol

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Cynllun o'r enw Siart Fynydd – y broses o gael lluniau o unigolion ar y llun. Yr athro yn gwobrwyo rhai am siarad Cymraeg wrth eu symud i fyny'r mynydd.

Grŵp bl.6 (Nefyn)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth - Cymraeg
- Athrawon – Cymraeg
- Cogyddes – Cymraeg
- Uned Gymraeg – Cymraeg
- Gofalwraig – Cymraeg
- Help y dosbarth – Cymraeg
- Disgyblion Cymraeg bron bob amser (heblaw gyda pobl newydd i'r ysgol)

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Cofrestr - Cymraeg
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Gwersi – Cymraeg
- Chwaraeon – Cymraeg
- Clwb gweu/pêl droed /criced – Cymraeg
- Clwb brechwast – Cymraeg
- Amser chwarae a cinio – Tipyn o Saesneg am bod rhai methu siarad Cymraeg. Y criw Cymraeg yn teimlo drostyn nhw ac yn troi i'r Saesneg.

“Ma gynnon ni gytundeb amser chware lle dan ni'n gofalu am y plant bach. Ma hynna yn gorfod bod yn Gymraeg. Os na da ni'n neud dydan nhw ddim.”

“Dwi weithiau yn siarad Saesneg amser cinio achos ma pobl ar bwrdd fi yn siarad Saesneg. Ma nhw'n siarad Saesneg adra.”

Iaith gwersi

- Popeth yn Gymraeg heblaw am waith cartref.
- Gwybodaeth o'r we bob amser yn Saesneg. Ond cyfieithu fel arfer neu ateb yn Gymraeg
- Eglurhad o waith cartref Cymraeg ar gael i unigolion penodol

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 4/5 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 1/5 sgiliau cyfartal yn gyffredinol
- 1/5 sgiliau cyfartal wrth wneud gwaith ysgol
- 4/5 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 4/5 yn well am siarad Cymraeg adref
- 1/5 yn well am siarad Saesneg adref
- 2 â sgiliau cyfartal wrth gymdeithasu
- 3 yn well am gymdeithasu yn Gymraeg

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Medru deall pawb
- Helpu i gyfathrebu
- Bod yn wahanol
- *“Da ni'n gallu dewis be i siarad”*
- Dysgu iaith i bobl arall – helpu nhw
- Haws dysgu iaith arall
- *“Ma'n helpu chi i gyfathrebu efo pawb da chi isho gneud efo.”*

4. Petai gennych ddewis, a fydddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- Byddai pawb yn dewis astudio yn Gymraeg
- Un yn meddwl y byddai'n dewis Saesneg yn yr ysgol uwchradd. *“Achos ma sgwennu Saesneg fi'n well medda athro fi. Dwi'n darllen lot o Saesneg.”*

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- Wedi llenwi holiaduron iaith yn flynyddol (i'r cyngor yng Nghaerdydd)
- Cyngor ysgol yn trio datblygu amser chwarae i helpu plant sydd ddim yn gallu siarad Cymraeg.
- *“Ma na holiadur bob tymor sy'n gofyn i ni faint mor bwysig di'r Gymraeg i ni. A faint da ni'n siarad. Mae o'n mynd i'r cyngor yng Nghaerdydd” .*
- *“Dwi'n deall bod yr ysgol yma yn Gymraeg ac mae'n bwysig yn yr ardal yma. Felly dwi wedi dysgu Cymraeg yn iawn.”*
- *“Mae o'n bentre Cymraeg yng nghanol Cymru. Ma na fwy a mwy o bobl yn siarad Saesneg ac ma angen llefydd fel Llangybi i neud ni ddysgu bob gyda'n gilydd a siarad Cymraeg.”*

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

- Y darlun o'r mynydd ar wal yr ystafell ddosbarth
- *“Bob tro 'ma rhywun yn siarad Cymraeg dan ni'n cal symud ein tocyn ni fyny'r mynydd. Netho ni neud o am flwyddyn ond nawr ma pawb di anghofio amdano fo.”*

Ysgol Sarn Bach

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
25.6.15	Ysgol Sarn Bach	4 o flwyddyn 2	2 o gartref C/S 2 o gartref uniaith S
		8 o flwyddyn 6	1 o gartref uniaith C 3 o gartref uniaith S 3 o gartref C/S 1 o gartref C/Hebraeg

Grŵp Bl. 2 (Sarn Bach)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Pennaeth – Cymraeg
- Athrawon – Cymraeg
- Athrawon cyflenwi – Cymraeg
- Cymorthyddion – Cymraeg
- Gofalwraig – Cymraeg
- Plant – ddim yn siarad Cymraeg drwy'r amser wrth chwarae. Hefyd wrth fwyta amser cinio dan ni'n siarad Saesneg.

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwasanaeth – Cymraeg
- Amser ffrwyth – Cymraeg
- Chwaraeon – Cymraeg
- Urdd – Cymraeg
- Cinio - Cymraeg yn bennaf ond ychydig o Saesneg
- Amser chwarae - Cymraeg yn bennaf ond ychydig o Saesneg
- Gwersi – Cymraeg
- Amser aur - Cymraeg
- Darllen – dwyieithog

“Ma plant bl.6 bob amser yn siarad Saesneg. Ond ma'r plant bach yn siarad Cymraeg.”

Iaith gwersi

- Popeth yn Gymraeg yn yr ysgol hon.
- Mae help i gael wrth gyflawni gwaith cartref - hynny yw canllawiau i rieni
- Dim defnydd o'r we yn cael ei wneud yn yr ysgol yma.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 2/4 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 2/4 yn well am siarad Saesneg yn gyffredinol
- 4 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 2 yn well am siarad Cymraeg adref
- 1 yn well am siarad Saesneg adref
- 1 yn gyfartal adref
- 2 yn well yn Gymraeg wrth gymdeithasu
- 2 yn gyfartal wrth gymdeithasu .

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

Ddim yn gwybod

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 2 yn dewis astudio'n Gymraeg
- 2 yn dewis astudio'n Saesneg.

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

“Ma'r athrawon wastad yn deud wrtha ni i siarad Cymraeg.”

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Wedi cal holiadur ynglŷn â Cymraeg a Saesneg – ddim yn gwybod i bwy nac i ba bwrpas.

Grŵp bl.6 (Sarn Bach)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Athrawon – Cymraeg
- Cymorthyddion - Pawb yn medru Cymraeg ond weithiau yn helpu yn Saesneg os oes rhai yn gweld Cymraeg yn anodd
- Glanhawr -Cymraeg
- Staff cinio – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Ymwelwyr - Dwyieithog (dibynnu ar y weithgaredd)

Beth sy'n digwydd yn yr ysgol ac ym mha iaith?

- Gwersi – Cymraeg
- Amser cinio – Mwy o Saesneg ond rhai yn siarad Cymraeg
- Athletau – Cymraeg
- Cyfnod darllen – dwyieithog (dewis personol)
- Gwasanaeth – Cymraeg
- Seren yr wythnos – Cymraeg
- Ymarfer corff – Cymraeg
- Tripiau – Cymraeg
- Chware pêl droed – Cymraeg ond lot o eiriau Saesneg. *“Dan ni'n gweiddi petha fel 'free kick.’”*
- *“Dan ni'n siarad Saesneg gyda'n gilydd weithiau. Ond ma mwy o Gymraeg sŵn i'n deud. Ma'n dibynnu fo pwy dwi'n siarad.”*

Iaith gwersi

- Popeth yn Gymraeg ym mhob pwnc yma.
- Cefnogaeth ychwanegol gyda gwaith cartref
- Defnydd o'r we yn Saesneg.

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 1/8 yn well am siarad Cymraeg yn gyffredinol
- 5/8 yn siarad Saesneg yn gyffredinol
- 2/8 yn gyfartal yn gyffredinol
- 1/8 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 5/8 yn well am wneud gwaith ysgol yn Saesneg
- 2/8 â sgiliau cyfartal yn yr ysgol
- 5/8 yn well am siarad Saesneg adre
- 2/8 â sgiliau cyfartal adre
- 1/8 yn well am siarad Cymraeg adre
- 8/8 yn well am siarad Saesneg yn gymdeithasol

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- haws dysgu iaith arall
- helpu ni fod yn glyfar
- cael ffrindiau gwahanol
- gallu siarad gyda pawb
- teimlo'n ddiogel

"Dwi ddim yn gwbod, dwi ddim di meddwl llawar. Dwi'n neud o heb feddwl."

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 6/8 yn dewis Saesneg
- 2/8 yn dewis Cymraeg

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

- *"Dan ni'n siarad am y siartar iaith. Etho ni i nôl gwobr arian. Ma'n golygu faint da chi'n siarad Cymraeg yn yr ysgol. Ma rhaid i chi siarad llwyth i gal aur."*
- *"Ma'n bwysig i gadw'r iaith i fyw. Does dim llawer o bobl yn siarad Cymraeg. Ma na bobl yn dod yma a troi'r iaith yn lle bo ni'n troi nhw."*
- Trafod ar y cyngor ysgol hefyd – sut i fynd ati i wella. Ymgyrch amser chwarae a creu syniadau newydd. Sgipio a canu'n Gymraeg ag ati. Neb yn hoffi hynny llawer – teimlad ei bod yn gorfod chwarae mewn ffordd arbennig.

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Uchod

Ysgol Botwnnog

Dyddiad	Ysgol	Nifer	Iaith
7.7.15	Ysgol Botwnnog	5 o flwyddyn 9 5 o flwyddyn 10	2 o gartref C/S 6 yn dod o gartref C 2 yn dod o gartref S

Grŵp BI.9 a 10 (Ysgol Botwnnog)

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?

Pwy sydd yn yr ysgol a pha iaith mae nhw'n siarad?

- Athrawon - pob un yn siarad Cymraeg heblaw am yr adran Saesneg
- Merched cinio – Cymraeg (gwrthod siarad Saesneg)
- Gofalwr – Cymraeg
- Technegydd – Cymraeg
- Nyrs – Cymraeg
- Pennaeth – Cymraeg
- Disgyblion – un Saesneg yn dueddol o droi iaith y lleill. Ond pawb yn medru siarad Cymraeg. Cymraeg yw'r mwyafrif.

Beth sy'n digwydd o ran y Gymraeg?

- Gwersi – Cymraeg
- Cofrestri – Cymraeg
- Llyfrgell – Cymraeg
- Amser egwyl – Cymraeg
- Amser cinio – Cymraeg
- Posteri – Cymraeg
- Sgrîn digidol – Cymraeg
- Gweithdai (un neu ddau wedi bod yn Saesneg gan ddarparwr allanol)
- Gwefan yr ysgol – Cymraeg

Mae'r uchod i gyd yn digwydd yn Gymraeg ac mae'r elfennau gweledol e.e. posterï, gwefan yn ddwyieithog.

Mae yna gefnogaeth ychwanegol i newydd ddyfodwyr i dderbyn pecynnau gwaith cyfrwng Saesneg. Ond maent yn cyflwyno gwaith yn Gymraeg.

Iaith Gwersi

Gweler atodiad 3

2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?

- 2/10 yn well am siarad Saesneg
- 6/10 yn well am siarad Cymraeg
- 2/10 yn teimlo bod eu sgiliau yn gyfartal
- 6/10 yn well am wneud gwaith ysgol yn Gymraeg
- 2/10 yn well am neud gwaith ysgol yn Saesneg
- 2/10 yn gyfartal yn yr ysgol
- 6/10 yn well yn Gymraeg adref
- 3/10 yn well adref yn Saesneg
- 1/10 yn gyfartal adref
- 6/10 yn well yn gymdeithasol Gymraeg
- 2/10 yn well yn cymdeithasu yn Saesneg
- 1/10 yn teimlo'n gyfartal wrth gymdeithasu.

3. Beth sy'n dda/ ddim yn dda am siarad dwy iaith?

- Gwell cyfle am swyddi
- Medru cyfieithu
- Gallu siarad gyda mwy o bobl
- Bod yn fwy diddorol fel unigolyn
- Agor drysau a rhoi cyfleoedd
- Magu hyder

4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?

- 4 eisiau astudio yn Gymraeg
- 1 eisiau astudio yn Saesneg
- 5 eisiau astudio yn ddwyieithog.

“Dwi isho neud o hanner a hanner achos er bo fi'n hoffi siarad Cymraeg dwi'n gweld gwaith yn haws yn Saesneg.”

5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?

“Os dach chi'n siarad Saesneg amser egwyl ma'r athrawon yn gofyn i chi pam bo chi'n neud hynny.”

“Ma na bosteri o gwmpas y lle ond dan nhw ddim yn gweithio. Does neb yn sylwi!”

6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Na

Atodiad 2: Cwestiynau grŵp ffocws

1. Beth sy'n digwydd yma o ran defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg a ieithoedd eraill?
2. Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n well am siarad Cymraeg/ Saesneg/Cyfartal?
3. Beth sy'n dda/ddim yn dda am siarad dwy iaith?
4. Petai gennych ddewis, a fyddech chi'n dewis gwneud eich gwaith ysgol yn Gymraeg/Saesneg?
5. Ydych chi'n siarad am y Gymraeg neu am iaith yn gyffredinol yn yr ysgol?
6. Ydych chi wedi cymryd rhan yng ngweithgareddau'r Siarter Iaith?

Tabl 5: Defnydd iaith gwersi: Ysgol Tryfan, Disgyblion BI: 9 (nifer = 5)

	Gwyddoniaeth		Mathemateg		Gwersi eraill	
Athro gyda'r dosbarth	100%		100%		100%	
Athro gyda unigolion	100%		100%		40%	60%
Disgyblion gyda'r athro	100%		100%		40%	60%
Disgyblion gyda'i gilydd	60%	40%	40%	60%	60%	40%
Gwerslyfr / Taflenni gwaith	80% 20%		100%		80% 20%	
Gwybodaeth o'r we	100%		100%		100%	
Defnyddio'r we	100%		100%		100%	
E-bost	amh.		amh.		amh.	
Mewnrwyd	100%		100%		100%	
Taflenni gwaith cartref	60%	40%	100%		80%	20%
Cyflawni gwaith cartref	100%		100%		100%	

Tud. 245

Allwedd: Cymraeg (piws)

Saesneg (glas golau)

Dwyieithog (glas)

amh: amherthnasol

Tabl 6: Defnydd iaith gwersi Ysgol Tryfan, Disgyblion Bl: 10 (nifer = 5)

	Gwyddoniaeth		Mathemateg		Gwersi eraill	
Athro gyda'r dosbarth	100%		100%		100%	
Athro gyda unigolion	20%	80%	100%		100%	
Disgyblion gyda'r athro	100%		100%		100%	
Disgyblion gyda'i gilydd	100%		100%		100%	
Gwerslyfr / Taflenni gwaith	100%		20%	80%	100%	
Gwybodaeth o'r we	100%		100%		100%	
Defnyddio'r we	20%	80%	100%		100%	
E-bost	60%	amh.	60%	amh.	60%	amh.
Mewnrwyd	amh.		amh.		100%	
Taflenni gwaith cartref	100%		100%		100%	

Tud. 246

Allwedd: **Cymraeg (piws)**

Saesneg (glas golau)

Dwyieithog (glas)

amh: amherthnasol

Tabl 7: Defnydd iaith gwersi Ysgol Botwnnog, Disgyblion Bl:9 (nifer = 4)

	Gwyddoniaeth		Mathemateg		Gwersi eraill	
Athro gyda'r dosbarth	25%	75%	75%	25%	100%	
Athro gyda unigolion	100%		100%		50%	50%
Disgyblion gyda'r athro	25%	75%	100%		100%	
Disgyblion gyda'i gilydd	100%		75%	25%	50%	50%
Gwerslyfr / Taflenni gwaith	100%		100%		50%	50%
Gwybodaeth o'r we	75%	25%	100%		25%	75%
Defnyddio'r we	100%		100%		75%	25%
E-bost	amh.		amh.		amh.	
Mewnrwyd	amh.		amh.		amh.	
Taflenni gwaith cartref	75%	25%	100%		75%	25%
Cyflawni gwaith cartref	75%	25%	100%		75%	25%

Tud. 247

Allwedd: **Cymraeg (piws)**

Saesneg (glas golau)

Dwyieithog (glas)

amh: amherthnasol

Tabl 8: Defnydd iaith gwersi Ysgol Botwnnog, Disgyblion Bl:10 (nifer = 5)

	Gwyddoniaeth			Mathemateg			Gwersi eraill		
Athro gyda'r dosbarth	80%		20%	100%			80%		20%
Athro gyda unigolion	60%	40%		100%			80%		20%
Disgyblion gyda'r athro	80%		20%	100%			80%		20%
Disgyblion gyda'i gilydd	40%	60%		80%		20%	60%	20%	20%
Gwerslyfr / Taflenni gwaith	40%	60%		60%	40%		60%	40%	
Gwybodaeth o'r we	20%	40%	40%	80%		20%	100%		
Defnyddio'r we	80%		20%	100%			60%	40%	
E-bost	amh.			amh.			amh.		
Mewnrwyd	amh.			amh.			amh.		
Taflenni gwaith cartref	60%	40%		100%			40%	60%	
Cyflawni gwaith cartref	80%		20%	100%			80%		20%

Allwedd: **Cymraeg (piws)**

Saesneg (glas golau)

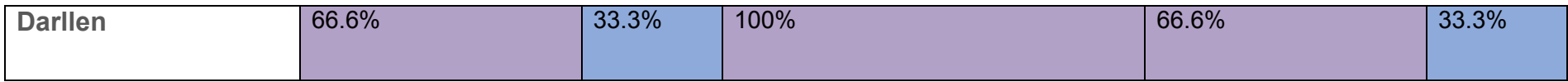
Dwyieithog (glas)

amh: amherthnasol

Tabl 9: Defnydd iaith gwersi Ysgol Ardudwy, Disgyblion Bl:7 (nifer = 3)

	Gwyddoniaeth		Mathemateg	Gwersi eraill
Athro gyda'r dosbarth	100%		100%	100%
Athro gyda unigolion	100%		100%	100%
Disgyblion gyda'r athro	100%		100%	100%
Disgyblion gyda'i gilydd	33.3%	66.6%	100%	100%
Gwerslyfr / Taflenni gwaith	100%		100%	100%
Gwybodaeth o'r we	100%		100%	100%
Defnyddio'r we	100%		100%	100%
E-bost	amh.		amh.	amh.
Mewnrwyd	100%		100%	100%
Taflenni gwaith cartref	100%		100%	100%
Cyflawni gwaith cartref	100%		100%	100%
Grwpiau Trafod	100%		100%	100%
Tasg Llafar	100%		100%	100%

Tud. 249

Allwedd: **Cymraeg (piws)**

Saesneg (glas golau)

Dwyieithog (glas)

amh: amherthnasol

Tud. 250

Tabl 10: Defnydd iaith gwersi Ysgol Ardudwy, Disgyblion Bl:8 (nifer = 3)

	Gwyddoniaeth		Mathemateg		Gwersi eraill	
Athro gyda'r dosbarth	100%		66.6%	33.3%	100%	
Athro gyda unigolion	100%		100%		100%	
Disgyblion gyda'r athro	100%		33.3%	66.6%	100%	
Disgyblion gyda'i gilydd	100%		100%		100%	
Gwerslyfr / Taflenni gwaith	100%		100%		100%	
Gwybodaeth o'r we	100%		100%		100%	
Defnyddio'r we	100%		100%		100%	
E-bost	amh.		amh.		100%	
Mewnrwyd	100%		100%		100%	
Taflenni gwaith cartref	66.6%	33.3	33.3%	66.6%	33.3%	66.6%
Cyflawni gwaith cartref	33.3%	66.6%	33.3%	66.6%	33.3%	66.6%

Tud. 251

Allwedd: **Cymraeg (piws)**

Saesneg (glas golau)

Dwyieithog (glas)

amh: amherthnasol

Tabl 11: Defnydd iaith gwersi Ysgol Ardudwy, Disgyblion BI:9 (nifer = 4)

	Gwyddoniaeth		Mathemateg		Gwersi eraill
Athro gyda'r dosbarth	100%		100%		100%
Athro gyda unigolion	75%	25%	75%	25%	100%
Disgyblion gyda'r athro	100%		100%		100%
Disgyblion gyda'i gilydd	100%		100%		100%
Gwerslyfr / Taflenni gwaith	100%		100%		100%
Gwybodaeth o'r we	100%		100%		100%
Defnyddio'r we	100%		100%		100%
E-bost	amh.		amh.		100%
Mewnrwyd	amh.		amh.		100%
Taflenni gwaith cartref	100%		100%		100%
Cyflawni gwaith cartref	100%		100%		100%
Grwpiau Trafod	100%		100%		100%
Tasg Llafar	100%		100%		100%

Allwedd: **Cymraeg (piws)**

Saesneg (glas golau)

Dwyieithog (glas)

amh: amherthnasol

Tabl 12: Defnydd iaith gwersi: Ysgol Ardudwy, Disgyblion BI: 10 (nifer = 10)

YMCHWILIAD CRAFFU ADDYSG GYMRAEG: TYSTIOLAETH GRWPIAU FFOCWS DISGYBLION

	Gwyddoniaeth			Mathemateg			Gwersi eraill		
Athro gyda'r dosbarth	20%	80%		40%	60%		20%	80%	
Athro gyda unigolion	30%	70%		90%			70%	30%	
Disgyblion gyda'r athro	30%	70%		30%	70%		50%	50%	
Disgyblion gyda'i gilydd	70%		30%	60%		40%	60%	30%	
Gwerslyfr / Taflenni gwaith	90%			80%		20%	80%		20%
Gwybodaeth o'r we	30%	70%		30%	70%		60%		40%
Defnyddio'r we	100%			100%			70%		30%
E-bost	20%	40%	40%	20%	30%	50%	20%	80%	
Mewnrwyd	40%		60%	40%		60%	40%		60%
Taflenni gwaith cartref	60%		40%	60%		40%	60%		40%
Cyflawni gwaith cartref	100%			100%			100%		

Allwedd: **Cymraeg (piws)** **Saesneg (glas golau)** **Dwyieithog (glas)** **amh: amherthnasol**

Tabl 13: Defnydd iaith gwersi Ysgol Friars, Disgyblion BI:9 a 10 (nifer = 10)

	Gwyddoniaeth	Mathemateg		Gwersi eraill
Athro gyda'r dosbarth	100%	20%	80%	100%
Athro gyda unigolion	100%	60%	40%	100%
Disgyblion gyda'r athro	100%	40%	60%	100%
Disgyblion gyda'i gilydd	100%	100%		100%
Gwerslyfr / Taflenni gwaith	100%	100%		100%
Gwybodaeth o'r we	100%	100%		100%
Defnyddio'r we	100%	100%		100%
E-bost	amh.	amh.		amh.
Mewnrwyd	100%	100%		100%
Taflenni gwaith cartref	90%	90%		90%
Cyflawni gwaith cartref	100%	100%		100%

Allwedd: **Cymraeg (piws)**

Saesneg (glas golau)

Dwyieithog (glas)

amh: amherthnasol

Eitem 10

CYFARFOD:	PWYLLGOR IAITH
DYDDIAD:	22 HYDREF 2015
TEITL:	CWYNION IAITH
AWDUR:	GWENLLIAN MAIR WILLIAMS SWYDDOG DATBLYGU IAITH
PWRPAS YR ADRODDIAD	CYFLWYNO'R CWYNION DIWEDDARAF I'R PWYLLGOR.

CWYNION YN ERBYN Y CYNLLUN IAITH

DYDDIAD	CWYN	YMATEB.
Mai 2015	Cwyn ynghylch ateb allan o'r swyddfa (ar e-bost) uniaith Saesneg gan Gynghorydd	Cadarnhawyd nad yw'r aelodau yn atebol i'r Cynllun Iaith yn yr un modd a swyddogion y Cyngor, ond cafwyd trafodaeth am yr angen i roi arweiniad clir i aelodau am y disgwyliadau arnynt i gyfathrebu yn ddwyieithog. Tynnwyd sylw'r Cynghorydd i'r mater dan sylw a chadarnhawyd mai camgymeriad yn unig oedd yr ymateb uniaith. Anfonwyd esboniad i'r achwynydd a chafwyd ymateb yn derbyn yr esboniad.

CWYNION ANFFURFIOL

DYDDIAD	CWYN	YMATEB.
Gorffennaf 2015	Cwyn am ddeunyddiau uniaith Saesneg yn cael eu defnyddio fel rhan o ddigwyddiad cyhoeddus yn y Friog (Cynllun Rheoli'r Arfordir)	Cadarnhawyd bod fersiynau Cymraeg o'r adroddiad a'r posteri dan sylw wedi eu cylchredeg hefyd. Mater wedi symud ymlaen i fod yn gais rhyddid gwybodaeth ac yn cael ei drin gan Swyddog o'r adran Rhyddid Gwybodaeth.
	Cyfeiriwyd cwyn am ddiffyg darpariaeth Gymraeg ar wefan y bydd ysgolion yn cael eu cyfeirio ati gan y Llywodraeth i gael gwybodaeth a chyngor arbenigol yn ymwneud â gweithgareddau awyr agored (gwefan OEAP)	Ymddengys bod hwn yn fater oedd eisoes wedi cael sylw gan yr adran Addysg yn niwedd 2014. Anfonwyd ymholiad o'r newydd at swyddogion yn Adran Addysg a Sgiliau'r Llywodraeth i holi oedd unrhyw bosibilrwydd o gyfieithu'r canllawiau allweddol. Derbyniwyd esboniad pam nad yw'r llywodraeth yn mynd i dalu am gyfieithu'r adnoddau. Roedd yr ymateb hwn yn uniaith Saesneg.